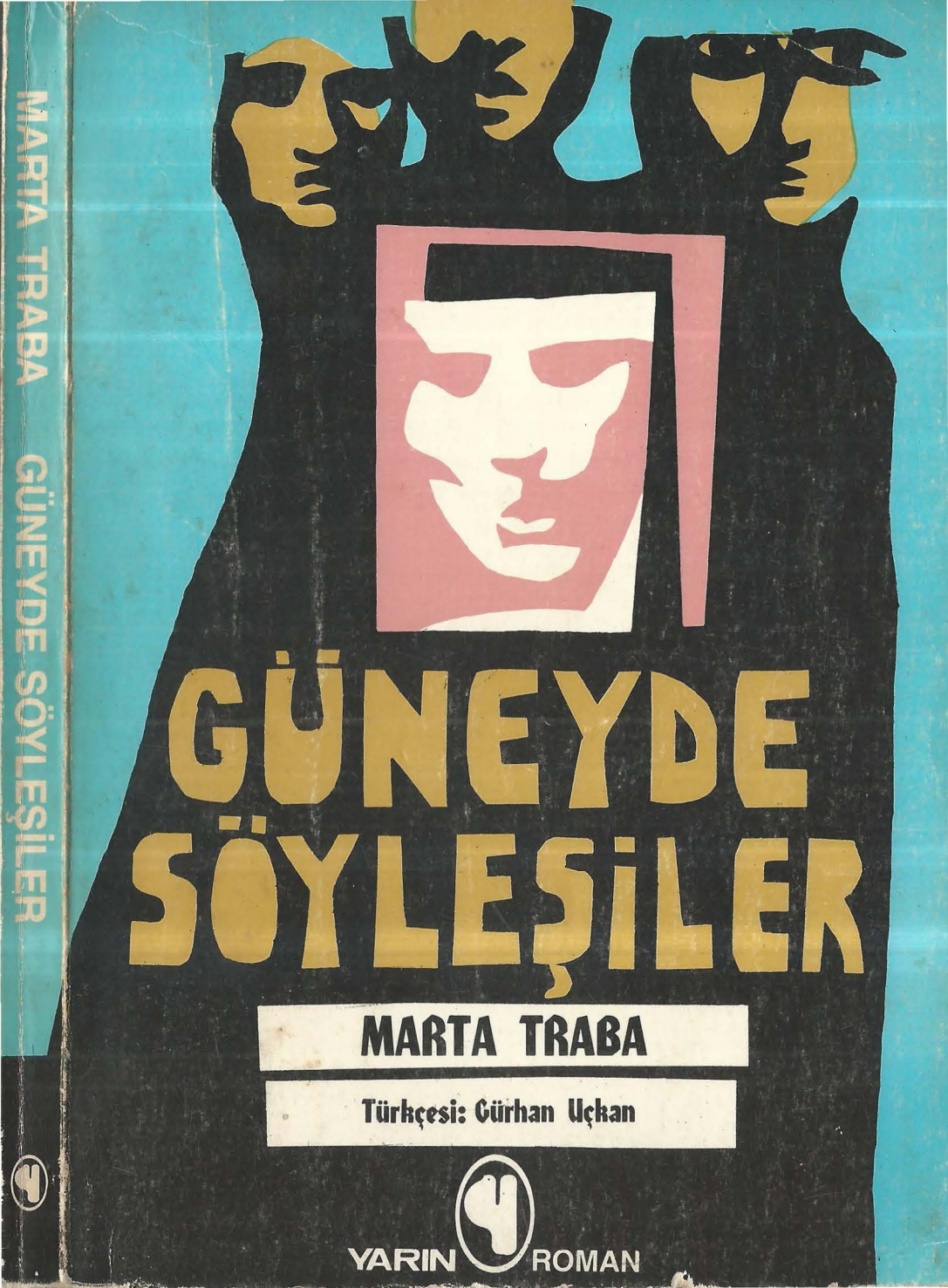

MARTA TRABA
GÜNEYDE SÖYLEŞİLER
GÜNEYDE SÖYLEŞİLER
MARTA TRABA
Türkçesi: Gürhan Uçkan
YARIN ROMAN

GÜNEYDE SÖYLEŞİLER

MARTA TRABA

YARIN YAYINLARI
ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI DİZİSİ
28.8.01
Birinci Basım: Haziran 1987

Kapak: Rolando Perez

Dizgi - Baskı: Eskin Matbaası,
Kapak Baskısı: Boğaz Ofset
Cilt: Gürkan Ciltevi
Yönetim Yeri: Asmalı Çeşme Sokak, Nazif İşhanı, 14/2
Binbirdirek, İstanbul

GÜNEYDE SÖYLEŞİLER

Marta Traba

Türkçesi: Gürhan Uçkan

YARIN YAYINLARI

MARTA TRABA

1930'da Buenos Aires'te doğdu; Arjantin, İtalya ve Fransa'da güzel sanatlar öğrenimi gördü. Kolombiya'da, Bogota Modern Sanatlar Müzesi'nde müdürlük yaptı. Sanat eleştirmenliği ve Latin Amerika sanatları üzerine çeşitli çalışmalarını yayınladıktan sonra, şiir ve romana eğildi. İlk romanını 1966'da yayınladı; **Las Ceremonias Del Verano.** Bu roman, bir kadının kendi kişiliğini aramasını ve bir bölümünü kendi eliyle öldürdüğü düşlerini gerçekleştirme uğraşını dile getirir. Sonra'ki romanı **Los Laberintos Insolados** (1967), boğucu ve ezici gerçekten kaçmanın özlemini işler. **Güneyde Söyleşiler** 1981'de yayınlanmıştır.

Marta Traba, uzun yıllar ülkesi dışında yaşamak zorunda kaldı. Venezuella, Kolombiya'dan sonra ABD'de de yaşadı. Uruguaylı edebiyat uzmanı ve eleştirmen **Angel Rama** ile evlendi. Amerikan resmi makamlarının sürekli güçlük çıkartmaları üzerine kocasıyla birlikte Paris'e göç etti. 1983'de İspanya'da olan büyük uçak kazasında kocası ve çok sayıda Latin Amerikalı yazarla birlikte öldü.

Diğer Kitapları: Historia Natural De La Alegria, şiirler (1950);

Düzyazı: El Museo Vacio (1958), La Pintura Nueva En Latinoamérica (1961), Arte en Colombia (1962), Seis Artistas Contemporáneos Colombianos (1965), Los Cuatro Monstruos Cardinales (1965), Dos Décadas Vulnerables (1969); Pasb Asi, Öyküler (1968).

ROLANDO PERES

Şili'li sanatçı. Pinoshet darbesinin ardından yurdundan sürülen onbinlerce yurtdaşından biri.

Çalışmalarını İsveç'te sürdürüyor. Ülkesi ve halkıyla aktif dayanışma çabalarına resimleri, desenleriyle katılıyor. Marta Traba'nın **Güneyde Söyleşileri**'nin türkçe basımı için de yine aynı düşüncelerle, kitabın kapağını hazırladı.

I

Kadın kapı zilinin çalındığını duyunca irkildi. Beklediği hiç kimse yoktu; ilk önce kapıyı çalan gidene dek yerinden kıpırdamamayı düşündü. Satıcının biri olabilirdi ya da yanlış kapıyı çalan birisi. Ama ya bir haberciyse? Çevresine bakındı, çok iyi bildiği eşyalara sığınmak istedi. Zilin sesi bir kez daha geldi, daha kısa. Hemen yerinden kalkıp kapıyı açmazsa, paniğe kapılacağını anladı. Davranışlarını denetlemekten kurtulmak için rol yapmaya çok alışmıştı. Ağır ağır yürürken hangi oyunda böyle bir rolü oynadığını, kapıyı açar gibi yapıp yapmadığını çıkarmaya çalıştı. Ne ki, ne oldukları belirsiz bir takım görüntüler içiçe geçmekle kaldılar sadece. Nasıl olduğunu sonradan anımsayamadan kapıya gitti ve hafifçe araladı. Dışarda duran kız başını öylesine kaldırdı ki saçları arkaya uçuştu; hemen ardından iki adım geri çekildi. Karşı karşıya, simetrik olarak duruyorlardı. Birisi üstüne düşen güneş ışığının aydınlığında, öteki antirenin karanlığında. Kadının içi rahatlayıverdi ve karşısındaki genç kızın çok daha ürkek olduğunu düşündü; sanki onca ışığın altında eriyip gidecekti. Öyleyse bu durumda o büyük ve görkemli ağaç ayakta kalacak ve haşin taçlarıyla evin üzerinde sallanacaktı. Kız kendisini tam tanıyamadan onu aklından

silip atmayı yeğlemek isterdi ama, karşısındakilere son derece etkili olan o nehir ağızları gibi gülümsemesi ile onun da aklını çelme dürtüsüne boyuneğdi. Ne ki aynı anda, kızın kendi silâhlarının devreye girdiğini ve onun gözlerinin kamaşmasına izin vermeyeceklerini anladı. Ancak o zaman toparlandı ve karşısındakini etten-kemikten oluşan biri olarak görmeye başladı. Bu sıcakta kızın düğmeleri açık bir gemici ceketi giymesine ve ellerini cebinde tutmasına şaşırdı. Ama neden? O hep böyle değil miydi? Şimdi artık kızı yerli yerine oturtmuş ve şu anda ellerini, cebinin aşınmış kumaşına silmekte olduğunu çıkartmıştı. Gözleri kızın gizlenmiş elleri ile ince ve genç yüzü arasında mekik dokuyordu. Omuzlarından aşağı akıp giden uzun, düz ve çizgi gibi saçlarıyla sanki eskisinden de gençti. Onu, dağınık ve uçları mutlak yağlı saçlarına değmeden öpmesi gerekiyordu. Sanki aradan tek bir gün bile geçmedi diye düşündü yüzleri birbirine değerken ve acı, unutulmuş bir kokuyu doğururken.

Hiçbir şey unutulmuş değildi. Kız birkaç paramparça sözcük kekeledi; kadın onu evin içine, bir koltuğa çekiştirdi. Sanki her şey yerli yerini bulsun ister gibiydi. Eğer kadın arkasını dönse, kızın toplamış olduğunu ve bedeninin ağırlaşarak eski hareketliliğini yitirdiğini anlayacaktı. Bu düşünce korkunç banaldı ama düşünmeden edemiyordu. Bir kez daha ilgi çekme mekanizmaları işlediler ve duruma egemen olmaya çalıştılar. Kızın karşısında başka bir koltuğa oturdu ve yeşil kadifeyle kaplı yastıkların üzerine ayaklarını topladı. Üzerinde, koltuğun koyu yeşil rengine karışan leylak rengi bir bluz vardı ve şimdi artık kendini iyi hissetmeye başlamıştı. Ne ki kızın, kendisinin kafasından geçenler konusunda en küçük bir bilgisi olmadığını anlaması çok sürmedi. Kızın yüzü güneş ışığından çıkınca öyle kül

rengi değil, hastalıklı gibi gözüken bir kızıllıktaydı.

Kız öylesine sessiz oturuyordu ki kadın, bir kez daha bir şey yapma gereği duydu ve koltuğundan kalkarak, kızdan ceketini çıkarmasını istedi. Büyük bir dağınıklıkla kız, söyleneni yaptı. Kadın ceketi antiredeki askıya götürdü ve dönerken, kitaplığın köşesinden kıza kahve isteyip istemediğini sordu. Yanıt beklemeden de mutfağa yollandı. Oradan hep kolay olurdu -hiç değilse tiyatroda- uzaktan uzağa rastgele atılan, yanıt verilip verilmemekte özgür olunan sorularla söyleşileri başlatmak. Kızın peşi sıra mutfağa gelmeyeceğini, onun ne denli çekingen olduğunu anımsadığı için biliyordu. Mutfakta kahve yapma stratejisi ile, kızın kendisine ilişkin neler bildiğini düşünme olanağını elde ediyordu. Bunca yıl bir -yoksa daha mı çok?- mektup aldığını anımsıyor. Boşanmasını, özel yaşamından çok toplumsal yaşamını, birkaç skandalı ve bir-iki mesleksel başarısını bildiğine kuşkusu yok. Ve mutlak şu sıralar birisi peydahlanıp ona olup bitenleri anlatmış olmalı; yoksa ne diye böylesine yersiz zamansız gelecekti ki? Ya kendisi kızın yaşamı için neler biliyordu? Aman Tanrım! Dolores! Dolores'ti kızın adı! Aman ne iyi oldu da kızın adını çıkardı! Aynı anda, kızın adıyla birlikte işittiği tüm korkunç şeyler aklına geldi ama hiçbirini açmaya niyeti yoktu. Pek belirgin olmayan bir şekilde, kızın son günlerde bir kitap yayınlamış olduğu aklına geldi ama açıp okuma isteği bile duymadığı için, bu düşünceyi geçiştirdi. Hep öyle değil mi şu canı çıkası şiir söz konusu olunca... Bunca şey yetmiyormuş gibi tutup şiire de kalkışmak! Kapıldığı ani öfke, kahve aletinin parçalarını birleştirirken dikilip, birden kafasını toplamasını sağladı. Çocuklar ve özellikle hamilelik konusunda konuşmamaya özen göstermesi gerekiyordu. Kendi gelininin hem de dördüncü ayında hamile olduğuna hiç değinmemeliydi.

Şili'nin kim bilir neresinde onu şu anda belki de tekmeliyor olduklarını düşünmek başını döndürüyor. Bunu da tekmeleyerek... Evet, şimdi başlayan söyleşinin tuzaklarla dolu olduğu mutlak. Acaba şu ana dek elinde tuttuklarının ne kadarını yitirdiği sorusuyla sıkışıp kalıyor; güven duygusunun ne kadarını, gözüpekliğinin ne kadarını... Buraya gelmesinin gerçek nedeni ne? Kahve aletinde su kaynamaya başlıyor ve fokurtusu duyuluyor. Tam köşesinde oturmuş ve kendini geçmişe karşı korumaktayken ne halt etmeye çıkıp geldi sanki? Öte yandan, salonda sessizce oturan kızcağıza böyle öfkelenmesi de doğal değildi. Kahve aletini ve iki fincanı özenle tepsiye yerleştiriyor. Yok ama, seramik fincanlar daha uygun olacak. Dolores şu anda mutlaka her şeyi acelesizce gözden geçiriyor, bunca şeyin bir arada durmasına tiksiniyor ve sömürgecilik devirlerinden kalma meleklerin duvarda asılı olması ile alay ediyordur. Kabuk gibi peşi sıra dolaştırdığı bu şeyleri, genç kızın aşağılayıcı bakışlarından kaçırması gerek. Hoş, bu tahta işlerini savunmak, insanların sonsuz acımasızlığını savunmaktan daha kolaydır ya... Birkaç günden beri bela olan el titremesi, iki damla kahvenin tepsiye sıçramasına yol açıyor. Tepsiyi silmek için eline küçük bir bez parçası aldığı anda, yüzünün yanmakta olduğunu algılıyor. Yine aynı çaresizlik duygusu içine çöküyor ve elinde tepsiyle salona geri döndüğü zaman kendini perişan hissediyor. Parmaklarının sararmış eklem yerleri, tepsiyi nasıl sıkı sıkıya tuttuğuna tanıklık ediyor. Karaciğer lekeleriyle kaplı ellerini, mavi damarların ağ gibi sarmış olduğu 'teyze ellerini' hiç görmek istemiyor.

Yine de tepsiyi koyarken, ırmak ağzı gibi geniş bir gülümseme çıkarmayı başarıyor. Oysa bu fazla sürmüyor; geldiğini gören kız ayağa kalkıp, pencerenin önüne gidiyor. Elleri pantolon ceplerinde. Dışardaki gör-

kemli ağaçlarla ilgili birşeyler söylüyor: İki okaliptus, bir **araucaria*** ve bir de **palo borrocno****. Yeniden geldiği zaman ise ona değil, duvarlara, tablolara, ağaç işlerine bakıyor -her zamanki gibi ürkek bakışlarla ve maddesel şeylerle ilgilenmeden. Ardından, duman tüten fincanların karşısındaki koltuğa gömülüyor, ellerini ceplerinden çıkarmadan. Gözleri yarı kapalı ve çok alçak bir sesle birkaç kez burası çok güzel, çok güzel diyor.

Söyleşi rayına girmeye başladı. Sıkılganlığı bırakınca bu kızla konuşmak çok hoş bir şeydi, özellikle insanı konuşmaya çağıran ve hiç azalmayan bir ilgiyle dinlemesinden ötürü. Kadınlardan yaşı büyük olanı zaten meslekten konuşmacıydı. Anlamlara şekil verirken, sessizliği yorumlarken ve heyecan yaratırken kadının aklına on dört gündür telefonda konuşmaktan ve hep aynı şeyi söylemekten başka bir iş yapmamış olduğu geldi: Onları Santiago'daki havalimanında nasıl bıraktığını, olup bitenleri öğrendikleri zaman ne yaptıklarını, sanayi bölgelerine, arkadaşlarının olduğu dış semtlere gidip gitmediklerini... Güneye gitme olanakları var mıydı? Yeraltına girecek zamanları olmuş muydu? Sonsuz çeşitliliğiyle aklını başından aldıran bir konuydu bu; özellikle akrabalarının, acı paylaşma süsü altında yatan hoşnutsuzluk duygusunu içeren telefonlar. Kocası da her gün Atlanta'dan arıyordu, sekizi saniye geçirmeden, günün ilk telefonu olarak. Artık ona işlerinin nasıl olduğunu soracak gücü kalmamıştı. Antonio'nun hiçbir şeyi onu ilgilendirmiyordu ve bunun aksiymiş gibi numara yapmaya hiç niyeti yoktu; kocası durumu anlasa

---

* Güney Amerika'ya özgü, servi benzeri bir ağaç.

** Toprağa dik olarak çakılan kalın ve uzun bir kütük. Bunun tepesine sepet içinde çeşitli şeyler asılır ve kütük yağlanır. Çocuklar tırmanma yarışı yaparlar ve sepete ulaşan, içindekileri alır.

bile bir şey değişmezdi. Bir yararı olmayan telefonlar sinirlerini perişan etmişti; çaresizlik ve bunalım içindeydi. Olumlu olan tek şey sahildeki evde yalnız olması ve soyundaki köpeklerin ona ancak uzaktan hırlayabilmeleriydi.

Genç kızın ağzından bu konuda henüz tek sözcük çıkmamıştı. Huyu gereği, dinlemeyi, konuşmaya yeğliyordu. Kadın bir sigara yaktı. Acaba kız konuşma konusunda onunla boy ölçüşemeyeceği için mi susuyordu; yoksa olanları bildiğini ve dayanışma göstermek için geldiğini söylemeyi birtürlü beceremediğinden ötürü mü? Neyse, nedeni ne olursa olsun, söyleşiyi sürdürüş biçiminden hoşnuttu kadın. Son turnesinden gerçek öyküler anlatmıştı; birkaç da uydurma. Önemli olan yaşantısının özendirici ve olay dolu gözükmesiydi.

Genç kız kadına baktı ve gülümsedi. Ayaklarını altına almış durumda oturduğu koltukta halinden hoşnut gözüküyordu.

— Hep merak ederim, dedi birden, herhangi bir şeyde başarısızlığa uğrarsan halin nice olur diye. Bir yenilginin altından kalkabilecek miydin? Bir piyeste başarılı olup olmaman değil sözünü ettiğim. Hayır, değil; işte dolanıp kalıyorum yine.

Kadın, kıza yardımcı olmak istedi ama ağzını açmak üzereyken sustu. Konu rahatsız ediciydi.

— Yani, dedi Dolores... Ve yine o düşünceli haline giriverdi. Demek istediğim, insan bir şey tasarlar, yıllarını onun için harcar ve apansız her şey tepetaklak oluverirse...

— İnsan hep hazır değil mi bir yerde bir şeyin kötü sonuç verebileceğine? Ne denli iyimser olursa olsun. Bir yenilgiyi kaldıracak hali vardır. Dünyanın sonu demek değil ya...

— Ama sen acaba gerçekten yaptığın bir şeyin kötü bitebileceğine inanıyor musun? Bana öyle geliyor ki sen hep kazanandan yana oynuyorsun.

Kadın kendini savunmaya karar verdi. Söyleşinin bu yöne gelişmesini istemiyordu.

— Hepimiz kazanmaya oynuyoruz, dedi hızlı hızlı. Sen de öyle yapmıyor musun sanki? Yatırımı yenilene yapmak saçma olmaz mı? Ne ki ben, insanın kazanmasının da, kaybetmesinin de işlerinin yolunda gitmesini ne denli derinden istediğine bağlı olduğuna inanıyorum. Eğer kişi bir şeyin olmasını istiyorsa, ona ulaşmak için her yolu deniyorsa ve eğer çok dirençliyse, başaracaktır; önüne geçilemez.

İçinden, «eğer senin başına gelenler sana bağımlı olarak gerçekleşmiş olsaydı, daha onlar gelmeden sen yok olmuştun bile,» demek geçti ama demedi.

— Can ve ruh ile işler yapmak, diye mırıldandı genç kız. Boş lâf.

— Ne dedin? Sesindeki öfke kadını tedirgin etti.

— Hiçbir şey, özür dilerim, dedi kız. İçine çökük yanakları kızarmıştı. Kendi başıma konuşuyordum; çünkü sözünü ettiğin iyimserlik bana çok yapmacık geliyor. Gerçekdışı gibi, anlıyor musun? Benim elimden ancak sıkı sıkıya gerçeğe sarılmak geliyor.

— Ama gerçeği yaratan sensin, demek istediğim bu. Yoksa onu da mı zorluyorlar sana?

Yanıt vermeden önce biraz bekledi kız.

— Evet, onu bana zorladılar.

— Hayır, tuzağa düşmemen gerek! Nasıl böyle konuşabilirsin? Sorun, olup bitenler konusunda budalaca bir iyimserliğe kapılmak değil; doğal olarak değil. Ama insan kendi yazgısını kendi elleriyle yaratmalıdır. İnsanın kendi öznel yapısı bu; hiç değilse yazgısı konusunda

sorumluluğun en büyük bölümü kendisindedir. İnsanda kullanabileceği bir etkinlik, bir enerji vardır. Böyle düşünmezse, iğrenç bir kötümserliğe kapılır sonra.

Kadın ayağa kalkmış, sinirli sinirli dolaşmaya başlamıştı. Karşıdaki kapı terasa açılıyordu. Ön taraftaki pencere ise, bakana pembe çiçeklere bürünmüş bir **palo borracho** ağacı sunuyordu.

— Öyle mi, dedi kız birden, peki oğlun için ne yapıyorsun şu anda?

Kadın olduğu yerde kaldı. Düştüğü şaşkınlığı gizlemeden genç kıza baktı. Demek öyle, ha! Belden aşağı böyle bir darbe yemeği hiç beklememişti. Söyleşi şimdiye dek kendini, çok seçenek sahibi olmanın dürüst boyutları içinde tutmamış mıydı? Belki de hayır. Gençler artık hep aptalca şeyler söylemiyorlardı. Bunu neden daha önce düşünmemişti? Pusuda bekleyip çullanıveriyorlardı insanın gırtlağına. İsteksizlikle, isteksiz bir dünya düşündü. Kimseye huzur vermeyen. Böyle bir hırçınlık kimin işine yarayabilirdi?

— Elimden gelen bir şey yok ama o kendini kurtarır; bahse girerim ki o durumunu düzeltir.

Kızın da alçak sesle, «akıldışı bir şey», dediğini duydu.

— Evet, akıldışı bir şey neyse ki. Allah kahretsin!

Çok sinirlenmiş olduğunun bilincine vardı. Son günlerde reflekslerinin onu yüzüstü bırakmış olmalarına ve kendi başlarına buyruk davranmalarına karşın ağlamaya hiç niyeti yoktu. Bu konudan sıyrılmanın en geçerli yolunun, konuyu Dolores'e karşı kullanmak olduğunu aklından geçirdi çabucak. Böylesine acımasız davrandığı için cezalandırılmayı hak etmişti. Konudan ne denli kaçmaya çalıştıysa da, eninde sonunda yine kendinden söz etmek zorunda kalacaktı. Gerçekten ge-

reksinim duyduğu şey de bu değil miydi? İçinde duyduğu gerginliğin azaldığını algıladı. Belki de bu zavallı kızcağız buraya onunla açık açık konuşmaya, konuşacak birini bulmaya gelmişti. Montevideo'da durum kötüye gidiyordu ya. Oysa şimdi kendisi oturmuş, birbirinden budalaca öyküleri peşpeşe sıralıyordu. İçine doğan yepyeni bir güven duygusuna uyarak, söyleşinin baştan başlaması gerektiğini düşündü; sahneye bir kez daha egemen olma düşüncesi ona çok doyurucu geldi. Kıza şimdi kaç yaşını doldurduğunu sorduğunda handiyse gülümsüyordu.

Genç kızı soru çok boş yakaladı. Ne de hızlı kızarıyordu yanakları!

— Yirmi sekiz. Sakın tutup bu yaşta iyimser olunması gerekir deme. Başka gençler için öyle olabilir. Ama biz olamayız, anlıyor musun? Biz ortadan kaldırıldık artık; yakıldık hepten.

Yeniden kendini düğümlemişti işte. Ne ki kadın, ipinucunu bırakmamakta kararlıydı.

— «Biz» ile kimleri demek istiyorsun?

Dolores oturduğu iskemlede döndü ve ilk kez o zaman gülümsemeden ve yanakları kızarmadan ona baktı.

— Bal gibi biliyorsun. Hem de nasıl! Benim «biz» dediklerimi sen, unutulması güç bir zamanda tanıdın; şimdi karşıma geçip, mektuplarında hep andığın insanları anımsamadığını söyleme.

«İki-üç mektup,» diye düşündü kadın kötü kötü: «Böyle önemsiz birkaç mektubu unutmadığına göre bana olan tutkunluğu sürüyor demektir.»

— Biz kazanmaya oynadık, aklına başka bir şey gelmesin, ama yenildik. Anlıyor musun? Olanlar bir tiyatrodan bölümler değildi; hiç kuşkun olmasın. Öldü-

rülenler, daha sonra kalkıp halkı eğilerek selamlamadılar. Operadaki gibi değildi, sana garanti veririm.

Kadın kıza baktı. Kızın ses tonuna karşın, kendini hakarete uğramış gibi görmüyordu. Onun ceplerinde tuttuğu ellerinin sımsıkı yumruk halinde olduğunu düşündü. Ya ellerini yaksalardı, tırnaklarını sökselerdi? Genellikle öyle yaparlar ya. Yok canım, insanın aklından neler de geçiyor! Kahve içerken kızın ellerine baktı ama bir gariplik görmedi. Kendini kaptırıp dramatik bir laf etmemek için ısrarla düşüncelerini dağıtmaya çalıştı. Kolay yara alabileceği bu ortamda kendini alabildiğine savunmakta kararlıydı. Ne pahasına olursa olsun, kime karşı olursa olsun. Mutluluğa olan inancını hiç şaşmadan korumalıydı. Zayıflık, alışagelinmişlik, banallık, hiç durumu değiştirmezdi. Önemli olan diziyi mutlu sona erdirmek ve bunun için de tüm iyilik tanrılarının yardımını alabilmekti.

Dolores tuvaletin nerede olduğunu soruyor ve arka kapıdan yok oluyor. Ne aksilik! Şimdi yalnız kaldım ve ne olacağını çok iyi biliyorum. O okyanusun bana yaklaştığını çok gördüm; bazen su olarak, bazen kumsal. Fırlatıp atıyor beni havalara ve hemen ardından en derin akıntılarının ta dibine... Öylesine çamurlu ve tortulu ki kendime ait olduğunu birtürlü çıkaramadığım koluma pul gibi yapışmış, sökülüp atılamıyor. Dört Muse'nin* fotoğrafına bakıyorum ve bildiği tek müzik, hastaların bakımevlerinde kaynayan enjeksiyon iğnelerinin fokurtusu olan büyük halamı Euterpe** rolünde görün-

---

* Yunan Mitolojisinde, Zeus ile Mnemosyne'in çeşitli sanat dallarındaki kızları. Gerçekte üç adet olduğu halde, daha sonra dokuz adet oldukları varsayılır.

** Müzik ya da lirik şiir tanrıçası.

ce kahkahalarla gülüyorum. Euterpe'nin kim olduğunu biliyor muydu sanki? Büyükbabam ve büyükannemin, önüne bir papirüs rulosu koydukları ve eline tüylü bir kalem tutuşturdukları annemi daha iyi görebilmek için fotoğrafı doğrultuyorum. Geleceğin hemşiresinin elindeki lut ile anneme tutuşturulan şairane şeylerle semt fotoğrafçısının atölye malzemelerini tükettiği anlaşılıyordu. Diğer ikisine daha renksiz rolleri uygun gördüğü için epey haşlanmış olmalı adamcağız. İki numaralı halam, sopa gibi tuttuğu koluyla gerideki kuğulu gölü gösteriyor. Onu, sınırsız pintiliği ile biriktirdiği paraları içine tıktığı rezil şiltenin üzerinde ölürken gözlerimin önüne getiriyorum. Mutlak kuğuyu da yemiştir... Üçüncü halam, elleri arasına aldığı başını öne eğmiş, perdenin kenarına sıkışmış olarak duruyor. Melpomene?* Eğer öyleyse, tanrıçalığı kesinlikle yüzüstü bırakmıştır çünkü günlük yaşamı drama çevirmek için bundan iyi bir yaşam biçimi bulamazdı. Buenos Aires'in ne biçim bir kiralık barakasından geliyordu bunlar? Sokakta büyükbaba uzun donunu rahat giyebilsin diye ortasından perdeyle bölünmüş hangi odadan? Nerden aklına esmişti bu ailenin bula bula güney Montevideo'ya yerleşmek? Nasıl çıkmışlardı limana annem iki aylıkken ve diğer üç kız ağlaya ağlaya kendilerine yol açmaya çalışırlarken? Kentin içinden mi geçtiler? Meydanda çömelip, yol azıklarını koydukları dört köşesi düğümlü mendili açmışlar mıydı? Niçin bu gülünç fotoğraf böylesine eksik ve yalancı? Kiralık barakalarına zincirle bağlı olan bu anne ve baba, düşte geziyorlar, ayakta uyuyorlardı. İster inan, ister inanma. Bayrak yarışını sürdürdüler ve annem, burs kazanma sınavı için kendini piyanonun karşısında buluverdi. Bu arada, tanrıça değiştirilip,

* Trajedi tanrıçası.

bundan önceki Euterpe bir tuhafiyeciye giderek, artistin buluzuna işlemek için bebekli nakış çaldıysa da değişen bir şey yoktu. Dört adet tanrıça yetiştiremediler ama yetiştirmiş kadar oldular. Aralarından, olimpiyat meşalesini devralan uzun mesafe koşucusu da çıktı. Dayan ilk etapta, dayan ikinci etapta ve ipi göğüsleyebilmek için karaciğerinle böbrekleri feda et: İçinde hiçbir şeyin eksik olmadığı o yerebatası küçük ev için. Oğlanlar ve kızlar üniversiteye yürüyerek gitmesinler diye alınmış bisikletler bile vardı. Ama şimdi, okyanuslar birtürlü batmayan eşyalarla doluyken -evler, buzdolapları, otomobiller, piyano, giysiler- onları neyle suçlayacağım, büyük Allahım? Onların gerçekten kınanabilecek bir şeyleri var mı? Kendim bunca tahta eşya arasında yüzerken ve kaçmakta olan bir kanada tutunmuşken, onları ne ile kınayabilirim? Eğer deniz sinirlerimi bozuyor olmasaydı ve Dolores'in karşıdaki kapıdan girip beni tahtadan bir azizin önüne diz çökmüş olarak yakalama olasılığı bulunmasaydı, şuracığa çöküverirdim şimdi. Bu tanrıçalı fotoğrafta kurulu bir tuzak var ama acaba hangisi? Bir yandan da büyükannemin ve büyükbabamın bir çiçek yaprağı gibi suçsuz olduklarını düşünüyorum. Yanlış yere düşmüş yorgun yaşlılar, bunca rezilliği yapacak gücü nerden buldular? Bu da ne yahu-ellerim donmuş, oğuşturuyorum! Şu günlerde benim kum tepeciklerimin üzerinden kaç kişi geçti acaba? Öyle sanıyorum, rüzgârın yığdığı kumlar bunlar, kumdan oluşan derin girdaplar. Oysa gözümü birden hep aynı yere dikince, çölde dolaşan kitleler görüyorum. Yırtık pırtık bezlere sarınmışlar, ya da çırılçıplaklar. Bakışlarımı ayaklarının altına çevirerek, peşleri sıra sürükledikleri çocuk cesetlerini görmem gerek. Ama ne görüyorum, ne işitiyorum ne de algılıyorum; içinde bulunduğum yazgısızlıktan ötürü benim için hazırlan-

mış bu yaban ölümü kabullenmek istemiyorum. Bana ne Biafra'dan, Kamboçya'dan ve gemi enkazlarıyla kararmış denizlerden? Benim yapmam gereken görev apaçık ortadayken ve önüme yazılmışken, bana ne tüm bunlardan? Her ne şekilde olursa yola devam etmek ve yaşlılardan miras kalan o karmaşık tuzağı savunmak, işte benim görevim. Onu kurmak için alınteri döktüler; onu özleyebilmek ve çaba sonucu ortaya çıkarabilmek için gerekli bedeli kanlarıyla ödediler. Ben onlar sayesinde yükseldim ve denize gömülüyorum; çölden payıma düşen parçayı ekip yeşerttim. Tuvalette sonsuza dek kalan şu kızın, şu kötü yazgılı kızın, ne hakkı var burnunu sokmaya? Üstelik, biraz fazla kalmadı mı içerde? Ayağa kalkıp tuvaletin yerini sorduğunda bir söz etmişti: «Özür dilerim, tuvalete sık gitmem gerekiyor, bu da onların bir armağanı bana.» Yineleyim: Büyükanne ve büyükbabamın benim olmasına izin verdikleri fotoğraftan beni kovmaya ne hakları var? Ne ki şu anda aklıma gelen düşünce başka; bu kızda tadsız bir durum var. Ya idrar kesesini patlattılarsa? İleri çıkık karnı üzerinde zıplamayı yeğledikleri için safra kesesi kurtulmuş diyorlar. Ellerimi sımsıkı sıkıyorum ama ısıtmak olanaksız. Üstelik yeniden ağlamak üzereyim ama kızın yüzünden mi, bilmiyorum.

Ve nihayet genç kız kapıda gözüktü. Durgun ve sessiz. Yoksa plâstikten idrar torbası mı taşıyor? Pek öyle gözükmüyor; blucini karnının üzerinde sıska kalça kemiklerini belli edecek biçimde rahat ve bol duruyor. Cebinden dal gibi elini çıkarıyor ve deforme olmuş Santa Barbara heykelciğini alıyor: Heykelin başı toplu iğne başı gibi ama ileri uzattığı elleri kocaman. Kız öteki eliyle heykelin tahta kolunu indirip kaldırmaya başlıyor. Öyle sanıyorum bu oyunun benim canımı sıktığını biliyor ve bu tür küçük

eşyalarımın hiçbir değeri olmadığını göstermeye çalışıyor. Kısa bir süre konuşmuyoruz. O kendi oyununa kapılmış durumda; benim de gözlerimin önünden deniz ve kum tepecikleri ancak kayboluyor. Ona baktığımda, acı çekmekten oluşan ve hemen gizlemeye çalıştığı gerilimi görüyorum. Ben daha bir şey soramadan yerinden kalkıyor, yanakları kızararak özür dileyip hemen döneceğini söylediği gibi arkadaki kapıdan çıkıyor. Banyo kapısının kapandığını duyuyorum. Bir derdi var bu kızın -yoksa numara mı yapıyor? Belki de mermer rafa zorla sığdırdığım parfüm şişelerimi inceleyecek. Kendimden utanç duyuyorum. Ne iğrenç bir tuzak bu bana bıraktığınız, büyükannem ve büyükbabam! Mutlak onlar da mermer bir rafın düşünü gördüler, büyükannemin aklının ucundan parfüm diye bir şeyin olabileceği geçmemiş olsa bile. Şimdi kız içerde tuvalete oturmuş onlara bakıyor ve bana olan tüm hayranlığına karşın, enikonu bir burjuva parçası olduğumu düşünüyor. Belki de şöyle belli belirsiz bir anlayış gülümsemesi takınıyor. Zaten işin en kötü yanı da bu ya; anlayış göstermeleri ve iyi niyet dolu küçük gülümsemelerde bulunmaları. Aynen havalimanındaki telörgüden sarkan o ikisininki gibi! Anne, kürkün yere değiyor diye bağırdılar. Aman yüzüklerine dikkat et, dediler gülerek. Ben de durdum ve güldüm. Bir an, telörgüye koşup kürkü ve yüzükleri tepelerine fırlatmayı düşündüm -böylelikle ne denli önem verdiğimi anlayacaklardı. Sonra darılabileceklerini düşündüm ve kürkü daha çok sürükleyerek yürümeye başladım. Uçağın merdivenlerinden, peşim sıra bir hayvan ölüsüymüş gibi çektim. Orada, telörgülerin ardında maymunlar gibi gülüp beni alkışa tutarlarken, ben de kahkahalar savurdum, hostes de. Uçakta en önde oturup bana nefretle bakan o iki herif dışında herkes güldü. Ben en doğrusunu yaptım. Adamların yanında

durdum, onlara baktım ve kürkte biriken tozu üzerlerine silkeledim. Yüzlerinin rengi kaçtı ve başlarını başka yana çevirdiler. Ya onlardan biri, tırmandığı telörgüde zafer işareti yaparak yapışıp kalmış gibi duran oğlanı sokakta görüp tanırsa! Gençlerin tümü birbirine benziyor ama yine de... Hatta Dolores bile pek değişmemiş. Yirmi üç yaşından yirmi sekize dek hep aynı kaldı. Oysa ben, o beş yıl için birden -ne zaman, bilmemgenç gözükmeyi bıraktım. Gözükmeyi diyorum çünkü gençliğimden bugüne epey zaman geçti ben genç gözükmeyi başarabildiğim halde. Yoksa nasıl becerirdim o olayın geçtiği yıllarda moda olan kısacık etekleri giymeyi? Şimdi durup dururken bir kısa eteği anımsamam ne saçma... Üstelik, yok hayır, çok ciddi şeylerin kısa bir etekten başladığını düşünmek olur şey değil. Ne ki olayların ortasında onun da yeri var; bunca felaketin ortasındaki bir put gibi. İşte duruyor karşımda, görmemezlikten gelmem olanaksız. İnsanların canlarını kurtarmak için kaçtıkları o sokağın ortasında, kendimden çok o eteği görüyorum. Belki de bundan ötürü olanlar bana hiç dokunmadı. (Gerçekte, ne oldu ki yahu?) Bir vitrinde kendimi görünce, bu şekilde -Rönesanstan kalma bir içoğlanı gibi- dolaşmanın inanılır gibi olmadığını düşündüm. Çatışmaya karışmak zorunda kalmak beni çok kızdırdı. Bu durumda geceki tiyatronun hapı yutma olasılığı vardı. İşin gerçek yanına bakarsak, sahneye çıkmam önerisini geri çevirmem gerekirdi. Özellikle, beni hiç ilgilendirmeyen bir davayı desteklemek amacıyla olduğu için. Ne ki adam Buenos Aires'ten gelerek beni bulma zahmetine katlanmış, yan çizme çabalarımı ve onunla karşılaşmaktan kaçınmamı boşa çıkararak amacına ulaşmıştı. Daha sonra onu tanıyınca, bunca zamanını boşuna geçirtmiş olduğum için üzüldüm. Çünkü beni etkileyen şey, Buenos Aires'teki dai-

renin özel atmosferi miydi yoksa nehir kenarında, daha öncekilere hiç benzemeyen akşam yemeği mi? Belki de salt o an hazır olduğum için. Neden olursa olsun, kişide iz bırakan ve ardından tüm yaşam boyu bir kez daha olması için boşuna uğraşılan bir yemekti o. Neden insanlar koşuşuyorlar ve korku içinde gözüküyorlardı?

O günü tüm ayrıntılarıyla yeniden gözden geçirme isteği duyuyorum, rolümü çok iyi öğrenmek ister gibi. Onun gelip oturması, durgunluğu hiçbir şey değiştirmez. Birlikte yeniden mi yaşayacağız aynı şeyleri? İstediği mutlak odur! Gelişinin gerçek nedeni o. Ah, Dolores! Öyle kısa bir süre birlikte olmamızın değiştirdiği bir şey yok. Önemli olan, o kısacık zaman diliminin yoğunluğuydu, azıcığını görebildiğimiz o dünya, birlikte yaşadığımız o dehşetti. Ne kadar çok istemiştim sana ellerimin sürekli olarak donduğunu ve avuçlarının arasında ısıtman için sana uzatmak istediğimi söyleyebilmeyi! Her şey sırasıyla, kardeşim; bakalım biz bulan mıyız, tanık mı? Fakültenin kapısında buluştuğumuzda sabahtı. Saat ya 9 ya 10 ve ben buz gibi koridorları geçtim. Daha doğrusu birlikte geçtik ama senin varlığının pek ayrımında değildim. Öneri senden geldiği için, beni onun çalışma odasına götürmeni olumlu karşılamıştım. Seni bu işte kullanıyordum. Gözümün önüne, sıcak ve içkapayıcı bir çalışma odası getirmiştim. Her yer raflarla çevrilmiş olacak ve onunla Buenos Aires'te başlattığımız söyleşiyi burada sürdürecektik. Çok üşüdüm. Yalnız soğuktan değil, bahçenin çitli yollarından küçük hortumlar yaparak gelen rüzgardan da üşüyordum. Bir şey demiş olmak için, eski bir otelden fakülte yapılmış olmasını gülünç bulduğumu söyledim. En üstte, bağırıp çağıran öğrencilerle dolu ve camla kaplı verandalar vardı. Camı kırık bir pencereden dışarı, üzerinde Mao'nun resmi olan bir bayrak sarkıtmışlar, hızlı

hızlı dalgalandırıyorlardı. (Sen o sırada gözlerinin önüne; orada dikilip, ellerinde çay fincanları, limana demirlemiş Atlantik gemilerine bakmakta olan bir kaç varlıklı konuğu getirebildiğini söyledin.) Ben de dediğin sahnenin, adını o an anımsayamadığım 1930'lu yıllardan kalma bir filme çağrışım yaptırdığını söyledim. (Adını sen de söylemedin.) Gençlerin bağırdıkları kulağımıza geldi ama beni hiç etkilemedi; çünkü kazana dönmüş yeterince üniversite görmüştüm daha önce. Koca lüks otelin acınacak halini görmek ve az sonra rektörle görüşeceğimi bilmek, bana yetip artıyordu bile. Adam herhalde benden gençti; yoksa ben herkesten genç gözükmeye alışkınımdır. Önceki günün akşamından beri başımdan birtürlü atamadığım bu tutuk kız kadar genç gözükmeye... Bunun dışında, çabucak heyheylenen, yaşı ilerlemiş, resim yapıyor olmanın verdiği gerilim ile yıpranmış, başarılarında güvensizlik çeken ve gelecekten korkan bir kocadan kurtulduğum için gençleşmiştim. Üstelik son provalar çok başarılı geçmiş, adamcağız müthiş sevinerek, sükse yapmamızın garanti olduğunu söylemişti. Onunla, arkadaşlarla kent merkezindeki bir kahvede birlikte olduktan sonra buluşacaktım. Daha sonra annesinin evinde erken bir akşam yemeği yiyecektik ve ardından, saat 11'de sahneye çıkacaktım. Durum böyleydi işte ama neden ona gidiyordum şimdi? (Akşam lâf arasında, sabahki provalardan sonra üniversiteye gideceğimi söylemiştim. Tiyatro, okulun tam karşısındaydı. Sen hemen gelip görmek istediğini söyledin; ben de senin peşinde dolaştım durdum.) Demek provalarda o da vardı!? Hiç kuşkusuz! Dolores'in yüzünü çok iyi anımsıyorum. Birkaç arkadaşıyla birlikte boş salona dağılmışlardı. Şu anda önümsıra merdivenleri çıkarken, küçük bir kız çocuğuna benziyor. Çok iyi bir yazar olduğunu söylemişlerdi, belki hepsinden

iyi. Mutlak eşcinsel. Çok gayret gösteriyor oğlan gibi gözükmek için, hele cepleri kitap ve bloknot taşımaktan sarkmış gemici ceketi üzerindeyken. Ve orda, salonda doğan ve bir daha sönmeyen o dilsiz tutku... Merdivenleri çıkınca geldiğimiz koridordan, cam verandadaki gösteriyi görebiliyorduk. Kalın camlar, kulakları sağır edici bir alarm ziliyle zangır zangır titriyordu. (Koluma girdin ve lame giysileri içinde Norma Shearer'in çay içerek limana bakmak için verandaya nasıl geldiğini anlattın: Koyu kırmızı halının üzerinde kayar gibi yürüdü, azıcık duraladı ve platin rengi saçlarını savurduktan sonra, zarif bir el işaretiyle büyük pencerenin yanındaki masayı seçti Pırıl pırıl giysisinin eteklerini topladı: şef garson büyük bir saygı içinde iskemlesini tutmak için beklerken çantasından dev bir pudra bezi çıkarıp, sedef rengi yüzünde gezdirdi. Daha sonra, koyu ve kalın dudak boyasını tazeleyerek, takındığı gizemli gülümsemeyi daha belirgin hale getirdi.) Genç kız koridordaki pencereye yaslandı ve hafifçe gülümsedi. Verandanın görünüşünden büyülenmişti. Biri haykırdı: Yoldaşlar! Ortalık apansız şaşırtıcı bir sessizliğe büründü. Şimdi anımsadığım şeyi ona söylemeye hiç niyetim yok. Dolores elimi tuttu ve gemici ceketinin cebine kendisininki ile beraber soktu. Çocuk eli gibiydi eli, sımsıcak. «Bir çocuğun eli bu,» diye düşündüm kendimi yatıştırabilmek için. Reflekslerim düzensizleşmeye başlamıştı. Elimi kurtarıp gideceğimiz yöne doğru yürüyeceğime, cebinde bıraktım ve hiç kıpırdamadım. Ona bakmadım. Bu jestin, onun bana hayranlığından ötürü olduğuna inanmaya çalışıyordum. Ayrıca bir sevgi çağrısını asla geri çeviremeyeceğimi de biliyordum. Ne yapacaktım ki? Eninde sonunda elimin son derece etkisiz kaldığını ve gülünç denecek kadar savunmasız olduğunu anlayacak. Nitekim az sonra elimi, sanki sahibi yok-

muş gibi özenle çıkardı. Yürümeye başladı ama ben bu yanlış anlaşılmadan ötürü perişan olmuştum; düzeltme konusundaki beceriksizliğimden de. Bana gelecek tek bir olumlu puanı kaçırmak istemiyordum, bedeli ne olursa olsun. Neyse, önceden düşünülebileceği gibi, adam yerinde yoktu. Sanki neden dura dura tam o gün yerinde olacaktı ki? (Sen bu konuya pek kafanı takmışa benzemiyordun. Belki fakültemi görmek istersin diye düşündüm ama ne oldu bilmiyorum, aşağı indikten sonra seni hiçbir yerde bulamadım.) Öğrenciler çığ gibi geliyorlardı. Dolores bu öğleden sonra mutlak bir şey olacağını söylüyordu, cenazeden önce ya da sonra. Ama ben kendimi düş kırıklığına uğramış ve mutsuz hissediyordum. Boşu boşuna, saçma bir şekilde. Gereksiz yere gülünç bir kılıkta gelmiştim. Hiç önsezi yoktu herifte. Bunu düşünmek yerine kafamı akşamki gösteriye versem daha iyi ederdim Nasılsa artık yapabileceğim bir şey kalmadı. Kaybettiğim zamandan, başka bir kârım yoktu; tıpkı daha önce birçok kez olduğu gibi. Boşuna yapmıştım bu budala yolculuğu. Buenos Aires'te kalsaymışım daha yerinde olurmuş. Saçma sapan işler yüzünden bir kez daha hiç hak etmeden ve gereksiz yere sırt üstü düşebileceğimi sezdim. Genç kız koştu ve öfke içinde koşuşan gençlerin arasına karıştı. Üniversite bir anda boşalıvermişti. Alarm zili kesilince, rüzgârın uğultusu yeniden duyulur hale geldi. Kuru yapraklar ve kâğıt parçaları koridorda döne döne uçuşuyordu. İliklerime dek donmuş olarak, balkona açılan demir kapıya yürüdüm. Liman solgun ve donuk kış ışığı altında çok yakında gözüküyordu. Kapıdan geçince, limana girmekte olan bir gemi gördüm. Yok, hayır, Norma Shearer'in Atlantik gemisi değil, kapkara bir yük gemisiydi. Kanal boyunca robot gibi ilerliyordu. O anda, bir doğa görüntüsünün de bir körün gözbebeklerine özgü kurşu-

niliğe bürünebileceğini anladım. Süt beyazı ve derinliği olmayan. İçimdeki donukluğu biraz olsun gevşetecek bir enerjiyle, herkese ve kendime sövdüm.

Banyoda ikinci kez bulunduğu sırada saçlarını taramıştı. «Benim tarağımla,» diye düşünüyor kadın ister istemez. Oysa kızın gitmesini artık istemediğinin bilincinde. Günlerdir ilk kez o alışılmış üşüme nöbetlerine tutulmuyor. Parmaklarını sürekli olarak dudağının sol kenarına bastırmasına neden olan sinirsel gerilim de kalmadı. Kızı oyalamak, gitmesini önlemek için daha çok şey bulup çıkarması gerek. Bir fincan kahveden başka bir ikramda bulunmadı. Ama kız, çay ve kızarmış ekmek istemiyor ki ...Azıcık çilekli bisküvit? Ona da hayır diyor gülümseyerek. Peynir ya da başka bir şeye de gerek yok. Aç değil çünkü. Kadın kollarını karnının üzerindeki, artık gizlenmesi pek kolay olmayan kıvrımların üzerinde kavuşturuyor. «Tanrı dişsiz kuluna ekmek verirmiş,» cinsi aptalca bir şey söylemek üzereyken kendini tutuyor. Bu tür şakaların, terkedilmiş gözüken ve yarı boş vitrinleri örümcek ağlarıyla kaplı bu kentte geçerli olmadığını anlıyor. Kadın yeniden, bilmem kaçıncı kez kızın niye geldiğini düşünüyor. İnanılır gelen tek gerçek, birlikte olmak için birisine gereksinme duyduğu ve tam böyle birini bulunca... Kadın, insanların ona güven gösterdiğini gayet iyi biliyor ve halinden hoşnut oluyor. Yoksa bu onun en iyi yaptığı ve en kalıcı olan rolü mü? Hiç korkmadan, kendisinden beklenileni yapmaya karar veriyor. Bu arada Dolores, koltukta ayaklarını altına almış olarak oturuyor ve kadına zaman zaman kuşku dolu bakışlar atıyordu. İkisi de aynı anda konuşmaya başlıyor ve karşılıklı kahkaha atıp susuyorlar. Büyük olanı, ikinci kez üstün çıkıyor kuşkusuz.

— Luisa'dan ses çıkmayalı epey oldu. Nereye gitti acaba?

— Montevideo'da değil, diyor Dolores kısaca. Yine susuyor.

Böyle ağzısıkı biriyle bir yere varmak kolay olmuyor diye düşünüyor ama ipin ucunu bırakmamakta kararlı. Üstelik Luisa'nın gerçekten...

— Luisa'yı çok sık düşünüyorum ve her aklıma gelişinde gözlerimin önüne, masanın üzerine fırlayışı ve ampulleri sıkıştırışı geliyor. Belki sen unutmuşsundur?

— Unutabileceğimi sanıyor musun?

Gözleri halıdaki bir motife takılı olarak ve ayak başparmağı ile onun şeklini çizerken konuşuyor.

— Aklının ucundan bile geçmesin... diyor ama sözünü sürdürmüyor.

— Bazı ayrıntılar kayıp gidiyor aklımdan. Biz hep birlikte içeri girdiğimizde salonda mıydı, değil miydi?

Kız ona, başlattığı oyuna güvenmediğini göstererek bakıyor. Ne ki istemeden de olsa, katılıyor.

— Biz onun evine geldiğimizde, onu aramıyorduk. Böyle bir nedenimiz yoktu, o kez de. Hepimizin anahtarı vardı ve orada evimizde gibiydik. Yan odada birilerinin konuştuğunu duyduğumuz için yemek salonundan geçerken durduk. Az sonra Luisa içeri girdi; o berbat müziği o zaman koydu.

— Biliyor musun, başta hiçbir şey anlamadım. Kimsenin bizi karşılamaması hiç hoşuma gitmedi. Durum sonra daha da tatsızlaştı. O içeri girdiği zaman ve bana onun Luisa olduğunu sen söyleyince, önümden öylece geçip gitti biraz gülümseyerek. Sanki benim orada bulunmam çok olağan bir şeymiş gibi... Üstelik kim olduğumu da biliyordu. Geçerken alel acele yanağımdan

öpmüştü çünkü. Ardından pikabı çalıştırdı ve sesini sonuna dek açtı. Sonra da o oğlanı, karşı koymasına aldırmadan, dansa kaldırdı.

Sıkı bir kahkaha attı Dolores.

— Tomás da mutlak hiçbir şey anlamadı. Luisa'yı fazla tanımıyordu ve ağzını açamayacak denli utangaçtı. Bizimle pek sık olmazdı çünkü onun grubu Salto'daydı. Ne şanssızlık tam o gece Montevideo'da olması!

Tomás'ı soracaktı ama önledi kendini. Montevideo'ya dönmenin en kötü yanı bu; ölenleri, işkenceden geçmiş olanları ve kayıpları sormak. Onu etkileyen, verilen yanıtlar değil yalnızca. Onları verenlerin bir çeşit doyum duygusu içinde olmaları. Belki de kendilerinin paçayı kurtarmış olmalarının verdiği sevinçten ötürü ama yine de kabul etmesi zor. Sanki kadının ne düşündüğünü sezinlemiş gibi, «Tomás hapiste,» diyor genç kız, «önceleri nerede olduğunu biliyorduk ama şimdi bilmiyoruz. Birisinin gözden kaybolmasına karar verdikleri zaman elden hiçbir şey gelmiyor.»

— Ne demek gözden kaybolması?

— Bir deyiş biçimi. Kemikleri ya da külü verilmedikçe, ortada bir tabut kilidi olmadıkça, nehirde bir parçası yüzerken bulunmadıkça, insanın önüne kesik bir el atılmadıkça...

Bir şeyi bıçakla keser gibi eliyle hızlı bir işaret yaptı.

Kadın irkildi. Yoksa titreme nöbetleri yeniden mi gelecekti? Konuyu burada kapatmak gerek, mutlaka, hemen.

— Luisa'nın masanın üzerine apansız hop diye nasıl fırlayabildiğini bugün bile anlayamıyorum. Önceden denemiş olsa bile... Duvara dayalı iskemleyi yıldırım gibi çekmiş, masaya çıkmış ve önceden gevşetilen am-

pulleri sıkıştırmaya başlamıştı. Bir yandan da kollarını sallayarak, garip bir sesle bağıra bağıra birşeyler anlatıyordu.

— İskemleler duvara dayalı mı duruyordu?

—Unuttun mu? İçeri girer girmez gözüme çarpan ilk şey o olmuştu. İskemleleri, birlikte oturduğumuz kanepeyle aynı yana dizmişlerdi. O koca masa tam ortadaydı. Öbürlerinin oturdukları koltuklar karşıda, pencerelerin arasındaydı.

— La Flaquita ile Nèstor aynı koltukta, Tomás ötekinde ve Enrique de, Tomás'ın koltuğunun kolunda oturuyordu.

Sakince konuşuyordu ve yüz anlatımını hiç değiştirmeden «Enrique» demişti.

Belki de ben bu nedenle Luisa'nın ünlü evini merak etmiş ve onlara gitmiştim. Olabilir. Plaza Zabala'daki o hep kapalı duran evlerin önünden geçtikçe, içlerinin neye benzediğini gözlerimin önüne getirmeye çalışırdım: karanlık, yerler cilalı ve tıkabasa mobilya dolu. İşlenmiş maundan çok sayıda kornej, hiç açılmayan camlı büfelerdeki tozlu süs eşyaları, ışık girmesin diye sıkı sıkıya çekilmiş kadife perdeler ve en umulmadık anda parlayıveren unutulmuş kristalleri düşünmek beni çok etkiliyordu. Kahverengi ve yeşilin ara tonlarının egemen olduğu döşeme anlayışının düpedüz bir duygu halini alması bana çok çarpıcı geliyordu.

— Duvara dayalı iskemleler, dedi Dolores kendi kendine konuşurcasına ve azbuçuk kızdıran bir kahkahacık ile, anımsayabiliyor musun?

Kadınlardan büyük olanı öfkeli bir bakış attı. Nasıl olurdu da görme duygusu ve sezilerden oluşan bu evrene, bu sonsuz mucizeye böylesine kayıtsız kalabilir, habersiz olabilirdi? Burada başlardı duygusal yakınlık ve

buradan geçerdi. cinselliğe giden yol. İzlenimsiz bir evrende neye benzerdi cinsel boşalma? Birden kendisinin, Luisa'nın dairesini santimi santimine anlatmaya başlamış olduğunu işitti. Çorba istemeye iki tabak getirilir. Oda simetrik değildi; sağdaki duvar eğri duruyordu. Evet, kapıdan doğru odaya giriliyordu, ne garip, değil mi? Merdivenlerden doğru salona... Kapıdan pencereye dek aşırı geniş bir oda. Mutlak bu yüzden Luisa bölmüştü odayı o koca masa ile. İskemlelerin tümünün aynı yanda dizili olmasının da nedeni buydu. Odanın gizemli bir yanı olmaması kadını düş kırıklığına uğrattı. Süslü mobilyaların ortalıkta başıboş dolaşır görünümü bile durumu değiştirmiyordu. Kısa duvarın önünde, içi küçük süs eşyalarıyla tıkabasa dolu bir büfe vardı. Üzerinde, kararmış bir tablo asılıydı, Hollanda'dan kır manzarasına benzeyen. Bu binalar, dışardan, dörtköşe ve gölgeli Plaza Zabala'dan bakıldığında daha gizemli gözüküyorlardı. Düşgücüne en uygun şeyler olan bu kalın, yıpranmış kadife perdelerin bile içeri girince yeterince gizemi kalmamıştı. Perdelere baktı ve bir kahkaha attı, gayet olağanüstü bir şeyi yeniden görmüş gibi.

— Bahse girerim ki onları görmedin! Kedileri, Dolores, kedileri!

Dolores, kaşlarını çatarak baktı. Ardından, bir an içinde koca bir gülümsemeyle yüzü aydınlandı:

— Kediler! Nasıl unutabilirim kedileri? Büyük bir zevkle bana gösterdin onları; hayvancıklar da bize kuşkuyla bakarak asılı kaldılar kornejlerin üzerinde.

— Kornejlerden birisinin ucu kurtulmuş, aşağı sarkıyordu.

— Luisa bu Siyam kedilerine pek düşkündü ama biz hiç sevmezdik. Kenarda köşede tekmeyi yapıştırıveriyorduk! Bizi görünce duvarların tepesine tırmanırlardı zavallı yaratıklar.

— Neden sevmiyordunuz hayvanları?

— O komiser domuz vermişti kedileri ona, anladın mı?

Doğal olarak hiç haberi yoktu. Yeni kurduğu sahnede havanın incelmeye başladığını algıladı. Bu gerçek bir sahneydi, öyle kendini düşgücüne kaptırarak kurduğu cinsten değil. Oynanmakta olan bir sahne. Ritmik, kesin ve belirli bir süre gerektiren. Herkes kendine düşen rolü oynuyordu. Oyuncuların adlarını unutmuştu ama genç kız onun belleğini tazelemesine yardım ediyordu. Tomás ve Enrique tam karşıda oturuyordu; La Flaquita ve Néstor masanın öbür yanında. Dolores kendi yanındaydı ve konuşup duruyordu. Bu sahneyi değiştirmek, kadının aklının ucundan geçmezdi. Sıkıcı bir akşama ait bir parçaydı ve diğer birçokları gibi belleklerde hiç iz bırakmadan geçip gidebilirdi.

O gün olanların tümü, anıların oynak belirsizliğine karışmıştı. İki günden az bir zaman içinde koca kent öyle küçük parçalara bölünmüştü ki gerçek ile düşgücü arasında ayırım yapmak olanaksızlaşmıştı. Elinden geldiğince az katkıda bulunan Dolores'in anlattıkları bile durumu değiştirmiyordu. O binaya nasıl geldiğini gecenin bir dizi kaçırılmış rastlantılardan oluşmasına karşın gelmekte neden ısrar ettiğini kesinlikle çıkaramıyordu. Belki de bundan ötürü, yani geceki tiyatro gösterisinin iptal edildiğini ve onu bir daha göremeyeceği gerçeğinin yarattığı çaresizlik duygusundan ötürü. Akla en uygun seçenek, o gece hemen Buenos Aires'e dönmekti. Başaşağı olmuş bir kentte başka ne yapabilirdi? Ne ki öyle yapacağına, sokaklarda gezdi durdu ve çatışmalardan kalan izleri bulmaya çalıştı. Adam telefonda, annesinin evinde birlikte yemek yiyemeyeceklerini söylemişti ama o dilerse kendi gidebilirdi hiç kuşkusuz. Annesi ve babası onunla tanışmaktan büyük

mutluluk duyacaklardı. Oyunun iptali büyük şansızlıktı, inşallah bir başka sefere... Pek de etkilenmiş gibi gelmiyordu sesi. Kadın, hoşça kal deyip kapattı telefonu; hemen ardından kendilerini bekleyen yaşlı çifte açtı. Evet, oğlu az önce aramış ve belki de gelemeyeceğini ama gelmek için elinden geleni yapacağını söylemişti. Peki o gelebilecek miydi? Evet, dedi kadın. Bir engeli olduğu için kararlaştırılan saatte gelemeyeceğini ama işi hallettikten sonra derhal geleceğini ve bundan ötürü çok üzgün olduğunu söyledi. Dünyanın düzeni her gün ondan sorulurdu ve kontrolundan çıkan bir şey kadar hiçbir şey rahatsız etmezdi onu. Dışarda, sallantıda ve iğrenç derecede savunmasız. Ve işte bu nedenle kendini, tüm akılcı düşüncelere karşı olarak, yine limana açılan o küçük daireye gider buldu. Saat dokuz olmamıştı. Manzara görecek hiç hali yoktu ama daha eşikten girer girmez adamın anne ve babası onu, öküz gözü şeklindeki pencerenin önüne itiverdiler -manzarayı görsün diye! Çekinerek dışarı baktı ama sonra yatıştı. Karanlıkta o kör göz artık gözükmüyordu. Salt karanlık bir delik vardı. «İşte orda, uzakta, görüyor musun?» diye ısrar etti yaşlı çift parmakla o kara deliği işaret ederek. Böylesi daha iyiydi: kötü aydınlatılmış bu küçücük odada, başıboş, karanlıkta...

Yemek salonu-oturma odası karışımı yerin yanındaki mutfakta, önce ne olduğu belirsiz bir çorba yaptılar. İçine birşeyler katarken, sanki bir tören gereğine uyar gibi fısıldaşıyorlardı. Hiç kuşkusuz, gelmedi oğulları ve ben, yaşlı çiftin beni yine de çağırmış oldukları için, benim gelmiş olmaktan duyduğum pişmanlığın aynısını duyduklarını anladım. Onlar mutfakta aceleyle yemek hazırlarken ben, haklarında duyduklarımı anımsıyordum. Anne, ülke çapında tanınan önemli bir öğretmendi. Erken yaşta dul kalmış ve her şeyini, bu gün ka-

yıplara karışan oğlunu eğitmeye harcamıştı. Emeklilik onu tümüyle değiştirmişti. Güçlü ve kararlı bir kadınken, gördüğüm kadarıyla, ucuz mahalle sinemasına gittikten sonra gözlerini kırpıştırarak matineden çıkan ve tıngır tıngır Plaza San Martïn'e giderek yanında taşıdığı torbadan kuşlara kuru ekmek atan, kafası karışık yaşlı bir teyze oluvermişti. Eski dostları, ondaki bu hızlı düşüşten endişelenmişler ve kadını tanımakta güçlük çekmişlerdi. Bir gün apansız arkadaşlarına yeniden evleneceğini söyleyince endişeleri daha da artmıştı. Adam onlar için bir şok gibi geldi. Bir iş sahibi değildi. Gümrük bakanlığından bağlanmış bir emekli maaşından üstü kapalı olarak söz ediyordu ama, eskiden de bir yerde çalışmamış olduğu anlaşılıyordu. İşaret ve baş parmaklarının tırnaklarıyla parlattığı o eski, biricik takım elbisesi içinde kadından daha genç gözüküyordu. Kötü amaçlı tanıdıkları, adamın o güne dek yaptığı tek işin, kadının getirdiği kuru ekmeklerle güvercinleri beslemek olduğunu söylediler. Ne ki beklentilerinin tam tersine, evlendikten sonra kadın eski saygınlığını yeniden kazandı. Zamanla bazı değişiklikler yaptılar: hiçbir düşünsel saplantısı olmayan kadın, adamın bir dizi alışkanlıklarını üzerine aldı ve evlerindeki yaşam, ufak-tefek gereksiz olaylardan oluşan bir tesbihe dönüştü. Garip ve kurnaz bir yaratılışta olan adam, suçüstü yakalanan çocuklara özgü yüzler takınmaya başladı. Karısı ayda bir emekli aylığını almak için sokağa yalnız çıkınca adam, onuruna hiç dokundurmadan ve kadının biraz uzaklaşmasını bile beklemeden karşıdaki kahveye, arkadaşlarıyla bira içip zar atmaya gidiyordu. Bu onun gizli yaşamıydı.

Kadın, kırmızı çorba tenceresini görünce, kendisine anlatılanların abartma olmadığını anladı. Öğleden sonraki olaylar konusunda soru sorduysa da, yaşlı çif-

tin tek bir olaydan haberi olmadığı ortaya çıktı. Üst katlara fazla ses gelmiyordu. Belki de bundan ötürü, diyen yaşlı kadın soruyu askıda bıraktı. Ardından kocası geldi ve söyleşiye katıldı. Hemoroid ameliyatından buyana bir yıldan fazla geçtiği halde, sigorta hastanesindeki hemşirenin ona bugün bile taze yumurta getirdiğini söyledi. Az görülen bir şeydi, değil mi? Çünkü hemşirenin yumurtaları, meydandakilerden beş **centavos** daha ucuzdu. Yumurtaların daha da ucuza satıldığı ve onun gözünden kaçmış olabilecek hiçbir yer yoktu. Kurnaz kurnaz gülüyordu, sanki rejimi yıkacak bir yol bulmuş gibi. Kadın öküz gözünden ve yaşlı adamın kesik soluklu konuşmalarından ötürü kendini boğulur gibi hissetmeye başlamıştı. Tuvaletin yerini sordu ama adamdan yine de kurtulamadı. Peşinden gelen yaşlı adam, elini ayı şeklindeki pembe sabunla yıkamasını, öteki sabunla yıkamamasını ve konuklar için olduğunu özellikle belirttiği bir havluyu kullanmasını söyledi. Sofraya döndüğü zaman çorba konmuştu bile. Yaşlı adam, konuğa olan saygısından ötürü, ipek kumaştan yeleğine peçete sıkıştırmamakta kararlıydı. Bu da karısı ile arasında, takım elbisede lekenin kötülüğünden başlayıp, bir Japon kuru temizlikçisindeki tezgâhtarda biten umulmadık bir tartışmanın patlamasına yol açtı. Bu arada tezgâhtarın adı defalarca anıldı. Kadın, çorbasını kahramanca içti ve telefon etmek için izin isteyerek yerinden kalktı. Şaşkınlıktan oluşan sessizliğe hiç aldırmadı çünkü ona kalırsa her ikisinin de cehenneme dek yolu vardı. Hatta kendisinin de, buraya gelme salaklığından ötürü. Bir gün içinde aynı allahın belası herif yüzünden yaptığı üçüncü yanlıştı bu. Hep böyle durumlarda yaptığı gibi, derhal karşı saldırıya geçti. Önünde gecenin kalan bölümü yok muydu? Eski arkadaşlarını aramayı düşündü ama eline geçen ilk numara Dolores'inkiydi.

Genç kız sanki kadının telefonunu bekliyordu. Onu gelip almalarını ister miydi? Evet, evet, elden geldiğince çabuk. Ha, evet, öyle ya, çatışmalar nedeniyle akşamki oyun oynanmayacaktı. Olur, nereye isterlerse. Dolores'in sesi, öbür uçtan soluk soluğa gibi duyuluyordu.

— Eğer bir an için olanları önceden bilseydin yine de bizimle gelir miydin?

— Aman allahım! Aynısı iki-üç kez de olsa ve önceden bilsem, her defasında yine gelirdim! Öfkeden tekmeleşecek haldeydim. Zavallı yaşlılara çorba için teşekkür bile etmedim... Bütün gün bir oraya, bir buraya şaşkın tavuk gibi koşuşmuş olduğumu anlatabildim mi? Üstelik oyunda oynanmadı. Yok, hayır, kişinin tek bir günde dayanabileceğinden çok daha fazla terslik oldu.

Kız oturduğu yerden ona, gülümseme eğiliminde olduğunu belli ediyordu ama kadın anlamamazlıktan geldi. Şu anda ikisinden büyük olanı, ötekinden daha genç gibi gözüküyordu; çünkü söyleşi kadını alevlendirmişti. Günlerdir çuvallara sarınmış ve kendini küllerin en dibine gömmüştü. Şimdi coşkuyla silkelenerek doğrulmaktaydı.

— Çatışmanın ortasına düşmemiş miydin biz seni bulduğumuzda?

— Pek çıkaramıyorum, dur bir düşüneyim. Önce tiyatroya gittim ama kapalıydı. Sonra San Josè bulvarına yürüdüm, nedenini bilmiyorum.

Gerçekte biliyordu ama karşısındaki kıza, oradaki bir kahvede adamla buluşacaklarını söylemek istemiyordu. Arkadaş mı olduklarına, yoksa az tanıdık mı, henüz karar verememişti. Herhalde arkadaştılar. Dolores ve arkadaşları bir gece önce son provaya gelip bütün gece oturmuşlardı ya... Adam onu kıza tanıştırırken kolu ka-

dının omuzundaydı. Aç gözlü ve sıcak dudaklı, kemikli bir kız, hayranlarından biri.

— Metal jaluziler şiddetle sökülüp düşmeye başlayınca, tadsız birşeyler olduğunu anladım. Hem de nasıl! Tümü birden, anlıyor musun? Sığınılacak tek bir delik yoktu ortada ve o namussuzlar jaluzilerin ardından içeriyi gözetliyorlardı. Göz açıp kapayıncaya dek bütün sokak koca bir kapana dönmüştü. Tek bir kahve, tek bir butik, tek bir apartman girişi açık değildi.

Dolores, orada yalnızmış gibi güldü.

— Senin o yüksek topuklarla öylesine hızlı koşabilmen akıl alır gibi değildi.

Kadın, «...ve öylesine kısa etekle,» diye eklemede bulunacağından korktu ama kızdan başka bir ses çıkmadı. Hoş, kız da, La Flaquita da kısacık eteklerleydiler ama hiçbirininki, onun eteği gibi değildi.

— Yere batası ayakkabılar! Ama inan o an hiç aklıma gelmedi. Tek düşündüğüm, yayılmakta olan gaz bulutundan uzaklaşmaktı. Ona bakarsan, ben sokakta koşmaya alışkınımdır ve Buenos Aires'te üstelik atla geldikleri için daha da zor oluyordu kaçmak. Benim iyi düşünemediğim şey, askerlerin uygulayacağı stratejiydi. Nitekim soluk soluğa köşeyi dönünce onları iki yanımda buluverdim ve çok korktum.

— Akılcı ve uygar bir ülkede olduğunu unutmuşsun.

— Evet, böyle şeyleri düşünecek zamanım olmadı. Hem bulvarın arka ucundan, hem de iki yanımdan geldikleri için bana tam karşıya koşmaktan başka bir seçenek kalmıyordu. Bunu anlamak için ideoloji uzmanı olmaya gerek yok. Ne ki beni şaşırtan, o yöne kimsenin koşmamasıydı. Nedenini bugün de bilmiyorum. Niçin kimse yoktu orada?

— Bal gibi vardı! Bizimkilerin tümü, yaklaşık iki blok önündeydiler. Ama hiçbiri yalnız gitmiyordu. Kenardaki sütunları geçip meydana onlardan önce varmak zorundaydık. Meydanda insanı pek kolay yakalayamazlar, sapacak çok yol var.

— Ben mi seni gördüm, yoksa sen mi beni buldun?

— Ben gelip seni buldum çünkü rastgele koştuğun için tam kurdun ağzına düşecek gibi gözüküyordun. Olayların o safhasında onlar da çok kızışmışlardı. Şakaları yoktu. Sana yetiştiğim zaman önüme aldım seni ve bizimkilere varana dek itekledim. İşte o zaman, meydana bizden önce gelmiş olduklarını gördük. Allah kahretsin! Aynen fare kapanı! Tiyatrodan başka sığınacak yer kalmamıştı.

Mantomun yumuşacık yünü kurşun gibi ağır. Birinin, adımı söylediğini duyuyorum; olabilir mi? Aynı anda, provadaki kızın minyon yüzünü ve yağlı saçlarını görüyorum. Oldukça ağırbaşlı bir grubun içindeydi. Bana doğru koştuğunu, kolumu tuttuğunu anımsıyorum. Bana birşeyler söylüyor ama anlamıyorum, üstelik umurumda da değil. Beni çekmesine, itmesine ve hiç gözüme çarpmamış bir yapıya tıkmasına izin veriyorum. Beni yarı açık kapıdan içeri çekiyorlar, sonra da uzun bir koridor boyunca... Koridor alçalıyor mu yoksa bana mı öyle geliyor? Uzaktan, dışarıdan, patlayan göz yaşartıcı bombaların özgün sesini duyuyorum. Hemen sonra keskin sesler geliyor: patlama mı, ateşe mi başladılar? (Gençler, «Aman dikkat! Ateş ediyorlar!» haykırışlarıyla kendilerini yere atıyorlar.) Gençlerin dışarı sarktıkları çatlağı görünce midem bulanıyor. (On beş yaşında olduğu halde on ikiden fazla göstermeyen bir kız sarsıla sarsıla yalvarıyor: «Ateş edin, olsun, ama atları getirmeyin, atları getirmeyin!») Geçit boyunca koşmayı sürdürüyoruz. Daracık merdivenlerden çıkıyor, sah-

ne kapısı gibi bir kapıdan içeri doluşup, kapatıyoruz kapıyı. Küçük sarı lambanın ışığına gözlerim alışınca, gerçekten de sahnede olduğumuzu görüyorum.

— El Tapia Tiyatrosu defalarca canımızı kurtardı. Özellikle yangından sonra, daha doğrusu kundaklandıktan sonra. Polis durumu anlayınca, sokağın iki ucuna gözetleme yerleri kurdu. Artık oraya da sığınamaz olduk. Gerek de kalmadı zaten. O aşamadan sonra bir tiyatro binasına sığınmak çocuksu bir şey olurdu. Ama o günler biz hâlâ kovalamaca oynuyorduk Güney'in İsviçre'sini biraz hareketlendiren coşkulu ve tehlikesiz bir oyun, anlatabiliyor muyum?

— Oyundan kıyıma, diye yorumda bulundu kadın, inanılması çok güç!

Derdemez pişman oldu. Korkunç şeyler yaşamış birinin önünde nasıl böyle küçük iğnelemelerde bulunabilirdi? Kendini düzeltmeye karar verdi.

— Biliyor musun, öyle ansızın bir sahneye çıkıvermemiz bana hiç garip gelmedi. Benim aklım fikrim ayakkabılarımı çıkarıp, birinin yaktığı bir şöminenin önünde ayaklarımı ısıtmaktaydı. Deliler gibi, bir tek bunun özlemini çekiyordum. Şunu da itiraf edeyim, sizlerin neler mırıldandığınız beni hiç ilgilendirmiyordu. Resimlerinden albüm yaptığım bir yıldızın aynı pozundan bir adet daha bulmuş gibi tepki gösterdim.

Kızın yanakları kızardı.

— Çok güzel bir gündü o gün. Polisten kaçtığımız, bize copla saldırmaları ilk kez olmuyordu, güvenebilirsin. Ama o gün bambaşkaydı. Belki de, aramızdan bir öğrencinin vuruluşunun ilk günüydü de ondan. Cenaze törenine, üzüntüden çok coşkuyla hazırlandığımızı düşününce utanç duyuyorum. Yeni bir şey olduğu için değil, görüyor musun, o andan itibaren işin ciddiyete bindiğine inandığımız için.

— Evet, artık ciddileştiniz. Şu anda ne geliyor aklıma biliyor musun? Orada, sahnede birinin dediği: «Bir kişi daha ölmeyecek!»

— Kulağa şaka gibi geliyor, dedi Dolores bir süre sonra. Ve gülümsedi.

Ben kulağa şaka gibi geldiğini söylemezdim. Tam tersine, birinin böyle bir karar alması, beni derinden etkiledi. Yorgunluğumu ve ayaklarımın sızısını unuttum. Karar karardır. Ne ki merak ediyorum: Nerede başladı terslik? Ne zaman insan iki ölünün çok fazla, yüz ölünün kan gölü demek olduğunu düşünmeyi bıraktı? Bana en çok acı veren işte bu. Çünkü böyle bir değişim gerçekleşirse, yaşam ile ölüm arasında boşluk kalmaz. Düpedüz aynı anlama gelirler. Aynı şey olurlar. O zaman bunu önlemek için dişimle tırnağımla savaş veririm. Ölümün dehşet verici bir şey olmaktan çıktığı, ölülerin sayısının yüzleri bulmasına alıştığım gün, benden hiçbir şey kalmaz artık; bir kemik yığınıyımdır, boş bir kabuk Dolores'e olan bu muydu? O da mı alışmıştı ölüme? Ya da ölümün her şeyin sonu olduğunu artık görmüyor muydu? Yoksa artık yaşamı mutlulukla; ölümü o dayanılmaz, kırıcı mutsuzlukla eşanlamlı görmekten vaz mı geçmişti? Bu nedenle mi Enrique'in adını böyle kılı kıpırdamadan anabiliyor? Geceler boyu ağlayıp başlarına korkunç bir şeyin -adını koymuyorum, öteki sözcüğü düşünmüyorum- Santiago'da gelip gelmediğini kendi kendine soran benim bile anlayamadığım değişiklik ne bu kızdaki?

Ne ki eğer korktuğum gibiyse, Dolores başka ve bilinmeyen bir insan soyundan demektir ve aşırı dikkatli davranmama gerek yok. Açıkca sormaya karar ve-

— Orada, sahnenin içine girenler, aynı akşam gelip beni vosvosla alanlar mıydı? Beni biraz aydınlatır mısın?

sın? Ünlü bir futbolcuya benzeyen uzun boylu genci tanıdım.

— Tomás. Az önce ondan söz ettik, anımsadın mı? Bel kemiğini kırdılar onun, yerini değiştirmeden önce. İzini yitirdik sonra. Nerede olduğunu bilmediğimizi daha önce söyledim sana. Son ziyaretlerimize, tekerlekli sandalyeyle getirmişlerdi.

— Çok korkunç, diye mırıldandı kadın.

— Böyle yorumlamamak gerek. Diğerlerinin durumları daha kötüydü. Tomás çok yürekli biriydi. Ona istediği iki kitabı götürdük; çıktığı zaman kavgayı sürdüremeyeceği için öğrenimini tamamlamayı düşünüyordu. Ne ki o domuzlar kitapları ellerinden çekip aldılar ve gözlerinin önünde küçük parçalara böldüler. Garip ama öyle sanıyorum bu olay, bel kemiğinin kırılmasından çok canını yaktı onun.

Boğazına bir yumru takılmıştı. «Anlamıyorum,» dedi yavaşça az sonra.

Sesinden hiçbir şey belli olmuyordu. Bir sigara yaktı.

— Ya Enrique, kim olduğunu bildin mi? Kocam. Ne ki Tomás'ın yanına, benim yanıma olduğundan daha çok yakışıyordu. Her an beraberdiler. Neyseki Tomás'ın Enrique'e yapılanlardan haberi olmadı. Eğer cesedini tabutun içine fırlatmadan önce Tomás'a gösterecek denli rezillik etmedilerse. Oldukça bilinen bir taktik.

Kısa süren bir sessizlik oldu. Kadın duygularını dizginlemeye uğraşıyordu. Sesi yıkılmış ya da kendine güvenini yitirmiş gibi bir izlenim verirse, kendinden nefret edecekti.

— İşin en kötüsü, olanların bilincine varmaya çalışmak, dedi sonunda.

— Benim bu konuda biraz kuşkum var. Eğer kişi

hep en kötüyü, en inanılmazı, en olağanüstüyü kestirmeye çalışırsa, kendini gerçeğe hazırlamış olur. Öyle sanıyorum, önceden daha kötüsü göze alınırsa çok şeye dayanılır.

Ne ki kadın yanıt vermedi ve o zaman genç kız, söyleşiyi daha olağan hale getirmeye çalıştı.

— Enrique küçük çocuk görünümünden biraz da olsa kurtulabilmek için bıyık bırakmıştı. Onca sorumluluğu yüklenen birine uymuyordu çocuksu görünümü. Sabah akşam bıyığını parlatışını görmek çok gülünç oluyordu...

Kadın birden yüzünü elleriyle kapadı ve başını dizleriyle aynı düzeye gelecek şekilde eğdi:

— Bunu böyle yorumlaman olur şey değil, dedi, olur şey değil, olur şey değil.

Dolores'in sesi mi az işitilir hale gelmişti, yoksa kendisi mi duymamaya karar vermişti? Bu kuyudan çıkmak zorundaydı. Kendini yeniden o sahnenin rengi solmuş duvarına yaslanmış olarak dikilerek -soluğunu topladıktan, ayakkabılarını çıkardıktan ve ayaklarını ısıttıktan sonra- konuşmalardan oluşan ağa kulak verir görmek istiyordu. Uğultu halinde, fişekler gibi ordan oraya uçuşan bu sesleri çok sevdi. Bomba sesleri uzakta kalmıştı. Kendini tam korunma altında hissediyordu ki derinlerden bir yerden kapanan bir kapı sesi geldi. Şimdi çıt çıkmıyordu. Az sonra o bıyıklı oğlan bazılarının dışarı çıkmasına, diğerlerinin içerde beklemesine karar verdi. Dolores, kadının ayakkablarını giymesine yardımcı oldu ve onu yeniden sürüklemeye başladı. Çabucak Dolores'in yüzünü okşayan bıyıklı oğlan içerde kaldı. Çok duyarlı biri gibi gözüküyordu ve buyruk vermekten çok keman çalmaya, şiir yazmaya uygun izlenimi veriyordu. Diğerlerinin üzerinde etkisi, belki de bu

inceliğinden ötürü fazlaydı. Kadın onun da birlikte gelmiş olmasını isterdi. Oğlanın davranışları, bu gençler arasında yalnız onun ne istediğini bildiği, diğerlerinin salt duruma uydukları izlenimini yaratmıştı. Dolores şimdi kadını, salonun ortasındaki geçit boyu itiyordu. Bomboş salondan, zifir karanlık bir fuayeye çıktılar. Kimse konuşmuyordu.

— Giriş kapısından çıkmak tehlikeli değil mi? diye fısıldadı kızın kulağına.

— Hayır, tiyatro yandığı için kapalı.

Kadın, içinde bulunduğu boşluktan biraz sıyrılmaya başlamıştı. Elinde, isten kapkara olmuş bir lamba tutan mermer bir heykel gördü. Kararmış kolları, ona komik bir görünüm vermişti. Artık içinde bulunduğu durumun saçma yönleri de gözüne çarpıyordu. Kendi gösterisinin iptal edilecek olmasından ötürü onun bu kentte kalmasına gerek yoktu. Dolores'e, otelinin iki blok ilerde olduğunu, tehlike kalmadığına göre bir an önce oraya gidip sessiz sakin oturduktan sonra ertesi sabah Buenos Aires'e uçmasının en iyi çözüm olacağını söyledi. Hatta belki hemen bu gece! Kızın gözlerinden yansıyan düşkırıklığını gördü. Neden böyle zordu karşı koyması? Çantasından bir kartvizit çıkardı ve akşam bulunacağı yerin telefonunu yazması için kıza uzattı. Eğer gitmezse, kız da arayabilirdi onu. Ya onlar şimdi ne yapmayı düşünüyorlardı? «Özel bir şey değil,» dedi genç kız, «mutlak Luisa'nın evine gideriz, duruma bağlı. Eğer oraya gidersek onu görmekten hoşnut kalacağına kuşkum yok; sana çok benziyor.» Kadın, «Hangi Luisa?» diye sordu ama kız öylesine umutluydu ki duymadı bile. «Bütün herkes oraya gidiyor. Orada kendini dostlar arasında bulacaksın, hepsi sana hayran: Kocam, La Flaquita, Néstor, Tomâs ve Juan.»

Kapıda dikilip yarı donmuş olarak beklerken bu ad-

ları anımsamaya çalışıyordu. Yaşlı çiftin soğuk bir güle gülesi ile uğurlanmıştı ve ne halleri varsa görsünler diye düşünmüştü. Kalan çorbayı artık günlerce içerlerdi. Wolksvagen birden köşede belirdi ve fişek gibi kapının önüne geldi. Dolores adları bir kez daha saydı: «Bu Tomás, kocam Enrique'i zaten tanıyorsun, bu ikisi Néstor ile La Flaquita; arabayı süren de Juan.» Boş sokaklarda yıldırım gibi araba kullanan Juan dışında herkes bir şey söyledi. Dolores alçak sesle, vosvosu on birden önce bırakmaları gerektiğini açıkladı. Karakolların önünden geçmemek için yolu uzatmak zorunda olduklarını da ekledi. Dolores, «karakol» yerine başka bir sözcük kullandı ama kadın onun ne demek istediğini anladı. Söyleşi aralıksız sürüyordu. -Vosvosun motor gürültüsünden fazla bir şey anlaşılmadığı halde. Arkada oturan her iki genç de kadına yer açmak için öne eğilmişlerdi ama, kadın yine de kızın kemikli bedeninin dayanışını üzerinde duyuyordu. Arada bir arkaya bakan Enrique genç kıza sevecen bakışlar atıyordu. Onun, Enrique'in varlığı herkese güç katar gibiydi. Kadın, «Eğer Dolores'in yerinde olsaydım günlerimi ona bakarak ve taparak geçirirdim, toplantılar ve sokaklarla değil,» diye düşündü. La Flaquita dedikleri kız iki kez başını çevirip baktı ama gözleri karşılaşınca hızla başını geri çevirdi. Kimse onun on iki yaşından büyük olduğunu sanmazdı. Oğlanın dizinde oturuyordu. Onunla sürücünün arasına bir de gitar sığıştırmayı başarmışlardı. Kadın oturduğu yerden, alt edilmesi güç bir isteksizlikle gitara bakıyordu. Daha şimdiden, telefon etme budalalığından ötürü kendine kızmaya başlamıştı. Bu çocuklarla ortak neyi vardı ki? Şimdi oturup yürek parçalayıcı bir gitar konseri dinleyecek, birisi ona acıyana dek oteline dönemeyecekti. Dolores'e daha epey gidip gitmeyeceklerini sordu. Genç kız gidecekleri yerin yakın olduğunu ama.....

yüzünden dolaşmak zorunda olduklarını söyledi -o sözcüğü bir kez daha kullandı. İççeken kadın dışarı bakmaya başladı. Bir kenti böylesine terkedilmiş hiç görmemişti. Tek bir asker olsun, polis arabası olsun, taksi olsun, yaya olsun yoktu. Sonun başlangıcı mı? Yürüyüşten arda kalan bildiriler, nehirden esen şakacı rüzgârla uçuşuyor; buruşuk gazeteler, yırtılmış afişlerin parçaları hışırdıyor ve sokak köşelerine yayılıyordu.

Bir meydana geldiler. Vosvos kaldırıma yanaştı. İndikleri zaman, alçak bir telörgüyle çevrili açıklık bir yerin karşısında olduklarını gördü. İçinden gelen bir dürtü, ona başını apartmanlardan yana çevirttirdi. Gördüğü manzara onu çok şaşırttı: yaşlı çiftin evine öylesine yakındılardı ki oradan yaya olarak gelselerdi, eski semtin içine birkaç blok girdikten sonra büyük meydanı geçerek buraya varabilirlerdi. Açık araziye girdiler ve çok yapraklı bir ağacın altında durdular. Araba ok gibi fırlayarak uzaklaştı. La Flaquita diğerleriyle konuştuktan sonra hızlı adımlarla sokağı karşıdan karşıya geçti ve köşebaşına gitti. Ardından geri döndü ve eliyle gelmelerini işaret etti. Onlar da gelince hep birlikte oradaki bir apartmana girdiler. Birisi çakmağını yakıp merdivenleri bulana dek apartmanın buz gibi girişinde kıpırdamadan, sessizce beklediler. Merdivenleri çıkarlarken, nereden geldiği belirsiz bir rüzgâr saldırıya geçti. Birbirlerine sokularak yürüyorlardı. Her basamakta kadın, çakmağın titrek aleviyle aydınlanan mermer babaları görüyordu. Bu günkü gibi, hiç bu kadar donmuş, böylesine endişelenmiş ve yaptığı budalalıkların apaçık kanıtını hiç görmüş müydü? Çakmağın alevi ansızın, halıyla kaplanmış bir basamağı aydınlattı. Onun peşinden bir tanesini daha ve ardından ayakları, aşınmış bir çiçek işlemesinin üzerine gelmişti bile. O anda yüreğinin derinliklerine bir sıcaklık yayıldı.

— Şimdi geldik sayılır, diye fısıldadı kız hemen yanıbaşından. Kadının içinden ona şaka yapmak geçti. Kızın elini, daha önce üniversitedeyken onun yaptığı gibi özenle tuttu ve göğsüne bastırdı: Hızlı hızlı merdiven çıkmaktan dolayı yüreği doludizgin atıyordu. Bakıştılar ve kadın, karşı konulması olanaksız bir gülümseme çıkardı. Kendini yeniden iyi hissediyordu ve yaşamı, heyecanlı bir serüven olarak görmeye başlamıştı. Bu serüvende olmak isteyen, yaşamı sürdürmek zorundaydı.

Çok şeye birden şaşırdım az sonra: Kimsenin bizi karşılamamasına; La Flaquita'nın kendi evine girermiş gibi anahtarı kilide sokup kapıyı açmasına ve yan odadan sesler ve kahkahalar duyulmasına karşın mobilya deposuna benzer bir salonda kendimizi bulmamıza... Yine de bedenim yorgunluğa ve duyuların günahkâr zevkine yenildi ve iskemlelerin arkasındaki branda bezinden kanepenin kuştüyü doldurulmuş yastıklarının arasına çöküverdim. Dolores'e yanıma oturmasını işaret ettim. Aynı anda, tırmandıkları kornejden bize garip gözlerle bakan ve durumu kollayan Siyam kedilerini gördüm. Kediler ya da başkaları, hiç kimse beni, böylesine fırtınalı bir günden sonra hakkım olan bu kanepeden kaldıramazdı. Duyularımın algılama gücü arttıkça, her şey gözüme kadife gibi gözüküyordu. Koyu ceviz rengi perdelerin ortasındaki bir ıslaklık yarı sökük perde boyunca aşağı doğru uzanmıştı. Odanın öbür ucundaki camlı büfede, üzerinde birisinin adının baş harfleri olan bir bira kupası duruyordu. Bu kupalar, içimde garip bir refleks duygusu uyandırdı. Masa örtüsündeki yumuşacık gözüken işlemelere dokunmak için elimi uzattım. Tam karşımdaki kanepenin zevkli deseninden bana doğru ipekten darbeler geliyordu. Her şey yolundaydı kısacası... Yan odadan gelen sesleri bile kulağım sınıflandırmaya başlamıştı. Ton veren, tiz bir kadın se-

siydi. Luisa? Tektük kahkalar dolaşıyordu. Erkek sesleri (yaşlıların mı?) ve ayırt edilmesi daha güç olan kadın sesleri... Kendimi, yanımdaki genç ve kadın yazar ile birbirimizi kutlamak için hazır hissediyordum. Üzerindeki gerginliği attığı belli oluyordu. Oldukça şakacı bir görünümü olan yastıkların arasına gömülmüş, arkalığın boğumlu yerine sırtını dayamıştı. Sonunda onu rahat bırakmaya karar verdim. Bu büyük yemek salonuna şöyle alıcı bir gözle bakılırsa, incelikli bir bordele benziyordu -özellikle masanın tam üstünde asılı olan kristal avizenin ışığında. Mum şeklindeki küçük ampullere, leylak rengi abajurlar taç gibi oturtulmuştu. Ampullerin yarısından çoğu yanmıyordu. Mutlak evin hanımı, genellikle kabarık gelen elektrik faturasını düşünerek gevşetmişti onları. İşte bu sırada, yan odanın kapısında öyle bir Norma Shearer belirdi ki bu gördüğüm, öğrencilerin alkışları ve ıslıkları içinde cam verandada çay içmek için biçilmiş kaftandı. İpekli giysisinin, gümüş rengi değil kara olması beni düşkırıklığına uğratacaktı ama askılarının hasırdan olması durumu kurtardı. Askılar üstelik, elindeki çantayla bir örnekti. Gelenlerin hepsine birden kapakkızı gülümsemesiyle hoşgeldin dedi ve yanıma geldiği gibi yanağıma hızlı bir öpücük kondurdu.

— Luisa, diye söze başladı genç kız, bu gördüğün...

Ne ki Luisa çoktan masa örtüsünün işlemeli uçlarını yalayarak odanın öbür ucuna gitmişti bile -davranışları önceden tasarlanmış ve asla değiştirilemezmiş gibi-. Orada, pikabın yanına varınca kapağını kaldırıp bir plâk koydu ve sesini öylesine açtı ki hepimiz soluksuz kaldık. La Flaquita yerinden fırlayıp ona bir şey söylemeye kalkıştı ama, Luisa dinlemediği gibi, La Flaquita'nın nişanlısını dansa kaldırdı. Oğlanın direneceğini sanmıştım ya, görevini bilen birinin uysallığıyla masa ile pencere-

ler arasındaki boşluğa sürüklenmeyi kabullendi. Ötekiler konuşmadan sahneyi izliyorlardı. Enrique ile atletik yapılı gencin oturduğu kanepenin önüne geldikleri zaman Luisa incelik dolu bir jestle kavalyesinden ayrıldı, sessiz film yıldızlarına özgü bir şekilde başını geriye atarak poz verdi. Kavalyesi ise hemen nişanlısına geri döndü ve onu dansa kaldırdı. La Flaquita, oğlanın boynuna kollarını dolayarak dansa girişti. Norma Shearer yeniden gözüktü; bu kez yanında yandaki odadan bir adam vardı. Ben oturduğum yerden bu gecenin sürprizlerinin hiç bitmeyeceğini düşünüyordum. Tatsız bir duygu kaplamıştı içimi. Şimdi iki ayrı dans pisti oluşmuştu: oval masanın iki yanı. Kimsenin aklından, masayı iki yandan birine itmek geçmiyor muydu?

Başımı Dolores'den yana çevirdim. Yüzünün yeniden gerilmiş olduğunu ve dikkat kesildiğini şaşırarak gördüm. Düz saçları omuzlarına saçılmıştı. Acaba bluzunun yakaları arasına düşen saçlarını çeksem garibine gider miydi? Daha önceki ilgisizliğimi karşılamak için ona sorular sormaya başladım. Neler yapıyordu? Neler yazıyordu? Öğrenci miydi? Enrique ile ne zamandır evliydi? Uysal uysal yanıtladı ve konuştukça yüzündeki gerilim azaldı. Her ikisinin de öğrenciliği sürdüğü için kızın ailesinin yanında oturuyorlardı. Dolores öğretmen okulunun temel eğtimindeydi. Enrique'in öğreniminin bitmesine çok daha az kalmıştı. Durumlarından hiç hoşnut değillerdi çünkü ailesinin onlara verdiği küçücük odaya tek bir yatak bile zor sığıyordu. Kitapların sığdığı kadarı için duvara bir raf uzatmışlardı ama ortalık yine de darmadağınıktı.

— Annem ortalığı temizlemenin olanaksız olduğunu söyleyip duruyor. Bunca kâğıt yüzünden evin hamamböceği dolacağından korkuyor.

— Duvara birkaç raf daha koyamaz mısınız?

— Denedik ama duvar çok uyduruk yapılmış, çivi tutmuyor. İki kez raf yere düştü ama neyse ki gündüzdü.

— Mutlak annen çok sevinmiştir!

— Yok, görmedi bile. Hemen bir afiş koyduk üzerine.

— Enrique'in daha ne kadar kaldı?

— Duruma bağlı. Üniversiteyi zırtpırt kapatıyorlar. Geçen yıla dek durum çok iyiydi. Ama bu yıl... -yerinden doğruldu- evet, bu yıl durum daha da iyi ama başka açıdan.

— Hamilesin değil mi?

Yüzü kıpkırmızı oldu kızın. Kadına handiyse düşmanca baktı:

— Neden çıkardın bunu?

— Çünkü tanıdığım bütün genç devrimciler çoluk çocuğa karışırlar.

— Ne yapalım yani? Belki de çok fazla zamanımız olmadığını düşünüyoruz.

«Geleceğin genç tugaylarını düşünüyoruz,» bile demedi diye düşündü kadın tatsızca. Belli ki bu kızcağızla birlikte geçirilecek yaşam öyle pek şenlikli olmayacaktı. Niçin bunların hepsi böyle sıkıcı, içkapayıcı ve tekdüze olmak zorundalar? Bu kızın yaşamı süresince bir kez olsun küçük bir şeyden mutluluk duyup duyamayacağını merak ediyordu Örneğin sabahleyin uyanıp dışardaki bir ağacı görmenin ne demek olduğunun bilincine varacak mıydı? Gençler görmeyi bilmiyordu; kimse öğretmemişti. Bu yüzden her yaptıklarından zararlı çıkıyorlardı. İşte bu yüzden tren önüne atlar gibi kendilerini eylemlere atıyorlardı. Şu ya da bu şekilde yaşamı kullanabilmek gerekiyordu... Bunların pratiğe geçirme biçiminin gayet özgün olduğunu kabul etmek

zorundaydı. Konuşmanın yerini eylem alıyordu, kişisel zevkin yerini de grup içinde disiplin. «Bunların sonu çok kötü olacak,» diye düşündü. «Ne olursa yapıyorlar; ne olursa yapıyorlar der gibi kolayca. Ne ki eylem, konuşmaktan çok daha tehlikeli.» Peki neden bu insanlarla birlikte olmayı, kendi kuşağındakilerle olmaktan daha çok seviyordu? Neydi bunlardaki çekici güç? Bilgisizdiler, eğilmezdiler, kayıtsızdılar; ne kültüre inanıyorlardı, ne de güzelliğe. Berbat bir şey, kısacası. Ya Luisa'nın ne işi vardı bunlarla? O da kendi yaşına yakındı, değil mi? Bir ara Dolores, şöyle ayaküstü, ikisinin birbirlerine benzediklerini sezdirmek istememiş miydi? Ne açıdan yani? Evet, izleyicileri kendine çekme yöntemi bakımından! Ne ki böyle küçük kendine çekme sanatlarının incelikle yerine getirilmesinde ne denli kişisel zayıflık yattığını çok iyi biliyordu. «Düpedüz orospuluk! İşin gerçeği ve temeli düpedüz orospuluk!» Gün boyu defalarca içini kaplıyan o avunmazlık duygusu bir kez daha belirdi. Ortada tutarsız bir şey vardı ve ne olduğunu bulup çıkarması gerekiyordu. Ne diyordu Dolores? Kızın söylediklerini artık dinlemiyordu. Onun küçük hesapları zırnık ilgisini çekmiyordu. Çocuk doğurulacaktı ve beşiğini ya mutfağa, ya da banyoya koyacaklardı; başka neresi vardı ki? Annesi bebeğe bakacak, söylenecek, o da yeraltı toplantılarının birinden çıkıp ötekine koşacaktı. Anne yüzde yüz haklı olacaktı: Bebeğe bir gözatacak halleri bile yokken çocuk yapıp başkalarının başına iş açmaya ne hakları vardı? Şimdi çok değişmişti her şey. Kendisi oğlu doğduktan sonra üç yıl evden dışarı burnunu uzatmamış, geceler boyu soluk alışlarını dinlemiş, elinden tutarak yürümeyi öğretmiş ve dünyayı göstermişti. Şimdi durum başkaydı ve hiç de hoş değildi.

Burada olanlar, eski bir apartman dairesinde ön-

ceden tasarlanmadan oluşuvermiş küçük bir partiden başka bir şey değildi. Başka bir günü seçebilirlerdi... Gayet eğlenir gibiydiler. La Flaquita ile kavalyesi kendilerinden geçmişcesine dans etmeyi sürdürüyorlardı. Oğlan, karşısındakinden fazla olan tek şey saçlarıymışcasına yüzünü kadının saçlarına gömmüştü. Ev sahibi kadın, yan odadan getirdiği adamla adımlayarak dans etme denemesi yapıyordu. Adam ise, aynı anda hoşlanır gözükmek ile kendini kasmayı başarıyla gerçekleştirmişti. Kapıda bir başka adam belirdi; uzun boylu, zayıf ve ak saçlı. Luisa'nın kavalyesi bir şey fısıldayarak kadından ayrıldı. Luisa da yeni gelen adamı dansa kaldırdı hemencecik. Önceki kavalyesi, kapının koluna hafifce yaslanarak odayı gözden geçirmeye başladı. Sigarasını çok açık bir zevkle tüttürüyordu. Derinden bir telefon sesi gelince adam beklediği oymuşcasına kapıdan çıkıp kayboldu. Luisa'nın dansı kestiğini gördüm; hızlı adımlarla sporcu gence gitti ve kulağına bir şey söyledi. Sırtını bana dönmüştü. Oldukça yaşlı olmalıydı ama tavırları rahat ve inceydi- perdeler ve işlemeli koltuklar gibi biraz demode. Yalnız mıydı, evli miydi, boşanmış mıydı? Mutlak boşanmış! Çünkü davranışları öylesine kendine güven doluydu ki böylesi ancak, yaşamını geriye dönüşü olmayan bir akışa kaptırdığını sanarken birden özgürlüğüne kavuşanlarda görülen cinstendi.

Adam yeniden kapıda gözüktü. İlk kez o an ne denli yakışıklı olduğunu düşündüm. Buyruk vermeye alışkın biri mutlak. Taşıdığı donuk gülümseme yüzüne sertlik veriyordu. İşte tam o sırada inanılmaz sahne oldu: Luisa iskemleyi masaya yanaştırdı, kan kırmızı renkte Amerikan bezinden örtünün üzerine sıçradı, başıyla bir yetişemediği avizeye baktı, her iki kolunu birden kaldırdı ve küçük ampulleri sıkıştırıverdi. Bir büyüyle olmuş gibi ortalık keskin bir ışığa boğuldu. Ora-

da, kolları saçılmış olarak dururken, olduğundan uzun boylu gözüküyordu. Işık, kaçınılmaz olarak belindeki halkaları belirginleştiriyor ve karnının oldukça yuvarlak olduğunu açığa vuruyordu. Bir yandan da saçmasapan şeyler söylüyordu; birbirleriyle çelişen sözler, yanlış yerde kullanılan sözcükler, bir patlama sonucu oluşan anlamlar... Gözleri kapalıydı ve jestlerinde aşırıya kaçıyordu. Ezberden şiir okumakta olduğunu ben anlayana dek birkaç saniye geçti -kimin aklına gelirdi ki?! Birisi pikabın kolunu kaldırınca, gösteri tümüyle egemen oldu. Masada dolaşa dolaşa şiir okuyordu, artık kuşkum kalmamıştı, ölçerek ayarlarmış gibi özenle. Ötekilere baktım. Hiç kıpırdamadan izliyorlar ve en küçük gülümseme belirtisi göstermiyorlardı. Yan odaya açılan kapının eğişindeki adama bakınca belkemiğim boyunca o belirli durumlarda duymaya alıştığım ürperti dolaştı. Yüzü öylesine gerilmişti ki kemiklerinin haritası ortaya çıkmıştı. Koyu kırmızı Amerikan bezinin ortalarından, sokak kapısına sokulan bir anahtarın sesi geldi. Az sonra kapıda Juan gözüktü, vosvosu süren çocuk. Sıkılmış yumrukları beline dayalı, ışıktan gözleri kamaşarak bir süre masanın üzerine baktı. Şaşırmıştı ve Enrique doğru başını çevirdi. Onun omuz silktiğini görünce olduğu yerde durdu. O zaman, gösterinin sahibi yukardan ona baktı. Juan kollarını iki yana sarkıtarak savunmasız, gülünç bir şekil almıştı. Sahneyi, kapının ordaki adam noktaladı: Masaya bir sandalye yanaştırarak Luisa'nın inmesine yardımcı olmak istedi. Bir yandan da ona alçak sesle bir şey söylüyordu. Luisa, uzatılan eli almadı, yere güzelce atladıktan sonra, herkesin duyabileceği bir sesle konuştu:

— Bu yanlış anlaşılmaya bir son vermek gerek. Benim partime kimse böyle pardonsuz saldıramaz.

Adam uzattığı eli indirdi ve ceketini düzeltti. Ya-

nıt verirken sesinde öfke titreşimleri vardı:

— Benim adamlarımdan da böyle pardonsuz kurtulamazlar, dedi herkesin duyacağı yükseklikte.

O zaman gelen oğlanın yalnız olmadığını, arkasından üniformalı adamların geldiğini gördüm.

— Komiserin istediği gibi olsun, dedi Luisa, bir sorun çıkmayacak. Sonra gençlerin hepsine tek tek baktı. Bana doğru geldi ve koltuğumun koluna oturduğu gibi hemen ayağa kalktı. En son gelen oğlanın yanına gitti, ona elini uzattı. Çocuğun yüzü bembeyazdı.

— Her şey açığa kavuşacak, dedi Luisa, her zaman olaylardan yararlı çıkan bir deli vardır.

— Hadi gidiyoruz, dedi önümdeki sevimsiz adam. Hiç üstüme alınmadan baktım adama.

— Hepimiz mi? diye sordum.

Soru herhangi birine yöneltilmemişti ama komiser yanıtlama zorunluluğunu kendinde buldu:

— Ele geçirilen Wolkswagen'deki herkes.

— Ama, diye başladı Luisa.

Dolores orada dikiliyordu; elini bana uzatıp fısıldadı:

— En iyisi gitmemiz. Sen de olduğun için durum çabuk aydınlanır.

Niçin kendimi hiç savunmadan o buz gibi basamakları bir çırpıda, düşteymiş gibi çıkıp geldiğimi bilmiyordum. Arkamı döndüm ve Komiserin, Luisa'nın masaya fırlarken yere koyduğu hasır çantayı yerden alıp ona uzatışını gördüm. Oysa Luisa adam orada yokmuş gibi hiç kıpırdamadan durmuş, bizlerin gidişine bakıyordu. Bana adam biraz kızardı gibi geldi. Merdivenlerin orada üç tip gizli gizli dikiliyoru. Komiser önlerine gelince hazırola geçtiler. Luisa kapının eşiğine yürümüş, elleri iki yanında, ipekli giysisini okşuyordu. Şimdi artık Norma Shearer'e hiç benzemiyordu.

— Onu yeniden görmeyi çok isterdim, dedi kadın. Şu günleri atlattıktan sonra ya da en azından biraz bilgi edindikten sonra.

— Artık göremezsin. İki ay önce gitti. Mallarının çoğunu sattı, o daireyi kapattı, diğerleri gibi. Şurası gerçek ki bunca yıl elinden gelen her şeyi yaptı ama artık çok fazla damga yemişti. Fransa'ya gitti, Lyon'a. Orada yıllardır bulunan bir kız kardeşinin yanına. Pek anlaştıklarını sanmıyorum. Luisa aklına eseni yapmaya çok alışkındır. Öteki de kendini eksantrik sanan yaşlı bir inatçının teki. Hoş, gerçeği düşünürsek, niçin kalacaktı buralarda? Serüvenin artık hiç romantikliği kalmamıştı. Her gece TV yayınının, askeri bildiriler okunması ve yakalanan ya da aranan halk düşmanlarının fotoğraflarının gösterilmesi için kesildiğini biliyor musun? Hem karşıdan, hem de yandan. Altlarında bir de numara var ki insana bile benzemesinler. Hepsi de tehlikeli kanun kaçakları hiç kuşkusuz! Saçları ya çok kısa kesilmiş ya da çok uzun bırakılmış. Dik dik bakıyorlar ve ağızları kilitlenmiş gibi sıkısıkıya kapalı. Beni gösterdikleri zaman annem babam bile tanıyamamış. Bütün bu gayretlerine karşın, böyle çok sayıda halk düşmanının bulunduğuna; on beş, on yedi yaşında olduklarına ve ellerinde makinalı tüfeklerle kurtlar gibi dolaştıklarına inanmak olanak dışı. Bu resimlerden sonra, yakaladıkları birinin üzerinde buldukları adres defterinde adı olduğu için ellerine düşen boru onarımcısı, dişçi, ev kadınları ya da artık kim olursa onun, dehşete kapılmış yüzlerle çekilmiş fotoğraflarını gösteriyorlar. Ama ne çılgınlık!

Susmak bilmiyordu:

— Sokakta karşılaşan insanların neden artık birbirlerine bakmadıklarını sanıyorsun? Otobüse bir tanıdığının bindiğini gören yüzünü derhal elindeki gazete-

nin arkasına saklıyor şeytan görmüşcesine ve ilk durakta kaçar gibi iniyor. İniyor çünkü yanlışlıkla denecek bir merhaba yüzünden canını yitirmek istemiyor.

Birçokları gibi bu kız da durumu biraz dramatize etmiyor mu? Dönüp dolaşıp aynı konuya geliyor. Bostan beygiri gibi. Onlar için bütün dünya, savaşlar, depremler, hükümetlerin devrilmesi, Ay'a, Merih'e ya da bilmem nereye olursa olsun oraya gidilmesi yaşama dahil değildi. Ya ben; sağ kalanlar için gönderilen cankurtarma sandalına binmeyi geri çevirmişken, şimdi aynı şeye tırmanmaktan öte bir şey yapıyor muydum? Bir yandan Dolores, ezberlediği bir ödevi anlatırcasına aralıksız konuşuyor ve işkenceye alınmadan, 'yalnız' çocuğunu düşürmesine neden olan tekmelerle yetinmelerini ucuz kurtulmak olarak değerlendiriyordu. Demek bu işkence değildi, ha? Ne sandın, gülüm? Azıcık aşırıya kaçmış domuzlar! İşkence apayrı bir şey. Bilmez numarası yapma! Aniden, sebze çeşitlerini anlatır gibi, işkence türlerini sıralamaya başladı. Daha önceden hiç akıldan geçirilemeyecek cinsten bir söyleşiydi bu. Bilmiyorum, burada her şey değişeli epey oldu. Birisiyle karşılıklı sigaraları yakmış, kahve içerek konuşurken ona, kendi dışkısını yedirdiklerini ya da kendi çişini içirdiklerini öğrenivermiyoruz. Kimse dehşete düşmüyor, bağırıp çağırmaya başlamıyor ve kendini pencereden aşağı atma gibi bir düşünceye kapılmıyor. Bunlar başa gelen şeyler, diye sürdürüyor konuşmasını Dolores, önemli olan sağ kalmak. Ne ki bunları yaşadıktan sonra kişi artık aynı insan değildir, anlıyor musun? Gariptir ama bu, insanı bir yandan paramparça ederlerken, öbür yandan ona ölümsüzlük kazandırmaları gibi bir şey.

Öyle olmalı, çünkü yere çırılçıplak fırlatılıp, sırtüstü yatırıldıktan sonra altı aylık bebek taşıyan karnı tekmelendiği halde şimdi burada oturmuş, başkalarının

felaketini anlatabildiği için kendini şanslı kabul edebiliyor.

Kız kalkıp pencereye yürüdü, dışarı bakmaya başladı. Başını içeri çevirdiğinde kıpır kıpır bakışlarına yeni bir canlılık gelmişti. Onu serbest bırakmalarından sonra çok sıkı çalıştığını söyledi ama neyle çalıştığını açıklamadı. Televizyonu olmadığı için, kocasının fotoğrafının altında numarayla, çatışmada ölü olarak ele geçirildiği açıklamasıyla gece bildirileri arasında gösterildiğini kendi görmemişti. Oysa adam, iki yıldan fazla hücrede yatarak çürümüştü. Enrique'in duyarlı yüzünü TV ekranında gözümün önüne getirmeye boşu boşuna uğraştım. Saçlarını kesmişler miydi? Bıyıkları duruyor muydu? Böyle şeyler düşündüğüm için utanıyordum. Kız susmuştu. Geniş, hareketli ağzı acı çektiğini açığa vuruyordu. Belki bu da diğerleri gibi bir kızcağızdı ve buraya birazcık sevecenlik bulmaya gelmişti. Öyleyse neden bu sert ve olumsuz tavır? Kız özür diledi ve odayı boydanboya geçerek yeniden tuvalete gitti.

Bir şeyi bırakıp, başka bir şeye başlıyoruz. Konuşmuyor, kazı yapıyoruz. Bir de ne aradığımızı bilsem! Ne o biliyor, ne de ben. Geri geldiği zaman, o gece buz gibi karakolda bizi ayırmalarından sonra başıma ne geldiğini anlatmamı istiyor. Ansızın, ona yalnız ayrıntıları anlatabildiğimin bilincine varıyorum, küçük işlemleri anlatabildiğimin. Unutmam olanaksız: Kendimi orada dikilir durumda, öfkeden gözlerim iki koca deliğe dönmüş olarak o pis odanın tam ortasında görüyorum. O sırada diğerleri götürülüp, koridorun ucunda gözden kayboluyorlar. Bunda kızın ilgisini çeken ne olabilir ki? Polis minibüsünde birbirimize dönüp bakmadık bile. Sonra hoşçakal bile demedik. Onların götürülüşüne dönüp bakmadım da. Kişisel onuruma sarılmıştım ve yazı masasının arkasında oturan tıfıl domuzun benimle ko-

nuşmadan beni ayakta tutmasını akıldışı buluyordum.

— Kendimi çok suçlu duyumsadım o akşam, biliyor musun?, dedi kız. Seni o evden hiç almayacaktık. Günlerdir peşimizde olduklarını biliyorduk. Hele birkaç kişinin öldürüldüğü öyle bir öğledensonrasının ardından!.. Ne ki Luisa ve arkadaşlarının bizler için sugeçirmez tanık yerine geçeceğini düşünmüştük. Böyle durumlarda hep yapılan bir şey.

— Ben bugün bile o gün ne olduğunu bilmiyorum.

— Neyse artık, şimdi anımsamanın bir yararı yok.

«Ağızlarından lâf alana dek bunları öldürmeleri gerek,» diye düşündü kadın kaygıyla. Kendi oğlu bir avuç işkencecinin eline düşse neler anlatırdı acaba? Bunu hiç aklına getirmemek için, hemen başka bir konuya geçmesi gerekliydi.

Kendini orada, o adamın önünde dikilir halde ve çantasında bir şey ararmış gibi yaparken düşündü. Hiçbir yararı yoktu çünkü adam zaten o orda yokmuş, önünde kimse durmuyormuş gibi kâğıtlarını karıştırıyordu. Odadaki iki sandalyede üniformalı iki polis oturmuş, bacaklarını yaymışlardı. Biri yarı uyur haldeydi, öteki de elindeki çakıyla tırnaklarını temizliyordu.

— Öyle tepen atmıştı ki bizi içeri götürmelerinden hemen önce koluna dokundum ama bakmadın bile.

Bu kız koluna dokunmuş muydu? Hayır, hiç ayrımında değildi. Dikildiği yerden sinek pisliğiyle dolu Uruguay haritasına bakıyordu. Yoksa kentler miydi o noktalar? Yatışana dek gözlerini dikip durdu. Masanın arkasındaki domuzu ezip geçmekte kararlıydı. Tüm ilişkilerinden yararlanarak onun canına okuyacak, sonunu getirecek ve onu yok edecekti. Sanki kadının kafasından geçenleri anlamışcasına domuz, kadının pasaportunu kavradı ve sayfalarını öfkeli öfkeli çevirmeye başladı. Her sayfayı tutuşunda, köşesini tükürüğüyle kir-

letiyordu. Adamın tükürüğünün bıraktığı ekşi bira kokusunun pasaportlan asla gitmeyeceğini düşündü.

— Nerede oturuyorsun?, diye ters ters sordu adam.

— Lima'da, dedi kadın kendine biraz daha güvenerek. Peru'da.

— Arjantinli ve Lima'da oturuyor, diye mırıldandı adam. Kadın adama, uzlaşmacı bir yaklaşımla, kocasının Perulu olduğunu ve yıllardır orada yaşadıklarını anlatmaya kalkıştı... Çok vahşi bir bağrış ile sözü yarım kaldı. Bu kükreyişin kendine yöneltildiğini, şefin canı ne zaman çekerse o zaman kükrediğini ve bunca iş içinde, bir tek yabancı halk düşmanlarının gelip ona yasaları öğretmeye kalkışmasının eksik olduğunu, anlaması birkaç saniye aldı.

İşte o an her şeyi tümüyle yanlış değerlendirdiğimi anladım. Kökünden değişmiş bir gerçek vardı ve yavaş yavaş anlamaya başladığım şey de o idi: Ben kim olursam olayım, onlar için yoktum! Ya da daha doğrusu: Kimin var olduğuna karar veren onlardı! Peki ya onlar kimdi? İtin kopuğun ta kendisi; öyle bir sürü ki her an çevremizde olduğu halde dikkatimizi çekmeyen ama intikam almak için eline olanak geçmesini bekleyenlerden oluşan bir sürü. Öfke yavaş yavaş azaldı ve yerini giderek artan şaşkınlığa, meraka bıraktı. Biraz yatıştığımda adama, Peru büyükelçisi ile görüşmeme izin vermesini söyledim. Vereceği yanıtı da anında anladım. Ağzını kocaman açtı ve ağır ağır, her hecenin üzerine özenle basarak, büyükelçinin cehenneme dek yolu olduğunu söyledi. O bunu söyleyince ben, parçaların yeni bir çeşit mantığa göre yerleştiklerini algıladım. Artık ona hayranlıkla bakıyordum. Adam benimle ne yapacağını bilmiyordu ve yanlış yapma korkusu içindeydi. Belki de beni tanımıştı. Berbat olan galamdan ötürü aynı günün

gazetelerinde resimlerim çıkmıştı. Adam ayağa kalktı, gerindi ve yüksek sesle esnedi ama, ben avantajlı durumumu koruyordum. Vakit kazanmak için esnediğini biliyordum ve o da bildiğimi biliyordu. Oturanlardan birisine gitti, çizmesine kaba bir tekme yapıştırdı. Yıldırım gibi yerinden fırlayan adam, zorlanarak hazırola geçti. Şef, bana hiç bakmadan, «Götürün dışarı bu boku!» diye kükredi. «Oniki gemisine koyun ve ilgiliye teslim edin!» Kafam karıştı. Yoksa sonunda bu herif mi kazanmıştı? Kekeleyerek, otelden valizimi almam gerektiğini, pasaportumu geri vermesini söyledim. Yanıt bile vermedi. Çanakyalayıcısına pasaportumu fırlattı; o da havada yakaladı. «Git bununla, alsın valizini, yerleştir gemiye!» Bunun gibi bir tipin elindeydi pasaportum ve buyüzden onun peşisıra gitmek zorundaydım!.. Şah ve mat! Ne ki domuz yine de hoşnut değildi. Biz dışarı çıkarken yüksek sesle mırıldandı:

— Sanki temizlemek için burada yeterince bok yokmuş gibi...

İşte orada fazla ileri gitti! Çılgınca bağırdığımı işittim, hem de adamı hedef alarak:

— Hangi boktan söz ediyorsunuz? Niçin yüzüme bakmıyorsunuz? Size seslendiğimi anlamıyor musunuz?

O iki polis derhal masanın önüne koştular. Şef bunu hiç beklememişti ve sonunda başını kaldırıp bana baktı. Artık ben vardım ve sonunda beni görmüştü. Uruguay haritası, yazı masası, sandalyeler gibi gerçektim. Sesim kısılana dek bağırdıktan sonra sustum ama, gözlerimi adamın gözlerinin derinliklerinden ayırmadım. Gözleri, burnundan epey uzakta, kalın bir et tabakasına tatsızca gömülmüştü. Öyleydi evet ya çok uzakta ya da hemen yanıbaşında. Artık konuyu kapanmış kabul ettim. Gerisin geriye döndüm. Bana ayrılan polis koşup yanıma geldi. Şefin oturduğu yerde zınk diye kaldığını,

bana baktığını ve kendini toplamakta güçlük çektiğini düşündüm. Tüm bedenimi güzel bir sıcaklığın cereyanı kapladı.

Kıza bütün bunları neden anlatacaktı ki? Bunlar, kimseyi ilgilendiremeyecek küçük şeylerdi; yaralanmış bir onurdan ötürü kafasına saplanıp kalmıştı. Oysa aynı anda oğlu belki de... Karakoldan çıktıktan sonra serinliğin bambaşka gelmesinde Dolores'i ilgilendiren şey ne olabilirdi peki? Ya da, nasıl demeli, nehir yönünden gelen kasırga gücündeki rüzgâr değil de; hatta oteldeki onur kırıcı durum, o şaşkın bakışlar değil de, insanın içinde, iliğinde kemiğinde duyduğu o soğukluk; bir şeye ya da birine terk edilmiş -tanımlaması bugün bile olanaksız birine- olmanın ya da içine kapanan bir şeye, evet, insanın içinden artık atmış olduğunu sandığı bir şeye bırakılmanın yarattığı o soğukluk. Ne de çok yanılmıştı! İsteksizce, herkesin onda varlığını kabul ettiği anlatma gücüne güven duymadan, Dolores'in ısrarına boyuneğdi ve ona feribotun hela ile kusmuk koktuğunu anlattı. Pek unutulunmayacak bir gece değildi ama belki de öyleydi. Çünkü kamarasının bir köşesine büzülüp oturduğunu, küçük geminin nehirin derin yerlerinde, iğrenç ve sarsıcı hareketlerle gidişini hissettiğini, ahçının ve polisin hızla içeri girip çıkmalarını, birinin nasıl hızla başını içeri uzatıp geri çektiğini, uzun, çok uzun süren, saatler boyu süren mırıltı ve fısıltıları anımsıyordu: Alçak sesle konuşmalar, tıklatmalar ve o iğrenç koku. Daha fazla bir izlenimde bulunamama izlenimi, tüm duyuların büyük gerginliği, güvensizlik, her çeşit tatsız sürprize hazır olma -tek bir düşünce, tek bir refleks duygusu olmadan-. Tam boşluk. Bu, böyle midir?

— Öyledir, bazen. Buenos Aires'e kaçta vardın?

— Şafakta sanıyorum, aydınlığı düşünerek. Allahın belası gemi demir atınca, adama bir gülümseme

yöneltmeyi başardım ve pasaportumu vermesini rica ettim.

— Öyle mi? Demek suçsuz pozlarına girdin...

— Neyi vereyim?, diye sordu adam.

— Pasaportu, diye yineledim öfkelenmemeye çaba göstererek.

— Şeften alırsınız, dedi adam az sonra, dairedeki.

En onur kırıcı şey, sonun birtürlü gelmemesi. Kişi, konunun kapandığını sandığı an, her şey yeniden başlıyor. İşin en kötü yönü, saatlerin geçmesi, bende karar alabilme ve direnebilme gücümde azalma olduğu etkisini doğuruyordu.

— Bu da olur bazen

— Kendi kendime defalarca, hayır, olamaz dedim, polis arabası Buenos Aires'in caddelerini geçip Calle Moreno'ya gittiği sırada. Hayır, bir kez daha bir önceki gibi bir daireye gitmek zorunda kalıp, aynı yazı masasının arkasındaki aynı şefin karşısına çıkarak bu kez de Arjantin haritasına bakacak olamazdım! Ne ki aynen öyle oldu. Yazı masasının önünde dikildim ve haritaya baktım, Bahıa de Samborombôn'a gözüm takılınca, okulda orayı çizerken ne denli zorlandığımın anısı yakama yapıştı. Anlıyor musun, bilmem. Gülünç bir anıya çivilenip kalmak, sanki bir çuvala tıkılmış gibi.

— Savunma Bakanlığı'nın jokeriydi adam, diye araya girdi Dolores. (Çok iyi biliyor olmalı.)

— Ama bu şef yanıltıı beni: Peru büyükelçisinden cehenneme yollanmasını rica etmek yerine, Peru'nun nerede olduğu konusunda hiç bilgisi olmadığını söyledi -çanakyalayıcılarının kahkahaları arasında-. Bu yerde Peru meru sözü edilmeyecekti çünkü burası Arjantin'di ve geçerli olan tek kural oturup beklemekti.

Duvarın önünde üç iskemle var. İkisinde, Montevi-

deo'daki La Flaquita gibi ufak tefek bir kız ile onun erkek arkadaşı oturuyor. El tutuşmuşlar. Oğlanın yüzü solmuş, kız ise dudaklarını sıkıyor. Eğer durum tehlikeleşirse, kızın fırlamaya kalkışacağını ve oğlanın onun bir delilik yapmasını önlemekte kararlı olduğunu düşündü. Oraya niçin getirildiklerini merak etti. Yanlışlıkla okul dağılmadan dışarı çıkmış gibiydiler. Belki de Arjantin'in geleneksel bir hayvancılık ülkesi olduğu, yüzyıllardır askeri binicilerce yönetildiği de doğru değildi. Belki değişen bir şey vardı. Komiserin, Peru'nun nerede olduğu az önce hiç umurunda değildi; böyle bir şey birkaç yıl önce kimsenin aklının ucundan geçmezdi. Şefin kalın boynuna ve gözlerinin hemen üzerine zararlı otlar gibi yayılmış kara saçlarına baktı. Berbat, berbat. Zavallı pasaport bir kez daha tükürüklü parmaklarla kirletiliyordu.

— Bu benim işim değil, dedi az sonra, ikinci şefle görüşmeniz gerekiyor. Kadın, niçin diye sorduğunda sesi titriyordu.

— Niçin, niçin şeklinde taklit etti şef, öyleyse hiçbir şeyden haberiniz yok. Uruguay polisince ihbar edilmiş olduğunuz için **senora**! İşte şimdi biliyorsunuz.

Ne ihbarı be? Bu adam nereden bilecekti ki? Montevideo'dan getirilen o muydu sanki? Sonunda sesini yükseltebildi: Hangi şefle konuşması gerekiyordu? Ne zaman? Aynı anda simetri yeniden kuruldu: Yeni şef çıldırmışcasına bağırarak kadına, kendini ne sandığını, paşa gönlüne göre pasaportsuz olarak çekip gidebileceğini, yeterince pisliğe sahip olan Peru'da dilediğince dolaşabileceğini söyledi. Önceleri şaşırıp kalan kadın, sonra çaresizlik içinde gözlerini gençlere çevirdi. Genç kız, «En iyisi pasaportu kaptırmamak. Yoksa bir daha geri alamazsınız,» dedi alçak sesle. «Kapa çeneni!» diye gürledi yeni şef. Şimdi kadının gözlerinin içine dim-

dik bakmaya başlamıştı. Domuzumsu gözleri güçlükle görülebiliyordu.

— Yaşlı karının tekisin sen, diye bağırdı, dolaşıp bacaklarını göstermeye utanmıyorsun!

Susuyorum ama Dolores konuşmayı sürdürmemi istiyor. Adamın neler söylediğini ona anlatamazdım; o acımasız gözlerin yıllarca peşimi bırakmadığını ve yanaklarım kıpkırmızı olacak derecede utandığımı ona söyleyemezdim. Özellikle, bulucinli gençlerin önünde. Foyası meydana çıkmış yalancının biriydim kısacası. Elimden gelen tek şey ayağa fırlayıp dışarı koşmak oldu.

— Kardeşimin evine gidip, ayağıma bir bulucin çekmek ve ceket giymek istedim. Hemen ardından da pasaport avına çıkacaktım. Tek buydu istediğim. Ya da oracıkta ölüvermek; ne ki bu çözüme asla yanaşamazdım. Onurlu bir davranış olmazdı çünkü.

Kız gülümsedi ve kendine bir kahve daha doldurdu.

— Soğumuş, dedi kadın. Ver de ısıtayım. Aslında yenisini yapmam gerek ama üşeniyorum.

Kızın karşı koymasına aldırmadan fincandaki kahveyi kahve kabına geri döküyor ve mutfağa yöneliyor. Durumdan yararlanarak soluğunu toplayacak. Konuşmaktan boğazı kurumuş. Yavaşça ve tadını çıkararak bir bardak soğuk su içiyor. Mutfağın perdesini açıyor. Erkek kardeşinin mutfak penceresi alçak ve boş bir havuza açılıyor. Tam karşıda, uzansa değebileceği yakınlıkta kurşuni duvarda yağmur damlacıkları, küçük seller oluşturmuş akıyor. Pencereyi açıp aşağı bakıyor. Havuzun dibindeki bir kuş kafesinin çatısı gözüküyor, biraz da çerçöp, bir kova ve uzun saplı bir de fırça. Buenos Aires'te apartman dairelerinden daha içkapayıcı bir şey yoktur. Bir an için, Calle Sarmiento'ya çıkmayı ve

amaçsızca yürümeyi düşündü. Kent artık içini ezer hale gelmeye başlamıştı ve önsezileri artıyordu. Kahvelerin aydınlığına, insanların bakımlı yüzleri arasına, dergi dolu gazete bayilerine, vernik kokusuna, görkemliliğe ve temizliğin ardına saklanan bir şeyin onu izlediğini mutlak görmüştü. Düşün ki bir gazete alıyor ve içindekileri anlamıyor! Düşün ki insanlar onun bilmediği bir dilde konuşuyorlar! Yağmur bastırınca Calle Lavalle'deki bir tentenin altına sığınıyor. Yüreğinin ısınıverdiğinin ayrımına varıyor: Bu yağmur aynı yağmurdu; çocukluğunun güven verici sağanağı, gürültülü ve çılgın bir rüzgârla gelen o aynı yağmur. Sokak dereye dönüyor ve pizzacıların yağıyla bıcık bıcık olmuş yüzlerce kâğıt yelken açıp yüzmeye başlıyor. Yağmurun birlikte getirdiği kır havası, yerini ızgara piliç kokusuna bırakıyor.

Yeni yapılmış sımsıcak kahveyle odaya geri dönüyor. Kız bir kitap karıştırmakta.

Biliyor musun Dolores, yeryüzünün çok yakın bir zamana dek, her şeyin gözdağına, acıya ve ölüme dönüşmesinden önce, çok çarpıcı olduğuna seni inandırabilmek isterdim. Şimdi inanılması güç geliyor ama öyleydi. Belki sen gözünün önüne bile getiremiyorsun, çünkü ipin ucunu koyvermeyi anne-babandan öğrenmişsin. Onlar daha doğar doğmaz ölmeye hazırdılar ve rakip sahada umulmadık şeylerle karşılaşmamak için gerekli önlemleri almışlardı. Onları hiç görmedim ama sana bakınca gözümün önünde canlandırabiliyorum. Günlerini, sıkıcı bir iş, sigorta kurumu önünde kuyruk, ödedikleri paranın karşılığını alabilmek için düzenli olarak hastaneye gitmekle geçiren -olmayan bir hastalıktan ötürü ameliyat masasına bile yatabilirler- bir çift. Yıl boyunca göze batmayan renkler giyerler. Babanın bir iş ceketi var, annenin de iş önlüğü. Senin dışarıyı

görmeni önlemek için onların, dünyanın tüm pencerelerine nasıl duvar ördüklerini görebiliyorum. Tüm bunlara karşın ozan olabildiğin, çoşkulu ve gizemli sözcükleri günlük yaşamın çölünden yakmadan geçirebildiğin için seni kucaklama isteği duyuyorum. Sana tüm bu özel duygularımı söylemek isterdim ama yılların vatandaşlık eğitimi beni de hadım etti; özgür olduğum şekilde söylenenler, şunlar bunlar, doğruluktan uzak. İşte bu nedenle içimdeki sevgi patlayışını susarak gizliyorum ve öğretildiğim gibi kahveyi sana taşırmadan getiriyorum; üstelik, Şili'den gelen haberden sonra edindiğim el titremesini bile kontrol altında tutabiliyorum. Şimdi bizi gören hiç kimse, o domuzların seni anında öldürmek yerine, çocuksuz ve bir-iki organı işlemez halde uyanmanı yeğlediklerinden ötürü, senin bir hastane yatağında paramparça bir şekilde, damarlarına plazma taşıyon borularla örülü olarak uyanmış olduğunu asla düşünemem. Ben de gece gündüz, bir an olsun Santiago'daki çocuklarımın başına neler gelmiş olabileceğini düşünmeden edemiyorum: Oğlan cadde boyunca koşuyor ve peşisıra hamileliğin ileri safhasındaki kızı sürüklüyor. Hemen arkalarından, pang! Ya bir devriye ile karşılaşıyorlar ya da içinde yaşayanların bombalandığı bir sanayi bölgesindeler. Oğlan ileri doğru ancak sürünerek ilerleyebiliyor/kız tuzla buz olmuş eşya parçaları arasında sürünüyor/oğlanın bir kolu/ayağı sıkışmış kaçamıyor/meydanın göbeğinde yakalanıp götürülüyorlar/kendi mezarlarını kendilerine kazdırıyorlar ya da kız (tasması boynunda) telörgüde oğlanın açtığı delikten dehşet içinde geçiyor/belki de yaşadıkları barakanın kapısı geceyarısı yumruklanıyor ya da yol boyu dövülerek içinde yüzlerce, binlerce kişinin bulunduğu futbol stadyumuna götürülüyorlar/bir çatışma sırasında oğlan kızdan ayrı düşüyor ve işin en kötüsü, her biri

kendi başına, yapayalnız olarak, sokağa çıkma yasağına aldırmadan/ya da güneye yolalırlarken bulundukları kompartımanın kapısı açılıyor ve üzerlerine makinalı tüfekler doğrultuluyor/ belki de her ikisinin de elleri havada, tıpkı onu uğurlamak için havaalanına geldikleri zaman telörgülere asıldıkları gibi, yüzleri solgun ve gergin; kadın ağır ağır, «Ateş etmeyin, yoldaşlar,» diyor, çünkü o, her zaman, son ana dek, herkesin yoldaş olduğuna inanmayı sürdürecektir. Ve havaya uçuyor yeryüzü!

— Luisa dedin de, Plaza Zabala'ya bir daha hiç gitmediğini biliyor musun? İşte o zaman özlüyorum onu! Onu Lyon'da düşünemiyorum. Bak gör nasıl beliriverecek burada. Hoş, günümüzde insanlar bir kez çekip gitmeye görsün, çok ilginç şeyler olmaya başlıyor. Önceleri sık yazıyorlar, özlemden ölüyorlar ve sonra kesip atıveriyorlar tüm bağları. Bu kadarı akla uygun ama iş bununla bitmiyor; bambaşka biri oluveriyorlar, sanki daha önce burada hiç yaşamamışlar gibi. Biliyorum, haklılar. Kim kalmak ister bu çöplükte? Ama bozuluyor insan.

Kadın bu konuya girmek istemedi. La Flaquita ile nişanlısını sorarak sıyrıldı.

— Onları neredeyse hiç görmüyorum, dedi Dolores kısaca.

— La Flaquita on iki yaşındaymış gibi gözüküyordu.

— Yok canım sen de! Topu topu bir yaş daha küçüktü benden.

— Ama küçük bir çocuğu andırıyordu. Vosvosun içinde başını geri çevirip bana bakışı gözümün önünde.

— Var öyleleri, dedi Dolores az sonra isteksizce. Çok kızıyorum onlara.

— Neden ama? Kötü bir şey mi yaptılar?

— Hiçbir şey yapmadılar. Kötülükleri de burdan geliyor ya! Hiçbir şey. Néstor hapisaneden çıkınca La Flaquita ile birlikte bizden selâmı kestiler. La Flaquita bir kitapçıda çalışmaya başladı, Néstor da bir noterin yanında. Karşı olduğum konu yalnız bu değil, beni yanlış anlama. Benim kızdığım onlardaki dayanışma duygusunun yokluğu; kimsenin adını artık duymak istemez gibiler. Ben hastanedeyken ziyaretime geldiğini sanıyor musun? Ya da TV'de Enrique'i öldürdüklerinin açıklanmasından sonra seslerini duyurduklarını?...

— Belki haberleri bile olmadı. Burada artık kimsenin komşusunun başına gelenden haberi yok.

— AmaTV'ye çıktıktan sonra değil, ha? Ayrıca TV'de açıklanan ölüler, sorma hakkımız olan biricik ölüler. Adları duyuruda geçiyor çünkü. İnsan TV'de ölünce artık kediler bile bilmemezlikten gelemez. Yeraltından çıkmıştır ölü.

— Ona kentte filân hiç rastlamadın mı?

— Evet, bir kez, şöyle yirmi adım uzaktan. Küçük oğlunu elinden tutmuş gidiyordu. Çocuk şimdi dört yaş civarında olmalı. Ne yaptı biliyor musun? Öyle bir hızla kaldırıma geçti ki az kalsın eziliyorlardı! Gülünecek durumdu.

— Eh, diye mırıldandı kadın, çocuğu olunca...

Dolores'in La Flaquita'yı böylesine katı olarak yargılamasına sinirlenmişti ama, La Flaquita'nın Dolores'i tanımamazlıktan gelmesi de hiç hoşuna gitmemişti. Durum böyleydi işte, kimden yana olabilirdi ki? Ölüm kolgezerken artar insandaki o vahşi yaşama isteği.

— Ve ayrıca içimi en çok cız ettiren şey, benim bile onu anlayamayacağıma inanmış olmasıydı. Benim bu davaya Enrique uğruna girdiğimi ve önceleri pek bir inanç taşımadığımı bildiği halde. O zamanlar bana kuşkulu gözlerle bakıyorlardı; onlara göre ben garip şeyler

yazıyordum, gereksiz ve anlaşılması güç şeyler. Doğal olarak Enrique dışında. Ben bugün de yazıyorum öyle garip şeyler.

Gülümsüyordu.

— Önceleri zevk için yazdım, belki de gösteriş için, bilmem ki. Şimdi, benim kendimi savunma biçimim olduğu için. Gariptir ama şiir beni yaşama karşı koruyor, ölüme karşı da. Anlayabiliyor musun? Çünkü her ikisi de benim için bir tehlike. Yazmak beni yatıştırıyor, onları geri bırakmış, öne geçmiş gibi oluyorum. Ne ki öne geçmiş olmamın neye yaradığını soracak olursan bilmem ama! Karmaşık. Bütün bunları büronun birinde, ıvır zıvır arşivlerken düşünüyorum.

Hafifçe güldü ve yüzüne düşen saç telini eliyle kenara itti.

— Şimdi nerede çalışıyorsun?

— Burada, yakınlarda... Çok büro gördüm ama tümü de birbirinin aynı; kötü huylu salaklarla dolu. Düşünebiliyor musun, henüz on beş yaşımı doldurmamışken bir büroda oturuyordum? Postaneydi orası ve çok sayıda masayı öyle yerleştirmişlerdi ki insan sürekli olarak, paravanaların önünde oturan şefe yüzü dönük oturmak zorundaydı. Adamın yaptığı tek iş, ikide bir bize seslenmekti. Onun her seslenişinde ortalığı derin bir sessizlik kaplıyordu. Bir adamı anımsıyorum, kendisine her seslenildiğinde ayağa fırlayıp kravatının düğümünü düzeltirdi, otomatik olarak. Ne gülünç değil mi erkeklerin kravat kullanma zorunluluğu? Bir de Fransız vardı, şefin onu her çağırışında değişik bir şey yapmaya karar vermişti. Adı seslenilir seslenilmez ayağa kalkıyor, hızla pantalonunun fermuarını indiriyor, sonra da ağır ağır yukarı çekiyordu. Duruma biraz heyecan katmak istemişti zavallı. Herkesten katıla katıla gülme

sesleri duyulurdu. Bu numarayı ilk kez yaptığında öyle tuttu ki ondan sonra hep aynı şeyi yapmaya başladı ve hep aynı başarıya ulaştı. Tuvalete gitme bahanesiyle koridora kaçarak bu budalalıklardan kurtulmaya çalışıyordum. Sürekli olarak tuvaletin boş olması ve böylelikle pencerenin kenarında durabilmek için dua ederdim ama çoğunlukla olduğu gibi, o zaman da yukardaki duymamazlıktan gelirdi. Tuvalet hep, şişman ve boyalı, sıska ve kuru karılarla dolu oluyordu. Bazıları tabak altlığı örüyorlardı. En pişkinleri, içinde çok ileri teknik olan açık saçık öyküler anlatırdı. Anlayacağın orası, postane personelinden oluşan zoolojik bir bahçeydi, öööööö... Yine de bazen pencereden aşağı bakmayı beceriyor, ortasında bayrak direği olan bir açıklığı görüyordum. Bir gün şef bana seslendi ve gece okulumun nasıl gittiğin sordu. Ardından apansız, okulun tuvaletinde kendi kendimi doyuma ulaştırıp ulaştırmadığımı sordu! Elbet, doğal olarak, şeklinde yanıt verdim. Adamın ne sorduğunu bile anlamamıştım ama bana, şeflere hep olumlu yanıt vermek gerektiğini, hayır denmeyeceğini öğretmişlerdi... Çok şaşırdı ve ikircikli bir hal aldı. Benim kılım kıpırdamıyordu. Soracaklarının bitip bitmediğini sorup sıvıştım dışarı. Olayı önceleri hiç aklıma getirmedim; şöyle iki hafta kadar sonra aklıma esip sözlüğü açtım. Neyse canım, bunları hangi akla hizmet sana anlatıyorum, bilmem.

— La Flaquita'dan ve onun şimdi bir büroda çalıştığından söz ediyorduk.

— Ondan ötürü mü? Hayır, bekle, kimseyi suçlamak istemediğimi söylemeye çalışıyordum sana. Çocuklarıyla yaşayıp, yazları Pocitosplaya'da dondurma yemeleri beni hiç ırgalamaz; bana ne zararı var ki? Ayrıca, eninde sonunda her şey yoluna girince onun da bir çeşit joker olacağına kuşkum yok. Enrique buna hiç

inanmadı, Tomás da öyle. Zavallılar, sonunda onlar da boyunlarında birer numara, caniler gibi çıktılar televizyona. Playa'daki züppe gençlerin pastanesine aşağılayıcı gözle bakmak bize bir şey kazandırmadı anlayacağın. Ne ki, ne denli akıldışı olursa olsun, onlara aynı gözle yeniden bakmaya hazırım. İşte bu noktada La Flaquita'yı hoşgörmem olanaksız. Çoğundan daha hızlıydı o çünkü. Yahu hâlâ öğrenemedim o allahın belası pasaportu sana geri verip vermediklerini.

— Ertesi sabah erkenden yine aynı yere gittim. Başka ne yapacaktım? İşe başkalarını sokmak, durumu daha da kötüleştirebilirdi. Polis, dokuzdan önce açılmıyordu, bir saate yakın öyle amaçsızca ortalıkta dolaştım.

— Güzelim Buenos Aires! Bizler için çok özel bir yeri olduğunu biliyorsun. Hele bende...

— Belki Palermo tarafı güzel ama ya güneyi...

— Sen hep nefret etmişsindir Buenos Aires'ten.

— Hem ettim, hem etmedim. Nedenlerim vardı. Buenos Aires'in güneyinde yoksul bir kız çocuğu olmak çok kötü bir deneyim. Ama sonra barıştım o kentle. Son gidişlerimde, özel bir zevkle keşif yürüyüşleri yaptım.

— İki yıl önce, Buenos Aires'e gidebilir durumdayken, hayvanat bahçesine uğramıştım. Korkunç soğuktu ve zavallı hayvanlar kafes köşelerine büzülüp kalmışlardı. Ellerim ceplerimde dolaştığım için iki bekçi benden kuşkulandı. İçimden ellerimi yukarı kaldırmak geçti ama, artık hiç belli olmuyor üniformalı kişilerin ne tepki gösterecekleri. İtalya Meydanı'na çıktığım zaman melankoliden ölür haldeydim. Hoş o sıralar hepimiz büyük bunalım içindeydik ya...

— Düşünebiliyorum, dedi kadınlardan büyük olanı. Ama beş yıl önce hâlâ yaşama olanağı vardı. Pasa-

port bürosunun açılmasını beklerken ortalıkta dolaştım durdum, kahvelere baktım ve budalaca oyunlar kurdum kendime: çöreğini kahvesine batırarak yiyenlerin sayısı, ellerinde koparak yiyenlerinkinden çoksa pasaportumu geri alabilecektim. Altısı batırdı, üçü kahvesinin içine ufaladı ve dördü gazetelerine dalmış oldukları için dokunmadılar bile. Dedemin yemek yerken ekmeği şaraba batırışını ve ardından, çekilmesi çok zor bir sesle bardağı boşaltışını düşündüm. Beni çok iğrendirdiği için kötü lâflar ederdim ama adamcağızın ağzında tek dişi olmadığını hiç düşünmezdim. Ufacık bir kusurdan ötürü hemen çekmişlerdi bütün dişlerini. Azıcık bir ağrı, fıırttt, çekildi bile!

— Ortaçağdaki bir köylüden söz eder gibisin, dedenden değil.

— Elimde mi? Arjantin'de büyüdük yahu! Nesiller birbirinin tepesine bastı öne geçmek için. Yalnız akrobatlara uygun bir memleket. Öyleydi durum.

Saat dokuza yaklaşınca kaygısı artmaya başladı. Kadınlık organında algıladığı kıpırtılar, çiş yapma gereksiniminin dayanılmaz hale geldiğini iletiyordu ama, o anlamamazlıktan geliyordu. Çünkü böyle yerlerdeki tuvaletler... Hep böyle ıvır zıvırla uğraşmak! Acaba Lezama Parkı'na gidip dönmeye vakti var mıydı? En çok üç blok ilerde olabileceğini düşündü. Sanki sihirli deynek deymiş gibi yok oldu çişi! Hızlı hızlı yürüdü ve parkın ağaçlarını uzaktan seçince içini çılgın bir sevinç kapladı. Gölgeli küçük patikalarda yeniden yürüyecek, taş merdivenlere giden çakıllı yolu tanıyacak, ortasında çöküklük olan basamakları ağır ağır çıkacak ve ayağıyla hafif bombeli yerleri ayrımlayacaktı. Tepeye uzanan o görkemli merdiven, durup dinlenmenin artık gelenek halini aldığı o dört düzlüğü ona sunacaktı tek tek. İlkindeki bank, yeşil yosunların işgaline uğramıştı.

İkincisinde, saçları uzun oklar gibi ileri fırlamış, mermerden koşan kadın heykeli vardı. Üçüncüsü, cennet ağacına varmadandı. Yıldırım çarpmış olan bu ağacın bulunduğu yerden, Calle San Telmo'daki evlerin ön yüzleri görülebiliyordu. Küçük kız dallara tırmandı ve iki yanı perdeli olduğu için gözeçarpan balkonu bulana dek bakacak yer aradı. Görünce çok sevindi. Gözlerini yumdu ve oradaki, içerdeki sıcaklığın güven vericiliğini düşündü. İşlemeli büfelerin ceviz kokusunu, keten örtüleri, parlak gümüş yemek takımlarının serinliğini... Ve dördüncü olarak tepe, ağaçlardan oluşan bir rondel ile bitiyordu. Terasta süsler ve arslan pençeleriyle donatılmış sıralar vardı. Korkuluk öyle genişti ki dış yüzüne, üzerinden eğilerek yetişilmiyordu. Ta ilerden, Sargossa denizine dökülen o incecik nehir vardı ve sarı renkli sallarla süslenmişti. Parkın köşesine gelince durdu. Bu da ne oluyordu? Şu gördüğü, karşıki sarp tepeye uzanıp giden o yeşil vadi değil miydi? Oraya gitmenin ne anlamı olacaktı ki? Gerisin geriye döndü ve kendini su kanalları gibi dar sokaklara attı. Belki sağanaktan, belki de kaygılı halinden ötürü, dünyanın hiçbir yerinde, insanın iliğini kemiğini Buenos Aires'teki gibi kaplayan kurşuniliğin olmadığını düşündü...

— Kolay olmadı. Orada karşıma yalnız bir üçüncü şef çıkmadı, bir dördüncü, bir beşinci, bilmem kaçıncı şef de çıktı! Şimdi düşününce, yine de ayrıcalıklı davranıldığı sonucuna varıyorum. Öyle ya, odadan odaya gidip o canı çıkası belgeyi sormakta, korkunç olan ne vardı? Birkaç yıl sonra oralarda, kâğıt değil insan sormak için dolaşılacağını aklımın ucuna bile getiremezdim. Anlıyorsun değil mi durumun kötülüğünü? Daha sonraları, heriflerin makamlarına kimse sokulmuyordu; o iç karartıcı yapıların dış kapılarına, bu tiplerin aşağılayıcı kabalıklarına bile yanaşılmaz oldu. Ne-

reden bilinirdi onların nefret dolu bakışlarını toplamış olmanın büyük ilgi görmekle aynı anlama geleceği, uğranılan en aşağılayıcı davranışın örnek bir jest olarak yorumlanacağı?..

— Bir dakika, anlıyamıyorum. Sen neden söz ediyorsun?

— Kapıları kapattıkları, görmeyi ve konuşmayı bıraktıkları günlerden.

— Sağır, kör ve dilsiz... En kötüsü de bu.

— Ne ki bunların tümü hiç kuşkusuz yalnızca bir çocuk oyunuydu. Birkaç gün benimle kedi-fare oynadılar, beni ehlileştirmek için akla gelen her şeyi yaptılar ve sonunda pasaportu yüzüme fırlatıp **adios** dediler. Benim de zaten bir kez daha Arjantin'e dönmeye hiç niyetim yoktu.

— Ama ortalığın en kötü olduğu zaman geldin yine de! Çok örnek bir davranıştı seninkisi. Üstelik yalnız Elena'ya yardım için.

Kadın ancak, «Elena mı? Hangi Elana?» diyebildi.

— Elena Gordon, Victoria'nın annesi. Ne'n var senin?

Çok şeyi vardı onun... Demek Elena Gordon Paz artık salt Elana'ydı, öyle mi? Belli ki arkadaşının işlerine karışıyorlar ve bu da canını sıktı. Neyse ki çok sürmedi hali. Ama Dolores ile arkadaşı ve Victoria'nın ilişkileri nasıldı acaba?

Kız onun yardımına yetişti:

— Victoria ile aynı grupta çalıştığımdan bile habersizsin hiç kuşkusuz. Bu konuyu sonra konuşacağız. Ama sen, iptal edilen festival için oraya geri dönüşünü anlatıyordun. Gazetede okumuştum, sansürden hemen hiçbir şey kurtulamadığı halde. Oyunculara saldırıların

derhal başlatıldığını öğrenmiştik. Gözdağları dolu, insanların ülke dışına kaçmalarını yaşayan bir haftaydı.

— Ben de üç gün sonra ayrıldım. Telefonun her çalışında ve ahizeyi her elime alışımda karşıma, çirkin şeyler kusan biri çıkıyordu.

— Lima'ya mı gittin, Bogotá'ya mı?

— Bogotá'ya, Antonio'nun bankası yüzünden. O sıralar yeni evlenmiştim Antonio ile.

— Nasıl biri Antonio?

— Nasıl biri mi? Aklıma hiç gelmiyor ki! İçtiği Havana purolarını anımsıyorum.

Öyle yürekten güldü ki ötekine de bulaştı. Her ikisi de keyifle güldüler.

— Neden ama?, diye sordu Dolores.

— Ben de bilmiyorum. İyi bir destek edinmek için. Yalnızlıktan kurtulmak için. Korkak olduğumdan, belki de. Kendimi tümüyle tiyatroya verebildim; az değil bunun anlamı. Onun iki oğlu var; büyük olanı yirmi beşini dolduracak. Benimkinden bir yaş büyük. Onları ender görüyoruz. Biri İsviçre'de okuyor, öteki İngiltere'de.

— Hımmm... Demek Victoria için böyle bir gelecek düşünmüşlerdi.

Yeniden mi başlayacağız? Yedinci çembere dek bir kez daha gitmek?! Victoria Londra'da kalsaydı daha iyi olmaz mıydı? Ya Enrique ve benim oğlum?... Hayır, daha iyi olmazdı. Hiç değilse bunu açık olarak görebiliyorum ve böyle olduğunu, son Buenos Aires yolculuğu sayesinde anladım. Ya da Iguazù'daki şelaleden Buenos Aires'e geri dönen turistlerle dolu otobüste anladım.

Nasıl bir yolculuk olduğunu düşünebilmen olanaksız! Son derece masum bir görünüşte, uysal uysal, şöyle

biraz kayıtsızca düğümlenmiş ipek eşarplarla, deriden el çantalarıyla ve bedene göre ısmarlanarak diktirilmiş giysiler içinde... Ter kokmadan ve kaba Kleenex kartonları olmadan. Yeryüzünün, çiçek işlemeli küçük mendillere burun silen tek halkı gibi. Kısacası ortam, önceden içedoğan korkuların ve sezilerin (ki korkunç boyutlara ulaşmışlardı) saldırısına uğramak için olabilecek en kötü ortamdı. Üstelik çok karmaşık bir ruh hali içindeydim; karmakarışık ve her şeyin dışında. Victoria'yı düşünmeden edemiyordum. Neden bütün bunlar olmuştu? Ne istiyordu arkadaşım? Victoria'yı kaybedince neden bırakmıştı gösterişli dairesini? Kafamda duman içine girmişti düşünceler. Büyük bir kızgınlıkla, yeşil ışık yakan olmadan başlarına buyruk bir şekilde karşılık vermeye çalışan intikam meleklerinde buluyordum bütün suçu. O büyük kitlenin şöleni sürdürdüğü, kilolarca **asado*** yuttuğu, dağlar gibi **ravioli**** yediği ve bayrak, futbol, Falkland Adaları -ya da burunlarının önüne ne getirilirse onun- gururuyla patlamaya hazır olduğu gün gibi açık değil miydi? Bütün bir halk, uzatılan havucun peşinden gidiyordu ve birdolu insan sözcüğün tam anlamıyla parçalanırken, başını çevirip bakmıyordu. Manzara böyleydi işte. Buenos Aires'in eski haline artık hiç benzemediğini, cimri Galiçyalılar ile Abruzzerna'dan gelme İtalyanların torunlarının çoğunun zeki ve güvenilir sağduyularını yitirdiğini söyleyenler var. Üst tabaka mutluluğunun dökümü olan o otobüste buna inanmakta güçlük çekmiştim. Yolcular, kartvizit değiş tokuş ederlerken ve birbirlerine, şelale altında çektikleri fotoğrafları göndermeye karşılıklı sözler verirlerken geçtik o uçsuz bucaksız topraklar-

---

(*) Izgara et.

(**) Mantıya benzer bir yemek.

dan.

Yolun her iki yanında da görecek hiçbir şey yoktu. Kilometrelerce kesinlikle hiçbir şey... Bir ülkenin böylesine boş olabileceğini aklım almıyor. O sonsuz yolculuk sırasında, orada burada, beni eski bir öfke kapladı: öğretmen kadınlara karşı, hayvan sürülerine karşı, yaşlı göçmenlere karşı, fotoğraftaki halalarıma karşı ve kendime karşı. Kendime karşı çünkü bu kusursuz bulmaca için elde gereğinden çok fazla parça vardı: İşkenceciler, muhbirler, katiller nereye sığdırılacaklardı?

Biraz ayaklarımızı uzatmak, sütlü kahve içmek ve poğaça yemek için bir dinlenme yerinde durduk. Kadınlar fazla dikkat çekmeden tuvalete süzüldüler. Çünkü hepsi, tüm zarifliklerine, İngiliz uygarlığına ve futbolda kazanılan dünya kupasına karşın tuvaletlerde, ayak basılacak kadar bile temiz nokta bulunmadığını biliyordu Bayanlar ve genç kızlar pantolon paçalarını kıvırıyorlar ve dışarı, yanlış yorunlanması olanaksız bir yüzle çıkıyorlar. Ne ki masaya oturup, dazlak kafalı ve düztaban garsona buyruk vermeye başlar başlamaz, kendilerine olan güvenleri derhal geri geliyordu. Ve ben de lâk lâk ediyorum, gülümsüyorum -bir bu eksikti-, kartpostal değiş tokuş ediyorum ve yeryüzündeki tüm haksızlıkları hafifletici kahvenin içine dalıyorum. Birden bir kız giriyor salona. Alnına indirdiği kepte ARJANTİN DÜNYA ŞAMPİYONU yazıyor. Yanındaki kızda da üzerinde Arjantin bayrağı olan bir rozet görmüyor muyum? Herkes dünya şampiyonu.

— Futbol seviyor musun?, diye soruyorum yaşı sekizden fazla olmayan bir kıza.

— Hayır, öööğğ!, diye karşılık veriyor, ama biz dünya şampiyonuyuz.

— Ne de dünya şampiyonu?, diyorum kızdırmak için. Birden ortalıkta çıt çıkmadığını algılıyorum.

— Her şeyde dünya şampiyonu, diye yanıtlıyor annelerden biri yüzünde zorlama bir gülümseme ile. En üstün futbol, en üstün et ,en üstün okullar. «Şimdi de en üstün hükümet diyecek,» şeklinde düşünüyorum ama kendini engelleyerek demiyor. Oysa mutlak düşündü demeyi.

Sis altında yine yola koyuluyor ve Rosario'ya doğru gidiyoruz. Ne ki artık yol arkadaşlarımı öyle kolay kolay gözümün önünden ayırmaya niyetim yok. Nasıl da dikkatimi çekmedi dünya şampiyonu oldukları! Nasıl da duymadım hep bir ağızdan defalarca söyledikleri şarkı sözlerini! Nasıl da algılayamadım seslerindeki zafer tonunu, gözdağı verici sözlerini ve yaşlı-çocuk-kadın herkesin iyi bellediği olimpiyat biçemini. Arjantin **über alles***! Belkemiğim boyunca bir ürperti iniyor. O sırada hızını azaltıyor otobüs, yol aniden karanlık ve korku verici gözükür oldu. Konuşmalar kesiliveriyor. Otobüs ağır ağır yeni bir kontrol noktasına yanaşıyor. Pencerelerden, şöför ile yardımcısının üniformalı adamlarla konuştuğu görülüyor. Benim yüreğim ağzıma gelmişken, yanımda sakin sakin kâğıt oynayan kadınları kıskanıyorum. Dışarda şöför yardımcısı, soğuktan hafif hafif zıplarken, şöför elinin tersiyle bir indirdi, donup kaldı zavallı. Az sonra otobüse geri geldiler ve şöför yolculara dönerek. Rosario'nun içinden geçilmeyeceğini ve açıktan dolaşan başka bir yolu seçmek zorunda olduğunu söyledi. Rosario'da tatsız şeyler olduğu belliydi ve kimseden de bir soru gelmedi.

— Yangın çıkmıştır zahir, dedi kâğıt oynayan kadınlardan biri yüksek sesle. Yapay bir rahatlama duygusu egemen oldu.

— Öyleyse şarkıları daha iyi öğrenmemize vakit

(*) Almanca, «her şeyin üstünde/her şeyden önce».

olacak, dedi bir başkası. İlk şarkıda ARJANTİN İLERİ sözleri yinelenip duruyordu ama melodisinde iş yoktu. Eğer ben de katılmazsam, konuyu vatan hainlerine getireceklerini düşündüm. Otobüsün Yahudisiydim ben ve çevreme şaşkınlık ile kuşku saçıyordum. Kepli kız bana zaman zaman yan göz atıyordu. Koltukların arasında yürüdü ve tam benim yanımda durup yüksek sesle şarkıya başladı: «Şimdi ışığını yükseltiyor Phoebus*...», ardından bana baktı. Şarkıyı keserek öfkeyle sordu: «Sen şarkı söylemeyi bilmiyor musun?». Gayet iyi bildiğimi ama içimden söylemek geçmediği yanıtını verdim. «Nedenmiş o?,» diye üsteledi. Diğerleri kulak misafirliği ediyordu. O bacaksız piçkurusunca sorguya çekilmek çok onur kırıcı bir durumdu benim için ve ona, kendisi için en uygun olan yere, yani cehenneme çekip gitmesini söylemem gerekirdi.

— Bahse varım söylemedin!

— Kazandın. Söylemediğim gibi, boğazımın ağrıdığı yalanını atıp dünya şampiyonu kepine dokunarak başını okşar gibi bile yaptım.

Dolores alçak sesle bir şarkı mırıldandı ve ardından sordu:

— Peki ama Buenos Aires'e en kötü günlerde geri gelmenin aklına nerden estiğini sorabilir miyim?

— Elena ile yüzyüze görüşmem gerektiğini düşündüm. Zaten o durumda mektupla ne yazılabilir ki?

— Gelmeni o mu istedi?

— Yok, hayır. Tek satır yazmadı bana. Her şeyi başkalarından öğrendim. Ne ki onun her perşembe Plaza de Mayo'ya gittiğini duyunca onunla hiç değilse tek bir kez birlikte yürümek düşüncesi bir saplantı haline

(*) Yunan mitolojisinde ışık tanrısı Apollo.

geldi.

— Çok garip. Oysa o halin bana çok tanıdık geliyor; senin kişiliğine çok uygun bir davranış bu yaptığın. Üstelik gençken çok yakın arkadaştınız, değil mi?

— Yakın arkadaş, kardeş, ne istersen onu diyebilirsin. İnsanın başına tüm yaşımında bir kez gelen şeyler gibi. Hep birlikte olduk; anıları birlikte topladık, paketledik.

— Ne?, diye sordu kız.

Onu görmeden baktım ona. Anlayamazdı. Bir nehrin kavis yaptığı yere gelmeyi, yaz günü ağaçtaki kozalağı aşağıdan görmeyi, karanlıkta parlak bir şeyin ışıldayışını, belirli bir bakışı, onu ve yalnız onu, bir ele dokunuşu, aynı anda gülmeyi, özel bir günde sınıfa birlikte girmeyi, bir kayığa çarpan suyun sesini, ağızdan kaçıveren bir kahkahayı, merdivenlerden dışarı doğru yuvarlanırken Scarlett O'Hara'yı, salt aynı gözle görüldüğü için akılda bir anlam kazanan boş şeyleri, günbatımında kozalaklara yıldırım gibi inen kuşları, karanlık korkusunu, adımların ve korkunç fısıltıların toplanışını nasıl anlayabilirdi?

Şansımız biraz rast giderse şafak söktükten hemen sonra varacaktık. Yolda vurulmazsak hiç kuşkusuz; çünkü öyle bir şey olduğu taktirde bizi kimin öldürdüğünü ya da nedenini asla öğrenemeyecektik, aynen bugünlerde olduğu gibi. Ama durumu dramatize etmek için hiçbir neden yoktu. O sırada şöför mikrofonu aldı ve değerli yolcularından böyle bağırıp çağırmak yerine biraz olsun uyumaya çalışmalarını istedi. Öyle kabaca değil ama kararlılığını da sezdirerek. Iguazùlu turistler apaçık bir keyifsizlikle konuşmayı kestiler ve alçak sesle söylenerek başlarını koltuk arkalıklarına dayadılar. Bir kenti görmedikleri yetmiyormuş gibi, konuşmayı da yasaklamışlardı! Her zamanki gibi bütün suç o

haydutlardaydı, pis savaşı sürdürmekte ısrar eden vatan hainlerinde. Yolcuların kafalarından geçenleri okumuşcasına, şöför ışıkları söndürdü ve ortalığı yalancı bir sessizlik kapladı. Nefretin nasıl biriktiğini sezinlemek olanaksızdı. Kepli kız yanımda yere çömeldi ve mırıldandı:

— Hep aynı yoldan çıkmış adamlar yüzünden Rosario'yu göremedik!

Uyur gibi yapıyordum ama, bu yolculuğun beni yan tutmaya zorladığının bilincindeydim. İçinde bulunduğum durum açıktı. Ben bir yandaydım, otobüstekiler öbür. Onlarla hiçbir alış verişim olamazdı. Hiç aklımın ucundan geçmemişti ama düşmanım oldukları gün gibi belliydi. Yeni ortamdaki yerimin ne olabileceğini düşünmek kafamı karıştırıyordu. Aniden onlardan nefret eder olmuştum ve onlar da benden nefret ediyorlardı. O ana dek kızmaya bile değmeyecek denli sıkıcı bulduklarım, şimdi gizli tehlike halini almışlardı. Sloganların, dünya şampiyonu bayrağının ve görünüşte suçsuz gömleklerin ardında sinsi simgeler gizlenmiş kıpırdanıyordu. Futbola değgin çoğunluğunkine aykırı bir görüş, bir anda kişinin yaşamına mal olabilirdi. Kepli küçük kız şöförün kulağına, şöför de yol kontrol noktasındaki polise, polis de amirine ve o da işkencecilere bir şey fısıldayabilirdi...

Dehşetin kollarında uyudum. Otobüs yavaşlayıp şöförün bize Buenos Aires'in dış semtlerine girdiğimizi söylemesine dek uyukladım durdum. Yolcular akıl almaz bir içrahatlığıyla uyuyorlardı. Onları hiçbir şey sarsamaz gibiydi. Yanımda oturan kadın, ağır ağır termosunu çıkardı, bir fincan kahve doldurdu ve gözle görülür bir keyifle içti. İçimden ona, her perşembe Plaza de Mayo'da yapılan gösteriler konusunda görüşlerini sormak geçti ama, gizli yolculuğumdan ötürü endişele-

nen dostlarımın dikkatli olmam için verdikleri öğütleri düşünerek caydım. Çitlerle çevrili bahçeleri olan küçük evleri geride bıraktık, bitmek bilmeyen dış semt peşpeşe geçtik. Zaman zaman titrek ve lacivert neon ışıkları görülüyordu. Pek sıska bir adam, cenaze işleri yürüten işyerinin penceresinden bize baktı. Hiçbir kent, bundan daha kesin bir içkarartıcılıkta olamazdı. Buenos Aires yaşamının çok iyi düzenlenmiş bir kurşunilikte olduğunu bildiğim halde şimdiki görüntü, beni boş yakalayan bir darbe yerini tuttu. Aynı zamanda bu hantal, büyük ve geniş toprak kent, tüm silâhlarımı elimden alıvermişti. Nedenini bilmiyorum; bu duyguyu en çok, günün o saatinde fırınlarında tepsiler dolusu ekmek ve tarçınlı çörek olması gereken fırınları görünce yaşadım. Otobüs, cennet ağaçlarının oluşturduğu bir tünel boyunca gidiyordu. Daha şimdiden kapının önüne çıkmış olan kadınlar, evlerinin önündeki mermer basamakları siliyorlardı.

— Öyle mi?, diye sordu Dolores ve güldü. Buenos Aires'ten tiksindiğini söyleyecek yüzün var!

Saçını geriye doğru sıvazladı ve kulaklarının arkasına tutuşturdu. Ben ise oturduğum yerden, yüzünün ne denli olağanüstü bir yapıya sahip olduğuna büyülenmekteydim. Nasıl da gözüme çarpmamıştı onun bu denli güzel olduğu? Gülüyordu çünkü benim nasıl iyileşmesi olanaksız Buenos Airesli olduğumu bal gibi biliyordu!

— Yok canım, hiç de değil. O namussuz kentin her şeyi sinirlerimi bozuyor. Daha doğru dürüst Plaza Once'ye varmamıştık ki ulusal erkekliğimizin o tartışılmaz işaretini tanıdım. Gorilin biri belirdi ve çantama bir tekme yapıştırdı! Öyle bir gar görmemişsindir, düpedüz çöplük!

— Dünyanın bütün otobüs garları gibi, nasıl ola-

caktı ki?

— Hayır, öyle değil. Civardaki pizzacıların ve sokak ızgaracılarının yağlı kâğıtlarından oluşan bir örtü üzerinde yürünüyordu. Kokuya gelen köpek sürüleri, bavullar ve çocukların arasında dolanıyordu. Bunlar boş şeyler, biliyorum ama beni böyle şeyler neredeyse yıkıyor ve kendi garip düşüncelerimin tutsağı yapıyor. Dönmüş olmamın bir anlamı yoktu; yaptığım bir çılgınlıktı ve daha başlarken başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Ses çıkarmadan oturdular.

— Sık sık senin de başına gelmez mi? Yani, tümüyle yanılmış olma duygusu?

— Yanılmış olmaktan ne kastediyorsun bilmiyorum. Önemsiz şeyler konusunda mı? Bizler için yanılmanın asla birden çok olasılığı yoktur, anlıyor musun? O da, olayların dışında kalmaktır. Akla gelen diğer yanlışlıklara pek öyle saplanıp kalmayız. Demek istediğim, eğer yanılıp şu ya da bu adamı istersek, çocuk yapmayı yeğlersek ya da yeğlemezsek, şu ya da bu yana gidersek, fazla önemi yoktur. Açıklıyayım: Enrique ile ben beraberdik ama ben aynı rahatlıkla Juan ile olabilirdim, Enrique de La Flaquita ile, örneğin.

Kızın ses tonu kadını şaşırttı, kendini savunma duygusu doğurttu. Söyleşi bu tonu gerektiren yönde gitmemişti çünkü. «Tavşan her an kaçabilir,» diye düşündü. Genç kıza, sürekli olarak saldırısına uğradığı duygusal değişikliklerin ve pişmanlık duygularının bir parçasını anlatmak istemişti yalnızca. İçinde yokluğunu çektiği eşit olma kavramının, onu gençlere yaklaştıran bir dürtü olduğuna inanıyordu. Eğer olgun insan olmak, ne yaptığını bilmekse, kendisinden az olgunu bulunamazdı.

Kendini, kızın kabalığı yüzünden perişan olmuş hissediyordu. Kızın Santa Barbara'yı bir kez daha eline

alıp, tahta koluyla oynadığını gördü. Elena konusundaki konumu ne olmuştu acaba? Victoria konusunda bunu açıklamak kolaydı ama niçin Elena? Dolores ile Elena birbirlerinin tam karşıtıydılar. Kendi bile onunla çok yakın olmasına karşın, Elena'nın gösterişli okul kılığı, özel şöförlü otomobili, inci gerdanlığı ile oynayarak oyalanan annesi, kürklü çizmeleri, dans ederken kavalyelerini uzaktan tutma becerisi, parlak saçları, haftalık dergilerde çıkan resimleri ve onun binici giysilerinden ötürü sık olarak belirli bir dayanamamazlık ve hatta kıskançlık duygusuna kapılmaktan kendini alamamıştı. Nasıl olur da Dolores gibi bir kız, bu sürekli, bu inatçı güzelleşmeye direnebilirdi?

Kendini Dolores'e oldukça benziyormuş gibi düşündü: Elena ile Paris'te yeniden buluştukları zamanki gibi kötü kılıklı ve renksiz. Elena her zaman olduğu gibi gizli inceliği içinde, evinden çek bekleyen öğrenci rolünü oynarken rekor kırmayı sürdürmüştü: sokakta, üniversitede, kafélerde ve Avrupa'nın yaşadığı en berbat kışlarından birinde coşkulu ve aç Latin Amerikalı düşçülerden oluşan dar çevresinde... Ve birden hop diye, tam ondan bekleneceği gibi, ilk bakışta büyük bir sevda -kusursuz, çarpıcı ve hiç kuşkusuz adayların en uygunuydu: Genç öğrencilerin en parlağı, iyi aile çocuğu, bu yaşlı tıp fakültesinde bir yıl sonra en yüksek dereceyi alacak olanı ile. Abel, birçok şeyiyle olduğu gibi, yanından hiç ayırmadığı küçük kara defteriyle de tanınıyordu. Yapacağı her şeyi hiç aksatmadan oraya yazardı hiç önemi olmayan şeyleri bile. Ayın ilk on dört gününde herkesten yağan şakaları sabırla kabul ederdi. Ne ki ayın ikinci yarısı başlar ve tüm şakacılar açlıktan sokak köpekleri gibi bir deri bir kemik dolaşmaya başlayınca utangaçlığı bir yana bırakır, rövanç alırdı. Önceleri, Elena ile dostluğunun sağlığı için, Abel'in şaka-

larına o da gülerdi. Ne ki kendisi, ilerde kocası olacak o ressamla beraber olmaya başlayıp, hele bir de tiyatronun onu çağırdığına karar verince durum zorlaştı. Elena, bu iki karar ona karşı alınmışçasına, ondan uzaklaştı. Her ikisinin de yaşantısı hızla ayrı yöne akmaya başladı. Eski dostluklarını korumak için epey girişimde bulundu ve Elena ile Abel'in taşındıkları o küçük daireye bile gitti ama, durumu değiştiremedi. Oraya gittiğinde, onlar taşınalı bir ay olmuştu. Abel o sıralar okul bitirme sınavlarına hazırlanıyor olduğu için Elena, tuvalete bile parmaklarının ucuna basarak gidiyordu. Elena'nın evdeki eşyalara dokunmadan büyük beceriyle dolaşması görülmeye değerdi.

— İliğine dek Arjantinli olan ben, ikisiyle de görüşmemeye karar verdim. Ne ki Paris sokaklarında yürürken, yanaklarımdan aşağı gözyaşları dökmekten kurtulamadım. Hayır, soğuktan değildi. Gizli ve aynı zamanda oldukça akıldışı bir öfkeydi bu. Benim gibi onların da dilediklerince yaşama hakkı yok muydu? Ne ki bunu kendime söyleyip durmak, beni hiç yatıştırmıyordu. Üstelik, benim bir ara Londra'da ressamla beraber olduğum sırada onların Paris'ten ayrıldıklarını öğrenmem, daha da kızmama neden oldu. Birkaç arkadaşımın birlikte kaldıkları eve, benim için iki satır yazıp bırakmışlardı: Abel okulu bitirmişti, Buenos Aires'e dönüyorlardı. Avrupa'dan ayrıldıkları için üzgündüler ama böylesi daha iyi olacaktı. Beni, Buenos Aires'te görmeyi diliyorlardı. Altını ikisi de imzalamıştı ama Elena, en aşağıya, «senden haber alma gereksinimi duyacağım hep, beni bırakma!,» yazmıştı. Öyle mi? Gözümün önüne, Place Saint-Sulpice'deki nikâhından sonra o buz gibi rüzgârın altında, sarılmak için bana koşuşu geldi. Evliliğe de, kiliseye de inanmadığımız için, dışarda dikilmiş, soğuktan zıplayarak bekliyorduk; ben

belki biraz da, Abel'i bilinçaltından kıskandığım ve ona kızdığım için. İşte öykü bu ve aradan yirmi yıl geçti yaklaşık. Anlıyor musun?

— Oysa bana, en azından mektuplaştığınızı söylemiştin...

— Evet, yazıştık. Pek sık değil ama oldukça düzenli olarak. Onun ikinci çocuğu, benim de ilki doğduğunda ve biz başka kente taşındığımızda -yani kocamla ben- onlar Buenos Aires'te kalmışlardı. Ne ki ben boşandıktan sonra, daha sık ve apayrı bir tonda yazmaya başladı, çok daha kişisel bir tonda. Yaşantımın güç bir zamanıydı; melankoli ve çözülüm içindeydim. Oğlumla sık sık sahneye çıkıyordum.

— O zaman Lima'da mıydın?

— Hayır, Bogotá'da.

Kız ayağa kalktı ve şöminenin yanında, duvara yaslanarak durdu. Kadın, karşısındaki kızın Elena ile nasıl tanıştığını anlatabilmesi için olanak tanımalıydı ama, o böyle susarken ve ağzından tek sözcük çıkmazken, bunu nasıl başaracaktı? Üstelik onu dinlemek, kendi kendini dinlemek kadar hoşuna gitmiyordu. Bir barajın kapağını açmış ve bir daha kapatamaz gibiydi. Öyle geliyordu ki eğer bazı şeyleri araştırıp geçmişe dönerse, şimdiki duruma biraz ışık düşürebilecekti. Bu söyleşi, bugünü hokus pokus edip ortadan kaldıramayacaktı, hiç değilse bundan kuşku duymuyordu. Tam tersi, kabul edilmesi güç olmayan bir çeşit yem gibiydi. Başkalarının da aynı cehennemden geçmiş olduklarını bilmek, bunlara katlanabilmesine yardımcı oluyordu. Belki de cehennem, öyle hiç dayanılmaz bir durum değil, yepyeni bir yaşama biçimiydi. Yok canım nasıl olur...? Böyle budalaca sonuçlara varmaması gerekliydi; durumu incelemeliydi .En yatıştırıcı davranış, duru-

mu incelemek. Dolores'in sessizliğinden, araya girip duran şeyleri düzene sokmak için yararlanacaktı.

Avenida Alvear'daki konağın kapısını uşaklar açtı. Ayağını içeri atar atmaz kendisini, kusursuz ve sarsılmaz şeyler arasında olma duygusu kapladı. İçinde eşyaların ve mobilyaların cinslerine göre özel bölümler olan dev salonu azıcık görmek isterdi ama Elena hemen geldi. Zırnık değişmemişti; eşyalar arasında sanki hiçbiri yokmuşcasına dolaşıyordu. Aynı ağır ama canlı sesle konuşuyor, aynı yarı şakacı, yarı küçükgören havada gülüyordu. Oturmam için beni en uygun yere götürdükten sonra, tıp öğrenimi gören oğlunu ve yakında biolojiden mezun olacak olan Victoria'yı anlattı. Aynı insan, hemen oğlumu sorma aceleciliğini gösterdi. Şili'de ne alemdeydi? Mutlak bir gün Victoria ile tanışmalıydı; birbirlerini tanımaları gerekliydi. Bunun aniden böylesine önem kazanmasının nedenini anlayamadım. Oğlumun Şili'de yaşamaktan hoşnut olduğunu, evet, aramızdaki ilişkinin belirgin bir düzeliş gösterdiğini, Bolivyalı bir kızla çıktığını ve Bogota'ya geri dönmeyi aklının ucunda geçirmediğini söyledim. Çay servisine başladığı zaman porselen fincanları cerrahi aletler gibi kullanıyordu. Ünlü doktor olan kocası mı eğitmişti onu? Yoksa o mu eğitmişti Abel'i? Oğluma değgin sorduğu çok meraki sorular, beni kendi içime dönük halimden kurtardı. Neden çok sakin bir ülkeyi bırakarak, hiç değilse bu an için korkunç başıbozukluk içinde olan bir ülkeye gitmişti? Etkin olarak görev aldığı herhangi bir politik parti var mıydı? Hiç görmediği biri konusunda beni sorguya çekerken sesinde ayrımına vardığım kaygıyı anlamakta güçlük çekiyordum. Victoria o an girdi içeri. Öyle güzeldi ki dilim tutuldu; ne ki az sonra kendi güzelliğini, annesinin porselen fincanları kullanışı gibi kullandığını gördüm: taşımaktan sıkıntı duyarak

ve gizlemeye çalışarak... Biraz konuşunca, onun da oğlumun Şili'de ne yaptığını öğrenmeyi çok istediğini anladım. Daha sonra çeşitli mesleklerden, olumlu ve olumsuz yanlarından söz ettik. Ben annesiyle mimarlık ile antropolojinin karşılaştırmasını yaparken o sessizce oturuyordu. Aniden özür diledi ve salondan ayrıldı. Kızının ne denli güzel olduğunu söylemeden edemedim. Elena gülümsedi; kızı her bulunduğu yere ışık saçan bir incelikteydi, doğru. Ardından ekledi:

— Dilenci gibi giyindiği halde! Zamanımız kızları böyle işte, biliyorsun. Ben aldırmıyorum ama, değeri gözümde öyle yüksek ki...

Düşünceli bir yüzle oturuyordu. Abel ile oğlunu sordum. Ooo, onların handiyse yüzlerini unutmuştu. Öyle çok şeyle uğraşıyorlardı ki artan hiç zamanları yoktu. Abel'in neden bunca kuruluşta yönetim kurulu başkanlığı yüklenmiş olduğunu anlayamıyordu. Belli ki oğlu da onun izinden gidiyordu.

— Yerleri doldurulamaz sanıyorlar, dedi gülerek.

Noel tatillerini New York ya da Londra'da birlikte kutluyorlardı. Her iki kentte de lükse kaçmayan daireleri vardı. Çocuklarının ilerde yüksek öğrenim yaparlarken işlerine yarayacağını umuyorlardı. Gitme zamanım geldiğinde, handiyse geri geri yürüyerek ayrılacaktım evden bu mutlu görüntüyü sonuna dek görebileyim diye! Ne ki gayet uyumlu davrandım ve onu içtenlikle kucakladım. Üstelik bayağı duygulanmıştık da -ne saçma! Asansörle inerken, birlikte geçirdiğimiz günleri bizden kimsenin geri alamayacağını düşünüyordum. İnanılır gibi değildi...

Dolores şöminenin yanından uzaklaştı ve kadına alçak sesle beklediği biri olup olmadığını sordu. Hayır, yoktu. Kapının zili yeniden ve ısrarla çaldı. Kadın, «Bu zili, müzikli bir zille değiştirmeliyim,» diye geçirdi için-

den. Kapıyı açmak için yerinden kalktığı anda kız fırladı ve kolunu tuttu. Kızın yüzündeki anlam kadını çok şaşırttı. Gördüğü yüz tümüyle değişmiş, gözünün çevresinde bir cesetteki gibi mor halkalar belirmişti. Kıpırdamadan durdular.

— Kimi bekliyordun?, diye yeniden sordu Dolores alçak sesle.

— Hiç kimseyi, kesinlikle...

Seslerin alçaklığı kulağına çok saçma geldi. Çıt çıkarmadan, öylece duruyorlardı kalıp gibi. Zilin sesi bir kez daha duyulduğunda inanılmaz bir şey oldu: Kız diz çöktü, yüzünü kadının eteğinin kıvrımları arasına sakladı.

— Açma, diye fısıldadı, açma. Kimseyi beklemiyorsan açma.

Kadın, yatıştırmak için kızın yüzünü yukarı doğru kaldırdığı zaman, o ana dek hiç görmediği bir şey gördü. Kızın yüzüne egemen olan dehşeti. Zilin üçüncü kez çalınışında, kendisinin de dehşete yenilmek üzere olduğunu duyumsadı. Kendini savunmayı denemeye karar verince kızı yumuşakça itti ve ayakkabılarını çıkararak gözetleme deliğinden dışarı bakacak gücü kendinde buldu. Dışarda gözüken kimse yoktu. Kapıyı çalan belki de yana çekilmiş olarak bekliyordu. Gözetleneceğini düşünerek mi? Belkemiği boyunca bir ürperti dalgası geçti. Oturma odasına geri gitti ve kızın yüzünü yine dizlerine dayandı. Bezden bebekle oynar gibiydi. Zilin dördüncü kez çalınışında durumun bir çözümlemesini yapmaya başladı. Montevideo'da olduğunu bilenlerin sayısı azdı ama Dolores'in de öğrenmiş olduğuna bakılırsa... Peki, o nasıl öğrenmişti? Şimdi bile karışmış olduğu bir durum vardı da peşinden mi gelmişlerdi? Aradan bir süre geçti. Kimsenin merdivenlerden indiğini duymadı. Adam ya da kimse o, kapının kenarın-

da bekliyordu hâlâ. Yoksa kulağını dayayıp içersini mi dinliyordu? Kızı bir kez daha geri itti ve pencereye yürüdü. Kaldırımda hiç tanımadığı bir adam dikilmiş apartmana bakıyordu. Kıza eliyle gelmesini işaret etti. Adamı onun da görmesini istiyordu. Kız güçlükle ayakları üzerinde doğruldu ve gelip kadının arkasında durdu. Hayır, adamı daha önce hiç görmemişti. Adam karşıya geçti ve az ilerde duran otomobile bindi. Direksiyonda bekleyen adam, tam hızla sürdü arabayı.

— Artık bilemeyeceğiz kim olduğunu, dedi kadın hafif suçlayıcı bir sesle.

— Tehlikeli bir durum olmayabilir, anlatabildim mi? Ne yapabilirim ki? Kendimi kontrol edemiyorum. Tüm dehşet reflekslerim olduğu gibi duruyor. Yıllardır alışmışız tanımadığımız ve zili belirli bir şekilde çalmayan kimselere kapı açmamaya. Bu domuzları içeri almanın, ortalığı kırık dökmelerinin nasıl bir şey olduğunu biliyor musun? Ya da insanı alıp götürmelerinin, belki de hemen oracıkta vurmalarının...

— Ne oldu sana?, diye yarı şaka sordu kadın, belki de gömlek yakası için plastik balina satan biriydi gelen.

— Kötü şakaların hiç zamanı değil şimdi. Hiç sen otomobilli sokak satıcısı gördün mü? Onlar artık haritadan silindi. Şimdi kalkıp, tarak satıcısının otomobille dolaştığını söyleme. Arabasını neden evin önüne park etmedi öyleyse?

— Şimdi psikopatlık yapmayalım lütfen. Epeydir bir şey olmadığını biliyorsun.

— Herkesi şu ya da bu şekilde 'hallettikleri' için bir şey olmadığını unutma. Peki, yağma etmek ve öldürmek için yetiştirilen bunca insan n'olacak? İşsiz kalan işkenceciler ne yapacaklar?

— İnan ben de birçok kez düşündüm aynı şeyi. Kurbanlar tükenince cellatlar ne iş yaparlar?

Konuşmadan bakıştılar. Yaşam cehennem oluyor yanıtlar bitince.

— Cellatlar yerli yerinde, dedi Dolores sonunda; ve korku, o da... Ondan kurtulamıyor insan.

— Söylemeye utanıyorum, övünmek gibi oluyor ama korku nedir bilmiyorum ben; nasıl bir duygu olduğunu da. Şu günlerde bile o duyguyu tattığımı söyleyemem. Oğluma değgin hiçbir şey biliyor olmamamın dehşeti ile sarmaş dolaş, sırılsıklam durumdayım. Korku böyle bir şey mi? Adımın Buenos Aires'te yasak olduğunu biliyordum ama oraya gitmeye korkmadım. O kadınla Plaza de Mayo'da yürümek korkutmadı beni. Bilinçsizlik denilebilir mi?

— Bilmiyorum. Bildiğim tek şey, insanın bazı şeylerin kendi başına gelebileceğine inanmadığı sürece korkmadığıdır. Onların hep başkalarını öldürdüklerini, başkalarına işkence yaptıklarını, başkalarını param parça ettiklerini öğrenir ve bunların kendisi için geçerli olmadığını sanır. Korku ancak sıra sana gelince başlar ve o zaman «hayır,» dersin, «hiç güvencem yokmuş meğer.»

Şimdi ikisi de odanın içinde dört dönüyor, iskemle arkalıklarına dayanarak duralıyor, görüleni anlamadan raftaki kitaplara bakıyor ve pencereye ya da terasa açılan kapının önüne gidiyordu. Kızın kendi kendine «artık yeter,» diyerek gidebileceği düşüncesi kadını dehşete düşürdü.

Hayır, ben Elena'yı yeniden görmeden önce gidemezsin. Adresi bir kâğıt parçasına yazılıydı ve yönümü bulabilmek için çıkarıp çıkarıp bakıyordum. Bu semte gelince San Martin Sokağı limana doğru inerek bitmeye başlamıştı. Hiç güven verici gözükmüyordu. Yanlış

mı gitmiştim? Alışagelinmiş çaresiz ve ürkütücü dökün-tülüğü dışında belirli bir kötü yanı yoktu. Vitrinleri yağdan kararmış çok sayıda deri dükkânı gördüm. Arjantinli ineklerin son durağıydı burası. Oldukça içkapayıcı bir barın kapısının yukarısında, gümüş renkli bir kâğıttan kesilmiş harflerle PUB yazılmış ve yırtık, küçük bir tentenin yanına yapıştırılmıştı. Kapıdan girdim ve merdiven boyunca yerleştirilmiş tabelalara baktım. Gözüme hemen, FOTO-RAP yazılı koca tabela çarptı. Zik zag şeklinde kırmızı bir ok, merdivenleri gösteriyordu. Elena'nın bu atölyeyi bir mektubunda bana anlattığını ve berbat bir fotoğraf dükkânı deyimini kullandığını anımsadım. Demek burasıydı dediği yer ve o buradaydı. Merdivenden çıkarken kendimi yeniden Paris'te duyumsadım. Birden içimi bir sevinç kapladı; ona geliş nedenim olan trajediyi unutuverdim.

Birbirimize karşı içimizden taşan duyguları gizlemeden sımsıkı kucaklaştık. Atölyeye kaçamak bir bakış atınca, Elena'nın bulunduğu her yere getirmeyi başardığı eksiksizlik atmosferine karşın burasının, Paris'te herhangi bir odada görülen derecede sıkıntı verici olduğunu gördüm. Gözleri dolu doluydu ve ben de kendimi tutamadım. Böyle gereksiz yere şimdiden ağlamak daha iyi olmaz mıydı hazır onu bulabilmek umudu varken? Yine de hemencecik toparlandık. Belki de ağlamanın, onu peşinen ölmüş kabul etmek anlamına geleceğini düşündüğümüz için. Böylesi daha mı iyi olacaktı yoksa? Korkunç öykülerin bolluğu umudu kırıyordu. Bir araya geldiğimiz ülkelerden en yenisi olan bu ülkede yaşanabilecek en büyük acının, insanların başına ne geldiğini bilmemek olduğunu anladım. Kendimi bu gerçekten ötürü öylesine sıfıra indirgenmiş duyumsadım ki Elena'nın her şeye karşın ayakta duruyor olması, bana dayanılır gibi gelmiyordu. Üstelik inceliğinden hiçbir

şey yitirmemişti. Ne ki azıcık yakından bakınca zayıflamış, kurumuş gibi olduğunu gördüm ve uykusuz gecelerin, kapının acımasızca çalınmasının -tabanca kabzasıyla vururlardı- hemen ardından doğan kalıcı korkunun ve daha sonra mutlak yüzlerce kez yeniden yaşadığı kızının zorla götürülüşü sahnesinin izlerini bulup çıkardım. Ülkeler arası telefon konuşmalarımızda, gelip onu görmeyi tasarladığımı söylediğimde bana bunları anlatmaya çalışmamış mıydı? Belleğine kazınan ve en küçük ayrıntılarına dek üzerinde kafa patlattığı bu öyküyü kim bilir kaç kez yeniden yaşamıştı? Şimdi bir kez daha anlatıyordu bana-beni daha kapıda tutarak ve başından sonuna dek gayet iyi bildiğimi düşünmeksizin. Mezbahadaki hayvanlara olduğu gibi ensesine kurşunu, onu ite kaka götürmelerinin hemen ardından değil, herhangi bir yerde, bir dairede kimsenin görmediği, tanımadığı, kaydetmediği hapse tıkmadığı ve sorguya çekmediği zaman yediğini anladım. Hiç kimse, hiçbir zaman onu görmemişti; kuytu bir polis karakolunun bekleme salonuna girmemişti, bir koridor boyunca yürümemişti, adamın birinin önünde saatlerce ayakta beklememişti; asla bir yerden bir yere götürülmemişti, plâkasız bir otomobilde görülmemişti, hücrenin birine kesinlikle tıkılmamıştı ve adı herhangi bir listede asla yer almamıştı. Bu kız da kimdi? Bazıları, dedi Elena, fotoğrafa bakmak bile istemediler. Sıkıntı verici tipler, başlarını bir yandan öbür yana salladılar, kafalarını kaşıdılar, dillerinin ucuyla dişlerini emerek şapırdattılar ve aralarında en kötüleri, öyle bomboş gözlerle bakıp sırıttılar. Belki de hiç var olmamıştı bu kız. Ya kimlik kartı, pasaportu, gayet tanınmış ana-babasının evlilik cüzdanı, fotoğrafları? Böyle zamanlarda bütün bunların hiçbir anlamı yoktu. Her şeyin sahtesini yapıyor halk düşmanları bildiğiniz gibi.

Ve eğer aradığı kızın annesi olduğu doğruysa, kızının nerede olduğunu bilmek kendi göreviydi. Nerelerde dolaşıyordu kızı? Zamanın gençleri ortadaydı işte! Aldığı yanıtlar, kaba paylamalar ile baba öğütleri arasında değişiyordu. Peki, ya daha yüksektekiler? Abel'in dostları? Irkildi. Oooo, onun dostları mı?! Her şey bir yana, Elena'yı görmek bile istemediler. En iyimser hesapla, bir görevlinin ona otur deme zahmetini bile göstermediği, büyük bir gayretle masası üzerindeki kâğıtları bir yandan öbür yana aktardığı çalışma odasına gelebildi. Hayır, ona gelen yakalananlar listesinde kızının adı yoktu. Belki başkalarının listelerinde vardır; kolay mı bilmesi? Samanlıkta iğne aramak gibi bir şey. Aynı şeylerin defalarca dendiğini söylüyor bana. Resmi makamların yaratıcılık becerisi çok sınırlıydı besbelli! Kendisinin ise defalarca, yirmi yaşındaki bir kızın iğne ve Buenos Aires'in de samanlık olmadığını söylediğini anlatıyor bana. O zaman çok şaşırıp bakmışlardı yüzüne: Ne diyordu bu kadın? Buenos Aires'in nasıl değişmiş olduğunu görmüyor muydu? Ve gayet otoriter bir bay, keskin zekasıyla övünür şekilde sırıtmıştı.

Kahve yapmak için ispirto ocağının yanına gittiği zaman, soru sormaya cesaret edemediğim boşluğun bilincine varıyorum. Burada ne arıyordu? Abel'e ne olmuştu?

Zamanı gelince anlatacağını biliyorum. Sırtını dönerek sabırla bekliyor kahvenin olmasını.

Victoria'nın aslan yelesi sarılığındaki saçlarını düşünüyorum. Annesi epey önce yazdığı bir mektupta, kızı için kaygılandığını belirtmişti. Birden bire derslere girmeyi bırakmış, pek sağlam pabuç olmayan arkadaşlar edinmişti. Ölçülü, akla geldiği anda yazılıvermiş gibi sözcüklerdi bunlar. Eğer düşüncesizlikten ötürü kaleminden çıkıvermişse, kendini mutlaka son derece ka-

rarsız duyumsamış olmalıydı. Victoria'nın nelerle ilgilenebileceğinden hiç haberim yoktu ama bir gün ondan, ben de beklenmedik bir mektup aldım. Gümüş çay takımları ve sıcak çöreklerle yaptığı o on, on beş dakikalık çay servisi dışında, onunla hiç görüşmemiş olduğum için bu mektup beni çok şaşırttı. Hele okuduktan sonra şaşkınlığım daha da arttı. Eşi görülmemiş bir mektuptu. Resmi bir ağızla, Bogotá'da tanıdığı tek kişi olduğum için benden büyük bir ricada bulunacağını yazarak başlamıştı mektubuna. Benden beklenilen şey öyle pek basit değildi ve ancak yarısına dek açıklanıyordu. Evime, benim aracılığımla yeni belgeler edindikten sonra Orta Amerika'ya geçecek olan birisini alacaktım. Mektubu da, tanımadığım biri getirmişti zaten. Stratejik kısalıktaki bu girişten sonra, yeni yaşamından hoşnut olduğunu anlatan satırlar yer alıyordu. Satır arasında, bunda bir başkasının payı olup olmadığını araştırdım ama sözünü ettiği genel bir mutluluk duygusuydu, yeryüzünde ne yapmak istediğini nihayet anlayan birinin duyduğu cinsten. Artık bunu biliyordu, inancı yapmacık değildi. Aklıma ilk gelen şey, Buenos Aires'teki o evde yaşanan ne gibi bir olayın Victoria'nın yaşamında iz bıraktığı düşüncesiydi. Çünkü yazdıklarından öyle bir izlenim edinmiştim. Arkadaşım, serinkanlılığını korumakta çok becerili bir sihirbaz olduğu halde bu durum, ona hiç beklenmedik gelmişti. Ben kendi payıma beni Elena'nın değil, Victoria'nın ilgilendirdiğini anladım. İşin en kötü yanı, kendimi Elena gibi görüyor olmamdı: O da benim gibi ve aynı yaşlarda bir çocuk sahibiydi ve onun çocuğu da, tüm kuşku ve korkularımıza karşın Şili'ye gitmek üzereydi. Önsezisini duyduğumuz aile felâketinin kanıtı, Elena'dan aldığım ve kızının kendi başına yaşamaya karar vererek San Martin Sokağında kiraladığı bir atölyeye taşındığını yazan mektup oldu. Bir

ölçüde içim rahatladı. Elena'nın ünlü vitrin sakinliği, evinde yeniden egemen olacaktı. Zamanla her şey geçecekti; Victoria, ana-babasından kurtulan ne ilk kızdı, ne de sonuncusu.

Arkadaşı, kenarları zedelenmiş porselen fincanlarla kahve getirirken, kadın atölyenin durumuna bakıyordu. Atölyenin sahipleri Paris'teydi, Victoria kayıplara karışmıştı ve o, buraya herkesten en az uyan kişi, bu soğuk ve dökünti mezbeleliğe sahip çıkıyordu! Akıl alır gibi değildi! Buraya ne zaman gelmişti? Kızını canlı tutabilmek için mi onun rolüne girmişti? Yüksek tavanlı odanın yarısı, merdivenle çıkılan bir çeşit üst kat haline dönüştürülmüştü. Aşağıdan oldukça küçük gibi gözüküyordu; şöyle tek bir yataktan fazlası sığamayacak kadar. Çok yersiz bir düşünce ama- giysilerini nereye asıyordu acaba? Görünürde gardrop filân yoktu. En yakından küçük bir masa ile iki iskemle vardı; az ilerde ise üzerinde ispirto ocağı, birkaç tabak, bardak ve fincan olan masa. Odanın çarpık köşesi boyunca, mutlaka tuvalete açılan kapıyı gizleyen çiçekli bir perde asılıydı -eğer burada tuvalet varsa. Duvarların tümü politik afişlerle kaplıydı. Onları yerlerinde bırakmak, bir çeşit meydanokuma mıydı? Ya da artık hiçbir şey umurunda değil miydi? Belki de kendini gözden çıkarma çabasıyla, Victoria'nın dile getirmediği o en gizli tutkusuna uygun davranarak, onun yerini almak istiyordu. Çünkü eninde sonunda mutlaka bu üfürük kapıya da indirilecekti tabanca kabzaları... Atölye aylar önce bir kez aranmıştı ama, iyi bir rastlantı sonucu Victoria o gün eve gelmemişti. Yoksa FOTO-RAP'takiler ihbarcı mıydı?

— O arama yüzünden bize geri döndü, anlıyor musun? Kitapları alıp götürdüler, önlerine gelen her şeyi kırıp döktüler. Ölüm devriyelerinden biri işte.

— Victoria yeniden eve taşındı mı?

— Yok, nerde!.. Asla yapacağı şey değil. Çok önemli olan ve her ne pahasına olursa olsun ellerine geçmemesi gereken bir paketi bırakmak için geldi.

— Bir dakika, bir noktayı anlamak istiyorum. Victoria onlarla aynı gün mü geri geldi? Yoksa ne zaman?

— Aynı gün, tam o gün. Belli ki sokakta onu bekliyorlardı.

— Sana çok güvenmiş olmalı ki böyle bir şeyi yapmanı senden beklemiş.

— Doğru. Haklı da üstelik -neler yapmakta olduğunu bana açıklamadığı halde. Belki de onayladığımı anlamıştı; ya da kendi yaşamını kullanış biçimi konusunda verdiği kararları onaylama ya da geri çevirme gibi bir tavır edinme gereğini duymadığımı... Ne düşündüğünü biliyorum ama yanılıyorsun. Fazla duyarlı olduğumdan ötürü değil. Aniden bazı şeyler görebilmeye başladığım için... Hayır, bilmiyorum neleri görebildiğimi.

Kısa bir süre için konuşmadı. Sanki bugün de bilmiyordu ve bu da onun kafasını kurcalamaktaydı fena halde.

— Tam o sırada Abel'in arka kapıdan girivermesi akıl almaz bir şanssızlıktı. Üçümüz de inme inmiş gibi kaldık. Victoria'nın yanakları kıpkırmızı oldu, ben ise paketi sımsıkı göğsüme bastırıyordum. Abel bir ona, bir de bana bakarak durumun değerlendirmesini yapmaya çalışıyordu. Ne ki konuşmakta gecikmedi. Tüm gizleme çabalarına karşı son derece kızgın olduğu belliydi. Aklı başından gitmişti sanki. Zaten Victoria taşındıktan sonra çok değişmişti.

Elena bunları söylerken öfkeli değil, hüzünlüydü. Yatıştırıcı bir çift söz söylemek istedim:

— Victoria onu gayet iyi tanıyordu. Eğer o da ev-

deki düzen bozukluğundan yakınıp durduysa, Victoria'nın taşınması işine yaramış olmalı...

Bir an için bana baktı ama aklının başka yerde olduğu belliydi.

— Biliyorum. Ne ki çok korkunç bir sahneydi o, anlatması olanaksız. Nasıl anlatabilirim? Abel, özenle ezberlediği bir söylevi verir gibiydi. Victoria'yı sorumsuz olmakla suçluyordu. Bunun bedelinin onun için ne olacağını hiç düşünmemiş miydi? Abel'in burada sözünü ettiği bedel, kendi ödeyeceği bedel. Onun yüzünden adının ve kariyerinin kara listede olduğunu aklı almıyor muydu? Ya da herkesi salak ve hiçbir şeyden habersiz mi sanıyordu? Devrim oyunu oynuyorlardı -aman Tanrım, neye karşı devrim?! İşte böyle sonunda onun da yaşamını paramparça ediyordu. Kılı bile kıpırdamadan, içi sızlamadan. Victoria orada, tam karşısında dikiliyor, hiç bir şey söylemeden dinliyordu. Nerdeyse ağlamak üzereydi. Öyle sanıyorum Abel'i anlıyordu, ona acıyordu ama hak vermek elinden gelmiyordu. Çünkü Victoria için haklı olan bir şey, bizim için haklı olan bir şey ile aynı değildi. Tüm olanların tek suçlusu, o bitip tükenmek bilmeyen suçlamalardı.

Elini, sanki düşen bir bukleyi geri itmek ister gibi alnına götürdü ama orada tek tel saç yoktu. Uzun, şeffaf bir el, yüzüksüz.

— Sonra ne oldu düşünebiliyor musun? Eğer Abel gelmiş olmasaydı, ben paketi içeri götürüp saklamış olacaktım.

Evet, şimdi bir kez daha dinleyecektim:

— Çünkü tam o sırada geldiler. Korkunç bir şey. Kapıya dediğin gibi vurdukları zaman yerimden kıpırdayamadım. Beni neyin ayaklarımdan döşemeye çivilediğini bilmiyorum. Ben de içeri alınırsam, Victoria'yı hiç savunma olanağım kalmaz şeklinde düşündüğümü

sanıyorum. Ama ne düşünce! Victoria da bir şey yapmadı. Ölü gibi sararmış, kapıya bakıyordu. Abel gidip açtı kapıyı. Çok sakin davranıyordu ama girenler üzerinde hiçbir etkisi olmadı. Aranan şu ve şunun peşindeydiler ve burada çevresi geniş bir bey'in oturması hiç umurlarında değildi. Victoria garip bir ses çıkardı, hemen kollarından yakaladılar. Abel sorumlu subayın adını öğrenmek ve ev arama kararını görmek istedi. İçlerinden biri sövdü. Abel bana baktı ve «Ver paketi!» dedi. Ben ise tüm gücümle tutuyordum paketi. Biraz itiştik.

— Bir dakika, dedi Abel, bu işi çözümleyeceğiz. Karım, kızıma ait olan paketi verecek.

O zaman Victoria birden kendini kurtardı ve «Hayır! Hayır!» diye haykırdı. Ne ki yanıma varamadı. Üzerine çullanıp yumruklamaya, tekmelemeye başladılar. Ben paketi yere fırlattım ve kızıma vuranlara çılgınca saldırdım. Kavga ne kadar sürdü, bilmiyorum. Bir dakika? Beş dakika? Victoria bağıra bağıra karşı koyarken, sürükleyerek götürdüler onu. Subay paketi almıştı. Odanın ortasında yüzünün rengi kaçmış olarak dikilen Abel'i görür gibi oldum. Ellerini iki yana açmış, «Lütfen sayın baylar, çok rica ediyorum,» diyordu yerinden kıpırdamadan. Ve ilerde, ucunda yatak odamız olan koridorda küçük oğlum başını kapıdan uzatmış, çıt çıkarmadan bakıyordu. Durumu gözünün önüne getirebiliyor musun? Yeterince uzakta ve çıt çıkarmadan.

Birden sıkı bir titreme dalgasına kapıldı ve elindeki fincanı masaya koymak zorunda kaldı. Başını ellerinin arasına aldı.

— Victoria bir şey bağırdı ama ne, bilmiyorum. Bana söylediği son sözdü o ve ben anlayamadım. Aklın alabiliyor mu?

Evet, alıyordu. Ama neden son söz? Günün birinde o sahneyi birlikte anımsayacaklar, Victoria belki de ne

demiş olduğunu düşünüp bulacaktı. O zaman birlikte güleceklerdi. Mutlaka güleceklerdi.

Başını kaldırarak bana baktı. Dudaklarının iki yanından aşağı gözyaşları iniyordu. Yüzü, boyun eğmiş bir insanın yüzüydü, umutsuz ve uğruna yaşayacağı bir şeyi olmayan bir insanın...

— Ooooh, dedi yavaşca; sonra bir kez daha, oooh -inler gibi.

— Zavallı Elena, dedi Dolores. O sahneyi defalarca yaşamak herhalde acısını azaltıyor. Ben anlamakta güçlük çekiyorum, biliyor musun? Hiçbir şeyi anımsamak istemiyorum. Olan olmuştur. Bitmiş ve gömülmüştür. Kendi filmimi her gün yeniden görsem neye benzerdi?

— O başka bir şey. Sen gençsin hâlâ.

— Genç ve geleceği olan! Ne diyeceğini biliyordum zaten. Hayır, şaka bir yana, sana benim geleceğim olmadığını söylemiştim. Ne ki ben geçmişim de olmasın istiyorum. Yaşayamam yoksa, anlıyor musun?

— Hiç akılişi değil! Kimse salt ortalıkta dolanıp duramaz.

— Biz dolanıp dururuz, diye tersini onayladı acı bir kahkaha ile. Sözcüğü beğenmişti. İşte öyle, dolanıp duruyoruz. Bizim olan her şey çoktan bittiği için artık önemi yok. Sen bunu bırak da Plaza de Mayo'da ne yaptığını anlat. Ben orada hiç bulunmadım ve yeniden Buenos Aires'e gitme olanağından yoksunum. Ne ki oradan gelen arkadaşlarım var; gösteriden çok etkilenmişler.

Saat dört olmuştu ve gösterinin başlamasına yarım saat kalmıştı Bana çabucak çılgın anneleri nasıl tanıdığını anlattı...

Mahkemelere, polis karakollarına ve cezaevlerinin

bekleme odalarına gidip geldikçe hep aynı insanlarla karşılaştığı dikkatini çekmişti Önceleri birilerinin kendi peşisıra dolaştıkları kanısına kapıldı. Ne ki sürekli olarak karşılaştığı kadınlara biraz dikkatle bakınca, kuşkularının boşuna olduğunu anladı. Sorgu dolu ve ölü solgunluğundaki gözler, kendi çaresizliği ile aynı belirtileri taşıyordu. Gecelerce tek bir odada dolaşıp durmanın, çıldırır gibi olmanın izlerini görmeden geçemez insan. Bir gün aynı kadına üç kez rastlayınca ona, birlikte bir fincan kahve içmeyi önerdi; böylelikle konuşmaya başladılar. Bu kadının bir buçuk yıldır, birçoklarının ise yıllardır kayıplarını aramakta olduğunu öğrenince çok sarsıldı. Öylesine perişan oldu ki başı dönmeye başladı ve düşmemek için masanın kenarlarına tutunmak zorunda kaldı. Birlikte kahve içtiği kadın onun haline acıdı ve telefon numarasını verdi. Belki gösterilere katılmak ister düşüncesiyle. Bu kadın ve arkadaşlarının, her perşembe Plaza de Mayo'da buluştuklarını, yanlarına kayıpların adlarını ve fotoğraflarını içeren listeler aldıklarını öğrendi. O gün öğledensonra, San Martin Sokağı'ndaki izbe odaya güçlükle döndü. Günlerce hiç kıpırdamadan yatakta kaldı. Arada sırada kalkıyor, kahve yapıp birkaç bisküvit yiyordu. Ne ki yedikleri hemen sonra geri çıkıyordu. Nihayet bir sabah uyandığında, bu gidişle Victoria'yı asla bulamayacağını ve araştırmayı kesmenin, onu ölü ilan etmekle aynı şey olduğunu anladı. Kadının telefon numarasını buldu ve numaraları çevirdi. Karşısındaki ses bıkkınlık doluydu. Hayır, hiçbir gelişme yoktu. Oğlunun fotoğrafını büyülttürmüş ve her perşembe yanında taşıyordu. Okul önlüğü çok yakışmıştı oğluna. Okulu bitirdiği gün çekilmişti -iki hafta önce.

Telefondaki ses birden canlandı. Evet, onun da katılması çok yerinde olacaktı. Kızının adını vermesi ge-

rekiyordu teksir olunacak listelere girebilmesi için. Fotoğrafını da, arşiv için. Örgü örmeyi biliyor muydu?

— Hayır, diye fısıldadı Elena sesi titreyerek. Yazık, çünkü her cins örgüden az da olsa anlayan bir gruptu kendisininki. Ad çekimi yapılıyor ve kocası kayıp olanlara, kundaktaki torunlarına bakmak zorunda kalan yaşlılara, örülen giysiler veriliyordu. Elena'nın içinden «hangi kundak bebeleri?» diye sormak geçti ama caydı.

— Bir listede yer almak, hiçbir yerde bulunmamaktan iyidir, dedi telefondaki ses sonunda.

O gün çarşambaydı. Ertesi gün, ilk kez gitti Plaza de Mayo'ya ve bugüne dek tek bir perşembe kaçırmadı.

— Son bir fincan kahve içecek zamanımız var. Burada yalnız birkaç blok ilerde. İspirto ocağını yakmak için yavaşça doğruldu.

Elena'ya epeydir bir şey sormak istiyordu ama birtürlü beceremeyişti. Zaten soruyu pek anlaşılır bir şekilde kuramamıştı da. Victoria'nın o yolu seçmesinin nedenini, tek bir nedenini bilmek istiyordu. Bunu merak ederken kendisi acaba daha çok kimi düşünmüştü? Victoria'yı mı yoksa Şili'den yazdığı mektupları, annesini en çok ilgilendiren konu olan okul konusunda giderek yetersizleşen kendi oğlunu mu? Oğlunun gelecekteki mesleğine olan ilgisini yitirip kendini tümüyle politik eylemlere vermiş olabileceğini kabul etmek istemiyordu. Hayır, buna karşı değildi, aynen Victoria'ya da karşı olmadığı gibi. Her ikisini de anlayamıyordu, o kadar. Yalnız kazananlara yer olan bir toplumda, zorla kazanılmış toprakların da gözden çıkarılması gerektiğini anlayamıyordu. Victoria olayında, kızın yenildiği apaçıktı. Yenik birisi nasıl devrim yapabilirdi? Yanıt bulamıyordu; hiçbir zaman bulamamıştı. Yanık kemik

ve kurumuş kan kokusuydu içine çektiği soluk; sisler içinde belirginleşen ölü yakına yerleriydi karabasanını gördüğü. Çocukluğundan kalma o yoğun nefreti bir kez daha yaşıyordu: Babasının masada çatalları ve tabakları oynatarak, o delinin, o haydutun Rusya'ya nasıl girdiğini, nasıl Stalingrad'a dek ilerlediğini anlattığı günlerden kalma nefreti...

Elena'yı bir elinde kahve fincanı, ötekinde şekerlik ile gelirken izliyorum. Yoksa bizler, işin temeline inilirse birer dolandırıcı mıydık? Benim Bogotá'dan, onun sonu gelmeyen törenlerinde bulunmak için geldiğimi sanıyordu. Oysa gelişimin gerçek nedeni, içimde sıkışa sıkışa büyüyen ve soluk almamı engelleyen şeyden uzaklaşmaktı. İkimizin de elinden, birbirimiz için yapabileceğimiz hiçbir şey gelmiyordu. Kimsenin beni, peşimsıra gelen ve en büyük kişisel başarılarım da bile bırakmayan yanlış yapıyor olma ve yenilmişlik duygularından kurtaramayacağını biliyordum. Birisinin çıkıp bana, neden en büyük acıların, insanın tam her şeyi düzene soktuğunu sandığı sırada başına geldiğini açıklaması gerekiyordu. Oğlu kendi başının çaresine bakacaktı, hele yaşamak için ideal yeri bulduğuna inanıyorsa -ve buyüzden kıçı terlese bile...

Neyse, artık gidecektik. Üzeri kâğıt dolu masaya gitti ve aldığı bir şeyi çantasına koydu. Çiçekli perdenin arkasında kısa bir süre kaybolduktan sonra, bedenine çok uygun biçilmiş bir ceket ile İskoç desenli etek giymiş olarak gözüktü. (Demek giysilerini orada tutuyordu...) Beyaz bir mendil çıkararak boynuna sardı. Şöyle bir baktıktan sonra aynı tip bir mendil de bana uzattı.

— Teşekkür ederim ama benim şalım var.

Duralayarak başını çevirdi.

— O nedenle değil, diğerleriyle aynı olmak için.

Beyaz mendil bizim ortak işaretimiz.

Beyaz mendili aldım; dokunsalar ağlayacaktım.

— En son Şili'de görmüştüm halkın beyaz mendiller sallayarak yürüdüğünü; birkaç ay önce, La Moneda Sarayı'nın önünde. Binlerce beyaz mendilin dalgalanışını görmek çok görkemliydi.

— Bizim de binlerce beyaz mendilimiz var, dedi kapıyı kilitlerken, ama bu bir mucize olacak demek değildir.

Merdivenlerden inerken, hiç değilse iyiye işaret demek olduğunu söyledim. Burnumuza, iştah kapayıcı bir lahana çorbası kokusu çarpıyordu koridorda.

— İnşallah, dedi kaldırıma çıkınca ve elimi okşadı. Kendini zorlayarak gülümsüyordu, açık davranmadığı için özür dilercesine.

İki kadın, kaldırımların darlığı ve apartman girişlerine oturup ayaklarını rahatça kaldırıma uzatmadan olamayanların bolluğu nedeniyle arka arkaya yürüyordu. «Keşke başka bir yoldan gitseydik,» diye düşündü kadın, örneğin Florida'dan ama belli ki Elena fazla insanla karşılaşmak istemiyordu. İlk yol ağzından aşağı, nehre doğru baktı ve açıkta demir atmış gemilerin siluetlerini görünce ani bir özlem duygusuna kapıldı. Kendisini, gemilerin ve limanların çok özgün bir çekiciliğe sahip olduğu ve onun için Buenos Aires'in iğrenç mezbeleliklerinden kurtulma anlamına geldiği çocukluk yıllarına dönmüş gibi duyumsadı. Meydana varana dek konuşmadan yürüdüler.

Meydan önlerine çıkar çıkmaz kadın duraladı. Ortasında gülünç bir dikili taş olan, simetriden yoksun ve çok geniş meydanın ışığına gözlerini kırpıştırarak baktı. «Yerdeki kaygan taşların ışığı yansıtmasından ötürü herhalde,» diye düşündü. Aklına, önceleri küçük

bir çocukken, sonraları da genç kızken buradan defalarca geçişi geldi. Uğursuz meydanı bir kör gibi çaprazlama geçmeye başladı. Yürürken gözlerini kısıyordu. Şimdi, gözlerini açınca, güneşin tek bir bulut olmayan gökyüzünün tam tepesinde parlamayı sürdürdüğünü gördü. Beyaz ile mavinin, aralarına güneşi de alarak Arjantin bayrağının renklerini ve kokartını anımsatması sinirine gitti. Yapmacık kahramanlıklardan kurtuluş yoktu. Tropik iklimlerin oynak göklerini bin kez yeğlerdi. Az sonra, meydanın ortalarına doğru küçük küçük insan kümelerinin dağıldığının ayrımına vardı. Neydi bu meydandaki gariplik? Baktı, baktı ve daha önce defalarca geçtiği bu meydanda alışılmışın dışında gözüken şeyin ne olduğunu çıkarmaya çalıştı. Gözleri Adliye Sarayı ile Katedral arasında gidip geliyordu. Nehri görmesini, tanımı çok güç bir yapı olan Casa Rosada engelliyordu. Ne zaman yıkacaklardı bu çirkin yapıyı? Her şeyiyle eskisinin aynıydı: Çirkin, kaba, soğuk. Ve apansız alışılmışın dışındaki şeyin ne olduğunu anladı: Koca meydanda, gösteri için gelmekte olan kadınlardan başka kimse yoktu! Başka tek bir insanoğlu yoktu! Dikilip bakan kimse yoktu! Ne oğlanlar, ne kafaları meşgul ve hızlı hızlı yürüyen adamlar ve ne de banklarda oturup soluğunu toplayan yaşlılar -hiçbiri yoktu! Tek bir satıcı olsun gözükmüyordu. «Mutlak artık ben de oynatıyorum,» diye düşündü ve her yeri bir kez daha gözden geçirdi. Kümecikler genişlemeye başlamıştı. Kadınlar yan sokaklardan tek tek ya da birkaç kişilik gruplar halinde geliyorlardı. «Olur şey değil,» dedi kendi kendine, «niçin başka kimse yok burada?» Başını yana çevirince, beyaz mendilleri çenelerinin altında düğümlenmiş dört kadının ona doğru gelmekte olduklarını gördü. Daha geriden, apartmanların bittiği yerden, boğazına sardığı mendili düğümleyerek gelmek-

te olan küçük bir kız gözüne çarptı. Apartmanların meydana dönük yüzlerindeki pencerelerde kimsecikler görülmüyordu. Kafası karman çorman bir şekilde, çantasından beyaz mendili çıkarıp boynuna sardı. Elena kaldırımda dikilerek göstericilerin çoğalışını izliyordu. Oysa kendisi, saat dört buçuk olduğu halde meydandan göstericiler dışında geçen kimse olmamasına takmıştı kafasını. Elena, Victoria'nın fotoğrafını çantasından çıkardı ve ona doğru baktı. Oldukça yıpranmış resmin bükük bir köşesini eliyle düzeltti. Kadın, resme bakmak istediğini söyleyecek gücü kendinde bulamıyordu. Gizlice bir gözattı ve Victoria'nın bir deniz kenarında uzun pantolon ve balıkçı yaka bir kazakla ayakta poz verdiğini görür gibi oldu. Ellerini ceplerine mi sokmuştu? Ne ki Elena fotoğrafı indirip meydanın ortalarına doğru yürümeye başlamıştı bile. Bir an için ne yapacağını bilemedi ve olduğu yerde kaldı. O sırada yanında beliren bir kadın, elindeki desteden bir bölüm teksir kâğıdını ona uzattı. Yirmi üç sayfalık bir bölümdü bu. Ani bir kararla her sayfada kaç ad bulunduğunu saymaya başladı Tam kırk beşe gelmişti ki yanında duran birisi, «Hiç sayma, **companera**,» dedi, «bin civarında ama kayıpların gerçek sayısı çok daha fazla. Listeleri yapmaya başlayalı çok olmadı. Zor oluyor çünkü birçokları tam adlarını, yaşlarını ve ana-babalarının adreslerini vermek istemiyor.» Omuz silkti ve yürüdü. Kendisine **companera** denmesi ve işine burun sokulması hiç hoşuna gitmemişti. Yine de listeye bakmadan duramadı. O zaman listedekilerin yaşları dikkatini çekti: Çoğu on beş ile yirmi beş yaşları arasındaydı. Okumayı sürdürdü. İçini hafif bir ürperti kaplamıştı. Dört aylık bir bebek, iki yaşında bir kız, beş yaşında bir başkası, üç ve dört yaşlarında iki kardeş. Listeyi tutan eli titremeye başladı. Dört aylık bebek nasıl kaybolabilirdi? Okudu: An-

selmo Furco, dört aylık, kayboluş tarihi... Ana-baba adı: Juan Gustavo Furco, 23 - Alicia, 20, ikisi de kayıp. Ardından, onların ana-babalarının adları, adresleri ve telefon numaraları geliyordu. Midesine saplanan kramp, dayanacak bir duvar bulmasını gerektirmişti. Birisi yaklaştı ve «Şöyle gel!», dedi, «cesaretini yitirme!» Kollarına iki yandan giren iki kişi, onu da aralarına aldılar. Yüzüne çarpan bir esinti biraz olsun toparlanmasına yararlı oldu. Demek 'Plaza de Mayo'nun Çılgın Anneleri' bunlardı!.. Bu denli çok kadın bir arada ve böylesine büyük bir sessizlik! Olur şey değil. Duyulan tek ses, birkaç ayak sesi ve alçak sesle değişilen selâmlardı. Tek bir cezaevi arabası, tek bir polis, tek bir askeri cemse yoktu ortalıkta. Casa Rosada, gerçekdışı bir kulis gibiydi, pencerelerindeki perdeleri sıkı sıkıya kapalı. Kapıda nöbet tutan jandarmalar bile yerlerinde değildiler. Jandarmaların da yokluğunun ayrımına varınca, düşmanın taktiği gün gibi açığa çıktı: **Plaza de Mayo, perşembe günleri iki-üç saat süren gösteriler sırasında haritadan siliniyordu!** Çılgın anneleri ne vurabilirlerdi ne de hepsini içeri alabilirlerdi. Aksini yapmak, çok kötü bir politika olurdu. Arjantin'in gerçek bir cennet olduğuna dış dünyanın inanması için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlardı. Yöntem yok kabul etmekti, meydanı ve direnen çılgın anneleri. Böylesine gelişmiş bir düşünceyi taşıyacak nitelikte miydi kafaları? Neden olmasın? İşkence ve insan yok etme konularında böylesine becerili olduklarına göre... Gelişmiş bir ülkede her şey kusursuz yapılır.

Kadının içini çaresizlik duygusu kaplamaktaydı; sorular yeniden acı vermeye başlamıştı. Her allahın günü bu saatlerde meydandan geçen insanlar nerelerdeydi? Banka görevlileri? Adliye Sarayı'nın önünde koşuşan adamlar? Canı çıksın, nereye gitmişti bunca insan?

İnci gibi dişlerini göstererek bu saatlerde katedralde tanrıya yalvaran rahiplere ne olmuştu? Arka kapıdan mı sıvışmışlardı, yoksa hâlâ karanlıkta bekleşiyorlar mıydı? Tam bu dakikada meydandaki noterde önemli bir sözleşmeyi imzalaması gerekenler neredeydi? Nasıl becermişlerdi bunca insanın, birbirleriyle anlaşmadan ama aynı anda, toz olup kayıplara karışmalarını? Nasıl bir terördü bu, bunca insana körü körüne boyun büktüren? Yoksa hep birlikte, sonsuz acının ne olduğunu kendilerine zorla gösteren yüzlerce kadını feda etmeye mi karar vermişlerdi? Ya da o saygıdeğer, mutlu, çok iyi parlatılmış ayakkabılarının burnunun ucunu bile meydana basmamış; defalarca futbola nasıl düşkün olduğunu, her gün biftek yediğini, her canı çektiğinde Mar del Plata'ya gittiğini, -sularında yüzen cesetler görüldüğüne değgin vatan hainlerinin çıkarttığı söylentilere karşın- Rio de la Plata'sız tek bir pazar geçirmediğini söyleyen vatandaş acaba içi rahat olarak uyuyabiliyor muydu geceleri?

Gelen kadınların sayısı hızla artıyordu. Az sonra kaldırımlara sığmayan bir kitle oluşturmuşlardı. Bu arada Elena'yı gözden kaybetmişti. Ne ki bunca insanın arasında aramak aklının ucundan bile geçmedi. Zorla önünü açarak ortalara doğru ilerledi.

— Biliyor musun, o perşembelerden birinde yakın bir dostun çektiği birkaç kötü fotoğrafım var. Eğer bunları konuşacağımızı bilseydim yanıma alırdım sana göstermek için. Senin neden Buenos Aires'e geleceğini de bilmiyordum zaten. Ayrıca, o resimlerin sana verebileceği ne olabilir ki sen her şeyi kendi gözlerinle görmüş olduktan sonra? Kayıpların arşivdeki resimlerini çoğaltan bir çalışma grubu var. Onların işi daha da tüyler ürpertici. Öte yandan, özellikle çocukların fotoğrafları

önemli çünkü başka bir ülkede ortaya çıktıkları oluyor. Cehennem işte canım.

Ama ne cehennem, Dolores! Kimsenin daha önceden akıl etmediği yeni bir cehennem bu, yeni bulunmuş bir cehennem. Hiçbir şey söylemeden, bağırıp çağırmadan fotoğrafları havaya kaldırıyordu kadınlar. Gören olmadıktan sonra ne işe yarayacak ki? O küçük, neredeyse çocuksu yüzlerin kısa sürede aşınıp tanınmaz hale geleceklerini düşündüm. Yakınımda yaşlı bir kadın, mahalle fotoğrafçısının çektiği artistik bir fotoğrafı iki eliyle havaya kaldırmıştı. Resimdeki kız başını yanlamasına eğmiş ve yapmacık bir gülümseme kuşanmıştı -mutlak fotoğrafçının önerisi üzerine. Pamuklu eteğinin altında, çapraz olarak tuttuğu bacaklarının yarısı gizliydi. Bir başkası, avucunun içine kapattığı ve kimlik kartından koparıldığı belli olan küçücük fotoğrafı, yumurtadan yeni çıkmış civciv gibi özenle yukarı kaldırdı ve önce sağ, sonra sola çevirmeye başladı. Aynı anda bir titreme dalgasına kapılmıştı ve yanaklarından aşağı sicim gibi gözyaşları inmekteydi. Dudaklarını sımsıkı kenetlemişti. Hemen yanındaki kadın ise çantasından oval bir çerçeve içindeki fotoğrafı çıkardı. Bana baktığı zaman özür dilermişçesine gülümsedi. Oğlundan yalnızca çocukluk resimlerinin kaldığını söyledi. «Kimin aklına gelirdi ki?» Şimdi kaç yaşında olduğunu sordum. «Gelecek ay yirmi yaşını dolduracak,» dedi. «Güzel Tanrım! Ne de görkemli bir yaşgünü yapmayı düşünmüştür!..» Sözünü güçlükle bitirdi ve çerçevesini havaya kaldıracak gücü kendinde buldu. Hızla kötüleşiyordum. Ne yaptığım bir şey vardı, ne de gösterdiğim bir resim. Elimdeki listeyi iki elimle yukarı kaldırdım ve bekledim. Hepsi bu muydu? Sessizce ağlayan biriyle sessizce ağlamak?

İşte o an başladı sana anlatabilmem olanaksız olan

şey, Dolores. Ne diyeyim? Ansızın birinin bağırmaya başladığını, haykırışların çığ gibi arttığını ve iki dakika sonra bütün meydanın tek ağızdan çıkan bir haykırışa döndüğünü mü? Sana bunlar bir şey demiyor, değil mi? Her yerde bağrışan öyle çok insan var ki! Ve belki de bana güleceksin eğer sana, hiç ilgim olmadığı halde benim de bağırmaya başladığımı, onca iççekiş ve uğultu içinde başkalarının ne dediğini duymadan ve ne dediğimi bilmeden bağırdığımı söylersem...? Zaman zaman «Onlar nerede?», «Onlar nerede?» sorusunu duyar gibi oldum ama belki de bana öyle geldi. Yine de sordukları bir şey vardı ki herkesin öfkesi taştı ve meydan dolusu kadın, gitgel olayının dalgaları gibi ileri doğru kıpırdamaya başladı. Birbirimize takılıyor, çarpıyorduk. Yer yerinden oynamış, yüzlerce kâğıt parçası başlar üzerinde yelkenler gibi süzülür hale gelmişti. Ben de o çılgınlar gibi yapmaya başladım. İçimde neler olduğunu anlatmaya sözcükler yetersiz kalır. Sanki tüm iç organlarım dışarı çekiliyor ve ben önlemek için korkunç çaba gösteriyordum. Neyse, neler söylüyorum ben? Bilmem bu şekilde mi oldu? Anlatmaya uğraşıyorum işte, anlıyor musun? Daha fazlası gelmiyor elimden. Başımın üzerinde ürkütücü birtakım sesler duymaya başlamıştım ve yere eğilmekten kendimi alamadım. Korkacak bir şey yoktu; konacak yer bulamayan güvercinler çok alçaklarda uçuşuyorlardı. Helikopter gibi havada durmaya çalışıyorlar, çemberler çiziyorla ve birbirlerini gagalıyorlardı. Birden inlemekte olan bir kızla çarpıştım; yaşı yirmiden fazla olamazdı. Acaba kimi yitirmişti? Çocuğunu, kocasını ,ana-babasını? iki eli arasında sımsıkı tuttuğu fotoğrafı göremedim. İlerdeki bir yığın içinde Elena'nın ceketini görür gibi oldum ve kendime dirseklerimle o yana doğru yer açmaya çalıştım. Geniş bir çember oluşturmuşlar ve tek

bir ağızdan «Nerede olduklarını söyleyin! Nerede olduklarını söyleyin!» diyorlardı. Elena'nın sırtı bana dönüktü. Omuzlarından tutup sarstığım halde başını çevirip bakmadı. O zaman adını seslendim. Ohh Dolores, sen onu tanıdığını söylüyorsun, eğer o sırada görseydin asla tanıyamazdın. Benim için, yani yaşamının yarısını birlikte geçirmiş olduğu biri için bile, o bir yabancıydı. Gördüğüm o çarpık yüzü, açık ve bağırmakta olan ağzı, hele artık lekeli ve mavimsi bir hal almış o güzelim teni düşünmek bile istemiyorum. Victoria'nın resmini havaya kaldırmamış, göğsünde sıkı sıkı tutarak üzerine eğilmişti. Ardısıra ölüm gelen yaşlı bir kadıncağızdı o. Kollarımı omuzlarına attım ve birlikte bağırmaya başladım. Ortalık yatışıncaya dek...

Çılgınlar dağılmaya başlamıştı. Belirsiz yaşta üç kadın, Casa Rosada'ya yumruk sıkarak bağıran bir kadını yatıştırmaya uğraşıyordu. Herkes mantosunu, buluzunu düzeltmeye, çantasını yerli yerine koymaya, saçını başını toparlamaya ve meydandan ayrılmak için en uygun yolu aramaya girişmişti. Kalabalık dağıldıkça parke taşlar ve onları kaplayan teksir kâğıtlar ortaya çıkıyordu. Ben de tükenmiş, bitmiştim. Toprlanmam kolay olmuyordu. Elena'yı bir kez daha gözümden kaçırmıştım. Meydan, şaşırtıcı bir çabuklukla birkaç dakika içinde boşalmıştı. Çantasından bir kesekâğıdı çıkaran yaşlı bir kadın güvercinlere ekmek kırıntısı atıyordu. Ne ki güvercinlerin kuşkulu halleri henüz geçmemişti. Kâğıtları hırslı hırslı gagalıyorlar, haşin ve hırçınca uçuşuyorlar, ekmek kırıntılarına hiç yaklaşmıyorlardı. İçimden ansızın güvercinleri tekmelemek geçti ama kadıncağıza acıdım. Kim bilir kaç kez aynı şeyi yapmıştı kayıp kızı yada oğluyla birlikte...

Meydandan sokağa doğru yürürken güvercinlerin toplanarak dikili taşa konmaya başladıklarını gördüm.

San Martin Sokağı'nın köşesine gelince arkadaşımı beni bekler buldum. Zayıf ve solgun yüzünde içrahatlığı belirginleşmişti. Benim yüzümde çok kuşku verici bir görünüm olmalıydı ki gözlerini dikip uzun süre baktı, tam bir şey söylemek üzereyken vazgeçti. Sonra başını onaylamadığını belli eder şekilde salladı ve «öyle alma olanları, öyle alma,» dedi yavaşça. Bu kez o benim omuzuma koydu kolunu. Oysa ben öyle ters bir tepki gösterdim ki yaşam boyu kendimi bağışlamayacağım.

— Ne yaptın ki?, diye sordu kız, gemici ceketini giyer gibi yaptıktan sonra koltuğa geri bırakırken.

— Silkinip çıktım kolunun altından ve sokağın ortasında bağıra bağıra, «ya nasıl alacaktım?» diye sordum, «neden o pezevenkler saklandıkları pencerelerin ardından burunlarının ucunu göstermediler?». Çıldırmış gibi bağırmıştım ve Elena'nın yüzü, sıkı bir tokat atmışım gibi kıpkırmızı olmuştu.

Dolores, küllükte unuttuğu sigaranın yanıp küle dönüşüne bakıyordu.

— Halim tam bir skandaldı. Sanıyor musun biri gelip ne olduğunu öğrenmek istedi, ya da boyunu gösterdi? Tek kişi durup bakmadı!

— Üzgünüm, dedi Elena, gerçekten üzgünüm

Oysa ben üzgün değildim; bambaşka bir şeydi içimdeki, berbat bir şey. Elena'ya meydana geri döneceğimi söyledim. Bir an gözünü bana dikti hiç konuşmadan, sonra dönüp yürüdü -evine gitti herhalde. Meydan boştu ya da hemen hemen boştu, iyi anımsamıyorum şimdi. Bir sıraya oturdum ve kendi kendime defalarca yineledim: «Öyleyse nasıl alınacak? Öyleyse nasıl alınacak?» Sözcükler anlamlarını yitirene dek... Elinden tuttuğu küçük bir oğlana zorla güvercinleri okşatmaya çalışan yaşlı bir adama gözüm takılınca düşüncelerim dağıldı.

O zaman çevreme bakındım ve neden meydana gerisin geriye döndüğümün bilincine vardım: Tehlikenin geçtiğini koklayarak anlayan farelerin yeniden yeryüzüne çıkışını görmek için geri dönmüştü. Şimdi bütün meydan, acelesi olan ya da olmayan farelerle doluydu. Sayıları giderek artan fareler sokak ağızlarına giriyorlar, çıkıyorlardı. Katedrale baktım ve merdivenlerinin farelerle dolu olduğunu gördüm. Bunlar gerçek fareler miydi -korkak, pis kokulu ve iğrenç? Güvercinlerin peşinden koşan küçük çocuğa baktım. Sonra gözlerimi Casa Rosada'ya çevirdim: İki jandarma nöbet başındaydı. Başımı sıranın demirden arkalığına dayadım ve ağlamaya başladım; kimsenin dikkatini çekmesin diye, sessizce.

Genç kız ceketini giydi ve pencereden dışarı baktı.

— Şimdi karanlıkta gitmek zorunda kaldım, dedi, en sevmediğim şey.

Ne ki kafasında başka düşünceler olduğu belliydi. Bir kez daha karşılıklı ayakta dururlarken ve kadın sokak kapısını açmak üzereyken genç kız ona sarıldı:

— Ben de bilmiyorum olanları nasıl almak gerektiğini, dedi. Ne ki insan soluk almayı başarmak zorunda, anlıyor musun? Çünkü soluk alamazsan, ölürsün sen de. Ve işin en kötü yanı ölmen değil, onlara bir ölü daha kazandırıyor olman.

II

Saatine baktı ama anında pişman oldu. Kadın belki de bu davranışını yakışıksız bulacaktı, özellikle ne denli aşırı duyarlılık içinde olduğunu ona bütün öğlenden sonra göstermiş olduğu düşünülürse. «Şimdi mut-

laka geciken otobüsten söz ederiz,» diye düşündü kaygıyla.

Sanki aynı şeyi kafasından geçirmiş gibi kadın, «servis de iyiden iyiye kötüleşti,» dedi, «en iyimser hesapla her bir rahip ölüşünde geliyor otobüs.»

Kaldırımın kenarında duruyorlardı. Ağaçların dalları arasından ürken ve duygulandırıcı ışık okları geçiyordu.

— Yılın bu zamanlarında daha sıcak olması gerekirdi, değil mi?

— Soğuk değil ki, diye yanıtladı kadınlardan büyük olanı, insana ürperti verici olan şey rüzgâr. Buralarda hep eser.

— Kıyıya kaç blok ötedeyiz?

— On, on iki. Bir şey ekleyecekti ama caydı.

Kız başını yukarı kaldırdı.

— Şimdi görüyorum okaliptus ağaçlarını nasıl budamış olduklarını! Vahşi herifler!

— Köklerin evleri yıkma tehlikesi olduğunu ve bu nedenle evlerin fırtınadan devrilebileceğini ileri sürüyorlar. Şurda bir ağaç yere uçtu ve bir evin çatısının yarısını yıktı. Ne ki adamların vahşi olduklarına ben de katılıyorum. Bu bulvar eskiden ne güzeldi, değil mi?

Şimdi ikisi de yukarı bakıyordu. Sonra gözlerini, bulvarın sonlarına doğru çevirdiler. Görünürde otobüs yoktu. Eskiden bu yol, görkemli ağaçlarla çevrili bir çiftliğe çıkardı. Şimdi kesik ağaçların açıkta kalan kökleri yürek sızlatan bir görüntü oluşturmuştu. Hele kesik gövdelerin yanlarından fışkıran dalların görünüşü çok daha acınacak haldeydi. Kim bilir daha kaç yıl gerekiyordu bunları nbol yapraklı ağaçlara dönüşmesi için? Sağa sola kümelenmiş evlerin içkapayıcı görünümlerini gizleyecek hiçbir şey kalmamıştı. Çitleri yıkık bahçeler,

yabani otlarla kaplıydı. «Burası bir zamanların güzel semti mi yoksa terkedilmiş bölge mi?» diye düşündü kız. «Montevideo'da her yer terkedilmiş bölgelere dönüşüyor.»

— Sen burada düpedüz kır ortasında yaşıyorsun, dedi kadına bir şey söylemiş olmak için. Sözlerinin içten olmadığı ortadaydı. Çünkü kırlık yerlerden ve kentlerin dış mahallelerini kuruyup işe yaramaz hale gelmiş otlaklara çeviren bu sıkıntı verici görünümden nefret ederdi. Oysa öteki, bundan hoşlanır gözüküyordu. Sahile ve çok çekici bulduğu o eski gazinoya biraz daha yakınlaşmak isterdi. Boş teraslar ve üzeri artık kullanılmayan bomboş salonlarla dolu olan dalgakıran onu büyülüyordu.

Kız ise, böyle bir görüntünün insanın nasıl olup da büyüleyebildiğini anlamaya çalışmış ama başaramamıştı.

— Bunlar ne kadardır boş duruyor, diye sordu kadın.

— Kesin bilmiyorum. Garanti yıllardır. Çünkü kapandıkları zaman babam hâlâ gençmiş. Annem balayını orada geçirdiği için hiç unutmaz.

— Ne diyorsun?! Orası eskinin lüks otellerinden olmalı...

Kız bu sözlerden rahatsız oldu. Kadının duyduklarını gerçekdışı olarak nitelediğini anlamıştı. Annesi böyle bir yerde kalacak parayı nerden bulmuş olabilirdi? Açıklamaya çalışmak hiç içinden geçmiyordu. Kime ne kadıncağızın vaktiyle parası olup olmadığından?

— Lüks otel olduğu doğru, diye mırıldandı isteksizce, ama annem orada bir hafta geçirme hakkını bir yerden kazanmıştı. En iyi öğretmen ya da onun gibi bir şey seçilerek.

Sonra sustu. Annesi orada bulunmuştu ya, karşısındaki inansa da olurdu, inanmasa da. Annesinin bu konukluğa değgin silinmeyen anıları olmasına ve yıllardır düşüne düşüne epey geliştirmesine karşın; sırtında eskilikten parlayan mantosuyla ve garsonlara nasıl seslenileceğini bile bilmezken kendisini mutlak oldukça dikenüstünde duyumsamıştır burada. Zaten onu genç olarak gözünün önüne getirmek gayet gülünç ve yakışıksızken, bir de balayında olduğunu düşünmek daha da uygunsuz oluyordu. Ama ne güzel de ad bulmuşlar düpedüz ırza geçmeye! Şimdi kendisinin dikilip aptal aptal otobüs beklediği şu terasa bile korkudan çıkamadan, jaluzilerin ardından dışarıya bakmakla yetindikleri o allahın belası otel konukluğuyla başlamıştı yirmi sekiz yıllık cehennem! Ne de bulunmaz bir armağan vermişlerdi kızlarına onu dünyaya getirerek! Santiago'daki kaos sırasında kaybolan oğlandan yedi yaş büyük olduğunu hesapladı. Irene, onun annesi olabilecek yaştaydı. Şimdi yolun ortasına yürüyüp otobüsün geleceği yola bakarken bitkin ve sinirleri gergin olduğuna kuşku yoktu. Beş yıl öncesinin o çok çekici, gözeçarpıcı, nar kırmızısı çoraplı oyuncusundan iz kalmamıştı. Gerçekte hiç kimse beş yıl önceki halinin gölgesi bile değildi -belki, Lyon'da siam kedilerine pek güzel uyum gösteren Luisa dışında! Irene'in söylendiğinden daha az dayanıklı olduğunu anlamak sinsice bir zevk vermişti genç kıza ve hele oğlu kesinlikle yok olduysa, beli, bir daha doğrulamayacak şekilde bükülecekti. Dünya kızın gözlerinde, düştüğü yerde kalanlar ile yeniden ayağa kalkanlar olmak üzere ikiye bölünmüştü; olan buna göre oluyordu. Yok, bu kadın hapı yutmuştu garanti. Yoksa bitmeyen genç rolünü oynamayı sürdürecek miydi? Her zaman rolünü yaptığı biri olmuştu -şimdi bile, etkinliği geniş birisiyle evli değil miydi? Ve

mutlaka arkadaşları ile hayranlarından oluşan saray çevresini koruyordu. Mesleği gönül çalıcılıksa başka ne yapacaktı ki? Onu gördüğü zaman çektiği o tutku dolu acıyı anımsadı -elinden gelse, bir saniye olsun onun yanından ayrılmazdı. Yoksa onu yanlış mı yorumluyordu kendine yakın görerek ve biraz ısrar sonucu her şeyin yaptırılabileceği biri sanarak? Üstelik, beş yıl önce olduğu gibi deneyimsiz bir taşra kızının ona önerebileceği ne vardı? Geleceğin yazarı, başarısız öğrenci, sıfırın teki yani! Yine de bu tiyatro oyuncusu kadın, kızın tutkuyla peşinden gelmesini hoşgörmüştü. Onu ve arkadaşlarını, yani bir avuç dağınık devrimciyi, her yerde olduğu gibi Montevideo'da da bulunan çok sayıdaki arkadaşlarına yeğ tutmuştu. Onu dinlemiş ve anlamıştı. Luisa'nın evinden götürüldükleri o tüyler ürpertici an, kim olduğunu söyleyerek kurtulmayı denememişti. Oyun mu oynuyordu, gerçekten ilgi mi duymuştu yoksa eğleniyor muydu? Onun çekiciliği, işte böyle hiç umulmadık yerde sahneye çıkıvermesinden kaynaklanıyordu. Onunla bir süre birlikte geçirmek, uzun ve yorucu bir deniz yolculuğundan sonra limanı aniden karşıda görme duygusu vermişti kıza. Hiçbir şey benzemiyordu onunla birlikte olmaya, hiçbir şey.

Gözlerini kapattı. Ne o yani? O büyüleyici tapma duygusuna yeniden mi kapılıyordu? Evet, neden olmasın? Şili'deki felaket onu perişan etmişken, habersiz kalmak yüreğini deşerken, yine de ona, umudun su üzerindeki halkalarını göstermeyi başarmamış mıydı? Kızın içindeki acıyı kendinde nasıl duyduğu bütün öğledensonra gözlerinde saydamlaşmamış mıydı? Üstelik bu, bir çeşit acıma duygusu değil, en kötü koşullar altında bile var olmayı sürdürmenin mutluluğuydu. Yıllardır. Enrique'i ve tekmelerle düşürttükleri bebeği (bir küçük kız, demişti hemşire) düşünmeyi reddetmişti. Ne ki bu

bu gün her ikisini de düşünmüş, Enrique'in adını ağzına almış ve neredeyse iyileştirici etkide bulunan bir acıyı -apaçık ve yalın- yaşamıştı. Bu mucizeyi yalnız onun varlığının yoğun belirtisi yaratabilirdi. Somut olarak sözcüklere vurmamış, düşünceyi aktarmıştı; şu anda artık gizlenmesi olanaksız olan düşünceyi: Dehşetin, saçların, tırnakların bu kanlı karışımı onun yaşam ortamıydı; öyle bir ortam ki dile getirilemeyen bunca acıya karşı gözlerini kapasa bile, bir kör ve sağır gibi iki elle sarıldığı devlerin hiçbiri gerçek boyutlarına dönmeyecekti. Dikkat et, sözünü ettiğim öyle Hristiyanca bir uzlaşma değil, kişinin payına düşen iyi ya da kötü parçanın koskocaman olabildiğidir. Eğer kişi onun içinde nasıl yaşanacağını biliyorsa. Kendini aklayabilirse. Şiirlerinin çıkış noktası burası mı olacaktı? Genç kız, kadının bu soruyu sormasına, ona ait her şeyin -üzerine şiir yazdığı kâğıttan, peşisıra sürüklediği bu rezil yaşama dek- bağlı olduğu bir yer bulunduğunu görmesine şaşırdı.

Kadın şu anda sokağın ortasında, soğuk rüzgârın altında kollarını kavuşturmuş olarak dikiliyor ve hafif bir gülümsemeyle, ona bakıyordu.

Neden gülümsüyor? Ya şimdi telefon çalar da yukarı çıkarsa ve en korktuğu haber kulağına söylenirse, ne yapardı acaba? Yüzündeki doğuştan gülümseme nasıl donardı? Kafasına acımasız düşünceler saldırıyordu ama onları durdurmaya hiç niyeti yoktu. «Kıskançlıktan zahir,» diye düşündü, «çünkü gerçekte bana hiç gülümsemedi ve nedenini bilmiyorum.» Onu, binbir çeşit fetiş, büyük bir sevecenlikle okşadığı çirkin heykelcikler ve çevresinden garanti hiç ayırmadığı tüm gereksiz eşyalar arasında görmek çok eğlendirici olmuştu. Eski Buenos Aires tutkusundan hiç iz kalmamış olduğunu görmek, uzun yolculuklardan ve Karayip Adaları'nda

geçirdiği yıllardan etkilendiğini saptamak çok hoşuna gitmişti. Sürekli olarak gülümsemiş, inandığı hiçbir şey olmadığını defalarsa söylemişti ama her yerde fetiş kültürünün izleri görülüyordu.

— İşte geliyor, garanti otobüs bu gözüken, dediğini duydu kadının. Önce bir ayağının, sonra ötekinin üzerinde zıplıyordu. Gören liseli bir kız sanabilirdi onu.

Genç kız, sıkı bir gayretle içine kapanık halinden sıyrıldı. İçinde güçlü bir şey, gitmesini engellemeye çalışıyordu. Kadın evine dönüp kapısını kapattıktan sonra ne olacağını bilmek istiyordu. Yere yığılıp kalacak mıydı? Ya da yüzünü betona dayayıp inleyecek miydi? Yoksa yüzünü elleriyle örtüp telefonun çalmasını mı bekleyecekti? Bir sigara yakıp, düşünceleri uçuşurken o biçimsiz tahta heykelciklerden birini okşamaya mı girişecekti?

— Yeniden ortalıktan yok olma ha! dedi kadının sıcak sesi. Büyük bir çaresizlik içinde, kendini o sese sarıp sarmalama özlemi duydu. Bir kez daha, onu gözden yitirmemenin ne büyük bir zorunluk olduğu düşüncesiyle çarpıldı. Ona yanıt verdiğini işitti:

— Yok olmayacağım, söz. Sen de bana gelişmeleri bildirmeye söz ver.

— Bekle bir dakika! Nerede oturduğunu söylemedin. Annen-baban yaşıyor mu? Onlara mı telefon edeceğim?

Genç kız çantasından aceleyle bir kâğıt parçası çıkardı ve bir numara karaladı. Hayır, onların yanında yaşamıyordu. Ayrılalı yıllar olmuştu. «Bir pansiyonda kalıyorum. İnsan kardeşlerim, lütfen beni hiç rahatsız etmeyin!»

— Telefon etmeye söz veriyorum, dedi kadın kâğıdı alırken.

Otobüs yakınlaşırken kız, kadının bir şey daha söylemesini istiyordu büyük tutkuyla, ne olursa olsun, tek onun sesini bir kez daha işitsin de.

— Merkeze varana dek çok açıktan dolaşıyor otobüs, dedi kadın şakacı bir tonla, sanki kızın kafasından geçeni anlamış gibi, artık inene dek yeni bir kitap yazabilirsin. Yeterli kâğıdın var mı?

— Hayır, tuh ne düşüncesizlik!, dedi Dolores aynı tonda, ben de ezberlemeye çalışırım!

Kadın güldü ve kızı omuzlarından tutup hafifçe sarstı. Yumuşak parmaklarının tutuşu şaşırtıcı derecede güçlüydü.

— Başarılar, dedi ikisi de aynı anda ve kadın gülümsemek için başını geri çekti.

— Hadi kızlar, çabuk olun, diye şöför seslendi bezgin bir şekilde ve ters bir bakış attı.

Dolores sıçradığı gibi biniverdi otobüse. Kaldırımda kalan kadının saçları rüzgârda dağılarak yüzüne çarpıyordu.

Otobüsün ilk durağına yakın oldukları için içerde tek bir yolcudan başkası yoktu. O da, en arkada oturarak dışarı bakmakta olan yaşlı bir adamdı.

Kız, şöföre yakın bir yere oturdu. Dişleri arasından belli belirsiz bir türkü mırıldanan adamın sürdüğü otobüs, kentin dış mahallelerine doğru salyangoz hızıyla tırmanıyordu. Az sonra şöför, oturduğu yerin altından bir **maté*** kabı ile kamış çıkardı ve direksiyonu dirsekleriyle kullanırken, yanındaki termostan, kabın içine azıcık su ekledi. Kız, «Bu memleket cehenneme gitmiş bile,» dedi kendi kendine ama bu ani alınganlığından ötürü kendine kızdı. Zavallı adamcağızın azıcık **maté**

(*) Paraguay çayı.

içmesinin ne zararı vardı ki? Sanki bu iki yolcusu gecikmeden bir yere mi yetişecekti? Montevideo epeydir bomboştu ve kimsenin yapacağı bir şey yoktu orada. Kıpırdamak ile olduğu yerde durmak, canlı olmak ile ölü olmak aynı şeydi artık. Otobüs epey sonra yanında bir erkek çocuk olan bir kadın binene dek durmadı. Kadın bindikten sonra şoför, **maté** kabı ile kamışı oturduğu yerin altına geri koydu. Kısa bir süre için artık işiyle ilgilenecek gibi gözüktüyse de, yeniden bir ıslığa başladı ve otobüsü salyangoz hızıyla sürmeye devam etti.

Şimdi çevreye savrulmuş birkaç ev sayılmazsa bomboş olan bir araziden geçiyorlardı. Hava iyiden iyiye kararmıştı. Kız dışarıya bakabilmek için iki elini gözlerinin yanlarına koydu ama, çok sıkıcı bir görüntüyle karşılaşıp içinin daha da kapanacağını düşünerek vaz geçti. İçini çekerek otobüsün ortasındaki geçite bakmaya koyuldu boş gözlerle. Otobüs az sonra tıslayarak durdu ve bir yolcu daha aldı. Dışarda bir kahve olduğu gözüküyordu. İçinde hiç konuşmadan bilardo oynayan birkaç kişi vardı. Tavandan sarkan lamba, bilardo masasında kahverengi bir halka aydınlatmıştı. «Yeşil olması gerekmez mi?,» diye düşündü artık alıştığı bir kaygıyla. Lambanın ışığı, adamları ortadan ikiye bölüyordu. Birisi oynamak için eğilince yüzü aydınlanarak gözükür hale geldi. Dudaklarında sönük gibi gözüken bir izmarit vardı. Kahvenin rengi solmuş duvarları saldırgan bir çirkinlikteydi.

Gözlerini yumdu. Eğer Victoria'yı yeniden görebilmek için dua etmeye, kim olursa olsun ona yalvarmaya başlasa ne olurdu? Aynen onu son görüşünden önce olduğu gibi. Şimdi onu tek bir kez daha görmek istiyordu, tek bir kez. Kafasına yapışıp kalan ağzı izmaritli ve çatık kaşlı o bilardocunun görüntüsü, kendisini duaya vermesine engel oluyordu. Yüksek güçlerle arası hiç iyi

değildi. Belki de onlara seslenişinin içten olmaması ve kime sesleneceğini iyi bilmemesinden ötürü.

İyi ki Victoria ile arkadaşlığı konusunda bütün öğledensonra ağzından tek sözcük kaçırmamıştı. Neden konuşacaktı ki? Irene'in Victoria'yı yolunu şaşırmış iyi aile kızlarından biri sanması ve hoşuna giden, ilgisini çeken başka bir şey kalmadığı için devrimcilik oynadığını düşünmesi daha iyi olurdu. Ama hayır, Irene'in böyle düşündüğünü sanmak, ona karşı haksızlıktı. Konuşuşundan, Victoria'yı yalnız anlamakla kalmadığı, ona hak verdiği de çıkmıştı. Yoksa Bogotá'da aldığı mektubun hiç sözünü etmezdi. Irene'in Victoria'ya hak veriyor olması mıydı kendisini böylesine kızdıran? Bu nedenle mi takmıştı kadına? Üstelik, yaşlıların gençleri hiç anlamadıkları kesinlikle kanıtlanmıştı ya. Hiç değilse kendi anne-babası -hele Enrique'in annesini hiç katmadan. Bu durumda yaşlılardan biri çıkar ve bir gence hak verirse, işin içinde bir bityeniği var demektir. Özellikle duygular söz konusu olunca. Katıksız olumlu duygular. Irene, « O benim oğlum, yalnız benim oğlum; öyle olmayı sürdürmesi gerek. Kimse onu benden alamaz,» şeklinde düşünüyordu. Victoria'nın annesi de, «Nehire bakan lüks dairemden alıp götürdükleri ve sanki onu hiç doğurmamışım, bakmamışım, masada kusursuz bir çatal-bıçak kullanma eğitimi vermemişim gibi varlığını yadsıdıkları kızım,» diye konuşuyordu. Yani her şey özel mal sahibi olma durumuydu. Kendi annesi allahın her günü zavallı kızına şunları ve bunları yaptıkları için söylenip durmuyor muydu? Babası aynı sokak köşesindeki aynı kahvedeki aynı masada, kırk üç yıldır içtiği kahveden vaz geçmek zorunda kalmamış mıydı? İş arkadaşlarından biri biraz yüksek sesle, uzun saçlıların sıçan gibi avlanmayı hak ettiklerini söylediği için hepsiyle bozuşmamış mıy-

dı? Oysa gerçekte o da, o uzun saçlılar ve 'sıçan avı' konusunda aynı ya da daha beter şeyler düşünmez miydi? Ne ki aynen Victoria gibi kendisi de, çevrelerindekilerin yüzüne bakmaya utanan ailesinin özel malıydı. Oysa aynı insanlar, salt bu nedenle ellerindeki avı bırakmaya asla yanaşmıyorlardı. Hele pansiyona taşınmaya karar verdiğini söylediği zaman duyduğu yakınma! O da, gücü yettiğince acımasız olarak, işte bu yakınma ve söylenmelerinden ötürü taşındığını söylemişti. Aradan iki yıl geçtiği halde, Enrique'in annesi hâlâ karga gibi karalara bürünmüş olarak, ama ipin ucunu bırakmamakta kararlı bi rşekilde gelmiyor muydu çığlık çığlığa? «Namussuzlar bana oğlumun öldüğünü söylediler ve mühürlü bir tabut verdiler, açmamı yasakladılar -(hangi parçaların olduğu ve hangilerinin olmadığı bilinmez). Buyüzden Quique'mi, zavallı küçük oğlumu son bir kez göremedim. Belli olmaz ki belki de...» Şimdi artık «Quique» demiyor çünkü ona yönelttiğim nefret dolu bakışı doğru yorumladı. Ne ki bana gelmeyi sürdürüyor ve Enrique'kinden, Enrique'in tümü rejime karşı olan arkadaşlarından -oysa hiçbirini yıllardır görmemişti- söz ediyor. «Katiller» sözcüğünü gayet görgülü bir şekilde ağzına alıyor; en küçük bir kırgınlık izi olmadan ve sanki bir dil sürçmesi sonucu ağzından kaçıvermiş gibi. O sözcüğü insan kusmalı, haykırmalı, bağırmalı -öyle yalnızca söylemek yetmez ki!

Kusmalı-bağırmalı-kusmalı-bağırmalı. Bu sözcükleri peşpeşe söyleyerek yeni bir oyun buldu kendine. Otobüsün hızı ve sallantısı uykusunu getirmeye başlamıştı ama düşünce zincirinin ucunu yitirmeye hiç niyeti yoktu. Nerede kalmıştı? Ha, evet, katiller bölümünde kalmıştım. Nefret edilen katiller, nefret edilmeyen katiller bölümünde... Ve her şeye karşın bütün öğledensonrayı işin sonu annenin biri ile geçirmiştim. Faz-

la kızmaya hakkı yoktu. Kadının bezgin yüzünü, yılların bıraktığı acımasız izleri ve çok belirgin gerginliğini garip bir doyum duygusuyla düşündü. Al işte teslim olmayan bir kişi daha! Yoksa öbürleri gibi değil miydi? Yoksa o da mı kendi özel malını -yani oğlunu- dişiyle tırnağıyla koruyanlardandı? Kurtarmak istediği kimdi? Kendi mi, oğlu mu? Bakalım, anlaşılır nasıl olsa. Önce düşüncelerini toparlaması gerek. Bedeli ne olursa olsun, korku günlerinde gayet tutarlı davranan birçok annenin varlığını kabul etmeliydi. Yoksa bunu bilmek mi onun tersine gidiyordu? Anneler çocuklarını yadsıyor olsalardı gözünde daha mı çok değer kazanacaklardı? İşin içyüzüne bakılırsa öyle olması gerekiyordu. Öyle ya, annelerin ne hakkı vardı alınteriyle biriktirdikleri kâğıt paralara, sigorta poliçelerine, hisse senetlerine ve yıllar süren ağır işler sonucu kazandıkları emeklilik bildirimine sardıkları yaşamlarını riske etmeye? Niçin babası yüzüne çarpmıyordu o yeri asla başka şeyle doldurulamayan kahvede oturma ve arkadaşlarıyla bilardo oynama zevkinden onun yüzünden olduğunu? Neden annesi bırakmıştı arkadaşlarıyla ayda bir Club del Salto'da buluşmayı felâketler ardarda gelmeye başlayınca? Neden kızlarını suçlamak, kınamak ve onunla ilişkiyi kesmek yerine salyangoz gibi kabuğuna çekilmeyi yeğliyorlardı? Ona karşı görünür bir tepkide bulunmuyorlardı ama annesinin kapı aralarında gözlerini silmesi, dışarıya yüzünü göstermemesi, kızgın yaz günlerinde eskiden olduğu gibi kapının önüne çıkıp serinlememesi; babasının boğucu sıcaklarda pijamayla içerde oturup gazete okur gibi yapmasının günahı, bütün bunlar hep onun sırtına yüklenmişti, gıdım gıdım. Adamın gazeteyi okuduğu yoktu -bal gibi anlıyordu bunu- kızını düşünmekten başka bir şey yaptığı yoktu; durup dinlenmeden ve aralıksız olarak...

Bu nedenle, kendi öfkesinden zehirlenerek, bu öldürücü baskıdan kurtulabilmek amacıyla taşınmaya karar vermişti.

Şimdi de sahnede Victoria'nın annesi vardı! Irene'e bütün öğledensonra boyunca hiç belli etmediyse de, Elena'yı, onun evinde birlikte yaşamış ve hatta aynı yatakta uyumuşçasına tanıyordu. İnsan ne denli az konuşursa o denli iyidir. Grup önderinin izni olmadan konuşmamak yerleşmiş bir alışkanlıktı ve bu alışkanlığını değiştirme gereği görmüyordu.

Grup önderi, ondan Elena'nın yanında olmasını isteyince önce Victoria ile durumu tartışmıştı. İlerde sorguya çekilecek olursa, Elena'nın görgü tanıklığından yararlanacağı görüşündeydiler. Santa Fe Sokağı'nda dolaşmaktan, modaevlerine girip çıkmaktan, tıklım tıklım pastahanelerde çay içmekten ve boş salonlarda uzun konuşmalar dinlemekten gına gelmişti. Hep boşuna olduğunu düşünmüş ve sonunda haklı çıkmıştı. Hangi kaba askerin umurundaydı onun iyi bir tanığı olup olmadığı? Çok az bir zaman öncesine dek mahkemelere, hakimlere, soruşturmalara, davalara ve yasalara güven duyuyor olması, ona şimdi akıldışı geliyordu. Hangi yasama ülkesinin, hangi çoktan ölmüş olup da ağlayanı bile olmayan Arjantin'in düşünü görmüşlerdi? Victoria başa geçtikten ve Andrés'in vuruluşuna tanık olduktan sonra bile, okul kitaplarında okuduklarına benzer bir savaş veriyor olduklarını sanıyordu. Ancak sonuna doğru ve yine de belirli bir yanlış payı bırakarak, hepsinin eninde sonunda köpekler gibi vurulacaklarının olası olduğunu söylemişti.

Victoria harekete, Trelew Kıyımı'ndan az sonra girdi. Onun bu ani kararı, Victoria'nın üniversitedeki radikal arkadaşlarına kuşkuyla bakan birisi olduğuna

inananlarca hiç anlamlı gelmemişti. Kıyım'dan önce miydi sonra mı? Çok cana yakın ve güzel olan bu kız konusunda Andrés, pek derslere girmediğini söylemişti (şimdi anımsıyordu). Bazen haftalarca ortalıkta gözükmüyordu .Varlığı gibi yokluğu da dikkat çekici bir kızdı. Okulda olduğu zamanlar, fakültenin kantininde oturur, hiç eksik olmayan ve bitmek tükenmek bilmeyen politik tartışmaları güzelce dinler, hiç katılmazdı. İşte buyüzden Andrés'in beğenisini kazanmıştı: Dikkat çekmeye çalışan ve her ne tartışılırsa tartışılsın derhal kadın hakları konusu açanlardan nefret ederdi. Victoria'nın birgün bir tartışmaya katılacağı tutmuş, herkesin derhal susarak onu dinlemeye başladığını görünce yanakları kıpkırmızı olarak konuşmayı kesmiş ve eski sessizliğine dönmüştü. Çevresi çok geniş olan ailesine o sıralar hâlâ çok bağlıydı. Arkadaşları, onun çok gösterişli evine bir sınav öncesi ya da ortak bir ödevi yapmak için geldiklerinde kadife koltukların arasında, İran halılarının üzerinde nasıl gayet alışkın olduğunu gösteren bir rahatlıkla dolaştığını görüp lâf attıkları ve dantel işlemeli önlüklü hizmetçi kızlar ile İngiliz çay servis takımından ötürü kızdırmaya çalıştıkları zaman hiç kılı kıpırdamamıştı. İnsanın tüm silâhlarını suya indiren gülümsemesini kuşanmış, yorum yapmamıştı. Ya Elena? Böyle günlerde bir an için şöyle bir gözükür, bir eksikleri olup olmadığını sorar ve onları yalnız bırakırdı. İlk kez geldikleri zaman arkadaşları, her şeyden hoşnut olduklarını söyleyip teşekkür etmişlerdi. O zaman Elena cana yakın gülümsemesiyle bakmış, kızının üzerindeki oldukça eski bulucine ve ona hiç yakışmayan aşırı bol buluza belli belirsiz bir göz atmıştı. Yine de kızın güzelliği öylesine belirgindi ki hiçbir giysinin bunu etkileyecek gücü yoktu. Güzelliği belki o akıl almaz gürlükteki, altın sarısı ve at kuyruğu yapıldığı halde

her yana taşan saçlarından geliyordu. Belki de o yosun rengi yemyeşil gözlerinden -hemen hemen her zaman yarı kapalı duran, açıldıkları anda parlak bir ışık gibi yüzünü ışığa boğan ve dikkati ağzına çeken gözlerindeki ışıktan...

Kantine gelerek yanlarında sessizce oturmayı sıklaştırınca, artık yavaş yavaş onu da hesaba katmaya başlamışlardı. Ne ki o, yine de, halinden hoşnut yüksek burjuva sınıfının eşsiz örneğini oluşturan varlıklı bir Arjantin ailesinin varisiydi. Bundan ötürü, kendisinin tüm çabalarına karşın, Victoria'nın güzelliği, bencilliği ve kayıtsızlığı efsanesi uzun süre geçerliliğini korudu.

Andrés ise, ondan beklenilebileceği gibi, dış görünüşe en az bakan insandı. Victoria onun yanında, başka kimseyle olmadığı kadar açık davranışlıydı. Hatta ona, ailesinin isteğine karşı çıkarak Avrupa ya da Amerika'da öğrenimini tamamlamaya yanaşmadığı için babasıyla arasının ciddi ölçüde açıldığını anlatmıştı. Andrés ona, neden gitmek istemediğini sormuştu. Yanıt gayet kısa ve öz oldu: Memleketinde olmaktan hoşnuttu, mesleğine çok düşkündü ve onu Buenos Aires'te kullanma kararındaydı. Hem neden yurt dışına gidecekti ki? Andrés bir an için işin içinde bir erkeğin olup olmadığını düşündü ama Victoria'nın arkadaşlarıyla ilişkilerinde fazla kişisel yakınlık oluşturmadığını, utangaç bile denilebilecek bir yaradılışa sahip olduğunu da biliyordu. Evet, kız çok içinekapanıktı ama, tam kazanmak istediği birinde aradığı özelliklere sahipti: Belli bir çizgisi olma, yaptığı işi iyi ve zamanında yapma. Kendisinden beklenenleri mutlak yerine getiriyordu Ne ki kızcağızın çekingenliği, aynı zamanda ürkütücüylü de, Andrés gibi önder yaradılışlı biri için bile Bu konuyu ileriye erteledi. Zaman onlardan yanaydı ya...

Söyleşi beni derinden etkilemişti. Luisa'yı son ak-

lına getirişinden beri ne kadar zaman geçmişti? Lyon'a gittiğinde bile öyle pek düşünmemiştim onu. Oysa şimdi o, bu rezil devrin temel bir bulmaca parçası gibi beliriyordu. Hepimizi onun evinde yakaladıkları akşamdan ve benim Buenos Aires yolculuklarım başladıktan sonra, Andrés'in grubuyla ilişkiye geçtim İlk yolculuğumu, benim serbest bırakılışımın hemen ardından yapmıştım Bir hafta kadar tutuklu kalmıştım ve biraz haşlanma ile sorgu sırasında itilip kakılma gibi olağan şeylerden başka bir şey gelmemişti başıma.

Yeri göğü ayağa kaldırdığımı halde ne Enrique'in, ne de Juan'ın serbest bırakılmasını sağlayabildik. (Ve herkesten çok Luisa çırpındı.) Ne ki ben yine de, hapisaneden ve polisten korkmayı bıraktım. Birgün Enrique'i her zaman olduğu gibi görmeye gittiğimde başka yere gönderildiğini öğrendim. Nereye olduğunu söylemeye kimsenin yetkisi yoktu. Avukatların çabaları da bir gelişme sağlayamadı; çevresi çok geniş olan Luisa'nın öfkesi de. Yok, hayır, şimdi Enrique'i düşünmek istemiyorum. Yılların dökümünü yaparken ipin ucu kaçıyor; lehimli tabutun teslim edilmesi konusunda yapılan telefon konuşmasını aklıma getirince ter basıyor. Ne zaman yakaladılar beni ikinci kez? Önce mi, sonra mı? Ne zaman başladı dehşet, ölüm kokusu? Oh hayır, hayır!

Buenos Aires'te ilk bulunuşumdan pek iyi izlenimle dönmedim. Aşırı girişken Arjantinli gençlere oldukça kuşkulu gözlerle bakıyordum. Beni deneyimsiz bir taşralı kız yerine koymalarından çekindiğim için epey yanlış yaptım. Zırnık kadar anlayışlı değillerdi ve ancak aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Andrés gülerek, beni önceleri çekilmez ve aşırı titiz bir Uruguaylı sandığını söyledi. Bu tür yanlış anlamalar ve gerçeklerin yarım söylenmesi nedeniyle Montevideo'daki grubuma

fazla bir bilgi veremedim. Ne ki güç birliği yapmamızın stratejik önemi gözümden kaçmadı. Onlar bizden çok daha paralıydılar ve her şeyden önce, çok daha fazlaydılar. Biz, yakalanan ya da öldürülen birinin yerini nasıl dolduracağımızı bilemez haldeydik. (Ve giderek daha sık düşüyorduk bu durumda.) Onlar ise derhal yeni birini buluyorlar, hiç yenilmez görünümlerini koruyorlardı. Buenos Aies'e daha sık gitmeye başlayınca, Andrés ve arkadaşlarını yakından tanıdım. O zaman düşüncelerimde yüzde yüz bir değişme oldu. Yaptığı her harekete bu denli gerçek bir anlam veren kimse yoktu Andrés'ten başka. Eylemciler arasında zaman zaman görülen başına buyrukluktan ve duygusal aşırılıktan nefret ediyor ve korkuyordu. Onun da ailesi, Victoria'nınki gbi geleneklerine bağlı köklü bir Arjantin ailesiydi ama o, kendi sınıfının gençlerine karşı büyük güvensizlik duymuştu hep. Diğer gençlerden ayrımlı olarak, durumun genel görünüşünü aklında canlı tutan ve taban ile sıkı bağ kurmadan zaferin kazanılamayacağına inanan deneyimli bir politikacı gibi davranıyordu. En güvendiği yardımcıları, gecekondu kökenli iki sendikacı gençti ve bu da, birçoklarını kızdırıyordu. Ne ki kimsenin ona karşı gelecek cesareti olmadı. Ohh, nasıl alışılır onun artık olmadığına, nasıl dayanılır yokluğuna? Andrés hep sonunda gülenlerden olduğuna inanırdı. Her şey zaman, disiplin ve eylem meselesiydi. Sabırsızlığın hiç yeri yoktu. Onun hesaplarında ölüm olmazdı. Hiç kuşkusuz, sürekli olarak bir olasılıktı ama bu, kişinin ne denli kafasını çalıştırarak görev yaptığına bağlıydı. Andrés'in giriş sınavından geçmek -yenilerin ağzıyla- acı bir ilâç gibiydi ama o, babası otomobil almadı diye bozuşan ve gerilla olmaya karar veren her yarı-deli çocuğu aldıkları takdirde hareketin batacağına inanıyordu. Biraz abartıcı gözükebilir ama, adayın

ideolojik yapısından başka hiçbir şey ona inandırıcı gelmiyordu. Hoş, eğer iş babasının oğlu olmaya gelirse, Andrés'ten daha fazla babasının oğlu olan da görmedim! Yaşlı bir liberal avukat olan babasından söz ederken duyduğu gurur çok belirgindi. Andrés yalnız yaşıyordu ama babasıyla çok sık beraber oluyorlardı. Ve o zavallı baba ki sonra...

Düşüncelerimde olan Andrés değil Victoria. O, her şeyi bir yana itiyor. O, her yerde. Onun gruba katılışı genel bir şaşkınlık yaratmıştı. Gümüş tepside çay getirmekten ve sıcak poğaça çıkarmaktan başka bir işe yaramadığına inanıyorduk çoğumuz. Onun alınışından az sonra Buenos Aires'e geldiğimde, ona ilişkin tatsız şeyler konuşuluyordu ama, kimsede Andrés'e karşı çıkacak yürek yoktu. Hoş gerçekte kızın kendisi başlı başına bir engeldi: O gülümseyişine nasıl karşı çıkılabilir ki?.. Üstelik o sıralar çok az ya da hiç gülümsemez olarak anımsıyorum onu. Solgun ve sarsılmış gibiydi ama -çok ilginçtir- eskiden bıraktığı toyluk ve zayıflık izleniminin yerini, dingin bir açıklık almıştı. Nehrin iki yakasındaki cepheler arasındaki ilişkinin giderek daha çok önem kazanması, ikimizin eskisinden daha sık karşılaşmasına neden oldu.

Dolores zamanla, Arjantinlilerle olmayı, Uruguaylılarla olmağa yeğ tutmaya başlamıştı. Ne ki onun Montevideo grubu, Luisa'nın evine yapılan baskından sonra bir daha toparlanamadı. Sonunda Néstor ile La Flaquita bırakıldılar ve yer yarılıp, içine girdiler! Silâhlı kavganın adını bile duymak istemezlerken, en iyilerden dördü içerde kaldı.

Enrique'in ölümünü düşünmek beni boşluğa düşürüyor; Juan'ı param parça olmuş halde düşünmek, diğer arkadaşlar... Ve sorular: Ne zaman? Nasıl? İnsan ya her şeyi tek tek elealmalı ya da örtmeli, unutmalı

ve ölünün de canlının da üzerine toprak dökmeli.

Yerlerine, deneyimsiz ve düşüncesiz gençler geldi. Biri hemen devrildi, kendi başına ve kimseye danışmadan giriştiği eylemde. On yedi yaşındaydı. Andrés, Montevideo grubunda gözlemlediği anarşiden çok dertliydi. Bu durumda Dolores'in değeri gözünde hızla yükselmişti. Victoria'yı grubuna alışının nedenleri dışında her konuyu onunla açık açık konuşuyordu. Sonra büyük kıyım geldi ve her şey yeni boyut kazandı. Trelew, dürüst kavga düşlerinin sonu oldu. Andrés, babasının yardımıyla evinden ayrıldı, ortalık yatışana dek her gün başka birinde kaldı. İlk on gün evine hiç uğramamış, babasıyla önceden kararlaştırdıkları yerlerde buluşmuştu. Söyleşileri daha ciddileşmiş, daha içtenleşmişti. Babası, Andrés'in zafere olan inancına, bedeli ne olursa olsun inanmaya hazırdı ama, oğlunun yaşamını yitirmesi olasılığının verdiği korkunun altında eziliyordu da. Andrés kurtuluş savaşından söz ediyordu, babası ise ölümle sonuçlanacak avdan. Evine kapanıyor, kaygılı karısına ve diğer çocuklarına bir şey demeden kendini yiyip bitiriyordu. Yaptığı olasılık ve seçenek hesaplarından bir çözüm yolu bulamıyordu. Bu kanlı sürek avında, Andrés'e karşı duyduğu beğeni ve onu sonuna dek destekleme kararı daha da güçlendi.

Andrés evine geri geldiği zaman, Victoria'nın kendi eliyle yazdığı üç ayrı not buldu. Tam şu sırada ne istiyebilirdi? Yırtıp attı ve unuttu gitti Her adımını çok dikkatle attığı ve tehlikeli işler yaptığı günler gelmişti. Üniversiteye uğraması bir ayı buldu. O zaman oturduğu sırada, leylak rengi, küçücük bir kâğıt daha gördü. Victoria bir kez daha yazmıştı. Arkadaşlarına sordu, onu gören yoktu. Victoria'nın yazdığı gibi yaptı, San Martin Sokağı'ndaki adrese, onu görmek için gitmeye karar verdi.

Önlerindeki küçücük kulübelerin bile ikinci elden kiraya verilmiş olduğu eski apartmanlardan birisiydi gideceği yer. Victoria'nın notunda, «FOTO-RAP'ın üzeri» yazıyordu. Bir kat çıktı ve boyaları dökük bir kapıyı isteksizce tıklattı.

Victoria kapıyı açar açmaz, ortada çok ciddi bir durum olduğunu anladı. Güzelliği, eski çekici gücünü koruyordu ama, bir şeylere kırık olduğu belliydi. Neydi acaba? Yalnızca kıza bakmak yetmiyordu anlamak için, odaya da bir gözattı. Yahu burada ne işi vardı bunun? Oysa kızın onun merakını gidermeyi düşünecek hali yoktu. İçeri buyur eder etmez, otur bile demeden, konuya girdi:

— Seni çok aradım; lütfen ısrarımdan ötürü beni hoşgör. Ne durumda olduğunu bilmiyor değilim. Ne ki yardımına çok gereksinmem var ve senden başkasına başvuracak cesaretim yok.

Hiç soluk almadan anlattı. Sanki ezberlemiş gibiydi. Bitirince biraz sendeler gibi oldu ama hemen kendini toparladı. Andrés hiç konuşmadan ona bakıyordu. Her köşesi dökülen bir atölyenin ortasında dikiliyorlardı; bandrollar ve afişler ortalığı tavana dek kaplamıştı. Sanki burada hiç yaşayan yokmuş izlemini veriyordu.

— Senden iki şey isteyeceğim. İlki, çocuk aldırmam için bana bir doktor bulman. Gebeyim ama artık bu çocuğu doğuramam.

Andrés dili tutulmuş gibiydi. Aklına, şu duydukları dışında her şey gelmişti. İlk tepkisi, büyük bir öfke boşalımı oldu. Ona neydi onun özel sorunu? Aynı anda bir başka düşünce, onu engelledi. Neden **şimdi artık** demişti? Evet, sert ve etkileyici haliydi kızın dış görünüşünü değiştiren.

— Ikincisi, diye sözünü sürdürdü Victoria, harekete girmeme izin vermelisin. Politik öğrenimimin olma-

dığını ve senin bu konuda ne düşündüğünü biliyorum. Ne ki nasıl çalışabileceğimi bildiğini sanıyorum... Tok sesten, fısıltılı bir sese inmişti konuşma şekli. Pişman olmayacağına söz veriyorum.

— Ha, ha, dedi Andrés ve bir iskemleye oturdu. Kız ayakta dikilmeyi sürdürüyordu. Andrés, ona yeniden baktı. Elleri bulucininin ceplerinde, duvardaki bir lekeye bakıyordu.

— Sana bir şey sormak istiyorum, dedi Andrés ya da iki şey. İlk bilmek istediğim, bu iki isteğin arasında bir bağ olup olmadığı.

— Ne, sorusu çıkıverdi kızın ağzından yanakları hızla kızarırken. Sonra ona baktı ve «evet» dedi neredeyse duyulmaz bir sesle.

— Sormak istediğim ikinci şey, neden bana başvurduğun, yani çocuk aldırma konusunda ve bula bula bana.

Victoria bir an için put gibi durdu. Oğlan kaygıyla, «şimdi bir de ağlayacak mı?» diye düşündü. Gözyaşlarını güçlükle tutar gibi gözüküyordu.

— Neyse, fazla önemi yok, eğer... sözleriyle konuşmaya başladı ama Victoria kendini toparladı ve pantolonunun cebinden çıkardığı eliyle onu engellemek ister gibi bir işaret yaptı.

— Hayır, bekle de yanıtlıyayım. Aramızda şakadan, çocuğun isim babasının sen olacağını söylerdik hep. Ayrıca, ağzı lâf kaçırmayacağına güvendiğim tek kişi sensin.

Andrés kendinde değildi. Ne oluyordu yahu? Kiminle? Bu durum, duygusallığa karşı bunca uğraş vermiş kendi gibi birisine diş mi geçirecekti şimdi? Hayır, kimse onu yönetemezdi. En etkili davranış, durumu göğüslemek olmalıydı.

— Bana güvenebilirsin, dedi kızın yüzüne bakmadan. Ceplerindeki ellerinin yumruk halinde olduğunu biliyordu. Ellerinden birinin içinden son aldığı leylak rengi kâğıdı çıkarıp kıza uzattı.

— Telefonunu yaz, dedi çevreye bakınarak. Bu depoda telefon var mı? Sesine yeniden rahat ve yansız bir hava vermeyi başarmıştı.

— Olmaz olur mu?, dedi kız aynı ses tonuyla ve gülümsemeye çalışarak, üstelik burası depo mepo da değil. Fransa'ya dönen oğlanlardan birinin atölyesiydi burası. Kafasında, boynuna dek inen kukuletayla bir hafta alıkoyduktan sonra saldılar zavallıyı.

Andrés odaya biraz daha ilgiyle baktı. İçerden yapılmış yarı üst kata, uyduruk bir merdiven çıkıyordu. «Herhalde yukarda seviştiler,» diye düşündü. Kafasından atmaya çalıştıkça geri geliyordu bu düşünce. «Ama kiminle? Arkadaşlarımdan hangisiyle? İsim babası olmamı istediğine göre çok yakın bir arkadaşım olmalı.» Ne olmuştu ona? Hapislik, ölüm, kayıplık? Kızın yalnız olduğu ve çok acı çektiği gün gibi açıktı.

Victoria, leylak renkli kâğıda telefonunu yazdıktan sonra onu oğlana geri uzattı. Gözleri yarı kapalıydı. «Eğer gözlerini açarsa,» diye düşündü Andrés, «gözyaşlarını önleyemeyecek.» Kızın yanına gidip yanağına hızlı bir öpücük kondurdu onu kucaklamadan.

— Durumu öğrenip, elimden geldiğince çabuk arayacağım seni.

Odadan hızla çıktı, merdivenleri ikişer ikişer indi. Kaldırıma gelince, sokağın pisliğini görmeden bir süre olduğu yerde kaldı. Yıllardır ilk kez bir yere kapanıp körkütüp sarhoş olana dek içme isteği duyuyordu. Şu karşıdaki meyhane günün bu saati mutlaka bomboştur; Amerikan bar karanlık ve kafa dengidir. Dört fırt çek-

tikten sonra içinde bulunduğu ölçülü yaşam biraz yırtılacak ve kendinden kopan her şeyi geri gelecektir. Aşk, seks, mutluluk, istek -aman Tanrım ne denli cansız, iktidarsız bir canavar haline gelmişti! Boş bir taksi yavaşlayıp korna çaldı. Eliyle taksiyi durdurup bindi, evinin adresini verdi. Bu gece en az üç toplantısı olduğunu düşünüyordu. Birdolu da sorun... Gözlerini yumdu, elini alnına bastırdı. İşte bu günlük kıyımlardı onun kahredici yaşamı!

Dolores, «Eğer bu durakta binen olursa belki evi görebilirim,» diye düşündü karanlıkta bir şeyi seçmeye çalışırken. «Hiç değilse ışıklı bir pencere olup olmadığını. Belki...» Gördüğü bir evin alaca karanlıktaki siluetini tanıdı. Evet, mezarlıktan bir blok uzaktaydılar. Yoksa iki mi? Neyse ki otobüs kağnı gibi gidiyor. Semti yeniden geçmek bir şey, adım adım.

Buraları cebimin içi gibi biliyorum. Yirmi yıl önce kırlıktı her yer; şu anki görünüş inanılır gibi değil. Biz çocuklar, mezbahanın arkasında toplanırdık. Oğlanlar buldukları sopalardan iki kale kurarlar, biz kızlar ise aralarına girebilmek için yalvarır dururduk. Eğer birimiz oyuna alınacak denli şanslıysa, topu her kaçışında getirmek onun görevi olurdu. Topun mezbahanın bahçesine kaçtığı zamanlar dışında, top toplamaktan dili sarkardı zavallının. Top mezbahanın bahçesine kaçınca, oğlanlardan birine düşüyordu; pis önlüğünün iki yanından sallanan kollarıyla koşan kasap ile, ipe dizili kesik hayvanların kokusuyla çılgına dönen ve uzunca bir ip-le bağlı olan köpekle uğraşmak. Mezbahanın ve köpeğin kasvetli görünüşünü saymazsak, bu sokak insanda oldukça sakin ve güven verici bir izlenim bırakıyordu. Küçücük bahçeler içindeki alçak evlerin sayıları dört beşi geçmiyordu. Önlerindeki cennet ağaçlarını daha sonra kestiler. Bu evi sonraları çok az görmüştüm ama, çev-

resindeki giderek dökülmekte olan evlerden ve bizim oturduğumuz zamanki halinden daha güzel ve sıcak bir görünümü olduğu dikkatimi çekmişti. Belki de içine ev sahibinin kendisinin taşınmasından ve kapının önüne yasemin ekilmiş olmasından ötürü. Ne ki içinde onbeş yıl oturduğum evdeki odaların konumunu handiyse çıkaramıyor olmamı hiç aklım almıyor. Herhalde annemin jaluzileri hep sıkı sıkıya kapalı tutmuş olmasından dolayı. Ona kalırsa, güneşten zararlı bir şey yoktu; koltukların yüzlerini soldururdu. Toz ise ölüm demekti. Zaman zaman odanın köşesindeki karanlığa sokulur, koltuklardan birine kıvrılırdım. Nasıl biraz olsun sıcaklık ve sevecenlik arayıp durmuştum boşu boşuna. Koltuklar bana mezarlar gibi gözükürdü. Karanlıkta, oymalı tahtadan arkalıklarını parmaklarımla dokunarak dolaşırdım. Gözlerim karanlığa alışana dek odadan çıkmış olurdum ve buyüzden birtürlü, annemin gözü gibi koruduğu konuk odasının gerçekten neye benzediğini göremezdim. Her aklıma gelişinde, babamla birlikte bu despotluğa nasıl katlanabildiğimize yeniden şaşarım. Herhalde onun sonu gelmeyen söylenmelerini işitmektense her şeye razıydık. Eve girince, kapının yanında kıvrılmış yatan kediler gibi bizi bekleyen terlikleri giyer, parmaklarımızın ucunda sokak kapısından mutfağa, yatak odasından banyoya giderdik. Eğer terlikler yerinde yoksa, sonradan gelen olduğu yerde hiç kıpırdamadan durur, ilk gelenin terlikleri, antirenin cilalı döşemesinden kaydırarak göndermesini beklerdi. Babamla ben, bu tür saçmalıklara katlanırdık -salt annemin vırvırını duymamak için. İşin ilginç yanı, bu ortak yanımız, babamla ikimiz arasında herhangi bir bağ olurturmamıştı. Kısa zamanda babamın, kız değil erkek çocuk istemiş olduğunu ve bir işe yaramayan iki kadın arasında yaşamını boşa harcadığına inandığını anla-

dım. İkimizin nelere katlanmış olduğunu şimdi düşündükçe, neden boş arazileri cennet olarak gördüğümü ve babamın, evimizin eşiğinden çıkar çıkmaz soluğu neden kahvede aldığını anlamam gayet kolay oluyor. Mısır lapası ile sebze çorbasının bunaltıcı yazlarında, sonsuz karanlıkta geçen ve işlenmiş mahagoniden yapılmış, hiç kullanılmayan ve asla açıldığını görmediğim ama karanlıkta zarzor seçtiğim camlı büfenin de yer aldığı yemek salonunu da içeren yasak bölgelerle dolu bir yaşamdı bizimkisi. İnsana ait ne varsa dışardaydı: Konuşan ve hatta yanıt veren insanlar, ışık, güneş, gürültü. Şimdi neden yeniden bu evi görmek istediğimi bilmiyorum. Geçtik bile ve yine de göremedim. Işıklar sönüktü zahir. Montevideo'da artık ışıklar hep sönüktü, sokak lambalarına dek. Mezarlık da mutlak zifir karanlıktır. Keşke Irene'e, Luisa ile nasıl tanıştığımı anlataydım, hoşuna giderdi. Bütün öğledensonra neredeyse ağzımı hiç açmadığımı düşünüyorum -hoş o da fazla olanak vermedi ya! Biriyle konuşmayalı ne kadar oluyor? Bir düşüneyim, Irene: Onu ilk gördüğümde Luisa otuz, otuz beşindeydi, değil mi? Evet, hiç kuşkun olmasın. Ben ise küçücük bir kızdım ve onun grubuna girmek istiyordum. O zamanlar insanlar, akşamüstü bulvar gezintisine çıkmış gibi karşılaşmıyorlardı mezarlıkta. Benim mezarlıkta ne işim mi vardı? Duymadın mı yoksa? Yazları mezarlık çok güzel bir bahçe gibiydi ve bildiğim en iyi parktan daha iyiydi. Selvili vadinin öbür ucundan nehir parlak bir çizgi gibi görünüyordu. Her iki yakasından, yeşil ve kırmızımısı yosunlarla kaplı dev, görkemli ağaçlar yükseliyordu. Mavi çan çiçekleriyle kaplı mezarlar zorlukla seçilebiliyordu. Mavi çan çiçeklerini anımsadın, değil mi? Ben yalnızca Montevideo ile Buenos Aires'i gördüm ama, yeryüzünde mavi çan çiçeklerinin her yeri böylesine büyük bir coşkuyla kapladığı başka bir

yer olduğunu sanmıyorum. Hayır, mezarlık gezintilerimde benden başka çocuk yoktu. Mezarlardan, mavi çan çiçeklerinden filân korkuyorlardı. Ben oraya öğledensonraları giderdim, akşam serinliği başlamak üzereyken; hem de öğlenin cenaze törenlerini savmış olurdum. Öğledensonraları bekçiler köşelerine çekilip maté içerler, ortalığı kolaçan etmeyi bırakırlardı. Şimdi sana, Luisa'yı ilk görüşümü anlatayım. Önce, altı-yedi kişilik bir gruptaki tek kadın olduğu için gözüme çarptı. Sonra onlara tek tek bakınca, uzun pantolonlu, lacivert buluzlu bir kız daha gördüm. Luisa kimin gözüne çarpmazdı ki? Öyle giyinmiş hiç kimse görmemiştim daha önce. Özellikle, annemin ve komşu kadının çiçekli iş önlüklerine alışkın biri olarak... Luisa, desenli ve fosforlu bir kumaştan, dalga dalga pullarla süslenmiş bir elbise giymiş, kafasına da her rüzgâr esişinde eliyle tutmak zorunda kaldığı geniş bir şapka oturtmuştu. O denli beyaz bir kol hiç görmemiştim. Belki benim bu tür ayrıntıları şimdi anımsamamın olanaksız olduğunu düşünüyorsun. Ne bileyim, belki de zaman geçtikçe uyduruyorum. Yok, hayır, inan ki Luisa benim için akıl almaz bir görünüşteydi; mezarlar arasında zıplayıp duran garip bir hayalet gibi. Önüne bir mezar çıkınca yürüyüşünü yavaşlatıyor, mavi çan çiçeklerine basmamaya özen gösteriyordu. Her estiğinde sesi kulağıma geliyordu Orada ne işi olduğunu, yıllar sonrasına dek birtürlü anlayamamıştım: Günah çıkartıyordu, evet! İstersen çok saçma bul. Bugün görseydim belki ben de gülmekten yerlere yatardım. Ve kim bilir, onu ilk gördüğün geceyi anımsıyorsun ya... Ne ki orada o gün bana çok çarpıcı geldi, belli ki peşisıra yürüyen arkadaşlarına da öyle geliyordu. Luisa, yaşama ve en gülünç şeyleri kimsede küçücük bir gülümseme olsun doğurmadan yapma sanatına sahipti. Kulağıma gelen sesi ga-

yet toktu. Söylediklerinin tümünü sözcük sözcük işitiyordum. Acaba ilk kez orada mı anladım bir sözcüğün, anneminki gibi bunaltıcı, öğretmen kadınınki gibi soğuk ve katı yaşamlar dışında da var olabileceğini, başka anlamlar da taşıyabileceğini? Bilmiyorum. Belki Luisa'yı gözümde fazla büyütüyorumdur. Neyse, sözümü sürdürüyorum. Birden nefis bir şey oldu. Ani bir rüzgâr, Luisa'nın şapkasını kaptığı gibi götürdü. O, hızlı bir el işaretiyle, şapkasının peşinden koşmaya hazırlananları durdurdu. Elini ağır ağır ensesine götürdü, oradaki saç topağını çözdü. Saçları uçuşurken şapkası, mavi çan çiçekleri arasında kavisler çiziyordu. Bir içgüdü sonucu yerimden fırladım ve koşmaya başladım. Şapkayı son konduğu yerden tam kalkmak üzereyken yakaladım. Şapkanın ancak el deyince anlaşılan yumuşaklığı beni çok şaşırttı. Bizim cendere gibi kasketlerimize hiç benzemiyordu. Şapkayı giydim, kulaklarıma dek indirdim ve onların yanına gitmeye başladım. Bu benim ilk yürekliliğimdir; oldukça korkak olduğumu bilirsin. Halim çok gülünç olmalıydı ki erkekler kahkahayı bastılar. Tanrıçanın kendisi ise, konuvermiş olduğu mezar taşından aşağı indi. Sesini yanıbaşımda duymak, belkemiğim boyunca bir ürperti başlattı. Bana söylediklerinin tek sözcüğünü anlamadım ama, sanırım yapmacık sözlerdi. Şapkanın bende kalmasını söylediğini ve benim de geri vermekte ısrar ettiğimi sanıyorum. Sonunda şapkayı aldı, ipinden beline bağladı. O eşsiz anı daha sonra kaç kez yaşadım, hem de en ince ayrıntılarına dek, bilmiyorum. Her defasında söylediği bir başka sözü anımsıyor, gizemli bir çözüm yolu olarak kullanıyordum. Luisa bir kez daha bir şey dedi ama, yine anlamadım ne dediğini. Bana öğretildiği gibi yanıt verdim: «Benim adım Dolores.» Yanıtımın neden genel bir mırıltı yarattığını bilmiyorum ama o, ötekilerin ter-

sine gayet ciddiydi ve elini uzattı. Ana giriş kapısına dek öylece yürüdük. Orada koşup uzaklaştım. Ne ki öykü burada bitmedi. O karşılaşmayı Luisa'nın da unutmadığını düşünebiliyor musun? Yaklaşık on yıl sonra onu, Ateneum'da yeniden gördüm. Her zamanki gibi, çevresini saran hayranlarına vaaz veriyordu. Aniden beni gördü, önündekilerin arasından yol açıp geldi ve sordu:

— Sen mezalıktaki kızsın, değil mi? Neydi senin adın?

Ben donup kalmıştım. Büyük güçlükle adımı söyleyebildim.

— Tamam, Dolores, dedi yüksek sesle.

Onda da, sende olduğu gibi, karşısındakilerin kendi üzerinde büyük etkileri varmış gibi gözükme becerisi vardır. Kızma ama, gerçekten de öyle galiba. İnsan kendini akla gelen herkesle aynı kurşunilikte ve benzerlikte görürken buna inanmak güç oluyor. Gerçek olan şey, ona ayaklarına kapanacak denli taptığım -İncil'deki o aslan gibi- ve benim de o uzun köleler listesine alınacak halde olduğumdu. Bana defalarca benimle nasıl iyi anlaştığını, çevresindeki herkesi sevdiğini asla sanmamamı söylediği halde. İnsanların çoğunun kafasız ve sıkıcı olduğu görüşündeydi. Bazen en etkili gönül çalma manevralarını uygulamakta olduğu toplantılarda kulağıma böyle şeyler fısıldardı. Sözlerine pek kulak asmazdım, çünkü izleyicilerinin ilgisini canlı tutmak için beklenmedik şeyler bulup çıkardığını görüyordum. Vardır böyleleri, sürekli olarak olumlu puan kazanan... Benim tam tersi yaratılışta olduğumu bilirsin sen.

Kötü günler gelince Luisa'nın saltanatı sallandı ve çöktü. Kim şiirden konuşur köşebaşlarını devriyeler tutmuş, her geçenden kimlik sorarlarken ve bundan ötürü insanın başına binbir dert gelebilecekken? Ne ki Luisa'-

nın, düşgücü ile yaşamdaki yaratma gücünün, başka alanda varlığını koruduğunu görmesi, şaşırtıcı derecede çabuk oldu: Bir başka deyişle, gençler belirli hedeflere ulaşmakta kullanabilmek umuduyla ona yapıştılar. İçinde oldukları rezil yaşam yerine, başka bir ülkenin düşünü görmekten ne daha az, ne de daha fazla. Onun yaşındaki başkaları kurtuluşu eski Montevideo'nun özlemiyle dolu düşlerde bulurlarken o, her gün yeni bir gruba sokuluyor, gençlerin arasından ayrılmıyordu. Bana göre hava hoştu; maskotluktan, yeni gençlerin önderliğine yükselmiştim. Onun, sihirbazlık yöntemleri de değişti: Sonuna dek güvenilir bir koruyucu melek oldu. Böylelikle en girişken ve dogmatik olanları büyüledi. Bu yenilenme süreci sırasında eski hayranlarından, daha doğrusu sevgililerinden yalnız birkaçını bağışladı, Komiser Herrera da dahil olmak üzere. Hoş, onun her adı geçişinde, bizler için tanıklık yapması için adamı yatakta oyaladığını söylerdi ya!.. Gücünü olduğundan fazla sanıyordu, zavallı kadın! Senin de olduğun o partide Komiser, gerçek doğasına göre davrandı -Luisa'nın anlattığı dizilerdeki güzel yaşama inanmayan bir domuz olarak.

Dur biraz; mezarlığı geçiyoruz şu anda. Yok, hayır, telörgü bile gözükmüyor. Çok olmadı iç yana tenekeden duvar çekileli. Her şeyi dört duvar içine tıkmak amma da saplantı haline geldi canavarlarda ha! Şaşırılacak şey. Kendileri bile güvenemiyorlar gerillaların, arkadaşların, sempatizanların ve nihayet -ünlü bir sabıkalının dediği gibi- memleketi yöneten korkakların sonunu getirdiklerine.

Orada salak gibi oturup geviş getireceğime, bütün bunları anlatmalıydım Irene'e. Şimdi bile konuşmayı beceremiyorum tek heceli sözcükleri geveleme dışında. Andrés ve Victoria, insan ne denli az konuşursa o denli

iyi olur derdi ya. Yani dilsizler nesliyiz biz. Irene ile Luisa... Victoria'ya bile anlatamadım bu ikisinin gönül çalına sanatlarına nasıl takıldığımı. Luisa'nın mezarlıkta dolaşışının; Irene'in Montevideo'daki boş salonda, sonunda gerçekleşemeyen kabarenin provasını yapışının; benim masallarım, geceler boyu gördüğüm düşlerim, yazdığım şiirleri ısıtan satır aralarındaki acılarım ve aynı zamanda en büyük kuşkum haline geldiğini nasıl anlatabilirdim? Neden bana çıktı yeryüzündeki piyangoların en kötüsü?

O kez hapisaneden salınmamı Luisa mı gerçekleştirdi, pek iyi bilmiyorum. Öyle sanıyorum, çünkü belgelerimi ve çantamı geri veren polis görevlisinin yanında o bekliyordu. Oradan uzaklaşırken bana, başıma neler geldiğini sorup duruyordu. Ne de büyük olay çıkaracaktı eğer... Zavallı, Uruguay'da yasaların hâlâ geçerli olduğunu sanıyordu. Ve biz de öyle sandık Luisa'nın avukatlarına gidip, içerde yatanların bırakılmaları için uğraşırken. Hatta Herrera'ya bile gittik ki onun yüzünü, o geceden beri görmemişti. Bizi her zamanki canayakın yüzüyle karşıladı. Aşırı dolu hapishanelerin yarattığı büyük sorunu anlamalıydık. Belirli bir tutuklunun nerede yattığını öğrenmek, geçici de olsa, bazen olanaksızdı. Çok yazıktı ama gerçekti. Kızgınlığı içtenmiş izlenimi uyandırıyordu. Ancak sokağa geri çıkınca, biz bu nazik salon söyleşisini yaparken arkadaşlarımızın, belki de canlarını yitirdikleri kafamıza dank etti. Luisa ağlamaya başladı. Sürdüğü boyanın karaya boyadığı gözyaşları sicim gibi akıyordu. Mendiliyle küçük bir pudralık çıkardıktan sonra yüzünü özenle kurularken ağlamayı sürdürüyordu. Makyajı bozulunca, ortaya bezgin bir yabancının yüzü çıkmıştı. Bu ani düşüşe tanıklık etmemek için ısrarla yere bakıyordum. Kolunu omuzuma attı ve uzun bir süre amaçsızca yürüdük. Yaptı-

ğımız hiçbir şeyin yararı olmuyordu. Artık Enrique'in nerede olduğunu bilmiyordum. Yaklaşık iki yıl sonra Herrera, Luisa'ya bir kart gönderdi. Enrique'in cesedini alıp gömme izniydi, saygılarıyla. Aynı akşam, TV'deki geçit sırasında onun da fotoğrafını gösterdiler. Luisa, ertesi sabah çok erken saatte bana telefon ettikten sonra geldi, kartı gösterdi. Olay çıkarmayacağımı, bağırıp çağırmayacağımı bilecek denli tanıyordu beni. Bir ölüm kalım savaşı içinde olduğumuzu biliyordum ama yine de o kart elime taş gibi ağır geldi. El yazısıyla yazılmış olmasını ve Enrique'i gömme izninin Luisa'ya verilmesini asla aklımdan çıkaramıyordum. Belki de başıma gelenlerden sonra beni -doktorların dediği gibi- teknik olarak ölü kabul ediyorlardı. Belki de gerçekten teknik olarak ölmüştüm. Ne gariptir ki bu düşünce bana, Enrigue'in ölümünden daha çok acı verdi.

Cenazeyi alırken yanımızda bir onbaşı bulunacaktı ve başka kimseyi getirmemize kesinlikle izin yoktu. Az sonra onbaşı geldi. Luisa adamın elini sıkarken öylesine kararlı konuştu ki benim de bulunmama ses çıkaramadı adamı. Luisa yanımda duruyor, başımı güzel kokulu elbisesine hafifçe bastırıyordu. Ben de onun beline sarılmış, kendime çekmiştim onu. Birbirimize, tabuttan daha sıkı lehimlenmiş gibiydik. Sonunda onbaşı öksürdü ve daha fazla bekleyemeyeceğini kekeleyerek söyledi. Tabutla birlikte cemsenin arkasına yerleştik. Benim tabut dediğim şey, gerçekte boyasız ve oldukça kısa bir tahta sandıktı. Enrique uzun boylu değildi, boyu beni bile geçmezdi ama o sandığın içine sığmasına olanak yoktu. Bu acı düşünce peşimi bir daha bırakmadı. Cemse, yeni mezarlığın ana girişinden geçti. Yeni mezarlık, çırılçıplak bir toprak parçasıydı; görünürde bir çalı demeti olsun yoktu. Mezar açılmıştı bile. Onbaşının komutuyla birlikte iki er, tabutu palas pandıras aşağı

indirdiler. Biz henüz ne olduğunu anlayamadan mezar doldurulmuş ve ayakla dümdüz edilmişti bile. Onbaşı bize, cemseye geri dönüp dönmeyeceğimizi sordu ama, yanıt alamayınca yürüdü gitti. Luisa kuru otların arasında dolaştı, büyücek bir taş buldu ve Enrique'in mezarının başucuna koydu. Herhalde bu şekilde, mezarın yerini yeniden bulabilmeyi umuyordu. Niçin? Mezarların ziyaret edilmesi gereğine inanmıyorum ben. İçimde hiçbir duygu yoktu o an, kesinlikle hiçbir şey. Oradan ayrıldık. Eli omuzumdaydı; kuş gibi hafif eli. Aniden aklıma, onu ilk kez gördüğüm öğledensonrası ve beni selvili yol boyunca eski mezarlığın çıkışına götürüşü geldi. Oysa şimdi yürüdüğümüz yol tebeşir beyazıydı ve çevresi, tam ters renkte mezarlarla çevriliydi. Duygusuzluğumdan utanarak biraz olsun yas tutar gibi gözükmeye çalıştım. İçimden kendi kendime, kocamı, o sevecen ve sessiz delikanlıyı gömmüş olduğumu söyledim defalarca. Dünyaya böyle bir zamanda çocuk getirmenin kaygısıyla yaşamış, hamile olduğumu duyunca sevincinden coşmuştu. Yine de içimde bir değişiklik olmadı; olayı her gün olan ve sanki bir başkasını ilgilendiriyormuş gibi algılıyordum. İşte o sırada apansız, önceden en küçük bir belirtisi olmadan, o kasvetli beyaz yola diz çöktüm ve hayvan gibi ulumaya başladım. Sesim giderek artıyordu. Luisa hiçbir şey söylemeden, susturmaya da çalışmadan kollarında sıkı sıkı tuttu beni. Ve o alçı diyarında gözüken tek canlı yoktu...

Dolores Buenos Aires'e döner dönmez arkadaşları, bavulunu hiç açmamasını, aynı gün öğledensonra oradan ayrılacağını söylediler. Victoria ile gidebilmesi için onu beklemiş olmalarına çok sevindi. Ortada fazla riskli bir şey yoktu; yeni mezun bir biologun Patagonya'daki araştırma merkezine gitmesi gayet doğal bir şeydi. Üstelik yanında bir de kız arkadaşı olması, daha da

doğaldı. Ayrıca polisin, askerlerin, yarı askerlerin, gönüllülerin, komşuların v.b., v.b. hepsinin oluşturduğu casusluk mekanizmasında mutlak aksayan bir yer olduğuna inanmak gerekiyordu. Ulusun kurtuluşu için canla başla çalışan tugaylar, enine ve boyuna öylesine yayılmışlardı ki ortada büyük bir kaos egemen olmuştu. Dolores getirildiği odada çevresine bakınırken bunu düşünüyordu. Telefonun yanındaki yatağa uzandı. Sırt çantası hemen oradaydı. Saatine baktı: Victoria'nın gelip onu oradan almasına daha bir saatten çok vardı. Trene mi bineceklerdi? Uzun süredir yaşamadığı bir sevinç duygusu kaplamıştı içini, yaz tatili başlarkenki gibi. Bu duyguyu yitirmemek için gözlerini kapattı. Hastaneden çıktığından beri pusuda bekleyen korkuya teslim olmayacaktı. Korku diye bir duygu tanımadıklarını, işkencenin öyle pek dayanılmaz bir şey olmadığını söyleyenlere inanmıyordu. Konuştuğu şeyin ne olduğunu bilen biri nasıl böyle bir lâf edebilirdi? Bir kez daha yakalanma korkusunun pençesinde yaşıyordu. Başına gelebilecek her şey, yakalanmaktan iyiydi. Ne olursa olsun demek, ölüm demekle eş anlamlıydı. Neden birçoğunun yaptığı gibi, son çıkış yolu olarak başvurmak amacıyla zehir hapı taşımayı göze alamıyordu? İlk ve son kez olsun, bu yürekliliği göstermesi gerekliydi. Kesinlikle bildiği tek gerçek; yeniden yakalanmaya, bir birinin aynısı odalardan birine tıkılmaya, soyunması için defalarca verilen buyruklara ve atılacak o ilk tekmeye artık dayanamayacağıydı. Ya da belki bu kez elektrikli işkence...? Kaç kez çılgınca uğraşmıştı bunları düşünmemek için! Bellek denen cehennemden kurtulmanın yolu yok muydu? Başını yastığın altına soktu, öfkeyle yüze dek saymaya başladı. Bazen bir dua -aklına nereden takılıp kaldıysa- ya da sövgüler aynı işi görürdü. Bunalımı, gürültüye önce yenik düştü ama,

kız sonra soluk almak için ara verince, geri döndü.

Victoria tam vaktinde geldi.

— Sana bir çift kazak getirdim, araştırma merkezinde donacağız çünkü. Bakıyorum sırt çantanda yer yok; benim çantama koyuyorum onları.

— Yılın bu zamanı oralar soğuk mu oluyor?

— Oralar her zaman soğuk. Hiç değilse öyle olduğunu söylüyorlar. Ben daha önce gitmedim hiç. Orada iki okul arkadaşımı göreceğiz. Birisi çok güvenilir; ötekine bulaşmamak en iyisi. Neyse, seni konuya ısındırmak için yeterince zamanımız olacak; tren yolculuğu sekiz saat sürüyor. Sanma ki eğlence gezisine çıkıyoruz. Bu cuma dönmüş olmamız gerekiyor ne yazık.

Dolores, aşağı inerlerken içinden günleri saydı: «Bu gün salı. Demek iki gün kalacağız... Belli işte...» Annebabasının ona yaz tatilinin bittiğini söylediklerindekine benzer bir düşkırıklığına kapıldı. Sonra da okul tatilinin zırt pırt kafasına takılmasına sinirlendi. Belki Victoria onun keyfini yerine getirecek bir şey yapardı. Şöyle salt sevincini duymak için yapılan bir şey. Olur şey değil! Bunu yolculuk sırasında pek güzel anlayacaktı. Victoria bu konuda çok açık sözlüydü. Andrés'in yerine grup başkanlığına geçince titizliği, dikkatliliği ve etkinliği saat gibi işlemişti. «Öyle de olması gerekirdi zaten,» diye düşündü Dolores, «yoksa hapı yutardı.» Victoria, Andrés'in ve öldürülen o iki arkadaşın yerini alınca, yaptığı işlerin çok iyi bilincinde olduğunu herkes anladı. Andrés'in ikiz kardeşi gibiydi. Aynı yalın ve dizginlenmiş acı çekme biçimi, işi uygulamaya gelince aynı sağduyu... Ve simetride eksik bir yan kalmasın diye o yaşlı avukat, felâketten az önce Victoria'nın yanında yerini aldı. Oğlunun ölümünün onun için büyük bir darbe olduğu açıktı ama, oğlunun kişiliğinin Victoria'da

yerini bulması, amacağızın yaşamının kalan kısmını da aynı saygınlık içinde sürdürmesine neden oldu.

Umut ettiği gibi yolculuk sırasında Victoria ile, o güne dek yaptıklarından çok daha fazla konuştular. Victoria, içinekapanık halinden biraz sıyrıldı. Söyleşinin dönüp dolaşıp ailelere gelmesi kaçınılmazdı. Victoria'nın, babasına içten bir sempati beslemesi Dolores'i şaşırttı.

— O ikisinden, diye söze başladı Victoria, hiç kuşkusuz Elena'ya çok daha fazla güvenebileceğimi biliyorum çünkü onda, değişik durumları kabul edebilme yeteneği var. Bir bedeli olsa bile, toplumun köklü olarak değişebileceğini anlamayı öğrenebilir o. Oysa aynı şey, babam için olanaksız. İşte bu yüzden ona acıyorum. Onun kurulu düzen olarak gördüğü şey işlerliğini yitirirse, dünyanın sonu gelmiştir artık. O da elinden gelen her şeyi yapıyor bu düzenin kurallarını ayakta tutabilmek için. Örneğin ona göre ben de kardeşim gibi yapacak, ABD'de doktoramı verecek, ünlü bir avukat ya da doktorla evlenecektim. Çünkü babam, tüm olasılıkları, tekini unutmadan gözden geçirmişti dilediği sonu gerçekleştirebilmek için.

— Senin örgüt içinde çalışma yöntemin gibi yani.

Victoria ona baktı ve konuşmasına bir saniye ara verdi.

— Gibi değil, aynen. Aynı onun gibi çalışıyorum. Ne korkunç, değil mi? Ve o, aynı yöntem ve çalışma alışkanlıkları ile tümüyle ters sonuçlara varıyor olmamızı birtürlü kabul edemiyor. Bütün yaşamı boyunca üzerinde çalıştığı yapı eksiksiz olarak bittiği an kendi kızı geliyor ve geriye tek bir taş kalmamacasına havaya uçuruyor her şeyi. O aynen böyle algılıyor durumu. Anlatabiliyor muyum?

— Verdiğin örnek bana inandırıcı gelmiyor. Senin ortaya koyuş biçimiyle onun haklı, senin de raydan çıkmış olduğun sonucuna varılıyor.

— Canım, konuştuğum kişi sensin diye böyle anlatıyorum, diye protesto etti Victoria. Egemen sınıfın varlığını nasıl edindiğini, yoksulluk ve sömürü üzerine nasıl kurduğunu biliyorsun. Bu konuya girmemize gerek yok.

Biraz ara verdikten sonra konuşmasını sürdürdü.

— Babam konusuna dönünce, onun gibi zeki ve akıllı birinin, aynı yolun iki ayrı yere varabileceğini nasıl olup da göremediğine çok şaşırıyorum; özellikle onun meslekdaşlarından birçoğunun karşı yolu seçtiklerini düşündükçe... Andrés'in babasıyla iki ayrı davada birlikte çalıştıklarını biliyor muydun? Ne eşsiz bir amca o!..

— Canımı sıkan bir şey var, diyerek Dolores araya girdi. Senin baban yalnız sağı gösteren oku görüyor. Peki solu gösteren oktan başkasını görmeyenlere ne demeli?

— O daha iyi, dedi Victoria gülümseyerek, ama o da yanlış. Stratejik olarak öyleleri hapı yutarlar demek istiyorum. Kendi güçlerini dev aynasında görürler, düşmanın gücünü gereğince değerlendiremezler. Çok görülen bir hastalık bu, biliyorsun. Andrés hep iki tuzaktan sakınılmasını isterdi: duygusallıktan ve aşırı isteklilikten. Buna bir de dogmatizmi eklersek en büyük üç tehlikeyi saptamış oluruz.

— Eğer insan duygularını, doğallığını ve mücadele etme coşkusunu dizginlerse, geriye ne kalır ki? Oldukça insanlıktan uzak bir tip kalmaz mı?

— Kalan Andrés'tir, dedi Victoria. Andrés'ten daha insancıl biri var mı tanıdığın?

Andrés'i öldürdükleri zaman ben Montevideo'daydım. Haber, her zaman olduğu gibi telefonla geldi ve yeni bir şey söylenene de Buenos Aires'e gidişimi ertelemem istendi. Buyüzden oraya gitmem bir ay kadar gecikti. Gittiğimde ise grup başkanlığına Victoria getirilmişti. Üç de yeni vardı: İki erkek, bir kız. Kızı hemen gözüm tuttu. Tekstilden bir sendikacıydı, sessiz ve içine kapanık. Oğlanlar fazla genç geldi gözüme. Montevideo'da yaşananların yinelenmesinden korktum. Giderek daha toy yeniler ve en kötüsü, her birinde her ne pahasına olursa olsun mutlak eylem yapmak tutkusu. Özellikle önemli başlar devrildikçe. Ne ki arkadaşlar beni yatıştırdılar. Victoria'ya güvenlerinin yüzde yüz olduğu gözüküyordu. Andrés'in her şeyi olduğu gibi kendi ölümünü de önceden sezdiğini ve yerine Victoria'nın geçmesine karar verdiğini öğrendim. Girişilecek eyleme Andrés'in karşı olduğunu, kararın yukardan verildiği için bir seçenekleri kalmadığını söylediler. Once üç kişiyi bu eylem için görevlendirmişti ama sonunda, hiç beklenmedik şekilde birinin yerini kendisi aldı. Bunu, eylemin başarısızlıkla sonuçlanacağına kesinlikle inandığı için hiç değilse bir kişinin yaşamını kurtarmak istediği şeklinde yorumladılar. Eylem, onun önceden belirttiği noktada açık verdi ama, bir suçlu bulmak için artık çok geçti. Onun ne şekilde öldürüldüğü de öğrenilemedi. Ordunun açıklamaları hep birbirine benzer: «İsyan kışkırtıcılarından şu ve şu, bir saldırı sırasında öldürüldüler,» v.b. gibi.

— Üçünden hiçbiri dönmeyince, dedi Victoria, bir taksiye bindim ve Andrés'in ailesinin evine gittim. O sırada yemekteydiler, kapıyı kardeşlerinden biri açtı. Ben girer girmez babası yerinden kalktı, masaya koyduğu ellerine dayanarak ayakta durdu. Ne zamandır yaşıyordu bu haberi her an alma korkusuyla? Birşey-

ler kekeledim, pek iyi bilmiyorum neler. Sanıyorum ki, bir şey olduğundan kuşkulandığımı söyledim. Annesi çığlığı basınca oğulları ona koştular. Ben babasına yaklaştım ve şu durumda yapılabilecek tek şeyin beklemek olduğunu söyledim. Öylece oturduk bütün gece. Şafak vakti haber bir arkadaştan geldi: Her üçü de öldürülmüştü. O bitmek bilmeyen ölümü yaşamaktan ötürü zaten paramparça olmamızdan mıdır nedir bilemeyeceğim ama, bu haberin etkisi, üzerimizde sandığımdan çok daha az sarsıcı oldu. Yemek salonunda yalnızdık ikimiz. Odadan dışarı çıkmadık. Zaman zaman oğlanlardan biri kahve getiriyor, az buçuk konuşuyorduk. Her üç oğlan da aralıksız olarak ağlıyor, uyku hapı vererek yatırdığımız annenin odasına gidip geliyorlardı. Saat yedide polisten telefon geldi; kimlik saptaması için aileden birinin gelip gelmeyeceğini soruyorlardı. Ölüm ya da ölümcül yara alma durumunda, birinin gelip bize sahip çıkabilmesi için en yakınlarımızla ilgili bilgileri yanımızda taşıma kararımızı içimden alkışladım. Böylelikle hiç olmazsa son dayanağımızın ne olduğunu biliyorduk.

Konuşmadan öylece oturmuş, trenin penceresinden dışarı bakıyordu. Dolores'in uzattığı sigarayı geri çevirdi.

— Andrés'in babasıyla birlikte morga gidecektim ama, güvenlik nedeniyle oraya varmadan az önce ben ayrıldım. Adamın, evlerin duvarları boyunca ağır ağır uzaklaşışını izlerken yanaklarımdan aşağı sicim gibi gözyaşları akıyordu. Ne ki Andrés'i bir çarşafın altında ve kurşunlarla delik deşik olarak görmekten kurtulmak, içime garip bir rahatlık vermişti.

— Gözünün önünde canlandırmak daha kötü, dedi Dolores az sonra.

Victoria, onun gözlerindeki sıcaklığı gördü ve yiğitlerin ölümlerinin asla boşuna olmadığını düşündü. Dolores ise, yeryüzünde sevginin her şeye karşın varlığını sürdürdüğünü düşünerek öylesine duygulandı ki, Victoria'nın önünde diz bile çökebilirdi.

— Evet, dedi Victoria, olayları akılda canlandırmak çok daha kötü oluyor.

Bir süre bir şey konuşmadan oturdular. Victoria büyük dikkatle küçük not defterini okuyor, zaman zaman birşeyler yazıyordu. Dolores kitap okumayı denedi ama, düşüncelerini dizginleyemediği için vaz geçti. Gerçek bir kitap kurdu olduğu halde artık hiç okumuyordu. Bir kitabın kapağını çevirdiği anda düşünceleri devreye giriyor, saldırıyordu. Epey uğraşmıştı kurtulmaya ama ne onları başından atmakta, ne de bir düzene sokmakta başarılı olabilmişti. Saldırılar, onu güçsüz bırakıtı sonunda. İlerde de mi kurtulamayacaktı bu durumdan? Silâhlı savaş bakımından Montevideo'da durum çok kötüydü. Domino Teorisi kazanmış, gruplar iskambil kâğıtlarından evler gibi peşpeşe yıkılmaya başlamıştı. Ne ki Buenos Aires'teki arkadaşları, bir adım gerilememeyi başarmıştı. Üstelik hareket genişlemişti de -genel karışıklığın artmasına karşın.

Nehrin iki yakasında da herkes, kendi başına buyruk işler yapmaya, riskler göze almaya başladı daha sonra. Her iki diktatör de, direnişçilerin başları da, kendi kafalarına göre doğru olanı yapanlarca geri plâna itildiler. Yenilme korkusu, sabırsızlığı arttırdı, bu da peşinden yenilgiyi getirdi -eksiksiz, ölümcül bir kısır döngü. Ne ki bu korkunç mezbahada olanaklar eşit olarak dağıtılmamıştı. Polis ile ordu, cellatlar ile işkenceciler çok avantajlı durumdaydılar: Yapılan tüm yarı askeri çılgınlıkların suçu «kirli savaşa» yüklendi. Dolores, «düşmanın bu adı takmasından sonra savaş bitti,

kıyım başladı,» diye düşündü. Özür yoktu; duruşma yoktu; yasaların geçerliliği ve genç olmanın altın yılları artık tükenmişti. Durumun değişmişliği, ilk bakışta gözükmüyordu. Victoria grubunun diğer üyeleriyle buluşmak için güneye doğru yol alırken, hâlâ savaş ilkelerini yerine getirdiğini sanıyordu. Hesaplarına ölüm dahil miydi? Dolores buna kesin bir yanıt veremiyordu. Oturduğu yerden, elindeki not defterine birşeyler yazan kıza bakıyor, gördüğü göz kamaştırıcı ve erişilmesi güç güzelliğin esiri oluyordu. Omuzlarından aşağı salıp koyverdiği saçları dalga dalga saçılmış, ona çözümü olmayan bir eski tip, Rafael öncesi* görünüş vermişti.

İstasyonda iki delikanlı bekliyordu. Onları derhal dışarı park ettikleri bir jipe bindirdiler. Anayola çıkana dek kimse konuşmadı. Sonra jipi süren genç, «Kulübeye dek yirmi dakikalık yolumuz var,» dedi. Başka bir şey söyleyen olmadı. Dolores dışarıyı görmeye çalıştı ama, karanlık olduğu için bir şey göremedi. Oldukça ıssız bir yerden geçer gibiydiler. Daha sonra jip yokuş yukarı gitmeye başladı ve az sonra kulübenin önünde durdu. Öteki genç dışarı fırladı, kızların inmelerine yardımcı oldu ve peşinden Dolores'le gidip, kulübenin kapısını açtı. İçerdeki masanın üzerine çantaları koyduktan sonra tavana asılı olan gaz lâmbasını yaktı. Korkunç soğuktu. Delikanlı hemen şömineyi ateşledi. Çıkan sıcak dalgası, anında odayı kapladı. Oğlan, kıza küçük mutfağı ve banyoyu gösterdi.

— Şuraya mum koyabilirsiniz, diyerek duvardaki bir çıkıntıyı da gösterdikten sonra aklına başka bir şey gelerek, mutfağa geri döndü. Teldolabın içindeki kon-

---

* Doğaya bağlılığı ve ayrıntı düşkünlüğü ile tanınan bir İngiliz ressamından ötürü oluşan sanat ekolü.

serve kutularını gösterdi bu kez.

— Taze yiyecek yok ama, yalnızca iki gün kalacağınız için pek önemi yok, dedi.

Oğlanın davranışları, sanki burası otelmiş ve güçlük çıkaran konuklar gelmiş gibi her şeyi gösteriyor olması, Dolores'i sinirlendirdi. Kendini ne sanıyordu? Başka bir şey ile ilgileniyor gibi gözükmek için çantasını açıp, karıştırmaya başlayınca oğlan, durumdan yararlandı ve jipe döndü. Dolores pencereden dışarı bakınca, Victoria'nın jipin ön koltuğuna geçmiş olduğunu ve jipi süren çocukla hararetli bir şekilde konuştuğunu gördü. Ötekinin jipin kapısını açması üzerine Victoria, elini yanındakinin omuzuna koydu ve kısa bir süre daha konuşmayı sürdürdü. Sonra her ikisine de bir şey söyleyerek indi ve kulübeye geldi. «Belli ki bunların ayaklarına dolaşacağım,» diye düşündü Dolores artan bir isteksizlikle. Bu yolculuğa çıkma isteği ondan gelmemişti; şimdi bir de çanta yerine konulmaya katlanması mı gerekecekti? Victoria kapıyı özenle kapattı, arkadaşının kaygısından tümüyle habersiz olarak içersini incelemeye başladı. Not defterini ve mantoları bir iskemleye koydu; çekmeceleri açmaya, tel dolabı karıştırmaya ve yatakların yumuşlığını elleriyle bastırarak ölçmeye girişti. Daha sonra elini siper ederek pencereden dışarı baktı. Kendisi için üst ranzaya karar kıldıktan sonra, şu anda en büyük gereksinimlerinin birer fincan okkalı kahve olduğunu söyledi. Ve hemen ardından doyurucu bir yemek. Dolores'in merak etmesine gerek yoktu çünkü kendisi yemek pişirmeyi güzel beceriyordu. Hafiften bir şarkı tutturarak, fincanları ve şekerliği masaya getirdi. Dolores ise onu şaşkınlıkla izliyordu. N'olmuştu buna böyle? Nereden çıkmıştı hiç önceden belli olmayan bu ani sevinç? Elleri ceplerinde, hiçbir şeye karışmadan Victoria'nın halini izliyordu. Bi-

razdan, Victoria çantalara doğru yürüyünce koştu, iki eliyle kızı omuzlarından yakalayarak hafifçe silkeledi. Neyi mi vardı? Kulübenin şirinliğini görmüyor muydu? İki güncük de olsa tatile çıkmak onu sevindiriyor muydu?

— Bunlar beni mutlu ediyor, anlıyor musun? diye bağırdı Victoria yanıt beklemeden. Çünkü en son ne zaman tatil yaptığımı anımsamıyorum. Alabildiğince boş buraları, kimse yok. Bunun ne demek olduğunu kafan almıyor mu? Dışarda bekleyen kimse yok; gözünü korkutmaya uğraşan kimse yok; gözetleyen kimse yok. Ve yarın, önümüzde koca bir gün olacak. İstesen de, istemesen de; soğuktan donacak bile olsan, seni dışarı sürükleyeceğim yürümek için. Burasının kıyıya yakın olduğunu, yürüyerek fazla zaman almadan varıldığını söylediler.

Sonunda Dolores de oyuna katıldı. Yüreğinin o kalıcı acı verici baskıdan kurtulduğunu, içini rahatlığın kapladığını duyumsadı. Victoria, arkadaşlarını ne zaman görecekti?

— Yarın ve öbürgün akşam; başka zaman uymuyor. Burada görüşeceğiz.

Dolores'e Victoria'nın sesi, o cıvıltılı halini yitirmiş gibi geldi. Az sonra, biraz önceki haline dönmüştü bile. Victoria, kararlı bir şekilde, bunları konuşmalarına gerek olmadığını, şimdi tatilde olduklarını unutmamasını söyledi. Çantasını boşaltmaya koyuldu. Dolores ise, dirseklerini masaya dayamış, garip bir keyifle oturuyordu. Victoria, iki kazak ile tepe gibi yün çorapları çekmecelerden birine tıkıştırdı. Sonra bir çift çizme, yün bere ve atkılar da çıkardı. Şimdi görüyor muydu onu nasıl düşünmüş olduğunu? Kendilerini paket gibi sarıp sarmalayarak dolaşmaları için gerekli olan her şeyi ge-

tirmişti. Dolores, çoğu boşalmış çantaya bir gözatınca bir gecelik ile bir de ayı bebek gördü. Yalnız tek kulağı yerindeydi ve oldukça yıpranmış gözüküyordu. Victoria masaya dönünce Dolores'in neye baktığını gördü. Yanakları kıpkırmızı olmuş bir halde sıkı bir kahkaha attı ve ayıyı geceliğin altına tıktı.

— Demek Ben'i gördün, dedi gülerek. Sakın kimseye söyleme! Söz ver kimseye söylemeyeceğine.

Dolores bir kez daha şaşırmıştı. Ne Ben'e, ne de söz verme isteğine; kahkahaydı onu şaşırtan. Victoria'nın öyle kahkaha attığına daha önce hiç tanık olmamıştı. Sessizce gülümseyişine alışkındı. Oysa demin öyle bir kahkaha atmıştı ki neredeyse katılıp kalacaktı. Gizlendiği koltuğun arkasında «ce!» diye çıkan çocuklarınki gibi kahkaha. Victoria gülmeyi kesti ve ona baktı. Uzanıp, onun alnına düşmüş kara perçemi yukarı itti. Parmaklarının, ancak deyince anlaşılan sıkılığı Dolores'in dikkatini çekti.

— Ne o, diye sordu Victoria, bu denli şaşıracak ne var? Bir kez de biz yaşımıza göre davranalım, olmaz mı? Gözlerini ondan ayırmadan, onu ilk kez görüyormuş gibi ilgiyle bakıyordu. Ben yirmi üç yaşındayım, diye konuşmasını sürdürdü, sen kaç yaşındasın?

Dolores yanıt vermedi. Onun yerine, saçındaki eli tuttu, masaya götürdü. Başını yavaşça, masanın üzerindeki ele yasladı ve bir an için öylece kaldı. Yaşamın nasıl olabileceğini gözünde canlandırmaya çalıştı ama, gözlerini yumduğu anda neden, nasıl ve ne zaman sorularını defalarca duymaya başlayınca Victoria'nın elini hızla itti, alnını masaya vurmaya başladı. Her şey boşunaydı, boşuna; mutluluk mekanizması bozulmuştu artık. Ayı bebek Ben, kandırmacadan başka bir şey değildi.

Ertesi sabah önce Dolores kalktı. Yataktan fırladı-

ğı gibi pencereye koştu, dışarıya baktı. Kulübe kum tepecikleriyle sarılıydı. Yün kazaklardan birini giyip dışarıya çıktı. Jipin geldiği yolun, beyaz ve çıplak kum tepecikleri arasından aşağı doğru uzanıp gittiğini gördü. Buz gibi rüzgâra karşı korunmak için ellerini sıkı sıkıya göğsünde kavuşturarak yürüdü ve aniden bütün panaromanın bilincine vardı: Kum tepecikleri uzaklara doğru azalıp geniş bir kumsalda son buluyor, deniz ayna gibi parlıyordu. Görüntü öylesine görkemliydi ki insanın bir hiç olduğunu vurguluyor izlenimi yaratıyordu. Ne ki aynı zamanda, dönüşü olmayan sonsuz bir ıssızlıktı da. Buna dayanmak zorundaydılar, çünkü delikanlılar jiple dönmüşlerdi ve bir yere gidemezlerdi. Ya Victoria, nasıl..? Aynı anda Victoria'nın kulübenin kapısından seslendiğini duydu. Geceliğinin üzerine kazak giymiş, onun yaptığı gibi rüzgâra karşı korunarak koşuyordu. Dolores eliyle kıyıyı gösterdi. Victoria yaklaşırken, başıyla onayladığını belirten işaretler yapıyordu coşkuyla. Az sonra, kolları göğüslerinde sımsıkı kavuşmuş olarak ve dişleri takırdayarak karşılıklı dikiliyorlardı. Çok geçmeden aynı anda gülmeye başladılar.

— Girip sıkı sıkıya giyinelim, dedi Victoria, sonra göreceksin güneşin gün ortasında nasıl ısıttığını.

Victoria'nın hazırladığı çok güzel kahvaltıdan sonra, havaya uygun şekilde giyinmiş olarak dışarı çıktılar yeniden. Victoria, her şeyi övmeyi sürdürüyordu. Yaptıkları yürüyüş de uzun süredir özlemini çektiği bir serüven gibiydi onun için. Ben'den utanmayı bıraktığı gibi onu top gibi havalara fırlatmaya, zaman zaman da yastık gibi kullanmaya bile başlamıştı. Kumsalda koşuşmaları sonucu ter içinde kalmışlardı. Bu amaçsız koşuşma ve Victoria'nın coşkulu hali, Dolores'e de geçmişti, hem de önceden hiç akla gelmeyen bir canlılıkta. Biraz düşününce, neden olmasın?

Epey uzakta bir deniz feneri gördüler. Ertesi gün öğledensonra oraya gitmeye karar verdiler. Kulübeye döndükleri zaman çok yorulmuşlardı ve kulakları rüzgârın sesinden ötürü uğulduyordu. Hemen kahve yapmaya giriştiler. Karanlık çok hızlı çöktü. Arkadaşları geldiğinde, kahve ve çörek faslını henüz bitirmişlerdi. Göz açıp kapayıncaya dek Victoria, o aynı çözümü güç ve dışa kapalı insan oluvermişti. Ne ki Dolores, artık kendisini olayın uzağında görüyordu. Disiplinli davranmaya alışkındı. Üst ranzaya çıktı, uzanarak okuyabilmek için kendisine ışık ayarladı. Victoria ile beş konuğu masa başına geçtiler. Alçak sesle konuştukları için dedikleri anlaşılmıyordu. Mırıltı olarak duyulan sesler, kulağına ninni gibi geliyordu. Beklenmedik bir ses olduğu zaman sıçrayarak uyanıyordu. Birisi kalkıp mutfağa gittiği, tencerelere filân değdiği zamanlar olduğu gibi. Öyle durumlarda, gruptakileri incelemeyi sürdürüyordu. Victoria'nın onlara, defterindekileri okuyuşunu ve onların da harıl harıl not tutuşlarını görüyordu. Bir kız, sırtı ona dönük olarak oturuyordu. Lâmbanın ışığı, onun karşısında oturan iki oğlanın yüzünü aydınlatıyordu. Birinin, kızıla çalan sakalı vardı, İrlandalı gemicilerinki gibi. Öteki, esmer ve sıskaydı. Yüzü profilden çok güzeldi. Kalın bıyıklıydı. Aralıksız sigara içiyordu. Onlara bakmamaya gayret etmeye başladı. Onları görmek, kendi dağılmış grubuna çağrışım yaptırıyordu. Üstelik bıyıklı genç, dış görünüş bakımından Enrique'e oldukça benziyordu. Bunların yakında öleceklerini düşünmek, göğsünün orta yerinde derin bir sızı yarattı. Soluk almakta güçlük çekiyordu. Bu gençlerin; sömürücülerin haksızlığı, canavarın acımasızlığı ve kurulu düzenin vahşiliğinden ötürü boynu bükük olarak yaşayanları kurtarmak istedikleri için ölüme hüküm giymiş olmaları, ona çok büyük bir haksızlık olarak gö-

züküyordu. Yoksa aşırı gözüpekliğin mi bedelini ödüyorlardı canlarıyla? Neden ölümü bekleyerek yaşamak zorundaydılar? Başkalarının gerçek bir yaşam sürdürebilmeleri, umutsuz bir yaşamın artıkları olmaktan kurtulabilmeleri için mi? Kendisi -ki o da umutsuz bir yaşamdan arda kalmıştı- tüm benliğiyle bu genç insanların uğraşı zaferle bitirmelerini istiyordu. Peki neden diğerleri bunların ardından gelmiyordu? Nasıl oluyordu da bir sineği bile öldüremeyen bunca insan; izleyici olarak kalabiliyor, kılını bile kıpırdatmıyor ve üstelik bu genç insanların işkenceden geçirildiklerini, doğrandıklarını öğrenince hoşnut bile olabiliyordu?

Yine başlamıştı düşünceler onu boğmaya. Bine dek saymaya girişti zangır zangır titreyerek.

«Burada bağırmamam gerek; ya birden ağlamaya başlarsam! Keşke annem dua etmeyi öğretmiş olsaydı, dua etmeyi bilen kimse de tanımadım.» Şimdi bunu düşünmesine kendi de şaşırdı ama, tuzağa düşmemek için saymayı sürdürdü. Az sonra derin bir uykuya daldı. Çok yorgundu. Bir kumsalda koşmayalı ne kadar olmuştu, ne kadar?...

Ertesi sabah kahvaltıyı o hazırladı. Koynunda Ben ile uyuyan Victoria'yı uyandırdı ve dışarı çıkacaklarını, ta deniz fenerine dek gideceklerini söyleyerek acele ettirdi. Victoria uyandırılmasına karşı çıkmadı. Ne ki dünkü coşkusunu koruduğu halde, akşamki söyleşiden ötürü kaygılanmış gibi gözüküyordu. «Her şeyin canı cehenneme!» diye düşündü Dolores, «her gün tepemize çıkan tüm rezilliklerin canı cehenneme!» Dışarı çıkınca o da kendini toparladı ve bir gün önceki o şaşılası sevinci yeniden duymaya başladı. Kumdan değil, milyonlarca küçük midye kabuğundan oluşan kıyıda yürüdüler. Birbirlerine avuç avuç midye kabuğu atıyorlar, isabet almamak için kaçışıyorlardı. Bir ara Victoria

yere çömeldi, eldivenli eliyle bir avuç midye kabuğu aldı ve kısa bir süre inceledikten sonra cebine boşalttı. Sonra ayağa kalkıp Dolores'e yetişmek için koştu. Yetişince elini Dolores'in omuzuna koydu ve sordu:

— Sana bir zooloji dersi vereyim mi?

— Hayır, diye bağırdı Dolores. O hayvanlara ait hiçbir şey bilmiyorsun. Garantı kafadan atacaksın. Eğer zooloji ile kafamı ütülersen, ben de sana şiir okurum!

— Ben her iki konuda da uzmanım, dedi Victoria yüksek sesle. Ardından, anlaşılmaz terimleri ve anlamları sıralamaya girişti. Dolores onun ağzını eliyle kapatarak konuşmasını engelledi.

— Kabul, kabul, diyerek yenilgiyi üstlendi Victoria. İlk geldiğin zamanki gibi görgüsüzsün. Bir odaya köstebek gibi kapanmışken nasıl oluyor da şiir yazabiliyorsun?

— Ben tutup denizi anlatmıyorum; öyle bir şeye kalkışsam, yüzde doksanı yapmacık olurdu.

— Deniz sözcüğünü hiç kullanmıyor musun?

— Kullanmaz olur muyum? Aynen; cehennem, sinek ya da bilmem kimin kolu, örneğin senin kolun, sözcüklerini kullandığım gibi. İnsanın iletmek istediği anlamı verebilmekte en uygun düşen sözcüğü seçmesi gibi bir şey.

— Dur bakalım, diye bağırdı Victoria ve koşup eliyle Dolores'in ağzını kapattı. Madem benim ders vermemi istemedin, şimdi sen de bana vermeye kalkışma!

Koştuğu gibi oldukça yüksekçe bir kum tepeciğinin arkasında kayboldu. Az sonra, kemik rengindeki kumların ardından ayakları gözüktü. Dolores katıla katıla gülüyordu. Eğilip bir avuç midye kabuğu aldı ama, at-

maktan vazgeçti. O da gitti kum tepeciğinin arkasına. Victoria, kollarını göğsünde kavuşturmuş, kafa üstü duruyordu.

— Yoga, dedi hınzırca gülümseyerek, iyi aile kızı olduğumu unutma!

— Şimdi anlıyorum zenginlerin neden her şeyi tepeaşağı gördüklerini.

— İşte orada yanılıyorsun her zamanki gibi. Böyle dikilirlerken, yapacakları santranç hamlelerini daha güzel saptıyorlar. Hemen hemen hiç yenilmiyor olmalarının nedeni de bu. Zamanları ve deneyimleri var.

— Yenilmiyorlar şeklinde konuşmasan iyi olur; uğursuzluk getirebilir...

— Yine de, onları mat edenlerin hep aynı hamurdan yoğrulmuş başkaları olduklarını biliyoruz, değil mi?

Deniz fenerine varana dek uzun süre yürümeleri gerekti. Fener, alçak ve kaba yapılıydı. Yüksek bir kayanın tepesine kurulduğu için bütün sahilden görülebiliyordu. Taşları oyarak yapılmış daracık basamaklarla çıkılıyordu fenere. Yukarı varıldığında karşılaşılan manzara soluk kesecek güzellikteydi. Masmavi deniz, bulutsuz gökyüzünü yansıtıyordu.

Fenerin tahta kapısını açmak için boşuna uğraştıktan sonra, beton duvara, siper almakla yetindiler. Pencerelerin paslı çivilerle çakılmış olması, terk edilmişlik izlenimini güçlendiriyordu. Çevrelerine biraz bakınınca, geldiklerinin karşı yönündeki ve içine oturan olmadığı uzaktan bile belli olan küçük bir eve doğru giden basamaklar gördüler. Öncekinden daha geniş olan bu basamaklar aşağı doğru iniyordu. Kalkıp basamaklardan aşağı doğru yürümeye başladılar. Kayalığın

bu yüzünde rüzgârın etkisi çok azalmıştı. Eve yaklaşınca, ondan geriye fazla bir şey kalmamış olduğunu gördüler: Bir oda iskeleti, çökük bir döşeme ve uzandığı yükseklikte havada asılı kalmış olan bir tahta merdiven. Victoria duvarların arasından masmavi gökyüzünü görebiliyordu.

— Yakında hepimiz buna benzeyeceğiz; tanıklık yapan kemik yığınları...

Bunları, yürüyüş boyunca koruduğu şakacı havayı bozmadan söylemişti. Onun böyle bir konuda bu denli hafif bir havada konuşması çok tersime gitti. Patlayan bir tabanca gibi bağırdım:

— Ne dedin?

— Kızma, dedi. Başını ağır ağır çevirip bana baktı. Bir komitede üye filân değiliz, ha? Eninde sonunda hepimizi öldürecekler .Ölümün sözlerinin ne olacağını biliyorsun sen de...

Neden böyle kayıtsız bir şekilde konuşmayı sürdürüyordu? İlle de gerekli miydi yarayı deşmesi?

— Sanki kendin bilmiyorsun, diye yanıtladım kısaca. Der demez pişman oldum ama, artık olan olmuştu. Doğru değil miydi sanki? Kendi iki ölü insanımdan ötürü içimde yaşattığım kara gururdan birtürlü kurtulamadığımı gördüm o an. Onları bir çeşit onur işareti olaak mı taşıyordum?

Victoria basamaklardan birine oturdu ve denize bakmaya başladı. Bu, onun az sonra sakin ve alçak sesle konuşacağını gösteriyordu.

— Diyelim ki sen haklısın, ben haksız. Benim demek istediğim, sonunda yenilecek olanların bizler olacağıydı. Anne-babalarımız da değil, çocuklarımız da. Yalnız biz! Ama ne şanssızlık! Andrés mesleğinde çok

ilerleyecekti. Kuşkusuz ben de. Juan Pablo büyük bir matematikçi olacaktı. Toni de, onun kadar olmasa bile. Delia'nın ne becerikli olduğunu aklının ucundan geçiremezsin. İnşallah ilk sergisini açmaya yetecek kadar zamanı vardır.

Tanımadığım adlardan oluşan listeyi okumayı sürdürdü. Öyle sanıyorum akşam gelen gençlerdi çoğu. Verecek bir yanıtım olmadığı için kızmıştım.

— Peki ya ben?, dedim sonunda tersce.

— Sen mi? Düşüncelerinden sıyrılıp bana baktı. Sana n'oluyor?

Gerisin geriye döndüm, sahile inmek için merdivenlere yürüdüm. O zaman arkamdan yetişti, kolumdan yakalayarak yüzüne bakmaya zorladı.

— Sen belki de savdın sıranı, anlıyor musun? Seni düşünmedim çünkü senin adını yaşayanlar listesine alıyorum. Kızma lütfen. Yıllardır ilk kez seninle bu şekilde konuşuyorum. Yaşamak istediğimi, boş yere ölmek istemediğimi ve oturup beni öldürmelerini beklemediğimi anlamanı istiyorum. Ne ki bu düşünce çıkmıyor kafamdan; aynen Andrés'in de kafasından çıkmamış olduğu gibi. Övünmüyorum, korkuyorum. Böyle konuşmanın beni nasıl etkilediğini sanıyorsun?

Soğuktan kızarmış yanaklarından aşağı gözyaşları iniyordu. Birbirimize sarılmış olarak ağlıyorduk ama bundan utanç duymuyorduk. Öyle ya, belki de soğuktan akıyordur gözyaşlarımız...

— Eğer bundan canlı çıkarsak, diyen Victoria'nın sesini kulağımın hemen içinde duyuyorum, çok hüzünleneceğiz. Çünkü yine de kaybeden biz olacağız. Bunu sen kanıtlayabileceksin.

Aşağı inerken bir kez daha başladı kendi kendiyle konuşur gibi konuşmaya.

— Bunları asla söylemeyeceğiz, oldu mu? Asla; hiç kimseye. Ne ki biz biliyor olacağız. Aramıza yağmur gibi yağan çoluk çocuklar gibi sonunda kazanacağımıza inanmak korkunç bir şey. Ölümü kazanmak, o kolay. İnsan her an öldürülebileceğinin bilincinde olursa o an geldiği zaman kendini kandırılmış görmez. Her gün vurulan çocukların yüzlerindeki anlam ne biliyor musun? Şaşkınlık. Andrés'in babasıyla bu konuyu çok konuştuk. O, her defasında, Andrés'in yüzünde gördüğü huzuru anlatıyor. Oysa bu çoluk çocuklar kendilerine hiçbir şey olmayacağına inanıyorlar -aynen TV dizilerinde olduğu gibi. Ne ki yaşadığımız şeyler TV dizileri değil.

Yanıt vermedim. Dediklerinin tümü, kendi deneyimlerime tıpatıp uyuyordu. Öyle bir durumdaydım ki bir yandan unutmak isterken, öbür yandan intikam peşinde koşuyordum. Kuşkusuz olur şey değil. İntikam isteği yaşadıkça unutmak olanaksız. Enrique için o beyaz yola yatıp alnımı yere dayadığımda kendimi anımsamaya çalışmıştım. Ya da hastanede, tekmelerden parçalanmış ve serum takılmış bir halde uyanarak her şeyi beyaza bürünmüş gördüğüm zamanki görüntümü bulup çıkarmalıyım kendimden. (Beyaz duvar, beyaz yatak, beyaz hemşire, beyaz ayakkabı, beyaz bandaj -ya da beyaz deli gömleği...) Ve uyanır uyanmaz aklıma gelen ilk düşünceyi: yavaş yavaş, y-a-v-a-ş y-a-v-a-ş. D-o-ğ-d-u m-u? N-e z-a-m-a-n? Nasıl giderek artan bir çıldırma duygusuyla karnım kaç aylıkken hastaneye götürüldüğümü düşünüşümü... Eğer Enrique değilse, kim getirmişti beni oraya? Ve görüyorum böylelikle, ansızın ve cam gibi saydam olarak, hapisanedeki o odayı. Bayılıyorum. Kaç kez bayılmıştım o hastane salonunda? Hemşire kaç kez söylemişti hep tam ayılmış gözükürken yeniden komaya girdiğimi? Bebek mi? Vah vah zavallı kızım. Öylesine küçüktü ki, nerdeyse her şeyi ye-

rindeydi... Sonra elimi avucuna alıyor. Ne zaman orada, o beyaz salonda oluş nedenimi düşünmeye çalışsam; ortaya çıkan o işkence odası oluyor ve boşlukta akıp gidiyorum. Bir çeşit kendimi savunmak oluyor o boşluğa sığınmam. Bedenim yeterince güç kazanarak tünelden ayrılma zorunda kalana dek olan hep buydu. Hemşire sıska ve kaygılı bir kadın Ne ki elim onun avucunda olarak kanlı tünelden çıkıyorum. Avuçları sevgi doluydu. Salona başka biri girdiği anda elimi, avuçları yanmış gibi bırakarak uzaklaştığı halde. Yine de ellerim buz gibi, kimse ısıtamaz onları.

Otobüs tıslayarak son durakta durdu. Şoför, yönetim yerine seyir raporunu vermek için ayağa kalktı, gerindi ve indi. Arkama baktım. Hiçbirinin binişini görmediğim altı yolcu oturuyordu.

Ne saçmalık Victoria'yı o lüks daireden götürdüklerinden sonra neler olduğunu bu gün akşamüstüne dek öğrenememiş olmam! Montevideo'dayken, onun hapiste olduğunu duymuştum -arkadaşlar telefon ederek hava kötü olduğu için gelmememi söyledikleri zaman. Pencereden dışarı bakmış, kobalt mavisi gökyüzünü görmüştüm. Kötü olan hava bu muydu? Evet, yeniden haber alana dek yola çıkmayacaktım. O zaman, belkemiğim boyunca bir ürperti dolaştı. Yeniden aramadılar ve içimdeki karanlık büyümeğe başladı. Sonunda, Victoria'nın kaybolduğunu doğruladılar. Yani, hapiste olmaktan da kötüydü durum. Kayıp. Irene olayın ayrıntılarını anlatırken gözlerimin önüne Victoria'yı, korkunç bir dehşetin, hiçbir yatışma umudu olmadan onu nasıl kaplamış olduğunu getirdim. Acaba babası anlamış mıydı o paketi almalarını sağlayarak kızını kendi eliyle ölüme mahkum etmiş olduğunu? Bulaşmayarak kendi paçasını kurtarmak mı istemişti? Nereden bilinir ki? Victoria'nın onu savunuşu geliyor aklıma. Ve

adam yine de, ciğeri beş para etmez biri gibi davranmıştı. Baba oğul, aynı bokun soyu idi! Ne ki hiç değilse tek bir kişi onurlu insanlara yakışır biçimde davranmıştı o evde. Yine de Elena'nın nasıl olup da kocasını ve oğlunu suçlayarak o lüks daireyi terkedip, San Martin Sokağı'ndaki o izbe kovuğa taşınmış olduğunu birtürlü anlayamıyorum. Akıl almaz bir şey! Bir yanda Irene; sahilde bir eve kapanmış, Santiago'daki kayıp oğlundan haber bekliyor. Öte yanda Elena; Plaza de Mayo'daki çılgın annelerden biri olmuş. Ve nasıl unutabilirim Luisa'yı? Hele onların gerçek yerlerinin, birbirlerine en son yaptıkları son derece yerinde alışverişleri anlattıkları görkemli çay salonları olduğunu bilirken!.. (Onların her birinin, sömürgecilik devrinden kalma bir melek heykelciği için ya da taştan bir kızılderili eşyası uğruna, kilometrelerce yol katedebilecek yaratılışta olduklarını düşününce yeniden tepesi atıyor.) Onlar, zamanlarını boşa harcamak, yüzeyde kalmak ve gerçekdışı yaşamak için dünyaya gelmişlerdi. Eğer onlardan biri doğranır ve cesedi nehre atılırsa -şu sıralar çok moda olduğu gibi- kim olduğu boğazındaki yeşim taşlı, dağ kristalli altın zincirden anlaşılırdı. Hoş, bu biraz da Victoria'nın stili değil miydi? San Martin Sokağı'ndaki atölyesine ilk gittiğim zaman, pencereleri jiletle kazıyarak temizlediğini, üst katın duvarlarını kireçle boyadığını söylemişti. Yerdeki lekeleri gizlemek için kızılderili kilimleri yaymıştı. Mutfakta önceki oturanların bıraktığı şiltelerin yanına küçük, alçak bir Çin sehpası koymuştu. Bunları da bana sıkılarak göstermişti. Uşak giysileri içinde ve ellerinde birer kılıç olan bir melek resmini gösterirken, takılmamı önlemek için hemen eklemişti yanakları kızararak:

— Evden aşırdım, Quito'dan; ne güzel değil mi?

Resmi, şiltenin karşısındaki duvara asmıştı. Hlç-

bir özelliği yoktu bana kalırsa. Üstelik eski yüksek tabaka çevresinden birşeyler korumak istemesi hiç hoşuma gitmemişti.

Atölyenin alt katı ahır gibiydi ama üstü apayrı bir dünyaydı. Şilteye dizüstü oturdum, meleğe baktım. Varlıklı insanlar hep nasıl becerirler sığınacak bir şey bulmayı!

Evet, epey zaman aldı Victoria'yı anlamam ve verdiği bu tür ödünlerden ötürü hoşgörmem. Ona incir çekirdeğini doldurmayan şeyler için ne kadar katı davrandığımı düşündükçe utanç duyuyorum.

Irene'i yeniden görmek, içimde üzerine çizgi çektiğim bir bölgeyi ayaklandırdı. Onunla karşılaştığım zaman yaşadığım acıyı her düşünüşümde yüzümü aynı alevler kaplıyor. Bu konuyu Enrique ile tartışacak zamanı bulamadım. Oysa o, her tür insani ilişkiyi, en küçük bir bayağılığa düşmeden anlardı. Benim ani nefret bunalımlarımı, suskunluğumu ve anlamsız saldırganlığımı, kendimi dış çevreme açıklayamamın belirtisi olarak yorumlardı. Beni; bunların giderilemeyecek bozukluklar olmadığına, başka bir şey öğrenecek ortamda bulunmadığım için edindiğime inandırmak isterdi. İnanırdı bana, zavallı çocuk! Bana inanan ilk ve son insan? Enrique'i üzülmeden düşünmek nefir bir şey; onu o eşsiz kişiliğiyle şu anda başka bir yerdeymiş gibi düşünmek... Bana yaptığı en iyi şey, benim için yaptığı ilk şeydi: Beni, evdeki dondurucu boşluktan alıp, kahvedeki sıcaklığa götürdü. Ben içeri girince yerinden kalktı; arkadaşları da hemen saçma sapan söylentiler çıkardılar. Çekingendi, ilgiliydi. Diğerlerini bastırmak için bağıra bağıra konuşmazdı. Onlar gibi her işi yarına bırakmazdı. Öğretmenleri, aileyi, kurumları ve politik stratejiyi savunduğu için tanımayan birisi, onu devrimci olarak nitelendiremezdi. Benim kendime

olan güvensizliğimi gideren o oldu. Ben bile ayrımında olmadan, beni adım adım yeni bir konuma yerleştirdi. Kimsenin aklının ucundan geçmezken, benim gerçekten yazar olduğum belirginleşti ve buna kimse gülmedi. Ve işte oradan; huzur, değerbilirlik ve -nihayet- yaşamın anlamı doğdu. Tek pürüz, biricik oğlu için her şeye katlanmaya hazır olan ve tüm yaşamını, ona tehlikenin nereden geleceğini gözlemekle geçiren o aşırı koruyucu dul kadındı. Ve sonunda, kaçınılmaz son gerçek oldu. Ne ki o dalda da Enrique sihirbazlığını yaptı. Kadını yalnız bırakmadı. Kadıncağız arkadaşlarıyla iskambil oynamaya, sinemaya gitmeye başladı. Biz, bizdik; istese de, istemese de.

Yeniden merak etti: Kaç kez? Eğer Enrique'i seviyorsa, Irene'e nasıl böylesine yıldırım hızıyla bağlanabilmişti? Şimdi Enrique'siz bir yaşamı düşünemezken, neden kadın arkadaşları birbiri ardından çekilmez hale geliyordu? Duygularının oraya buraya dolaşmasını isteksizce düşündü. Duyguları her vardıkları yerde, onu çok rahatsız eden bir sağduyu tepkisine yol açıyorlardı. Geçici tutkular onu köleleştirirken Enrique'i sevmek, onu kurtarmıştı. Nasıl olabiliyordu bu? Bir kez daha Irene'i, onu o boş tiyatronun sahnesinde dolaşırken düşündü. Tüm dünya onun için uyarlanmışcasına, sıkılgalıktan uzak bir şekilde, nar kırmızısı çoraplarıyla ne kadar rahattı... O an, onun dışında kalan her şey gereksizleşmişti: Yaşamak, soluk almak, hareket etmek, her şey anlamsızdı eğer Irene onu görmüyor yeğlemiyor, beğenmiyorsa.

Ertesi sabah fakültede buluşmayı kararlaştırdık. Yok hayır, benim için zahmet olmazdı çünkü aynı gün dersim vardı zaten. Birlikte kahve içer miydik? Evet, onunla rektörün odasına gidecektim.

Geldiğimi zaman, fakültenin kapısında beni bekli-

yordu. Ne denli üşümüş olduğunu düşünmeye bile korktum. Fakültenin ön yüzü limana dönüktür. Daha ilerde, yanda, telörgülerle çevrili ve fenerlerin orada biten bir açık arazi var. Kırçıllı, lavanta mavisi bir kumaştan dikilmiş ve neredeyse bir buluzdan uzun olmayan manto giymiş olduğu halde buz gibi rüzgârdan hiç etkilenmemiş gibi gülümsedi. Onun oradaki varlığı öylesine uygunsuzdu ki... Yalnız iklimden ötürü değil, artık kesinlikle lüks bir otel olmayan fakülteye gireceğimiz için de. İçeri girer girmez, açık bölümlerde rüzgârın uğultusunu duyduk. O ise, bir zamanın otelinin kırmızı halısında yürürcesine kararlı adımlarla ilerliyordu. İçimden, bizim oğlanların onu görür görmez seslenmemeleri için dua ediyordum ama az sonra, avluların boşluğundan, onların toplantıların yapıldığı üst kat kafeteryasında olduklarını anladım. Olayların başlamasından bugüne, iki aydır, doğru dürüst tek bir dersi tamamlayamamıştık. Yavaş yavaş öğretmenler ve personel ipin ucunu bırakmaya başlamıştı ve rektörün odasında incın top oynadığına kuşkum yoktu. Genellikle kimsecikler olmazdı orada... Ne ki o, giriştiği hiçbir şeyin düşündüğü gibi olmayacağını aklının ucuna bile getirmediği için ve o gün olduğu gibi, olumsuz bir sonuç alsa bile kafasını asla takmadığından ötürü tasasız halini koruyordu. Yaşadığımız sıkıntılı ve karmaşık günlerde böyle biriyle birlikte olmak çok olumlu etkiliyordu beni. Bu eski otel, ona zevk veriyordu; ortadaki demir kapıyı tanımış, bahçedeki sütunların üzerindeki mermer yuvarlakların yerinde olmamasına üzülmüştü. Yıkıntılar arasından bir saray bulup çıkarmıştı. Az sonra ben de; boyaları dökülen duvarlara, camları kırık pencerelere, eğik demirlere ve kapalı geçitlere karşın aynı sarayı görmeye başlamıştım. Yukarda dikilip donduğumuz ve sarayı canlandırdığımız sırada, küçücük mantosunu

göğsünde sıkı sıkıya kapıyordu. Elinden tutarak rektörlüğe götürdüm onu; kimse yoktu doğal olarak. Omuz silkti ve merdivenlerden inmeye başladık. Mermer basamaklar ve trabzanlar sprey boyasıyla yazılmış sloganlarla doluydu. Bir ara arkamızdan bir grup genç yetişti. Hem merdivenlerden hızla iniyorlar, hem de çok canlı bir tartışmayı sürdürüyorlardı. Birisi kolumdan tutarak beni durdurdu ve bir şey sordu. Aklım Irene'de olduğu için duymadım bile. Bu arada onu gözden kaybetmiştim. Mutlak aşağı inmişti ama fakültenin içinde de, sokakta da bulamadım onu. Beni beklemediği için müthiş tepem attı. Hiçbir şey anlamamıştı demek! Onsuz nasıl yüzüstü kalacağımı kafası almıyor muydu?

Bir büyü sonucu gibi yeniden karşıma çıktı aynı öğledensonra. Lavanta mavisi mantosu ve nar kırmızısı çoraplarıyla, tam yaklaştıkları sırada, bulvarın ortasında duruyordu. Yalnızdı. Askerlerin hangi yönden geleceklerini ve nereden kaçılabileceğini saptamakla meşguldü. Bizim grup, Juan'ın evinden çıkarak, tiyatro binasında saklanabilmek için koşmaya başlamıştı. Günün görevi, beklentilerimizin üstünde gerçekleşmişti ve yürüyüşün en yoğun kesimi dağılmıştı bile. Şimdi gereksiz bir çatışmanın hiç yeri yoktu. Ben doğru ona koştum, kolundan yakaladığım gibi grubun içine çektim. Tiyatronun arka kapısına, dumanlar dağılmadan yetişmemiz gerekiyordu. Soluk soluğa ve dumandan yarı boğulmuş olarak vardık. Sahne arkasına giden koridorun yarısına gelene dek hiç duraklamadı. Orada duvara yaslanarak gülmeye başladı. Oysa bizler, onun iki katı yaştaymış gibi öksürüyorduk. Birden bir kolunu bana uzattı -şu anda gözlerimin önünde- yüzüme düşen saçları yukarı itti ve yanağıma bir öpücük kondurdu.

— Off aman, Dolores, canımı kurtardın!

Yanakları hem kor gibiydi, hem de buz gibi. «Mihrap gibi,» diye düşündüm, «inananların gelip, ruhlarını huzura kavuşturabilmek için alınlarını dayadıkları mihrap gibi.»

Sahneye girdiğimiz, soluğumuzu toplamaya başladığımız zaman ve o, birinin yaktığı şömineye doğru yürürken ben, birkaç saat içinde birisine böylesine tutulmanın nasıl olabildiğini düşünüyordum. Nasıl doğmuştu onu gözümün önünden ayırmama hastalığı? Niçin böylesine sınırsız bir beklenti içindeydim? Ve bunları düşündüğüm anda, yanıt bulamayacağımın da bilincindeydim. Daha önce de, kırk yılda bir, başka her şeyi sönük bırakan ani çarpılmalarım olmuştu ama kısa zamanda, başladığı gibi kolayca ve sanki aksi halde yaşamam olanaksızmış gibi geçivermişti. Zoraki olmayan bu duygudan fazla bir şey beklemediğimin bilincindeydim. Ne garip! Sanki yalvarmanın kendisi bile yeterliymiş gibi. Yaşamımdaki sürekli yoksulluğun, tekdüzeliğin sonucu olabilir miydi böyle ani çarpılmalara kapılmam? Irene'in Buenos Aires'e derhal döneceğini, özellikle Montevideo'daki durumun kötülüğünü düşünerek, biliyordum; sonra turnelere çıkacak ve onu bir daha görmeyecektim. Ne ki bana, onu tanımış olmak yetiyordu. Irene'in olduğu yerde hareket vardı; oysa benim dünyam isteksizlik üzerine kuruluydu. Alışılmış dışı her şey içinde, kendi bahçesindeymiş gibi rahat davranıyordu. O beceriye bugün de sahip ya! Buna hiç kuşkum yok! Öğledensonraki o birkaç saat, bunca korkunç yılın gözümün önüne günışığı gibi serilmesine yetti. İnanılır gibi değil! Burası, bu serilip ölü gibi yattığımız yer, aniden aydınlanıverdi yeniden. Yaşamımın katastroflarını cansız mezarlar gibi değil, kıvılcım saçan şeyler olarak görmeye başladım. Bir an için, cehennemin, geçici bir cennetten da-

ha iyi olduğuna inandım. Ne olursa olsun her şey, geçici bir cennetten iyidir; her şey.

Bir kez daha sıkılgan ve kendine güveni olmayan biri izlenimi mi vermiştim acaba? Şili'de oğlu ile ne denli karşılıklı yakınlık duymuş olduğumuzu söylemeye neden cesaret edememiştim? Bana öyle geliyor ki bu konuya bir mektubumda değinmiştim ama, söyleşimiz sırasında hiç sözünü etmedi. Mutlak öyle çok mektup alıyordur ki hiç okumadan çöp sepetine atıyordur zahir. Hoş, şimdiye dek hiçbir zaman oğlu konusunda yeterince konuşmadık ya... Soruna değinmekten kaçınmıyordu ama, varlığını açıkça kabul da etmiyordu; konunun güncelliği her an belli olduğu halde ve iyi umutlarının, oğlunu kötülüklerden koruyacağına inanmasına karşın. Bunlar, güçlü ve yoğun umutlardı; öyle Enrique'in annesinin oğlunun salınması için kilisede yaktığı saçma sapan mumlar gibi değil. Oğlanı anımsıyorum çünkü o da Enrique gibi sessiz ve görünüş bakımından zayıftı. En azından, o kafa karıştırıcı ve olaylı hafta sırasında Şili'de gördüğüm kadarıyla. Ölçülü davranışlarında sürekli olarak sıcak bir yan vardı, mutlak annesinden kalma; konuşmadığı zaman bile varlığı belirgindi, güven verici ve destekleyici olarak. Tıpkı Irene gibi. Ne ki annesine hiç benzemeyen bir yanı, zaman zaman kendisini düşlere ve ilgi dağılımına kaptırmasıydı. Bu hali ise onun soyutlanmasına neden oluyordu. İster istemez miydi yoksa bundan belirli bir doyum mu sağlıyordu? Belki de bu 'yeryüzü ile cennet arası gezintiyi' bilerek yapıyordu, politik gençlerde görülmeyen bir romantik çekiciliğe sahip olmak için. Benim için çözümü güç bir gizemdi bu oğlanın politikaya atılma nedeni. Ne zevkleri, ne de eğilimleri, hiçbir şeyi, onun politikaya ilgi duymasını açıklayabiliyordu; oysa Irene'inkinden çok daha köklü bir politik tavra sahipti. Öyle ki,

duygu hallerine önem vererek ve içeriği belirsiz bir özgürlük anlayışı ile kendi değişmezliğini savunarak politik yönünü çiziyordu. Annesinden söz ederken hafifçe gülümserdi. Ne ki onun parlak ve kaypak kişiliğinden etkilenmiş olmayı nazik ama kararlı şekilde geri çevirirdi. Sorulara yanıt verişinin doyurucu ve inandırıcı olması, onun, arkadaşları üzerinde belirli bir etki kurmasını sağlamıştı.

Santiago başlı başına bir festivaldi. Hepimiz, en uzak köşedekiler bile, orada buluştuk. Ölülerimiz, hapistekilerimiz ve kayıplarımızdan oluşan listelerimiz son derece kabarık olduğu halde, toplantıdaki iyimserliğimiz azalmadı. Yeraltında yaşamaya alışkın olan bizler için sokaklarda açıkça gruplar halinde dolaşmak, bir ağızdan bağırmak ve şarkı söylemek akıl almaz bir şeydi. O an için işkence ve ölüm yeryüzünden silinmişti. Yeni bir çocukluk yaşarcasına, halkalar halinde dönerek dans ettik. Bize en inanılması güç gelen şey, kendimizi tüm bir kent, sanki hükümetin ta kendisi, bütün bir halk gibi duyumsamamızdı. Uğruna ölünmeye değerdi. Şimdi bunları düşünürken, bizi kim bilir kaç kişinin nefretle, ilk olanakta intikam almak için sabırsızlıkla bekleyerek izlediğini hiç aklımıza getirmemiş olmamıza şaşırıyorum. (Bu zevki tattılar da kimsenin daha önce böyle bir intikam almamış olduğunu itiraf etmek gerek; hiç değilse böylesine büyük bir patlama gibi...) Özgürlük aklımızı başımızdan aldı; kışkırtıcı ve meydan okuyucu olduk. Şimdi neden anımsıyorum o adamı ve tipik köklü aileden gelme o çok iyi giyimli üç kadını? Onları çember içine almış ve sloganlar atarak dans etmiştik. Neden gözümün önünden gitmiyor onların ölü gibi beyaz yüzleri ve sıkılı dudakları? Çok geç Şili'ye koşup gelen ve ülkenin yeni geleceğinde zevkle fütursuzca pay sahibi olmak isteyen bu yabancılar lej-

yonundaki coşkuyu önlemek olanak dışıydı. Ama onun oğlu böyle değildi. Onu her gün kongrede görüyorduk ve bizleri, bir lafı etmeden önce iki kez düşünmeye zorluyordu. O duyduğu zaman, saçma sapan şeyler konuşmaya utanıyorduk; çünkü yalnızca başını sallıyor da olsa, ya da kaygılı bir gülümseme de takınsa, onun gülümsemesinde, bizleri düşünmeye yönelten, yapmak üzere olduğumuz yanlışı engelleyen bir şey vardı. Bunca haykırış arasındaki tek sessizlik olmak, ona avantajlı bir durum veriyordu. Kentin birdolu kışkırtmacı ile kaynadığı o günlerde, sokağın köşesine önden giderek bir tehlike olup olmadığına bakan kişi olması, ona özel bir yer kazandırıyordu. Tek tük tabanca sesleri duyuluyor, dükkanların hızla demir kepenklerini kapattıkları işitiliyordu. Yerlerde insanlar yatıyordu -ölü? Yaralı? Ve eğer tehlikeli bölgelerdeyse, kimse dönüp bakmıyordu. Ve bizler hoplayıp zıplayarak dans ediyorduk körü körüne, devrimin zaferini kutlamak için. Neydi oğlunun adı? Adını çıkaramıyorum. İnsan biraz düşününce, ogünlerde onun düşüncesizce davranmış olamayacağını anlıyor; özellikle, hamile karısını koruması gerektiği göz önüne alınırsa. O büyük katastroftan sonra bile... Ve burada işin içine, o boyuttaki her katastroftan sonra başına buyruk devreye giren rastlantı karışıyor. Vurulanlar, tutuklananlar, işkenceye alınanlar, yeraltına girenler. Ne garip onları şarkılar söyleyerek danslar ederkenki halleri dışında kafada canlandıramamak -hem de ateşler içinde ya da barbarların panzerleri devriye gezerkenki Santiago'nun tam ortasında!.. Yeraltının, önceden düşünemediğimiz boyutlarından biri daha...

— Kimseye ilişkin hiçbir bilgi yok, dedi Irene, tümüyle habersiz kalmak nerdeyse daha iyi, en azından ilk günlerde. O zaman kişi, telefon ve telgrafın hapı yutmuş olduğuna inanıyor, içerdeki insanların değil.

— Telefonlar çalışmıyor mu?

— Her şey kesik. Telefonlar, telgraflar, haber ajanslarının teleksleri. Yalnız radyo bazen işe yarıyor. Radyocu amatörler de. Bunlardan biri, dün beyaz mendil gösteren iki öğrencinin nasıl vurulduğunu anlattı. Biri Bolivyalıymış. Taşrada, kuzeydeymişler.

— Darbe olduğunda Santiago'da mıydı oğlun?

— İnşallah oradaydı diyorum. Bir de öyle olduğuna güvenebilsem! En çok, darbeden önce Concepcion'a geçmiş olmalarından korkuyorum; çünkü taşrada adamların hiç pardonu yok. Saçmalamaya başladım yine, adamların Santiago'da pardonu var mı sanki?! Endüstri bölgelerinde gerçek kan gölleri oluşmuş deniyor.

— Ben yalnızca futbol stadyumunu duydum, içine birdolu insanı tıkıyorlarmış. Yakalananlar için oraya götürülmek daha iyi, en azından dışarda bir yere tıkılmaktansa. Stadyuma tıkılı bunca insana ne yapabilirler ki? Eninde sonunda onları salmak zorundalar.

— Ben onları hiçbir durumda düşünemiyorum, dedi Irene az sonra. Onların halini kafamda canlandırmak istemiyorum kısacası. Onları, beni havalanında uğurlarken düşünmeyi yeğliyorum.

— Ne gün ayrıldın Santiago'dan?

— İki gün önce.

— Ama ne isabet!

— Iskadan isabet, çünkü o zaman orada olmayı yeğlerdim, burada beklemekten ölmektense. Orada ayak altında olurdum ama hiç değilse birlikte olurduk. Uçak kalkana dek nasıl el salladıkları, telörgüye tırmanmış halleri gözümden gitmiyor. Kızın telörgüde yükselmesine yardımcı oluyordu. Kızın artık belli olmaya başlayan karnı tellere sıkı sıkıya dayalıydı. Böylelikle iki eli de boşta kaldığı için, her ikisini de sallayabiliyordu.

Bana çok yürekparçalayıcı geldi bu görüntü, nedendir pek bilmiyorum. Belki de kızın hep öyle hafif hüzünlü gülümsemesinden, oğlumun da giderek daha az yediği ve uyuduğu için avurtları içine çökmüş olduğundan ötürüdür.

— Eğer bütün gençler, senin çocuklarını tanımladığın gibi olsalardı darbe başarıya ulaşamazdı.

Irene güldü.

— Bilmiyorum, belki de ben biraz abartıyorum. Son günlerde her şey öylesine karışmıştı ki... Bir yandan dehşetli bir iyimserlik, öte yandan aynı dehşette bir yergicilik.

— Ben aynı izlenimi edinmedim Santiago'da.

— Sen ne zaman oradaydın?

— Yaklaşık bir buçuk yıl önce.

— Ha evet, bana yazdığın o coşkulu mektubu anımsıyorum. Nasıl olacaktı ki? O zamanlarda her şey çok ayrıydı.

— Mektubu Bogotá'da mı aldın?

— Hayır, peşimsıra Boston'a gönderildi. Çok sevmiş ve gördüğüm her arkadaşıma okumuştum. Coşku dolu olması bir yana, atılan tüm yanlış adımlara karşın durumun oldukça durağan olduğunun güzel bir incelemesiydi. Etkilenmeyen tek kişi Antonio oldu; çünkü o, işinden başka hiçbir şeyden etkilenmez.

— Nasıl biri Antonio?

— Tanımlamak için yeterince özgün yönleri olmayan biri, diye yanıtladı Irene bir an düşündükten sonra, ne ki yine de görünmez sayılacak denli belirsiz biri değil. Açıklayamıyorum. Onu en ayrıntılı tanımlayabilecek kişi belki de Luisa.

— Niçin Luisa da başka biri değil?

— Buenos Aires'te bizim yanımızda kaldığı zaman görmüştü onu.

— E öyleyse sen, yakalandığımız geceden sonra Luisa'yla görüşmeyi sürdürmüşsün?..

— Evet ama çok ender. Zaman zaman yazışıyoruz da. Sözünü ettiğim o iki gün süresince, aynen şimdi seninle yaptığımız gibi konuştuk. Sonra onun izini yitirdim; sana demiştim ya Lyon'da olduğunu bile bilmiyordum diye. Üstelik ben gezip durdum. Luisa ise senin tersine, kişiyi arayıp bulanlardan değil.

Luisa'nın evinde yakalanışları, Irene'in üzerinde beklenilebileceğinden daha çok iz bırakmıştı demek. Dolores'in kendisinin anımsadığından daha fazla ayrıntıyı aklında tutması inanılır gibi değildi. Örneğin Dolores, Amerikan beziyle kaplı koltuklardaki yastıkların ne denli yumuşak olduğuna hiç dikkat etmemişti. Yine, Luisa'nın yemek salonundaki iskemlelerin duvar boyunca sıra sıra dizili olduğu da gözünden kaçmıştı, aynen birer uçları sarkan kornejler gibi. Oysa bu kadının yanında oturduğu zaman, içinde birşeylerin yükseldiğini ve onunla Enrique'e bile söylemediği uzun, alçak sesli bir söyleşiye giriştiğini anımsıyordu. Kadın ona, kendi yaşamının gizli ayrıntılarını açmıştı. Bu kadın, başkalarını dinlemeye gelince karşısındakini büyüleyebiliyordu. Onun öyle yumuşakça, yüreğinin tümüyle ve bir insanın ilgi gereksiniminin tümünü karşılayacak bir dikkatle bakmayı sürdürmesi için sonsuza dek konuşabilirdi. Eğer Luisa'nın bir çılgınlık belirtisi gibi görünen masaya çıkma sahnesi -ki bu Dolores'i hiç şaşırtmamıştı. Luisa'nın repertuarında bu tür beklenmedik numaralar olduğunu bildiği için- araya girmeseydi, gözlerini asla o anlayışlı yüzünden ayırmazdı. Ne ki Luisa'nın çılgınlığının bu kez nedensiz olmadığını anında anlamıştı. Terslik neredeydi? Komiserin öbür odanın

kapısında belirdiği anda tüm bedenini bir ürperme dalgası kaplamıştı. Nereden gelmişti Komiser? O zaman, Luisa'nın, bu adamın partiye katılmasının, olabilecek en iyi suçsuzluk kanıtı olduğunu söylediğini anımsadı. Ama Komiser'in yüzündeki anlamı görünce, titizce hazırlanan gecede bir aksaklık olduğunu anlamakta güçlük çekmedi. Her şeyin gerçek bir ciddiyet kazandığı ve herkesin üzerine düşen sorumluluğun tümünü yüklenmesi gerektiğini gösteren günün gecesi... O an, Luisa'nın dairesinin dış kapısındaki kilitte dönen anahtarın sesini işitti. Hemen ardından Juan, bembeyaz bir tüzle içeri geldi. Bunları artık düşünmek istemiyordu. Ama nerdeee... Yeniden mi görecekti o sahnenin tümünü? Yok, hayır! Eğer onu, belleğin başıboş kovalamasından kurtarabilecek bir allah varsa, önünde diz çöküp yalvarmaya hazırdı. Ona unutma mutluluğunu tanıyabilecek kim vardı? Kurtuluş yoktu belli. En iyisi kamerayı o sahnede, Komiser'in Luisa'ya masadan inmesine yardımcı olmak için elini uzattığı yerde netleştirmek. Luisa adama ters bir bakış atmış, uzatılan eli tutmadan masadan aşağı atlamıştı. Komiser'in çıkık elmacık kemikleri üzerinde koyu bir kırmızılık, bir an için belirir gibi olmuştu. Son zarlarını attığını anlamıştı adam. Luisa onu asla bağışlamazdı; kendi evinde, kendi partisinde, kendi küçük arkadaşlarını yakalamak ha!.. Komiser belki de o an; bir daha bu evde başucunda Siyam kedileri gerinirken ve karşısında Luisa -üzerinde açık leylak rengi ve beyaz geceliği, elinde kahve taşıdığı gümüş tepsi olarak- dikilirken uyanamayacağını düşünmüştü. Evet, uykularını kaçıran grubu yakalamayı başarmıştı ama bunun bedelini, mutluluğunu yitirmekle ödeyecekti. Çünkü Luisa'nın ondan kopması, onun için düş evreninin, büyünün ve yalnızca Luisa'nın -çok iyi ve derinden öğrenmiş olduğu için- verebildiği zevkin

yok olması demekti. Dolores gözünün önüne, uzattığı el ile Komiser'i getirdiği zaman, o gecenin herkesin felaketi olduğunu anlıyordu: Luisa'nın, işe yarasın diye yatağa sokulan o zavallı adamın, Enrique'in ve Juan'ın. Hatta Néstor ile La Flaquita'nın da; çocuklarına bakmak için içinde yaşamak zorunda oldukları bu allahın cezası ülkede paçayı kurtarmış olmanın ne zevki vardı sanki? Irene'in bile. Dolores'e bir ara yazıp, o akşam politikaya uyandığını, oğlunun Şili'ye gitmesine neden olan devrimcilerle ilk kez orada tanıştığını anlatmamış mıydı? O Şili'de olduğu ve uğruna yanıp tutuştuğu kurtuluş cennetine kavuştuğu için, şimdi burda anası, bekleyişin ölümcül tutkusuna tırnaklarıyla yapışıp kalmıştı. Üstelik kendisi de şu anda büyük bir olasılıkla ölüydü; birçokları gibi, kimliği saptanamayan, nerede ve nasıl öldüğü açıklanmayan bir ölü. «Dün müydü, neydi, radyoda Mapocho Nehri'nde cesetlerin yüzdüğünü ve halkın sayılarını saymak için köprü korkuluklarından sarktıklarını söyledikleri zaman,» diye düşündü, «radyo sadizminin tipik bir örneği!» Hayır! Mapocho'nun kızıllığını görmek istemiyordu. Yeter artık bunca ölüm! Filmi geri sardı. Bunun yerine Luisa'nın masanın üzerinde verdiği söylev sahnesini bir kez daha görmek istiyordu. Bedeninin hâlâ biçimli ve gergin olması çok ilginçti. Askılı ipekli elbisesine lehimlenmiş gibiydi. Onun masaya çıkışını, kaymamak için bastığı yere özen gösterişini ve kim bilir hangi konuda söylev vermek için deli gibi dikilişini ilk gördüğünde az da olsa gülmeden kendini alamamıştı. Çocukken onun bu hallerine büyülenmiş olmasını şimdi aklı almıyordu. Yanında oturan artiste bakıp, onun şaşkınlıktan ağzı yarı açık olarak masanın üzerindeki gösteriyi izlemekte olduğunu görünce gülme krizi geçirmişti. Ne ki çok az sonra, gördüğü yüzde beliren kaygıyı algılayınca, onun bakışlarını izleye-

rek Komiser'i görmüştü. Anlaşılan Irene, bu trajikomedinin ardında çapraşık bir şeyi yattığını çabucak görmüştü. Oradan götürülürlerken neden kimliğini çıkarıp polislere göstermemişti? Adını söylemesi, Komiser'in derhal özür dilemesine yetecekti. «Onun yerine bizimle hapse girmeyi yeğledi,» diye düşündü kız, «bizimle gelmeyi seçti.» Bu karar, onun dayanışma ilkelerine mi giriyordu, yoksa serüven tutkusuna mı? Gerçekte hiçbiri çok fazla kaygılanmamıştı. Bu onların, geceyi cezaevinde geçirmek için polis minibüsünde ne ilk gidişleriydi, ne de son. Her ne kadar durum giderek daha güçleşiyorsa da, Luisa deneyimli bir kukla tiyatrocusuydu ve bu kez de gerekli ipleri çekeceğine kimsenin kuşkusu yoktu. Ayrıca her cezaevi konukluğu, yeni bir deneyimdi: Yavaş yavaş, ilk korkunun yerini, yiğitlik yapıyor olmanın derin duygusu alırdı. Acaba Juan görevini yerine getirecek zamanı bulmuş muydu? Dolores, polisin birini itirafta bulunmaya zorladığı zaman -şiddet deneyerek ya da ayakta tutma yoluyla- itirafçının her şeyi başından sonuna dek kafadan uydurması gerektiğini, kimsenin burnunun ucundan başkasını bilmediği için buna zorunlu olduğunu düşündü. Tutuklu genç kendi görevinin ne olduğunu biliyordu ama arkadaşının ne yapacağını, eylemin neyi hedef aldığını bilmiyordu. Davanın kalıcı sonucuna inanmak yeterli değil miydi yoksa? İnsanlar için hor görülmesiz, hak yenmesiz, baskısız bir başka yaşam. Yüreğinin dolup taştığını duyumsadı. Ne ki aynı anda, açık gökyüzü altında o bahçede dikildiği ve pişmanlıktan ter döktüğü zamanın anısını birtürlü atamıyordu. Ayrıca, çağdaş işkence yöntemleri öğretilenlerin, koyun ve inek dolu bu sakin ülkede bulunamayacağını düşündü. Babasının sürekli olarak sözünü ettiği Hakim Palau'nun yüzü, onu yatıştırıyordu. Hakim'in yüksek ve soylu bir alnı ve

canlı, araştırıcı gözleri vardı. Ağzından adalet çıkıyordu. Hayır, bu ülkede Hakim Palau gibiler oldukça, ateşten ok Uruguay'a düşmeyecekti. Üstelik karşındaki polis, seni mahalleden tanıyorsa, sana elektrikli işkence yapamazdı, değil mi? Bu düşünceler, polis arabası onu karakola götürürken içini yatıştırıyordu ama ürpertilerinin ardı arkası gelmiyordu. İşkenceye dayanabilecek miydi? Hayır, ilk elektrik şokunda, bildiğinden fazlasını söyleyecekti. Ölüme evet ama, acıya hayır. Durum onu gösteriyordu. Hiç kuşkusuz burada adı geçen ölüm, gerçekdışı, tümüyle düşgücüne dayanan ve romantik bir ölümdü. Yoksa hangi yirmi yaşındaki genç düşünürdü ölümü sağlıklı ve aklı başındayken? Dizini okşayan el, artistin eli, onu düşüncelerinden kopardı. Tam karşısında, bir yanında Enrique, ötekinde Juan olarak oturuyordu. Dolores öylesine kapılmıştı düşüncelerine ki, onun kim olduğunu ve orada ne aradığını anımsamak için gerçekten çaba gösterdi. Pastel rengi giysilerinin içinde bu Ortaçağ saraylısının, polis arabasında oturup, her çukur geçişte acımasızca sarsılışını görmek eşsiz bir olaydı. Şoförün minibüsü zevk için çukurlara soktuğu açıktı. Ne ki onun elinin sevecen okşayışı, gerçeğe geri dönmesine yetti ve onun sıcak, destek olucu gülümseyişini yeniden almaya başladı. Cezaevine girer girmez onu gözden yitirdi. Ötekiler, hücrelere tıkıldılar ve Dolores, nöbetçi polisin masasının önünde buldu kendini.

«Her şey o gelince başladı.» Aklına defalarca gelen bir düşünceydi bu. O gün için önceden kararlaştırılmış olan tek şey, öldürülen öğrencinin anısına yapılacak olan üzüntü yürüyüşüydü. Ve ansızın kendilerini, kanlı bir savaşın tam ortasında buldular. Tepeden tırnağa kadar silâhlanmış olan düşmanın, her zamanki gibi önceden düşünüldüğünden çok daha ayrımlı olarak, o

savaşı o gün başlatarak yönetimi ele geçirmeye kararlı olduğunu anladılar. Köklerini kazımaya hazırdı adamlar. Üstelik gençlerin, gerektiği anda birer intihar komandosu olabilecek denli düşüncesiz olduklarını da biliyorlardı. Bu garip, intikamcı ve iyilik meleklerini hedef alan yöntemli avın eninde sonunda başlatılacağının da bilincindeydiler. Tekdüzeliğin aptallaştırdığı, üzerine on **centavo** bile yatırılamayacak onbaşılar gibi gözüktükleri halde, her şeyi biliyorlardı. Kıyının bu yakasında iyilik melekleri olgun armut gibi düşmeye başlayınca, karşı yakada da aynı ateşli ve çaresiz savaş başlatıldı. Çaresiz mi, yanlış hesaplanmış mı? Bu durumda, yanlış yaptıklarını kabul etmemek çılgınlık olurdu. O Oysa Dolores bunu kabul etmiyordu. Yanlış yapmak, ateş edip ıska geçmekle eş anlamlı oldukça ve oyuna çok sayıda ölü girmişken hâlâ sorunu çözememekten söz edildikçe, yanlış yapmış olmayı asla kabul etmeyecekti. Ayrıca, yeterince uzun erimli olarak bakılırsa yanlış denilen şey, başarı da olabilirdi. Artigas* kendi zamanındakiler için katilin biri değil miydi? Bir katile ne zaman yiğit denileceğine ya da bunun tersine, kim karar verebilir? Dolores arkadaşlarının da yanlıştan söz etmesine izin vermiyordu. Çünkü, örneğin Néstor ve La Flaquita gibileri kendi dönekliklerini haklı çıkarmak için bu söze sığınıyorlardı. Néstor bırakıldığı zaman, kendi kendilerini inandırmak ister gibi, ikisi de hep aynı şeyi söylemişti. Evet işte, onlar da yanıldı, biz de. Ne vardı bunda? Olaya sakince bakılırsa, onlar için böyle konuşmak gayet akla yatkındı. Sık sık böyle konuştukça her türlü kuşkunun altında kalmaktan kurtuluyorlar, arkadaşları onlardan isteyecek başka bir şey

---

* Artigas, José Gervasio (1764-1850). Uruguay'ın bağımsızlığıyla sonuçlanan savaşın ilk ulusal kahramanı.

bulamıyorlardı. Bir büroya kapanıp evin yemek masrafına bile zarzor yeten bir parayı kazanmak Dolores için kesinlikle eziyetine değmez bir şeyse de bu, işin içine moruk yüzlü, rengi uçuk çocuğu katmadan bile, Néstor ile La Flaquita için böyle değildi. Dolores ne zaman buraya dek düşünse kafası karışıyordu. Onlara hem kızıp, hem de acıdığı için. Ve yalnız onlar da değil; böylelerinin sayısı kim bilir kaç kişiyi buluyordu. La Flaquita bürodaki işinden kovulunca bir butikte tezgâhtarlık yapmaya başladı. İçeri her giren olduğunda dehşetle açılmış gözlerle kapıya bakıyordu. Neyse ki Montevideo'da artık kimse hiçbir dükkâna girmediği için, elleri belinde olarak dikilip saatlerce vitrinin öbür yüzüne dalgın dalgın bakabiliyordu. Dolores birden, onları sokakta görüşünü anımsadı. Néstor kolunu onun omuzuna atmıştı ve ikisi de bezgin, uykuda gezer gibi gözüküyordu. Onları hain olarak görmüş olduğundan ötürü içi burkuldu. Neye karşı hainlik yahu? Hayır, onları yargılama hakkı yoktu. İşledikleri tek suç, yaptıkları tek yanlış, yaşamayı seçmeleri ve yeniden o açık avluda bütün gün ayakta, dayanılan ayağı tekme yemeden değiştiremeden, soğuktan titreyerek durmayı ve pis bir hücrenin beton zeminine yatmayı asla, asla istememeleriyken. Onları sokakta gördüğü günün gecesi birkaç arkadaşıyla buluştu. ve Néstor ile La Flaquita'dan hoşgörü ile söz etti. O zaman ona, fazla gevşek ve duygusal olduğunu, şiir yazan birisinden başka bir şey beklenemeyeceğini söylediler. İç çekti. Irene belleğin baş döndürücü derinliklerini açmıştı. Kaçınılmazdı öyle olması. Onu yeniden görmek büyük bir şok olmuştu.

Otobüs yavaşladı ve merkezdeki terminale girdi. Az sonra durdu. Şoför yerinden kalkmadı ve oturduğu yerin altındaki çıkınını aldı. Yeniden keyifle **matésini** içmeye başladı. Dolores indiği zaman başını çevirip bak-

madı bile. Oysa bütün yol boyu taşıdığı tek yolcu oydu. Kız şimdi kaldırımda durup serin akşam havasını içine çekiyordu. En iyisi, eve geç vakit gitmek diye düşündü. O zaman anne ve babası uyumuş olacak ve onu sorguya çekemeyeceklerdi. Hiç değilse bu cumartesi kurtulmuştu onlardan ve şimdi önünde içkapayıcı bir pazar kalmıştı, yapacak bir şeyi ve umudun zerresi olmadan geçirilecek bir pazar. Akşama doğru pansiyonuna dönmek için bir bahane yaratacak ve sonra bunları, bunların sefil varlıklarını aklının ucuna bile getirmeden beş nefis gün geçirecekti.

Meydanı çaprazlama geçmek zorunda olması, bu karanlıkta hiç hoş bir şey değildi. Parke taşlara yansıyan solgun ışıkta, onu durdurabilecek kimse gözükmediği için içi biraz rahatladı. Ordunun koyu kahverengi kamyonları bile yoktu. «Polis arabaları nereye gitmişlerdi?», şeklinde düşündü boş sokak ağızlarını görünce -Merkez Bankası'nın duvar girintilerine gizlenmedilerse eğer. Genel olarak yaptıkları bir şeydi bu. Oradan, hareket buyruğu geldiği anda ok gibi çıkarlardı. Sessizlik çok garip ve korkutucu geliyordu; kenti kötü ruhlar ele geçirmiş gibi bir duygu doğuruyordu bu boşluk. Meydanı koşarak geçmek düşüncesine kapılacaktı ama, karanlık bir köşede, elinde makinalı tüfekle gözleyen herhangi bir tipin dikkatini çekmemek için hızlı adımlarla, kararlıca yürümeyi daha yararlı buldu. Karayipler'deki eski küçük krallıklardaki gibi -gülüp geçerlerdi- burada da artık, önce vur sonra sor parolası egemendi anavatanın yiğit yavrularının zihinlerinde. «Epey eskiden insan eleştirebiliyordu,» diye düşündü, «şimdi bunca olaydan sonra karşına, üniforması sırmalı bir goril bile çıkabilir.»

Andes Sokağı'na girince, yüzüne su kenarından gelen soğuk rüzgâr çarptı ve gözlerini kapamasına, sende-

lemesine neden oldu. Mezarlığın karşısındaki evden taşınmalarına çok üzülmüştü, nedenini bilmeden. Belki de günlük tekdüze alışkanlıklarda yapılan değişiklikler ondan paniğe, bir çeşit atalardan gelme çaresiz bir paniğe neden oluyordu. Neyse ki ev sahibi onları, Dolores tutuklanmadan önce çıkartmaya karar vermişti de hiç tuklanmadan önce çıkartmaya karar vermişti de hiç dedeğilse bunun suçunu yüklenmekten kurtulmuştu. Bunca yıldan sonra taşınmak zorunda bırakılmaları annebabasını deli etmişti ama annesi yine de, evin yarı gizemini birlikte taşımayı kıl payıyla başarmıştı. Nehre bakan pencerelerin kepenklerini sıkı sıkıya kapalı tutmuştu. Eski evde güneş nasıl en büyük düşmansa, burada da nem ve ceryan en zararlı şeylerdi. Dış kapıya yaklaşırken, ilkyaz olmasına karşın soğuktan dişleri takırdıyordu. Her hafta sonu annesinin defalarca söylediği uyarıya uygun olarak dış kapıyı sürgüledi ve cam çerçeveli iç kapıyı açmadan önce durup soluğunu topladı. Her zaman yaptığı gibi sırtını duvara dayadı, tavandaki pencereye baktı. Yukardaki bu tavan penceresini çok severdi. Gündüzleri oradan sızan sarımsı bir ışık, yıpranmış duvarlara kadifemsi bir yumuşaklık verirdi ve akşamları ise ani çakan şimşeklerle aydınlanırdı. İki kapı arasındaki bu boşluk, tampon bölgeydi. Bir yanda, sokakta pusuda bekleyen ordu vardı, öte yanda, cam kapının ardında, vurmak için olanak kollayan annesi. Eve erken döndüğü cumartesileri annesinin gölgesini perdelerde görürdü ve yüreği derhal düzensiz atmaya başlardı. Şimdi uyuyor olmalı, inşallah. Dış kapıdan iç kapıya gidene dek ve tavan penceresine bakmak için durakladığı zaman, annesi için nefret duygusu ile acıma duygusundan hangisini beslediğini düşünürdü. Annesine bir televizyon alamadığı için, bu gelişinde kendisini çok mutsuz duyumsuyordu. Karanlıkta mırıldanan her çeşit yakınmayı defetmek için televizyonun

yararlı olacağını umuyordu. İç kapıdaki dar çerçevelere, kırışık tül perdeye ve ayna gibi parlayan bronz tokmağa baktı. Tavandaki pencerenin demirlerine son bir göz attı. Ortalık kuyu dibi gibi karanlıktı. Kilide anahtarı soktu ve tokmağı son derece sessizce çevirdi. İçerdeki kokuyu tanımak için içine çekti: Nem ile naftalın karışımı gibi geldi burnuna. Ayak yordamıyla yumuşak terlikleri aradı ve mekanik bir şekilde giydi onları. Sonra yavaşça koridorun içlerine kaydı, sağdan ikinci kapının önüne geldi. Onun eski tahta yatağını -gök mavisine boyalı ve yarısı kopmuş basma resimlerle süslü- buraya koymuşlardı; öylesine küçüktü ki ancak ana karnındaki bebek pozisyonunda sığabiliyordu. Onun çocukluk odasını parça parça yeniden düzenlerlerken, artık evde oturmadığına hiç aldırmamışlardı. Hiç ses çıkartmadan ışığı yaktı; kağıt abajurda sarı ve soluk bir ışık parladı. «Yirmi watt,» diye düşündü öfkeyle, «yirmi watt'tan fazla olamaz. Her yakışımda aynı şeyi düşünememem olası mı?» Işığı kapattı ve üzerindekileri çıkarmadan yatağa girdi. Örgülü pikeye değmemeğe gayret gösteriyordu. Ne ki daha sırtını yatağa koymadan, kendisini karanlıkta yakalayan ellerin varlığını algıladı. Hemen kalktı ama, soğuk ve buruşuk eller onu yakalamak için peşinden geldiler. Sonunda ceketinin yakalarından birini tutmayı başarınca, şiddetle sarsmaya başladılar. Dolores ise lâmbaya ulaşmaya çabalıyordu. Sonunda düğmeye eli değdi ve ışığı yaktı. Annesinin yüzünü, o güne dek hiç görmediği bir yakınlıkta, burnunun ucunda gördü. Yüzü sapsarı, buruşuktu ve gözleri iki derin çukurun dibine çökmüştü. Annesinin yüzü hep böyle mi görünüyordu? Gözlerini annesinin ağzından ayıramıyordu. Yüzünün en yaşlı yanı ağzıydı sanki. Sımsıkı kapalı dudaklarının kenarlarından küçük çizgiler yayılmıştı. Kâğıt gibi buruşuk bu yüz onda son-

suz bir acıma duygusu uyandırdı ve daha fazla görmemek için gözlerini başka yana kaçırdı.

— Şimdi de ne var?, diyebildi sonunda.

— Baban öldü. Annesinin ağzı bu iki sözcüğü çıkaracak kadar açılmıştı ama birden, müthiş bir çığlık atmak için sonuna dek açıldı.

Dolores çığlıkları duymuş ama anlamamıştı. Sürekli olarak o iki sözcüğü yineliyordu: «Baban öldü», «baban öldü.»

Kendisinin peşpeşe sorular sıralamaya başladığını işitti. «Ne diyorsun sen?», «Nedir demek istediğin?», «Baban öldü demekle ne demek istiyorsun?»

Duyduğu her sözcüğün içeriğini anlamak istiyordu ama annesi, bir saniye şaşkın gözlerle baktıktan sonra, onu yeniden suçlamaya başladı. Paylama sözcüklerini doğru dürüst dinleyememesi ona çok garip geliyordu. İstediği tek şey bilmekti. Aman Tanrım, bir susabilse annesi ve olanları bir anlam taşır biçimde anlatabilse! Hiç tanımadığı bir tanrıya bu duayı ederken, duasının kabul edilmeyeceğini düşündü. Her zaman olduğu gibi yine, en akıl almaz şeyi anlamak zorunda kalacaktı: Baba ölmüştü; çünkü o, Dolores, öldürmüştü onu. Sürekli olarak yinelenen bu sözler arasında yavaş yavaş ayrıntıları yakalayıp çıkardı. Baba artık bu utanca dayanamamıştı; arkadaşlarını yitirmeye, kızının nankörlüğüne -eğer böyle yabancı birisine evlat denebilirse (haftada bir isteksiz ve eli boş gelen birisine)- dayanamamıştı. «Televizyon,» diye düşündü üzüntüyle. Demek çarşamba günü ölmüştü babam, «perşembe, cuma, cumartesi,» diye içinden saydı; kalp krizinden. Oturmuş çorba içiyordu, başı giderek eğilmeye başladı. Neredeyse tabağa değecekti. Annesi de yalnızdı her zaman olduğu gibi. Ölünün başını beklemek, cenaze, her

şey için komşuların iyilikseverliğine kalarak.

Annesine soracağı bir şey vardı ama kadın, onu suçlamaktan bir şey duymuyordu. Sonunda kadının damarları gözüken sıska kollarından kurtuldu ve bağıra bağıra neden ona haber göndermediklerini, nasıl olup da kimsenin gelip durumu bildirmediğini sordu. Ne ki annesi bu saldırının olacağını önceden düşünmüş ve vereceği yanıtı hazırlamıştı bile. Bir an bile düşünmeden, «kızının nerede oturduğunu bilmediğini, onları bir kez bile çağırmadığını, belli ki onlardan utanıyordu ama hiç umurunda değildi, çünkü gerçekte onlar, ondan ötürü öylesine utanç içinde yaşıyorlardı ki ölüm tek çıkar yoldu,» şeklinde bağırdı. İşte kanıt ortadaydı, babası ölmüştü ve tek suçlusu... ve yine saldırıya geçti.

Dolores yatağın kenarına oturdu. Elini uzatıp, resimlerin üzerinde gezdirdi. Güler yüzle, hasır şapkalı küçük bir kız kolunda bir sepet çiçek tutuyordu. Çiçeklerin çoğu kopmuş, altlarından gök mavisi renk gözükmeye başlamıştı. Tek bir düşünce kafasında doğdu, ve hızla gelişti: Buralardan çekip gitmek! «Çık git!» diye içinden geçirdi kız, «ve bir daha bu kadını ne duy ne de gör!» Ok gibi fırladı yerinden, geçerken çantasını kaptı ve koridor boyunca koşmaya başladı. Hızla aklından geçirdi: «Peşimden yetişemez çünkü önce durup terliklerini giymesi gerek.» İç kapıyı ardına dek açık bıraktı, üç basamağı bir hamlede çıktı, iki kapı arasındaki boşluğu geçti, sürgüyü açtı ve dış kapıyı da aralık bırakarak çıktı. «Çıkıp dış kapıyı sürgülemekten korkacak. Hem de çok korkacak.» Bu acımasız düşünce hoşuna gitti ama bir yandan da gözpınarları dolu dolu olmuştu. «Filmlerde böyle öldürülüyor yaşlı kadınlar,» diye düşündü gerisin geriye meydana koşarken, «kapıların önünde sessizce dolaşıp bıçakla öldürüyorlar onları.» Nefretinin ağırlığı öylesine insanlıkdışı ve acı ve-

riciydi ki, taşıyamayacağından korkuyordu. Onun da yüreği, babasınınki gibi çatlayacaktı ama, aradaki tek ayrım, yüzüstü çorba tabağına düşmeyecek olmasıydı. Bu çarpıcı ayrıntıyı daha önce düşünmediği geldi aklına. «Mutlak öyle olmamıştır,» diye düşündü, «daha çarpıcı olsun diye o uyduruyor.»

Meydanın köşesine gelince soluk soluğa durdu. Ne yapıyordu? İçgüdüyle aynı yolu geri gidip, sahile dönecek olan son otobüse yetişmek istediğini anladı. Onu ne pahasına olursa olsun yeniden görmeliydi. Yeniden onun karşısında oturmalı ve müthiş haberi vermeliydi. Irene ona; insanın babası ölünce ne olduğunu, ne duyumsadığını, nasıl yas tutulacağını ve yeryüzündeki durumunun nasıl değişeceğini mutlaka anlatmalıydı. Ya da onu yatıştıracak, hiçbir şey olmayacağını, insanın diğer ölülerinin önemli olduğunu, bunun olmadığını söyleyecekti. En önemlisi, ölüme gittiği o tünelden geçerkenki gibi onun elini tutacak, onu en uygun şekilde karşılayacak, derisi, kemikleri ve iç organlarıyla birlikte santim santim kendine alacaktı. Gökten inmiş gibi bir soru doğdu içinde: Diğerlerinde ölümü böyle mi karşılamıştı Irene? Gidip sormalıydı kendisine. Bir de onu dümdüz bir kır, ışıkların en açığı haline getirebilse, her şey şu andan itibaren kolaylaşacaktı! Tehlikeye aldırmadan koşmaya başladı. Kör ve sağır; yalnızca bir başkasına aktarma zorunda olduğu o giderek artan pişmanlık duygusunun bilincinde olarak.

Kimseyle karşılaşmadı. Terk edilmiş kent ilk kez hoşuna gitti. Şiddet hiç değilse bu durumda işe yaramıştı. Otobüs son durakta durmuş, kedi gibi mırıldanıyordu. Şöföre ne zaman kalkacağını soracaktı ki, gelirkenki aynı adam olduğunu gördü. Oturmuş, keyifle ve yarı kapalı gözlerle **maté**sini emiyordu. Kızın kapıda belirdiğini görünce bir an için doğruldu, şöyle bir bak-

tı. Gözlerinde kuşku belirtisi vardı. «İnip beni elevermese bari,» diye düşündü kız korkuyla. Bugünlerde her çeşit günlük olay -aynı otobüse iki kez binmek, hem de günün bu saati- son derece kuşku verici olabilirdi. Birisini ele vermekten kârlı hiçbir şey yoktu ve bunu herkes biliyordu. Adam ona; komşularınki, sütçününki, pansiyondaki garsonunki ve gazete satıcısınınki gibi aynı sinsi gözlerle bakıyor. Gözlerden okunan anlam hep aynıydı: Bu kızdan ne koparabilirim? Eğer kafasından geçirdiklerini şoför kestirirse işi bitik demekti. Ne ki adam bakışlarını ön cama, dışardaki kömür gibi karanlık yola çevirdi, isteksiz ve tersce yanıt verdi. Sonra iççekti ve maté malzemelerini oturduğu yerin altına koyma gibi karmaşık bir eyleme girişti. Kalkış saatine baktıksan sonra hiç acele etmeden, tıngır mıngır yola çıkma hazırlığına başladı.

Dolores otobüse bindikten sonra arkaya, çıkış kapısına yakın bir yere oturdu. Adamın kendisini unutmasını istiyordu -adam aynaya zaman zaman gözatıyorsa da.

Otobüsün içindeki ışık, geldiği zamankinden daha solgun gibiydi. Kızın başı ağır geliyor, ağrıyordu. Önündeki sıranın demirden tutulacak yerine alnını dayayınca geçici bir rahatlık kapladı başını. Babasının ölümü, annesinin korkunç çığlığı ve Andes Sokağı'ndaki o karanlık gösteri giderek daha gerçekdışı geliyordu artık. Bunların hepsinin gerçek olması ve öylesine barbarca gerçekleşmesi olası mıydı? Babasının başının çorba tabağına düşmek üzere olduğu anı gözlerinin önüne getirmeye çalıştı. Hayır, olamaz. O allahın belâsı sırtlan uydurmuş olmalı. Adam mutlaka koltuğunda oturmuş gazetesini okurken ölmüş olmalı. Ya da kriz, tam koridoru geçmiş ve yatak odasının kapısına uzanmışken gelmiştir. Hangi filmde...? Ya da yataktan kalkıp helanın

yolunu tutarken düşüvermiştir. Değişik ölüm şekilleri düşünürken, babasının yüzünü kafasında canlandıramadığının ayrımına vardı. Karl Malden'in, o adını anımsamadığı yaşlı TV-yıldızının yüzlerini canlandırabiliyordu oysa. Hayır, onun yüzündeki hiçbir şeyi anımsamıyordu. Bıyığı var mıydı? Önceleri vardı da sonra kesmiş miydi? Çok çaba göstererek babasının gözlüğünü anımsamayı başardı. Kopuk köşesinin iple tutturulmuş olması sinirine giderdi. Ne ki gözlüğü babasının yüzünde değil, annesinin tepesine attıran ve bütün evi tek başına idare ettiğine değgin söylenmesine olanak sağlayan durumda, yani herhangi bir mobilyanın üzerindeyken anımsıyordu. Yüzü bile anımsanamazken ölüvermesini bir çeşit ihanet olarak yorumluyordu. Babasının kızına ihaneti. Demek ölü beklemek ve önünden buyüzden gelenekti. Aile üyeleri, tabuttaki insanın yüzünü ancak öldükten sonra ilk kez görebileceklerdi. Yabancı bir yüzü tanıdık yapmak için son şanstı yani. Bu nedenle akrabalar tabutun başında akbabalar gibi toplanır, ölünün çektiği son acının yüzde kalan izlerine şaşkınlıkla bakarlardı. Ve buyüzden Enrique'in annesi oğlunun öldüğünü birtürlü kabul etmiyordu. Belki o da oğlunu tabutta sarılmış ve sakin sakin, bakılmaya ve incelenmeye hazır olarak yatarken görmüştü. (Öte yandan o zoraki gülümsemesiyle özür dileyip duruyor kadın.) Şimdi Dolores babasını tabutta yatarken görmek istiyor ama, pişmanlıktan değil, meraktan. Yüzünü belleğine çivilemek, kendi bildiği yüzle karşılaştırmak ve o yüzün bunca zamandır onun için neden görünmez olduğunu anlayabilmek için. Görünmez, unutulabilir, olmayan biri. Oysa hemşirenin yüzü, en küçük bir kalıcı özelliği olmadığı halde, gayet saydam bir şekilde duruyor belleğinde. Gözlerinden biri, ötekinden azıcık daha küçük, dolgun dudaklı, üst dudağında küçük ve iğ-

renç bir ben var; geniş elmacık kemikli ve ağarmaya yüztutmuş saçlı. Ve nereden biliyordu minnacık bir kız olduğunu? Hemşirenin, ceninin yüzüne bakmış olduğunu bilmek, dayanılmaz bir acı veriyordu her defasında. Babası, kendisi, kendi kızı, görünmez insanlardan oluşan tam bir takım! Kızından sonra diğer ölülerine gidiyor ve ürpererek hiçbirini görmemiş olduğunu anlıyor. Ne Andrés'i, ne de Enrique'i, bunlar kesin. Ya Juan? Victoria'nın ölüsünü tabutta görmeye cesaret edemiyor. «Bu savaştaki ölüleri insan görmüyor,» diyor kendi kendine son derece sessizce ki şoför konuştuğunu anlamasın. Andrés'in cesedi dışında, diğerleri neredeler? «Toprağa koydukları ve Luisa'nın yerini taşla işaretlediği Enrique'in cesedi miydi, yoksa bir sokak köpeğinin mi?» Ve bir kez daha, cesetlere yapılan iğrenç baskıya gidiyor düşünceleri. «Aman Allahım, çaresiz bir düşgücü için hiçbir sınır yok! Olup biten şu: Aylar ve yıllar vererek kayıp cesetleri, kayıp bavullar gibi arıyoruz. Üstelik böylesi daha da kötü. Ya hiçbir bilgi vermiyorlar ya da çılgın bir akrabadan kurtulmak için, içinde herhangi bir şey olan bir tahta sandık uzatıyorlar.» Kendi başına gelen gibi. Yüze dek saymaya başladı. Enrique'in tabutunda yatıp çürüyen köpeği düşünmekten kurtulabilmek için. «Ya Enrique, öyleyse?» Bu kandırıcı ölüm dansının başlamasına neden olan babasının ölümüne sövüp saymaya başladı.

Şakaklarından başlayan bir ağrı acımasız bir şiddetle saldırıya geçmişti. Gecenin bu vakti ortaya çıkıverince Irene ne diyecekti? Yavaş yavaş üç saatten fazla geçmişti. Belki de yatmıştır. Sonunda o şaşmaz gülümsemenin sonunu mu getirecekti? Gözlerini yumdu ve yorgunluğun ağır basmakta olduğunu duyumsadı. Gözleri yaşarmaya başlamıştı. Büyük Allahım, şimdi bir tek ağlaması eksikti! Ağlamamaya çalışırken, yaşamayı

sürdürmesinin, af edilmez olduğu kadar akıldışı bir yanlış olup olmadığını düşünmeden edemiyordu. Kendine acıma duygusu egemen olmaya başladı. Şimdi bir yatakta olabilmek için, nerede ve hangi yatak olursa olsun -hiç kuşkusuz, o gök mavisi çocuk yatağı dışında- ve içindeki acıma duygusuyla başbaşa kalabilmek için her şeyini verebilirdi. Hayır, biraz düşününce, pansiyondaki yatak da yeterli değildi. Hemen hemen her akşam o piçkurusu gelir, sessizce kapıyı açar ve şaşkın gözlerle, yatakta elleri ensesinin altında, üzerinde giysileri ve ayakkabıları olarak, bacaklarını çaprazlama tutar biçimde yatarak tavana bakan kadını gözetlerdi. Dolores asla bakışlarını aşağı indirmezdi ama, bacaksızın orada olduğunu bilir, ondan müthiş nefret ederdi, birtürlü korkutup kovalamaya kalkışmadığı halde. Günün birinde kıçına sıkı bir tekme yiyecekti! Demek ki bu durumda, gayet yakından tanıdıkları dışında yeni bir yatak bulması gerekiyordu. Irene'in evinde mi acaba? Yakalandıkları akşam yataktan mı söz ediyorlardı? Irene'in böyle ayrıntıları anımsamaması inanılır gibi değil! Bir kez daha, bu belleği güçlü sevecenliği, dölyatağı gibi kendine sığınanları korumaya hazır olmayı, etkilenerek anımsadı. Uyuklamaya başladı. Otobüsün sarsıntılarına karşı, başını pencereye dayadı.

O büyük odayı boydan boya geçti ama, pek tanıdık gelmedi gözüne. Ne ki leylak rengi abajuru taşıyan spiral biçimindeki bronz kolu tanıyınca içi yatıştı. Oradaydı, doğru ama bu denli çok insanı orada bulacağını hiç düşünmemişti. Bir yandan odanın tıklım tıklım dolu olduğu duygusunu taşırken, öte yandan kimler olduklarını bilmemek garip geliyordu. İlerledi ama bu kez oda bir terasa dönüşmüş, az ilerde bir bahçe var gibi olmuştu. En kötüsü insanlar sürekli olarak kıpırdayıp görüşünü engelliyor, düşüncelerini toplamasını güçleş-

tiriyorlardı. «Sakin olmalıyım,» diye düşündü. Girişte bir koridor oluşturan kitap raflarına dayandı. Raflar buradaydı ve giriş de orada o zaman mutlaka evdeydiler. Irene ona doğru gelmeyince büyük bir korkuya kapıldı; mutlak onun orda kararsızlık içinde durduğunu görmüştü. İşte cesareti olmadığının bir kanıtı daha. Ne yani? Herkes öyle değil mi? Ani bir öfke, onun gidip elini uzatmasına, bir sırta değmesine yardımcı oldu. Ne ki takım elbisenin kumaşına değer değmez soğuk ve ıslak olduğunu anladı ve içinden adamın dönüp bakmaması için dua etti. Şimdi herkes ona bakıyordu. Ona baktıklarını biliyordu. Enrique'in acıma dolu gülümsemesini, Andrés'in alay edici gülümsemesini derisi üzerinde duyumsadı. Onu en çok etkileyen, Victoria'nın gülümsemesiydi. Halinin gülünçlüğünü gördüğü halde, ona hâlâ güç vermeye çalışıyordu. Peki, hiçbir yerde gözükmeyen Irene'in nesi vardı? Şimdi kitaplığı geçmişti. Kapısı açık duran asansörü gördü. Pariste'ki otelinki gibi eski bir asansördü ama bunun demir parmaklıklı iç kapısı yoktu. Üstelik içersinde üç yaşlarında bir oğlan oturmuş, gayet sakin oynuyordu. Çocuk başını kaldırıp ona baktı. Kızın soluğu kesildi: Çocuk öylesine güzeldi ki! O çok solgun yüzünde bir çift kocaman koyu badem biçimli yerli gözü dikilmiş ona bakıyordu. Öyle büyük ve dolgun dudakları vardı ki Dolores benzerlerini yalnızca antik çağ heykellerinde görmüştü. Heyecan içinde bulup çıkarmaya çalıştığı şey, oğlanın kime benzediği, bu yeraltı toplantısında -polisin ve askerlerin gelip onu götürmeleri gibi korkunç bir risk varken- ne aradığıydı. Evet, buradakileri mutlaka uyarması gerekiyordu. Ne ki bu kargaşalı yerde onları bulmak, terasların da sayıları giderek artarken, çok güçtü. Victoria'nın sarı saçlarını görür gibi oldu ama, kadın yer değiştirince genel yapısı benzemiyordu. Hoş,

belki de Victoria hapiste epey kilo vermiştir. Victoria'nın güzelliğinin bozulmuş olması düşüncesi, ruhuna bir mezartaşı gibi çöktü. En iyisi asansöre dönüp çocuğun yanına sığışmaktı. Tam o sırada kızı yeniden yere fırlattılar ve göğsüne bir ayak dayadılar. Çizmeyi aşağıdan bakınca yüzüne çok görüyordu ve bedeninin neresinde zıplayacağını merak ediyordu. Yok, karnına cesaret edemezdi! Dehşet içinde göğüs kafesinin, göğüs kemiğinin, kaburgalarının ne denli kolay kırılabileceğini düşündü. Ne ki adam çizmesinin yönünü değiştirdi ve karnının üzerine koydu. Bastırdı, zıpladı. Kız haykırmak istedi ama soluksuz kaldığı için ağzından yalnızca hırıltılar ve insanlara özgü olmayan sesler çıktı. Şimdi sümüklü böcek gibi sürünüyor, peşisıra parlak, kanlı bir akıntı bırakıyordu. Hedefi o bahçeydi ama asla varamayacağını biliyordu. Islak bir şey, başından aşağı akıyordu. Evet, buz gibi bir bıçakla kafasını kesmişlerdi.

Alnındaki serinlik onu uyandırdı. Pencere kenarına dayadığı başını kaldırdı dışarı ve yukarı baktı. Yukarda karanlık bir gök bulutlanıyordu; ama eski çiftliği tanıyamayacağı denli karanlık değildi artık. Ne o? Şimdiden ağaçlı yola gelmişler miydi? Öyle irkildi ki başını hızla cama vurdu. Ona, büyük bir gürültü olmuş gibi geldi. Yerinde dimdik oturarak şoförden yana baktı. Adam yarı kapalı gözlerini dikiz aynasına dikmişti. Otobüs boştu. Bütün yolu yalnız mı gitmişti? Hayır, olamaz. Akla en uygunu, başkalarının daha önce binip inmiş olmalarıydı. Eğer böyle oturup uyuduysa, şöförе daha kuşku verici gözükmüştür mutlaka. Üç blok ötede, ağaçlı yolun başladığı yerde bir askeri nokta oiduğunu anımsayınca bir dehşet dalgası içini kapladı. Otobüsü orada durdurup kızı onlara bırakır mıydı adam? **Maté** keyfi bozulduğu için ona çok kızgın olmalı.

Hızla ayağa kalktı ve iniş ziline bastı. Şöför şaşırdı ama otobüsü kenara çekerek durakta durdurdu. Otobüs gözden kaybolana dek Dolores, yan sokakta oyalandı. Sonra ağaçlı yola geri döndü ve kurtbağrı çalılarına değerek koşmaya başladı. Bir yandan da başıboş köpeklerle karşılaşmamak için dua ediyordu. Ağaçlı yol sahilde bitiyordu -Allahtan- ve birkaç dakika sonra eve varmış olacaktı, bir aksilik olmazsa. İyi koşamıyordu çünkü nedenini bilmediği kramplar rahat vermiyordu. «Bitiyorum artık, herhalde fazla zamanım kalmadı,» diye düşündü. Ne ki her zaman onun hoşuna giden bu düşünce, şimdi acı veriyordu. Alnına düşen bir tutam saçı geri ittiği zaman yüzünün ıslak olduğunu duyumsadı. Belki de uyuklarken ağlamış, hatta inlemişti. Ne sefillik! «Ben uyurken mutlak bağırıyorumdur. Pansiyonda da herkes bundan konuşuyordur. Oğlan da o nedenle kapıyı açıp gizlice bakıyordur.» Çalılara fazlaca girince durdu. Tek bir ışık gözükmüyordu. Ahali evlerinde kör gibi mi dolaşıyordu, yoksa şimdiden battaniyelerine sarınmış uyuyorlar mıydı? Yüksek sesle burun çekmeye başladı. Ellerini bedenine dolamıştı: Pis namussuzlar! Nasıl bizi ortadan kaldırabilmiş olabilirler? Öldürmüş, hadım etmiş olabilirler? Bir köpeğin fena halde havlamaya başladığını işitti. Hiç değilse köpeklerin hâlâ saldırıyor olması içini rahatlattı. Ne ki köpek, birisi vurmuş gibi inleyerek sustu. Sessizlik, kızı dehşete sürükledi. Yeniden koşmaya başladı ve eve varmadan durmadı.

Orası da karanlıktı ama bir gözatmak için bahçeyi dolanınca, arka yüzde az bir ışık gördü. Kadının yatakta okumakta olduğunu sanıyordu. Girişteki taş duvara otururak düşünmeye başladı. Cebinden çıkardığı mendille yüzünü siliyordu. N'oluyordu canım; neden ağlamıştı? Babası yüzünden mi? Adamın yüzünü bile çıkaramadığı halde! Yine de, belli başlı başka bir neden yoktu ortada.

Aylardır kayıtsız yaşamış, yöntemli çalışmış, isteksizce yazmış ve kaygı verici duygulardan uzak kalmıştı. Gerçekte, aynen o çok eleştirdiği La Flaquita gibi. Etkilendiği tek şey, Irene'in sahildeki evine dönmüş olduğunu öğrenmek ve gidip onu görebileceğini bilmekti ki bu da öyle ağlanacak bir şey değildi, tam tersi. Belki de sorun buydu. Artık en küçük bir mutluluğa bile dayanamadığı için ağlıyordu. Aniden otobüste gördüğü düş geldi aklına. O alışkın olduğu karabasan olamaz mıydı? Karabasan da vardı hiç kuşkusuz ama, Victoria'yı gördüğünü, gülümseyen diğer insanları ve o küçük oğlanı da belli belirsiz anımsıyordu. Kendini iyi hissetmeye başladı.

Eve baktı. Dün oraya sığınmıştı ama, aynı ev değildi. Bu, bütün ve güven vericiydi. Pencerelerin ardından ışık gözükmesinin özlemini duyuyordu çılgınca. Kepenkler, jaluziler açılacak ve içeri akşam serinliğini alacaklardı. Aydınlık odalarda, diğer meraklı ve yalnız insanları görecekti; duvarları, kitaplıkları, saksıları, yanan lambaları... Çünkü ev buydu, karanlıkta lamba gibi ışık saçan bir şey. Oysa artık böyle sakin bir evden dışarı, güven verici duygular sızmıyordu. Bunun özlemini duymak, başka bir cins mutluluk istemekti, hepsini birleştiren; ışığı odayla, odayı aile mutluluğuyla. Oradan bir sıçrayışta, korkudan kurtuluşa giden mesafe aşılabilirdi. Bir kez varıldımı kurtuluşa, çeşitli eşsiz akrobasi hareketleriyle zevklere, tutkulara ve dinlenmeye ulaşılabilirdi. -Ölüme giden yolu yeterince uzakta tutan her şeye. Yok, hayır! Kendini böyle çılgınca bir mutluluk isteğine karşı korumalıydı; aynen başkalarının kapılarını kitledikten sonra kuyu dibi gibi derin bir uykuya dalarak korundukları gibi. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak herkes böyle yapıyordu yanlış bir adım atmamak için. Belki Irene'e gelerek yanlış bir şey yapmıştı. Ve şimdi ona, babasının ölümünü anlayabilmek için ve

onun her çeşit açıklama yapabileceğine inanarak yeniden gelerek, belki de aynı yanlışı bir kez daha yapıyordu. Buraya dek düşününce, en iyi şeyin gerisin geriye dönmek olup olmayacağını kafasında tarttı kaygıyla. Aynı otobüse, aynı şoförün aynı matéyi içtiği otobüse bir kez daha bindiğini gözünün önüne getirince öylesine güldü ki neredeyse katılıp kalacaktı. Zavallı adam, bu kez dayanamazdı artık. Bu saatte otobüs yoktu zaten. Sahil yolundan yürüyerek dönmesi gerekiyordu ki bu da intihar etmekle aynı şeydi. Askeri noktalarla dolu bir yolu olaysızca geçip kente varmak olur şey değildi. Bunları da yitirmişlerdi: Nehri ve kıyılarını, küçük limandaki balıkları, yazın kızgın güneşte kumlara sırtüstü uzanmayı. Merdivenlerden çıkıp kapıyı çalmaktan başka bir seçeneği yoktu. Ne denli çabuk olursa o denli iyi. Irene uyumak için mutlaka uyku ilacı alıyordur, Santiago'daki kangölünü birkaç saat unutmak için. O zaman kimse ve hiçbir şey onu derin uykusundan uyandıramazdı. «Aman Tanrım, beni bırakma.» Bu gün üçüncü ya da dördüncü kez kullanıyordu bu anlamsız sözü. Öfkeyle yukarı baktı. Daha şiddetli koyulukta ve tehdit edici bir başka gök olamazdı. «Beni gece de bırakma, gündüz de,» diye mırıldandı, yukarı çıktı ve kapıya yürüdü. Bunları kırgınca, acıyla değil, kendini insanı perişan eden bir dehşetle söylemişti.

— Ne dikilip duruyorsun orada? Gir içeri! Bir saniye daha durma orada!

Bunları yumuşakça mı söylemişti, buyruk verir gibi mi? Girmeden önce bilmek isterdi ama olanağı yoktu. Kapıdan içeri süzüldü; öteki, kapıyı sessizce kapatırken, duvara yaslanıp bekledi. Raftaki kitaplara dikkatsizce baktı. Ne büyük hataydı geri gelmek! Yinelemeler asla iyi sonuç vermez. Bu vakit, bu durumda, onu görmek Irene'i öfkeden deli etmiştir mutlak. Ancak kadı-

nın elini çenesinin altında duyumsayıp, yüzünü kendine çevirttiği zaman rahat soluk alabildi. Alışkın olduğu tutuşta ve sıcaklıktaki eller, korkusunun yersiz olduğunu gösteriyordu. Şimdi karşılıklı durup birbirlerini denemek ister gibi bakışıyorlardı. Kitap rafları arasında geçit karanlıktı. İlerden, yatak odasının ordan hafif ışık sızıyordu. Lambanın üzerinin bir şeyle örtülü olması gerek diye düşündü ışığın azlığından ötürü. Herkesin dikkat çekmemek için ve sanki yok olmaya giden yoldan böyle çocukça yöntemlerle kurtulabileceklermiş gibi önlemler alması, içinde büyük bir çaresizlik duygusu doğurdu. Bu yılgın halinden sıyrılıp gerçeğe dönmek için büyük çaba gösteriyordu. Neden yeniden geldiğini açıklaması gerekiyordu ama ona kalsa böylece antirede durur, hiç ses çıkarmadan kadının alnındaki saçları kulaklarının arkasını sıkıştırışının tadını çıkarır, en küçük bir burukluk olmayan sesini dinlerdi. «Burada bir çift hayalet gibi durmayalım,» cinsinden bir şey söylüyordu Irene. Ya da «Dışarda dururken onu epey korkuttuğunu, çünkü yarı karanlıkta ve gözlüksüz olarak dikiz yerinden pek bir şey göremediğini,» söylemişti. Kendisine dengesini yeniden kurduran bu fısıltıların sürmesini istiyordu ama annesinin çığlığını ansızın anımsayarak irkildi. Kadın ondaki titremeyi gördü. Dolores'in karanlıkta sokağa fırlatılmış bir hayvan yavrusuna benzediğini düşündü. Yavaşça onu, bütün öğledensonra oturup konuşmuş oldukları odaya götürdü, karanlıkki divana oturttu; kendisi de öbür ucuna, dizlerini göğsüne dayayarak oturdu. Kız sessiz ve kıpırtısız oturuyor, mekanik bir şekilde alnındaki saçları geriye itiyordu. Irene, onun ağlayıp ağlamadığını anlamak için kulakkesildi ama, soluk aldığını bile duyamadı. Garip bir şekilde, bu beklenmedik konukluktan hiç rahatsız olmadığını algıladı. Tam tersi, onu yeniden görmek hoşu-

na gitmiş, evi, onun sayesinde canlanmıştı sanki. Ayrıca, buraya böylesine beklenmedik şekilde gelmesinin nedenin ne olduğu, oğlunun başına gelenler gelmiş olabileceğini düşünmekten bir süre için onu alıkoyacaktı. O bunları düşünürken kız elini uzattı ve karanlıkta, önündeki sehpada kibrit aramaya koyuldu. Buldu, bir sigara yaktı. Kadın, tortop oturduğu köşede, duyduğu ani rahatlığın keyfini çıkarıyordu. Ne ki Dolores sigarasını yaktığı anda yüzü bir an için aydınlanınca, gördüğü görüntüden ötürü yüreği hızla çarpmaya başladı. Kendini düşünmeyi biraz olsun bırakmadığı, kızın böylesine büyük acı çektiğini görmediği için kendisine kızdı. Bencilliğinin açtığı yarayı onarabilmek için yerinden fırladı. Dolores'in önüne neredeyse diz çöktü ve elini, kararlı bir tutuşla onun dizine koydu. «Şimdi anlatabilirsin neler olup bittiğini,» dedi. Kız ise ani bir ağlama isteği duyuyordu. Nasıl anlatacaktı o, nefret ettiği türden bir sahne yaratmadan, sakince? Ne ki yanıt bulamadan, olanları değişmeyen bir ses tonuyla anlatmaya başladığının ayrımına vardı. Anlattıkça, öyküsünün gayet sıkıcı olduğunu, babasının ölümünün günlük, alışagelinmiş bir ayrıntı sayılabileceğini düşünüyordu. Ötekinin sessizliği, anlatmayı sürdürmesini sağladı. Yaşamaya karşı duyduğu dehşet ile ölümü kabul edermiş gibi gözükmesi arasında geçen trajik zıkzaklarını döküyordu ortaya. Konuştukça ayrıca, o karıvık düğümü çözmeye başladığını şaşkınlıkla anladı. Dokunuşları basit ve acımasız gibi geldiği için kaygılanıyordu ama olsun, önemli olan, karmaşık duygularını açıklama olanağı bulmasıydı. Kara hesapları tutmakta ısrar etmesi, çaresizliğinin nedenlerinde oyalanması ve sonunda, o en can alıcı soruya varmasıydı: Bu yenilginin yükünü taşıyabilmek için ne yapmak gerek? Onu, küçük parçalar halinde, kanlı bir bandaj gibi olsa bile,

kurtulup güvenliğe çıkabilmek umuduyla koparıp atmak için ne yapmak gerek?

Dolores anlattı durdu; karanlıkta Irene'in nasıl giderek daha çok içine kapandığını göremedi. Kadın yerde, çenesini dayadığı kolları dizlerinin üzerinde olarak oturuyor ve La Moneda Sarayı'nın bombalanışının haberini duyduğu iki hafta öncesinden beri yadsıdığı ve görmek istemediği şeyleri dinliyordu. Her şeyden önce, ölümü seçenek olarak görmeye karşı çıktı; sonra da, daha kesin olarak, yenilginin yük halinde taşınmasına. Kızın mutluluk isteminin çok pahalıya patlaması gerektiğini kabul etmedi. «Kaçabiliriz, kaçabiliriz, Dolores kaçtı ya.» İşte her şeyden kurtulmuştu, şimdi de, öyle pek bir bağlılık duymadığı babasından. Tam 'güvene çıkmışken', suç yerine gidip bedelini çok pahalı ödeyene dek eşelemeyi çılgınlık buluyordu. Yenilgiyi yaşam biçimi olarak almaktan başka bir şey değildi böylesi. Eğer sırtına o çizgili gömleği geçirmek istiyorsa, suçu kendinde araması gerekirdi. Kızdaki bu korkunç geri dönüşe, içindeki her şey başkaldırıyordu, çünkü kendisi asla geriye bakmazdı. Baktığı zaman bile, kendini güvenlik içinde görebilmek için, gerçekleri çarpıtırdı. Hiç çenesini açmamayı yeğlemek isterdi ama, aynı zamanda kızı korumak da istiyordu. O sırada Dolores, soluk almasını engelleyen düğümü çözüyor ve karşısındakinin sessizliğini, destek olarak yorumluyordu. Oysa kadın, bir midye gibi kapanmıştı ve kafasında tek bir düşünce büyüyordu: Dinlememek ve bu kötü haber getirici mırıltıya kulakasmamak. Kız sigarasından bir soluk çekebilmek için duralayınca, sigaranın kırmızı ucu karanlıkta delik deldi.

«Şimdi sıra bende,» diye düşündü Irene, ama yüksek sesle. Hemen sonra da kendi sesini duyarak şaşırdı.

— Çok garip bir gündü bu gün. Bu öğledensonra

geleceğin aklımın en uzak köşesinden geçmezdi ama, seninle beraber olmanın böylesine çok hoşuma gideceğine daha da az inanırdım. Bu nedenle, sana daha önce hiç kimseye anlatmadığım şeyleri anlattım ve konuşurken, sandığımızdan çok daha fazla bağımsız olduğunu gördük. Baştan almama izin verirsen: Sen, Victoria'nın annesiyle çok yakın arkadaş olduğumuzu bilmiyordun, ben de senin Victoria ile birlikte çalışmış olduğunu. Bu tür rastlantılar bir yana, akşamüstü gittiğinden beri, niçin şimdiye dek Elena'yı görüşümü ve şu kahrolası Plaza de Mayo olayını kimseye anlatmamış olduğumu mera kettim durdum. Neden hiç kimseye anlatmamıştım? Öyle sanıyorum, yanıtını biliyorum: İnanmak kimsenin işine gelmeyeceği için; ya da daha kötüsü, bana inansalar bile kimse büyük öfkemi ve üzüntümü paylaşmaya hazır olmayacaktı. Ve bu da işin en ciddi yanı. Çevrendeki, aynı görüşlerle birlikte yetiştirildiğin ve aynı ilkelere inanır gözüken insanlar, nasıl öldüğünü görüp en küçük bir acıma jesti bile yapmıyorlar. Gerekirse, seni avuçlarında bir mandalina gibi ezmek için önlerindeki düğmeye basmaktan geri kalmıyorlar. Yeni bir olgu bu: Bir sineği bile incitmeyen insanlar şimdi her türlü acıma duygusunu yitirmiş durumdalar. Ve zamanı gelince, sayıları az olanların grubu yok olmaya yargılıdır, intiharlarla sınır sınıra olan derecede yürekli davransalar bile. Buna kökünü kurutmak denir; Naziler zamanında Yahudilerin başına aynı şey geldi. Anlaşılması güç olan şey, neden senle benim yenilenlerin arasında yer alıyor olmamız, çünkü biz de sinek incitmeyenlerdeniz. Bizim yararımıza ya da zararımıza -hangisi, ne bileyim?- olan tek önemli ayrım, bizlerin dişe diş, göze göz, yumruğa yumruk şeklinde konuşmamamız, kimsenin kellesi peşinde koşmamamız. Sen ne dersin bilmem ama, ben genellikle gözümün önüne, birisi-

nin ölüm buyruğunu veren, elindekinin bedenini elektriklendiren ya da bir kızın başını çamurlu su bulunan küvete sokanları getirip dehşete kapılıyorum. Ne ki bunun tam tersi aklımın ucundan geçmiyor. Yani kendimi, o canavarın hayalarına elektrotları takan olarak göremiyorum. Sen görebiliyor musun?

Dolores yanıtlamadı. Kadın, «Mutlak uyumuştur,» diye düşündü ama, kızın düzenli soluk alışını duyduğu ve karşı konulmaz bir konuşma isteği taşıdığı için, sözlerini sürdürdü.

— İşin en kötüsü, kendimi kurbanların safında görmekten gurur duymuyorum, bilesin. Daha çok şaşırmış ve kafası karışmış durumdayım. Çünkü gurur duyabilmeyi hep istemişimdir ve bunu hâlâ itiraf edemiyorum. Ve tam şimdi, oğlumun başına Santiago'da ne geldiğini bilmezken, bunu kabul etmekte daha da güçlük çekiyorum. Öyle sanıyorum ki...

Sustu. Kendini çıkmaza girmiş görüyordu.

— Bu da senin, asla gerçek anlamda bir eylemci olmadığından ötürü; şimdi de kendini bu uğraşın tam ortasında buluverdin suçsuz yere, dedi Dolores, birçoğumuzun anne-babasının da başına aynı şey geldi.

— Evet, biliyorum; aşk, çocuk kaygısı ve tüm bunlar. Ne ki benim için tam öyle değil; öyle olsa, açıklaması kolaylaşacak ve hatta yatıştırıcı bile olacaktı. Andrés'in babası için de öyle; kuşkusuz, Elena için de. Hayır, bana, ben kendi yoluma gitmişim gibi geliyor. Kendi hesabıma ve kendi başıma riskler alarak girıştiğimi sanıyorum; yaptıklarınızı beğendiğim için değil. Eylemlerinizin çoğunluğu çılgıncaydı ve hep etkisizdi. Benim girişme nedenim, yeni bir şeyin doğmaya başlamasıdır. Demek istediğim, ortak duygular ve dayanışmadır. Acı paylaşma tümüyle ortadan kalktı mı? Eğer

öyleyse, bütün bir toplum insanlıktan çıkmıştır demektir. Aynı görüşte değil misin?

— Hangi romantik toplumun sözünü ediyorsun? Bu savaşın, egemenlik için yapılan bir cephe savaşı olduğunu saptarsan, durum daha aydınlanır. O zaman çerçevenin içine, kazanan tarafın bütün acımasızlıkları girer.

— Evet, ama sen terimleri basitleştiriyorsun. Orduyu, silâhlı uğraşla karşı karşıya getiriyorsun; gerillanın yenilgisini toptan yok olma ile. Benim sözünü ettiğim, üçüncü sektör. Yer almayanlara, izleyicilere, üstelik çoğunluğu oluşturanlara ne olacak? Bütün o politik açıklamaları anlıyorum: Tutuculuk, orta sınıfın gevşek faşizmi, iyi örgütlenmiş beyin yıkayıcılık, dizginlerin kimlerin elinde olduğu, v.b, v.b. Benim başımı taşlara vura vura anlamaya çalıştığım şey, hayvanları koruma dernekleri kuran insanların, nasıl olur da...

Sözlerini, «küçük bir kızın cinsel organına baston sokup iç organlarını parçalayan birini aralarında görebilir ve en azından görmekten kaçınmaya bile kalkışmaz?» şeklinde sürdürecekti ama bu gerçek örnek acı vermeye başladığı için sustu, başını ellerinin arasına aldı.

— Bu hale gelindi çünkü insanların çoğu kurbanların kendileri gibi biri olduğuna inanamıyorlar, diye mırıldandı Dolores, onlar o küçük kızın, kendi kızları gibi olduğuna inanmıyorlar. Karşılaştırma düşüncesi bile akıllarından geçmiyor. Ve onu başka bir yaratık, zehirli bir zararlı hayvan gibi gördükleri için kafasının ezilmesine karşı çıkmıyorlar. Bu, canavarların iktidara geldikten sonra başardıkları en önemli şey.

— Ee, n'olacak öyleyse? Geriye nasıl dönülecek?

— Geriye dönülmez.

— Ama ne yapmalı ki, insanlar yeniden insan yerine konsunlar? Kimsenin üzerinden sorumluluğunu alalım demek istemiyorum. Yanlış iş yapan mahkemeye çıkarılır, yargılanır, hapse girer ama, Tanrım, insan davranışı görür!

— Şimdi yine aynı yere geldin, görüyor musun? Canavarlar, çoğu kimseyi ,insan denilen yaratıklar dışında, büyük tehlike oluşturan insan olmayanların da bulunduğuna inandıracak kurnazlıktalar, aynen kurgubilim filmlerinde olduğu gibi. Ya onlar ya da biz. Ortaya böyle konunca halk, haklı gözüken bir kendini savunma tepkisi gösteriyor.

— Sırtındaki levhada «anneme, babama ve anneannem ile dedeme ne yaptınız?» yazan üç yaşındaki kıza karşı 'kendini savunma' ha? Bu kızcağızı Plaza de Mayo'da görmüştüm.

— O küçük bir kız değil, canavarın çocuğu ve torunu; hiç vicdan rahatsızlığı duyulmadan, ortadan kaldırılması gerek.

— Korkunç bir şey, dedi Irene az sonra alçak sesle.

Sessizce oturdular. Kadın, ötekinin artık uykuya yenik düştüğünü düşündü. Ellerini dizlerinden çekti, eklem yerlerinin nasıl kramp girmiş gibi gergin olduğunu duyumsadı. «Bu kız baştan aşağı sert bir düğüm,» diye düşündü. Onun saçlarına değene dek parmaklarını uzattı. İçindeki gevşek saldırganlığı, kızın yağlı ve bakımsız saçlarına deyince ve hapishanenin ter ve çiş kokusunu anımsatan kokuyu alınca beliren geri çekilme duygusunu gizleme gereği duydu. Kızın ensesine değene dek elini onun saçlarında dolaştırdı ve hemen sonra, okşadığı başın hızla öne, kendi dizlerine düştüğünü gördü. «Şimdi ağlayacak,» diye düşündü artan bir huzursuzlukla. Oysa kız ağlamıyor, öylece, konuşmaktan pes-

tili çıkmış gibi yarı uzanık oturuyordu. Az sonra, genç insanlara özgü şekilde, hızla ve derin bir uykuya dalacaktı. Kadın bir süre bekledi, düzenli soluk aldığını duyar gibi olunca başını dizlerinden kaldırdı, yavaşça yere koydu. Ardından, koltuktan aldığı yastığı kızın başının altına yerleştirdi. Şafak serinliğine karşı bir de battaniye gerekecekti. Battaniyeyi almak için dolabı açınca, cehennemden kaçtıktan sonra oğlu için de aynı şeyi yapacağını düşündü. İçini biraz daha yatışmış, kendini biraz daha güçlü duyumsuyordu ama, hep öyle anlarda olduğu gibi, yanaklarından inen gözyaşlarını engelleyemedi. «Teslim olan ben değilim, benim Allahın belası bedenim.» Alnını yumuşak ve tüylü battaniyeye dayadı. Açıkhavada yaşadıklarından sonra oğluna bu yumuşaklık bulunmaz bir şey gibi gelecekti. Aynı anda, eğer oğlunu yeniden görürse, karşısında başka biri, saldırgan biri mi olacağı sorusu kafasına dank etti. Saldırgan? Ateşli? Kinli? Her ne durumda olursa olsun, en azından başka birisi olacaktı ve mutlaka, taşıması gereken bir de çocuğu. Kimsenin pardonu olmadığını arımsadığı, engellemek için elinden bir şey gelmeyen ve zamanı erteleyen, saptıran gerçek şeylerin -düşgücüne dayanan şeylerin değil- yaşandığını düşündüğü an bir kez daha o korkunç çaresizlik duygusuna kapılmaya başladı. Ayakları altındaki toprak bir kez daha korku verici bir biçimde sallanıyordu. Herkesin boş yere tutunmaya çalıştığı kumdan köşelerin ufalanıp dağıldığı bu şekilsiz dünyada yaşamak zorunda olmak, ona yeniden sınırsız bir dehşet duygusu vermeye başlamıştı. Haksızlıktı bu, haksızlıktı. Kimse onu buna hazırlamamıştı.

İç çekti ve kızın döşemede yatıp uyumakta olduğu odaya battaniyeyi götürdü. Kızın üzerini örterken, Dolores onun elini tuttu, kendininkilerin arasına aldıktan

sonra yastığın altına götürdü. Kadın karşı koymadı, yeye otırdu. Kız tümüyle yatışana dek bekleyecekti. Acelesi yoktu. Nasılsa gece, her defasında kendisinin karabasanlarıyla bölünüp duran uykusundan uzundu. Oğlunun uyumasını bekledikten sonra parmakuçlarında dışarı çıktığından beri ne kadar zaman geçmişti? On yıl, onbeş yıl? Geçmişe bakınca başı dönüşüyordu; çünkü geçmiş, onun için bir temel gibiydi. Bahçesinde katlantıyla yetiştirmişti. Serbest eliyle sigara paketini ve çakmağı kendine çekti. Sigarasını yaktı, dumanını içine yavaşça, bu küçük zevkin tadını çıkararak çekti. Ne ilginç, kız yanındayken, uykusuzluğun sıkıntısını duymuyordu. Sigarasını içtiği sürede kendine ve geleceğe olan belirli bir inancı yeniden kazandı. Ne olursa olsun, karşı koymayacaktı. Gözlerinin ağırlığı üstün geldi.

Sokak kapısına indirilen sert darbeler ikisini de aynı anda uyandırdı. Dolores yerinden fırladığı gibi çığlık atmaya başladı. Dairenin içinde koşuyor, Irene de onun ardından yetişip, onu yatıştırmaya çalışıyordu. Dolores'in aklı başından gitmiş, kaçmaya ya da bir yere saklanmaya çalışıyordu. Sonunda kadın ona yetişti ve bir köşeye itti. Orada, dehşet içinde titreyen hayvanlar gibi büzüldükleri köşede, kilidin nasıl kırıldığını ve çizmelerin nasıl gürültüyle salona doluştuğunu işittiler. Sonra ses yakınlaştı ve onlar sesin, bir patlama gibi, sanki gökgürültüsünün yankısı gibi olduğunu düşündüler. Oysa belli ki değildi. Ses her şeyi bastırıyordu; dışardaki rüzgârın iniltisini, kendilerinin hızlı soluk seslerini; içerdeki günlük, yatıştırıcı sesi, mutfaktaki buzdolabının mırıltısını... Kadın, eğer kendi bedenindeki herhangi bir sesi ayırt edebilse, içinde bulunduğu bu korkunç panikten kurtulacağını düşündü ama, ne kadar denediyse de içindeki hiçbir sesi, yürek atışlarını bile duyamadı. Bu büyük sessizlikte, öteki, o çok net ve acımasız ses büyüdü, büyüdü ve sonunda onları içine aldı.

GÜNEYDE SÖYLEŞİLER

MARTA TRABA

Bir nehrin iki yakasında karşılıklı iki başkent: Buenos Aires ve Montevideo. Bunlardan birinde iki kadın beş yıl sonra yeniden karşılaşıyorlar. Birisi genç, öteki orta yaşlı. Birisi ozan, öteki tiyatro sanatçısı. Ve başlıyor "Güneyde Söyleşiler".

...

"Peki, yağma etmek ve öldürmek için yetiştirilen bunca insan n'olacak? İşsiz kalan işkenceciler ne yapacaklar?"

"İnan ben de birçok kez düşündüm aynı şeyi. Kurbanlar tükenince cellatlar ne iş yaparlar?"

Konuşmadan bakıştılar. Yaşam cehennem oluyor yanıtlar bitince.

"Cellatlar yerli yerinde," dedi Dolores sonunda; "ve korku, o da... Ondan kurtulamıyor insan."

YARIN YAYINLARI

2520

(KDV DAHİL) ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI DİZİSİ 3